WIELKOPOLSKA

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

DIAGNOZA

sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej **województwa wielkopolskiego**

2026

Fundusze Europejskie dla Wielkopolski

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

DIAGNOZA

sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej województwa wielkopolskiego

2026

Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne

WBPP

marzec 2026

Wielkopolskie
Regionalne Obserwatorium Terytorialne

WBPP

Opracowanie:

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Departament Polityki Regionalnej – Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne

wraz z Wielkopolskim Biurem Planowania Przestrzennego w Poznaniu

Dyrekcja Departamentu Polityki Regionalnej

Grzegorz Potrzebowski

Michał Kurzawski

Dyrektor Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w Poznaniu

Jowita Maćkowiak

Kierownik Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego

Anna Kardasz

Zespół autorski:

Beata Hofman, Agata Jakubowicz, Malwina Jankowiak, Agnieszka Jaszczyńska, Wojciech Zabawa

Opracowanie graficzne:

Weronika Magda, Marcin Wieczorek

Skład:

Agata Jakubowicz

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego
Departament Polityki Regionalnej
Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne

al. Niepodległości 34, 61-714 Poznań

funduszeue.wielkopolskie.pl/wrot

e-mail: wrot@umww.pl

Druk:

Firma Poligraficzno – Introligatorska
„UDZIAŁOWIEC" Sp. z o.o.

ul. Narcyzowa 2, 42-256 Olsztyn (woj. śląskie)

tel. +48 34 328 52 56

e-mail: drukarnia@udzialowiec.pl

ISBN: 978-83-64765-38-4

Spis treści

Wprowadzenie 5

Sytuacja społeczna, gospodarcza, przestrzenna i klimatyczno-środowiskowa województwa wielkopolskiego 7

1. Kapitał ludzki i procesy demograficzne 7

Stan i struktura ludności 7

Przyrost naturalny 8

Migracje ludności 10

Prognozowana zmiana liczby ludności 10

Stan zdrowia ludności oraz dostępność do systemu opieki zdrowotnej 11

Kompetencje i kwalifikacje ludności w kontekście potrzeb rynku pracy 13

2. Kapitał ekonomiczny i procesy gospodarcze 19

Koniunktura gospodarcza i idee rozwoju przemysłu 19

Konkurencyjność regionalna 20

Produkcja przemysłowa, wymiana handlowa i rolnictwo 23

Samowystarczalność energetyczna regionu 28

Atrakcyjność inwestycyjna i przedsiębiorczość 29

Popyt na pracę 32

Innowacyjność gospodarki 33

Gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ) 35

Cyfryzacja 36

Regionalne Inteligentne Specjalizacje 38

Zamożność ludności 39

Budżety jednostek samorządu terytorialnego 39

3. Kapitał społeczny i procesy społeczne 43

Tożsamość regionalna i kapitał kulturowy 43

Integracja społeczna 45

Pomoc społeczna 46

Aktywność społeczna 49

Współpraca i współdziałanie na rzecz regionu i społeczności lokalnych 50

4. Zmiany klimatu i środowisko przyrodnicze 53

Warunki klimatyczne i ekstremalne zjawiska pogodowe 53

Susza 54

Powodzie 56

Emisja gazów cieplarnianych 58

Zasoby i jakość środowiska przyrodniczego w kontekście zmian klimatu 60

Obszary przyrodnicze objęte ochroną prawną 63

5. Procesy osadnicze i powiązania funkcjonalne 65
Struktura użytkowania gruntów 65
Sieć osadnicza i obszary funkcjonalne 65
Transport. 70
Mieszkalnictwo. 77
Polityka przestrzenna władz lokalnych 78

6. Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i poziom dobrostanu w regionie 81

Wnioski końcowe. 84
Kapitał ludzki i procesy demograficzne. 84
Kapitał ekonomiczny i procesy gospodarcze 85
Kapitał społeczny i procesy społeczne 87
Zmiany klimatu i środowisko przyrodnicze. 88
Procesy osadnicze i powiązania funkcjonalne 89
Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i poziom dobrostanu w regionie 90

Wprowadzenie

Podstawę prawną „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej województwa wielkopolskiego 2026" (zwanej dalej Diagnozą) stanowi art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2025 r. poz. 198,) wskazujący, że: „Podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju (-) lub projekt programu służącego realizacji umowy partnerstwa przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych".

Dynamicznie zmieniająca się sytuacja geopolityczna kraju, przyspieszająca transformacja cyfrowa oraz zmiany klimatu zachodzące w skali globalnej bezpośrednio oddziałują na województwo wielkopolskie i stanowią istotne uwarunkowania jego rozwoju. Budowanie odporności na zagrożenia, zarówno o charakterze gospodarczym, społecznym, środowiskowym jak i militarnym, staje się jednym z kluczowych wyzwań najbliższych lat. **Przeprowadzone analizy bieżącej sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej Wielkopolski, ukierunkowane na zdiagnozowanie zarówno czynników rozwoju, jak i słabych stron województwa, w szybko zmieniającej się rzeczywistości, pozwoliły na zidentyfikowanie wewnętrznego zróżnicowania regionu pod względem jego kapitału terytorialnego oraz zdolności do wzmacniania konkurencyjności, odporności i efektywności, a także określenie pozycji województwa wielkopolskiego w kraju i Unii Europejskiej**.

Zakres czasowy opracowania obejmuje lata 2014–2024, co pozwala na obiektywną ocenę trendów średniookresowych. Podstawę analityczną dokumentu stanowią zasoby statystyki publicznej (GUS, Eurostat), a pozostałe źródła są oznaczone w treści dokumentu, w tym m.in.: wyniki badań i analiz własnych Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (WROT) i Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w Poznaniu (WBPP). W celu zapewnienia maksymalnej aktualności diagnozy, w każdym z obszarów wykorzystano możliwie najnowsze dostępne zasoby informacyjne.

Zakres tematyczny opracowania obejmuje szereg zagadnień społecznych, gospodarczych, klimatyczno-środowiskowych i przestrzennych, skoncentrowanych w następujących blokach tematycznych:

1. Kapitał ludzki i procesy demograficzne
   - Stan i struktura ludności
   - Przyrost naturalny
   - Migracje ludności
   - Prognozowana zmiana liczby ludności
   - Stan zdrowia ludności oraz dostępność do systemu opieki zdrowotnej
   - Kompetencje i kwalifikacje ludności w kontekście potrzeb rynku pracy
2. Kapitał ekonomiczny i procesy gospodarcze
   - Koniunktura gospodarcza i idee rozwoju przemysłu
   - Konkurencyjność regionalna
   - Produkcja przemysłowa, wymiana handlowa i rolnictwo
   - Samowystarczalność energetyczna regionu
   - Atrakcyjność inwestycyjna i przedsiębiorczość
   - Popyt na pracę
   - Innowacyjność gospodarki
   - Gospodarka o obiegu zamkniętym
   - Cyfryzacja
   - Regionalne inteligentne specjalizacje
   - Zamożność ludności
   - Budżety jednostek samorządu terytorialnego
3. Kapitał społeczny i procesy społeczne
   - Tożsamość regionalna i kapitał kulturowy
   - Integracja społeczna
   - Pomoc społeczna
   - Aktywność społeczna
   - Współpraca i współdziałanie na rzecz regionu i społeczności lokalnych
4. Zmiany klimatu i środowisko przyrodnicze
   - Warunki klimatyczne i ekstremalne zjawiska pogodowe
   - Susza
   - Powodzie
   - Emisja gazów cieplarnianych
   - Zasoby i jakość środowiska przyrodniczego w kontekście zmian klimatu
   - Obszary przyrodnicze objęte ochroną prawną

5. Procesy osadnicze i powiązania funkcjonalne
   - Struktura użytkowania gruntów
   - Sieć osadnicza i obszary funkcjonalne
   - Transport
   - Mieszkalnictwo
   - Polityka przestrzenna władz lokalnych
6. Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i poziom dobrostanu w regionie
7. Wnioski końcowe

Szeroki zakres tematyczny przeprowadzonych analiz pozwolił na zobrazowanie dynamiki zmian w analizowanym okresie, dostarczenie bieżących informacji i wskazanie obecnych trendów rozwojowych regionu, aby umożliwić wnioskowanie, prognozowanie i podejmowanie strategicznych decyzji. Kształtowanie przyszłej polityki rozwoju, decyzje strategiczne i finansowe powinny się opierać na bieżących wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego oraz uwzględniać aktualne odniesienia do wieloletnich ram finansowych Unii Europejskiej.

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej zakończona jest podsumowaniem obejmującym **wnioski z analizy poszczególnych bloków tematycznych oraz wnioski przekrojowe odnoszące się do zjawisk skorelowanych ze sobą**. Pozwalają one wyróżnić zjawiska o kluczowym znaczeniu dla rozwoju regionu, będące podstawą dla późniejszego określenia **głównych wyzwań rozwojowych**.

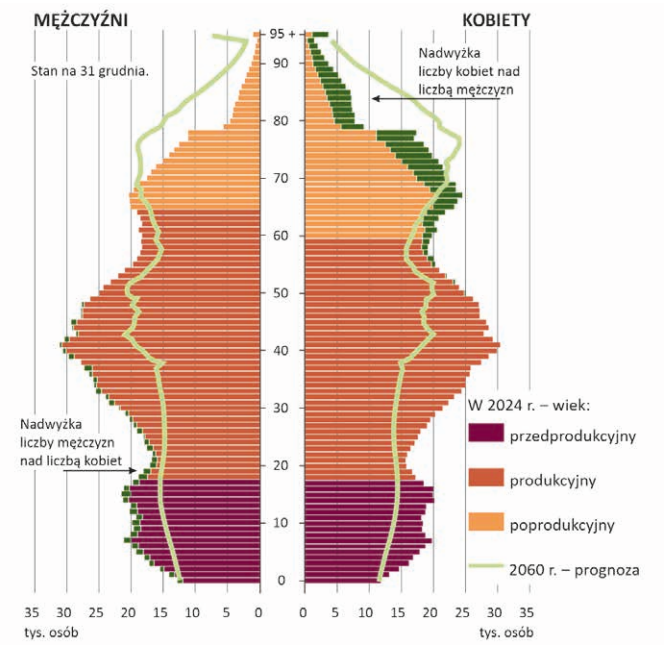
Wnioski z przeprowadzonej Diagnozy stanowią punkt wyjścia dla programowania wszystkich działań rozwojowych na poziomie regionalnym. Ze względu na horyzont czasowy Diagnozy, zawarte w niej wnioski zachowaja pełną spójność względem procesu programowania działań w ramach przyszłych instrumentów polityki rozwoju, w tym Planu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego dla Polski na lata 2028–2034.

Sytuacja społeczna, gospodarcza, przestrzenna i klimatyczno-środowiskowa województwa wielkopolskiego

1. Kapitał ludzki i procesy demograficzne

Stan i struktura ludności

- **Według stanu z 31 grudnia 2024 roku województwo wielkopolskie zamieszkiwało 3 480,0 tys. osób (9,3% ogółu ludności Polski), tj. o 7,4 tys. osób (0,2%) więcej w odniesieniu do 2014 roku**. Głównym ośrodkiem koncentracji ludności pozostaje aglomeracja poznańska (Poznań i powiat poznański), skupiająca blisko 1 mln mieszkańców. Najwięcej ludności zamieszkiwało Poznań (536,2 tys.) oraz powiat poznański (454,3 tys.), natomiast najmniej mieszkańców zamieszkiwało powiaty: międzychodzki (35,5 tys.) i chodzieski (44,9 tys.). **Wewnątrz regionu obserwuje się silne procesy suburbanizacji: dynamiczny rozwój powiatu poznańskiego odbywa się kosztem demograficznym samego Poznania, co istotnie zmienia strukturę potrzeb w zakresie infrastruktury społecznej i usług publicznych**.
- Miasta zamieszkiwało 1 840,4 tys. osób (52,9% ogółu ludności), a 1 639,6 tys. osób (47,1%) było mieszkańcami obszarów wiejskich. **W latach 2014–2020 liczba mieszkańców Wielkopolski wzrosła o 34,5 tys. osób do poziomu 3 507,0 tys. osób. Od 2021 roku liczba ludności województwa zmniejsza się, pomimo to region zajmuje niezmiennie 3. pozycję w skali kraju**.
- **Pod względem struktury płci w 2024 roku region cechowała przewaga kobiet nad mężczyznami**, a współczynnik feminizacji kształtował się na poziomie 106 (107 w kraju), bez zmian w porównaniu do 2014 roku, zarówno w regionie, jak i w kraju. Populacja kobiet była wyższa, szczególnie w miastach, gdzie na 100 mężczyzn przypadało 111 kobiet, natomiast na obszarach wiejskich występowała zbliżona liczba kobiet i mężczyzn (odpowiednio 821,6 tys. i 818,0 tys. osób), a współczynnik feminizacji wynosił 100.
- **Obserwacja zmian w strukturze ludności według biologicznych grup wieku potwierdza postępowanie procesu starzenia się społeczeństwa i wydłużania się średniej długości życia. W 2024 roku utrzymywała się tendencja związana z przesunięciami w strukturze ludności według grup wieku**. Udział osób w wieku 15–64 lata wynosił 65,2% i zmniejszył się w stosunku do 2014 roku o 4,7 p.p. Jednocześnie zwiększył się udział grupy osób w wieku 65 lat i więcej. W 2024 roku wynosił on 19,2%, a wobec 2014 roku wzrósł o 5,1 p.p. Obserwowany corocznie wzrost liczebności osób w wieku 65 lat i więcej jest wynikiem zasilania tej populacji przez coraz liczniejsze roczniki osób urodzonych w latach 50. ubiegłego wieku. Natomiast z uwagi na małą dynamikę przyrostu naturalnego odsetek dzieci i młodzieży pozostaje na podobnym poziomie, tj. między 16,0% a 15,5% w latach 2014–2024. Piramida wieku ludności w Wielkopolsce ma charakter regresywny, tj. wykazuje cechy społeczeństwa starzejącego się, gdzie odsetek osób w wieku poprodukcyjnym jest większy niż w wieku przedprodukcyjnym. Wąska podstawa piramidy świadczy o niskiej liczbie urodzeń (por. ryc. 1). **Postępujący proces starzenia się społeczeństwa jest kluczowym wyzwaniem dla rozwoju województwa wielkopolskiego**.
- **W 2014 roku współczynnik starości demograficznej (udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności) wyniósł 14,1%, a w 2024 roku było to już 19,2%** (por. ryc. 2). Stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności w Wielkopolsce jest i będzie jednym z niższych w Polsce. **Region niezmiennie plasował się za województwami małopolskim (18,8%) i pomorskim (19,0%), przy średniej dla Polski na poziomie 20,6%**. Wśród powiatów najniższe wartości współczynnik starości demograficznej przyjął w poznańskim – 14,8%, leszczyńskim – 15,6% i grodziskim – 16,6%, a najwyższe w miastach na prawach powiatu, tj. w Koninie – 26,5%, Kaliszu – 25,2%, Lesznie – 23,2% i Poznaniu – 21,6 %.

Ryc. 1. Ludność według płci i wieku w województwie wielkopolskim w 2024 roku oraz prognoza na 2060 rok

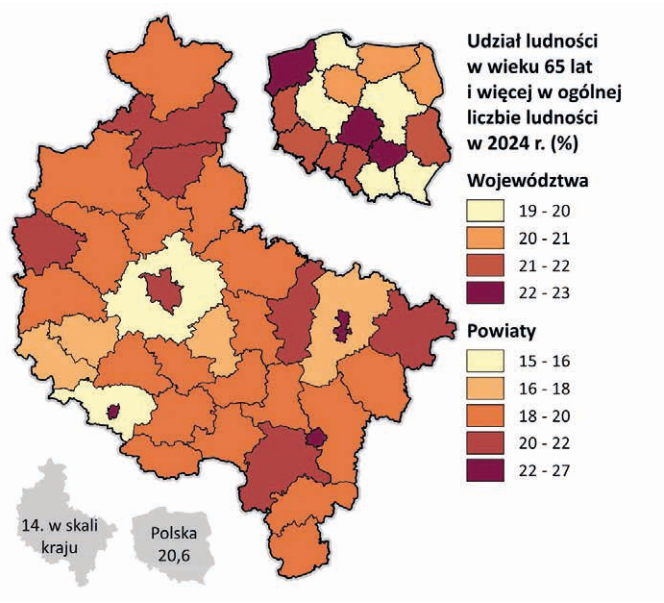
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Województwo wielkopolskie w liczbach 2025. Urząd Statystyczny w Poznaniu. Poznań 2025

W wyniku obserwowanych tendencji w przebiegu zjawiska starzenia się ludności w województwie wielkopolskim obserwuje się zwiększającą się z roku na rok przewagę liczebną grupy osób starszych w porównaniu do dzieci. Na koniec 2024 roku populacja osób starszych, tj. 60 lat[1] i więcej w województwie wielkopolskim wyniosła 866,6 tys. i w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 1,0%, a wobec 2014 roku o 16,8%. **Seniorzy stanowią już niemal jedną czwartą populacji** (w 2024 roku 24,9%, w kraju 26,6%).

Proces postępującego starzenia się ludności jest m.in. efektem wydłużania przeciętnej długości życia. W 2024 roku w Wielkopolsce przewidywane przeciętne dalsze trwanie życia noworodka płci męskiej wynosiło 74,9 lat, a płci żeńskiej 81,9 lat. Wskaźnik wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 0,1 roku w przypadku mężczyzn i o 0,3 roku w przypadku kobiet, natomiast wobec 2014 roku trwanie życia było dłuższe odpowiednio o 0,93 roku i 0,81 roku.

Przyrost naturalny

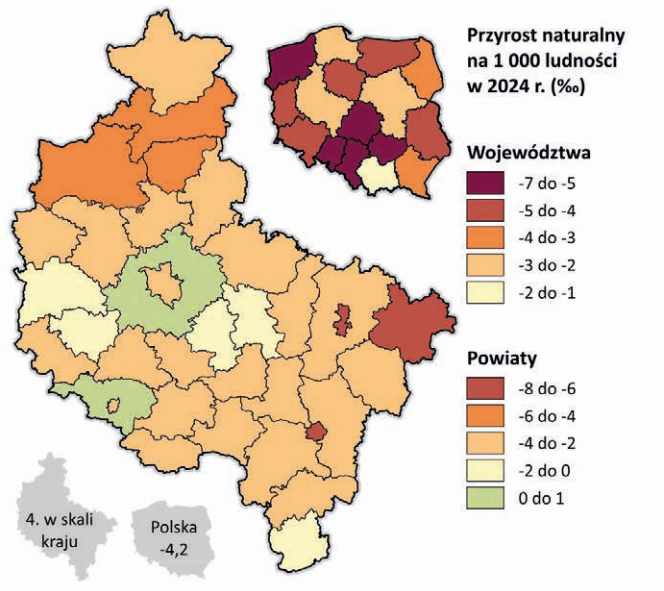
Przyrost naturalny w województwie wielkopolskim przez wiele lat był dodatni. W 2020 roku pierwszy raz w historii regionu odnotowano ujemną wartość wskaźnika (-1,18 na 1 000 ludności). Był to efekt m.in. trwającej na całym świecie od początku 2020 roku epidemii wywołanej przez koronawirusa SARS-CoV-2. Gwałtowny wzrost liczby

Ryc. 2. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności w 2024 roku (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

zgonów w połączeniu z bardzo małą liczbą urodzeń przyczyniły się do rekordowo niskiego poziomu przyrostu naturalnego. W 2024 roku wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie-2,80 (-1,71 w 2014 roku). W tym samym czasie w Polsce wyniosła-4,17 (wobec -0,03 w 2014 roku) (por. ryc. 3). **Ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego niekorzystnie wpływa na populację Wielkopolski i przyczynia się do zmiany struktury demograficznej, co w perspektywie długofalowej będzie determinować podaż pracy oraz zapotrzebowanie na specyficzne usługi społeczne**. W 2024 roku w zdecydowanej większości powiatów przyrost naturalny był ujemny. Przy czym najniższy przyrost naturalny na 1 000 ludności charakteryzo-

Ryc. 3. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2024 roku (‰)

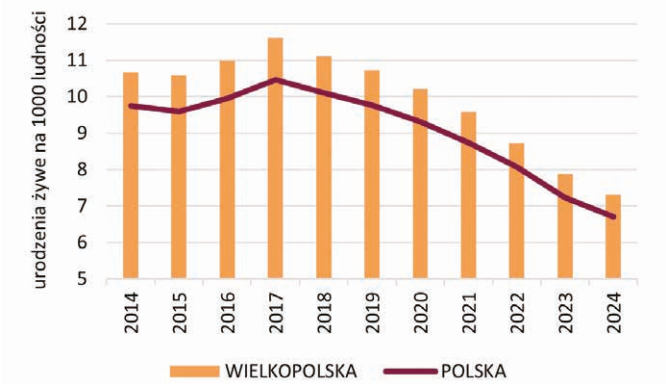
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

[1] Zgodnie z ustawą z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1705).

wał: m. Konin (-8,44), m. Kalisz (-8,17) oraz powiat kolski (-6,55). Natomiast dodatnia wartość wskaźnika wystąpiła wyłącznie w powiatach leszczyńskim (0,81) i poznańskim (0,63).

- **Zmiana struktury demograficznej ma swoje podłoże m.in. w zmniejszającej się systematycznie liczbie urodzeń. Taka sytuacja wynika głównie ze zmiany modelu rodziny, zamożności społeczeństwa i aktywności zawodowej kobiet**. W 2024 roku w Wielkopolsce odnotowano spadek urodzeń żywych o 7,6% w stosunku do roku poprzedniego (tj. odpowiednio 25 453 urodzeń wobec 27 532 urodzeń). W perspektywie długookresowej regres ten był jeszcze głębszy – w porównaniu do 2014 roku liczba urodzeń w regionie spadła aż o 31,2%. Podobna sytuacja dotyczyła kraju, gdzie liczba urodzeń żywych wyniosła 251 782, tj. o 7,6% mniej niż w 2023 roku i o 33% mniej niż w 2014 roku. Mimo tych negatywnych trendów, **Wielkopolska posiada relatywnie wysoki potencjał demograficzny na tle innych regionów. Pod względem liczby urodzeń żywych region zajmował 3. pozycję** za województwami: mazowieckim (42,2 tys. urodzeń) i małopolskim (26,6 tys. urodzeń). **Niemniej jednak, skala spadków wymusza konieczność redefinicji polityki prorodzinnej oraz adaptacji infrastruktury społecznej do malejącej liczby najmłodszych mieszkańców województwa**.
- **W 2024 roku w regionie odnotowano spadek współczynnika urodzeń żywych na 1 000 mieszkańców – z 10,66 w 2014 roku do 7,31** (por. ryc. 4.). **Mimo tendencji spadkowej, występującej również w kraju (spadek z 9,75 do 6,70), Wielkopolska utrzymywała relatywnie wysoką, 4. pozycję wśród województw**, za: małopolskim (7,75), mazowieckim (7,66) oraz pomorskim (7,47).

Intensywność urodzeń w przekroju powiatowym była zróżnicowana. W 2024 roku najwyższą wartość wskaźnika w Wielkopolsce odnotowano w powiatach: grodziskim (9,01) oraz średzkim (8,68), ale w obu przypadkach były to wartości niższe niż rok wcześniej (odpowiednio: 9,63 i 8,79). Najmniejszą liczbą urodzeń na 1 000 ludności charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Konin (4,73 wobec 8,58 w 2014 roku) oraz Kalisz (5,27 wobec 8,20). W ujęciu gminnym liderami w natężeniu urodzeń były gminy: Wijewo (11,54, wobec 14,10 w 2014 roku), Kraszewice (11,35 wobec 12,29) oraz Kleszczewo (10,54 wobec 12,13). Najmniej urodzeń na 1 000 ludności zarejestrowano w gminach: Puszczykowo (3,46 wobec 8,95 w 2014 roku), Okonek (4,46 wobec 10,03) oraz Zduny (4,61 wobec 11,34).

Ryc. 4. Urodzenia żywe na 1 000 ludności w województwie wielkopolskim i w Polsce w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **W 2024 roku w Wielkopolsce odnotowano 35,2 tys. zgonów, tj. o 4,2 tys. więcej (o 13,4%) niż w 2014 roku (w kraju o 32,0 tys., o 8,5% zgonów więcej)**. W latach 2014–2024 liczba zgonów w regionie oscylowała między 30 tys. a 35 tys., poza okresem pandemii COVID-19, kiedy umieralność wzrosła do poziomu 40,0 tys. zgonów w 2020 roku i 43,1 tys. zgonów w 2021 roku. **Zwiększa się liczba zgonów wynikająca ze wzrostu odsetka osób w starszym wieku**. W 2024 roku na 1 000 ludności przypadało 10,1 zgonów ogółem (9,0 w porównaniu do 2014 roku) i było to mniej niż w kraju (10,9). Niższe współczynniki zgonów niż w Wielkopolsce odnotowano w 3 województwach: małopolskim – 9,6, podkarpackim – 9,8 i pomorskim – 9,9. Z kolei najwyższa intensywność zgonów wystąpiła w: łódzkim – 12,8, świętokrzyskim – 12,3 i śląskim – 12,0.

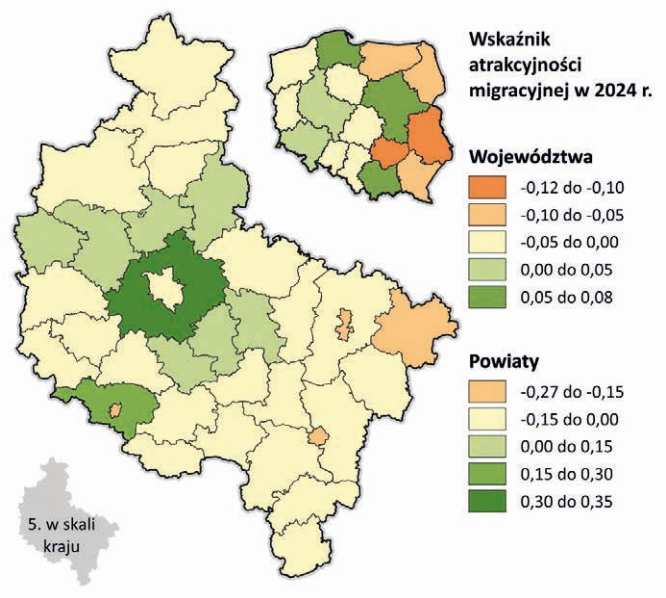
  W ujęciu powiatowym najwyższą umieralność obserwowano w Kaliszu – 13,4 zgonów na 1 000 ludności, w Koninie (13,2) oraz w powiecie kolskim (12,2), co potwierdza status obszarów o szczególnie trudnej sytuacji demograficznej. Najmniej zgonów na 1 000 ludności zarejestrowano w powiatach: leszczyńskim i poznańskim (po 7,4) oraz grodziskim (9,1).
- **W 2024 roku liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń w 191 (84,5%) gminach Wielkopolski**. Najwyższą przewagę zgonów nad urodzeniami zaobserwowano w gminie Puszczykowo, gdzie zmarło 155 osób a urodziły się 32 osoby.
- **Zjawiskiem powszechnie obserwowanym, zarówno w województwie wielkopolskim, jak i w kraju, jest nadumieralność mężczyzn**. W 2024 roku współczynnik zgonów mężczyzn w regionie ukształtował się na poziomie 10,8, natomiast kobiet – 9,5 (w kraju odpowiednio 11,5 i 10,3). W stosunku do 2014 roku w Wielkopolsce odnotowano wzrost wartości wskaźnika o 1,1 p.p. dla kobiet i o 1,2 p.p. dla mężczyzn. Udział zgonów mężczyzn w ogólnej liczbie zgonów wyniósł 51,9%. Zjawisko to ma charakter strukturalny i występuje niezależnie od miejsca zamieszkania. Przewaga ta jest niezmienna zarówno w miastach (w 2024 roku 1 187,9 zgonów mężczyzn wobec 1 033,1 zgonów kobiet na 100 tys. ludności) jak i na obszarach wiej-

skich (963,5 zgonów mężczyzn wobec 842,0 zgonów kobiet na 100 tys. ludności). **Większe natężenie zgonów mężczyzn wynika m.in. z różnic biologicznych, większego obciążenia pracą fizyczną czy niższego poziomu zachowań prozdrowotnych**.

Migracje ludności

O Jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację demograficzną regionu są migracje, a przemieszczanie się ludności stanowi istotny element współczesnych procesów społecznych i gospodarczych. Ruch migracyjny jest powiązany z poziomem atrakcyjności danego obszaru, co obrazuje wskaźnik atrakcyjności migracyjnej[2], tj. proporcje salda migracji do ogólnego obrotu migracyjnego. **W 2024 roku w Wielkopolsce jego wartość wyniosła 0,02 (bez zmian w stosunku do 2014 roku), a region uplasował się ponownie na 5. lokacie w kraju, co oznaczało utrzymanie atrakcyjności województwa jako miejsca do zamieszkania** (por. ryc. 5). Niezmiennie najbardziej atrakcyjne dla migrantów były województwa: pomorskie (0,08 w 2024 roku), mazowieckie (0,06), małopolskie (0,06) i dolnośląskie (0,04), choć w różnej kolejności.

W ujęciu powiatowym w 2024 roku atrakcyjnymi terenami do zamieszkania (o dodatniej wartości wskaźnika) okazały się powiaty: poznański (0,34), leszczyński (0,26), średzki (0,10), szamotulski (0,08), wrzesiński (0,08), wągrowiecki (0,05), międzychodzki (0,03), śremski (0,02) i obornicki (0,01). Sytuacja ta związana była głównie z procesem suburbanizacji obszarów zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast regionu. Wśród ww. powiatów kilka zanotowało duży awans pozycji od 2014 roku: średzki (o 4 pozycje), międzychodzki (o 5), wągrowiecki (o 8) oraz śremski (aż o 13). Do jednostek o najniższej wartości wskaźnika atrakcyjności migracyjnej w 2024 roku należały miasta: Konin (-0,27), Kalisz (-0,25) i Leszno (-0,21) oraz powiaty: kolski (-0,15), czarnkowsko-trzcianecki (-0,15), pleszewski (-0,14) i gostyński (-0,14), a ich pozycje względem 2014 roku nie uległy większym zmianom.

Ryc. 5. Wskaźnik atrakcyjności migracyjnej w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

O W ostatnich latach województwo wielkopolskie odnotowuje stały wzrost liczby nowych mieszkańców – imigrantów, którzy wybierają Wielkopolskę jako miejsce zatrudnienia, edukacji oraz stabilizacji życiowej. Zgodnie z danymi Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego[3] w 2024 roku wnioski o dokumenty pobytowe złożyły łącznie 97 533 osoby, o 22,8% więcej w stosunku do 2023 roku (75 266 osoby). Zdecydowanie najwięcej wniosków – 90,7%, dotyczyło pobytu czasowego, 5,5% wniosków – pobytu stałego, 3,4% – zarejestrowania pobytu obywatela UE, 0,3% – pobytu stałego obywatela UE, a 0,1% to wnioski pozostałe. Najwięcej wniosków dotyczyło obywateli: Ukrainy (62,3%), Białorusi (10,2%), Gruzji (6,2%), Indii (2,0%), a 19,3% wniosków złożyli obywatele pozostałych państw.

Prognozowana zmiana liczby ludności

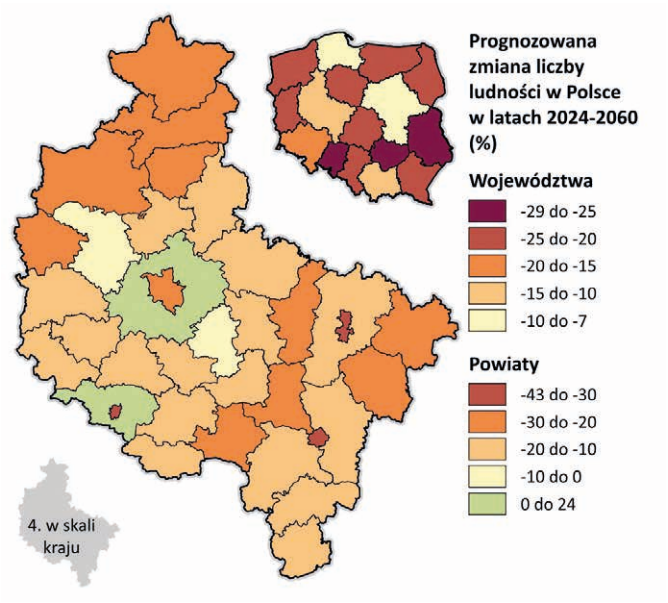
O Zgodnie z założeniami długookresowej prognozy GUS do 2060 roku[4] praktycznie w całym okresie objętym prognozą w Wielkopolsce będzie występować ubytek populacji[5]. Wyjątek stanowią lata 2027–2028, kiedy szacuje się wzrost liczby mieszkańców regionu o 8,1 tys. osób. Do 2030 roku liczba ludności województwa względem rzeczywistej liczby ludności w 2024 roku zmniejszy się o 6,2 tys. osób. Po 2030 roku nastąpi znaczne przyspieszenie tempa zmian i w 2035 roku liczba ludności zmniejszy się o 60,8 tys. osób. Po 2035 roku, co pięć lat będzie następował spadek ludności między 70 tys. a 100 tys.

[2] Wskaźnik atrakcyjności migracyjnej (miernik efektywności migracji) pokazuje relację pomiędzy saldem migracji na pobyt stały (różnicą napływu i odpływu) a obrotem wędrówkowym (sumą napływu i odpływu). Wartość wskaźnika zawiera się w przedziale od-1 do +1, przy czym im wskaźnik jest bliższy wartości +1, tym większą rolę odgrywa napływ, a mniejszą – odpływ ludności.

[3] Mapy i dane statystyczne imigrantów i służb migracyjnych Polski, migracje.gov.pl, dostęp 16.01.2026 r.

[4] Prognoza ludności na lata 2023-2060. GUS 2023.

[5] Prognoza ludności ma charakter deterministyczny a jej wyniki są obarczone błędem predykcji, dlatego przygotowane zostały 3 scenariusze zmian ludności Polski w latach 2023-2060 (niski, średni, wysoki). Eksperci z Rządowej Rady Ludnościowej uznali za najbardziej prawdopodobny scenariusz średni i wskazali go jako główny. Pozostałe scenariusze mają wskazywać alternatywne zmiany liczby ludności w Polsce, jakie mogą być obserwowane w przyszłości.

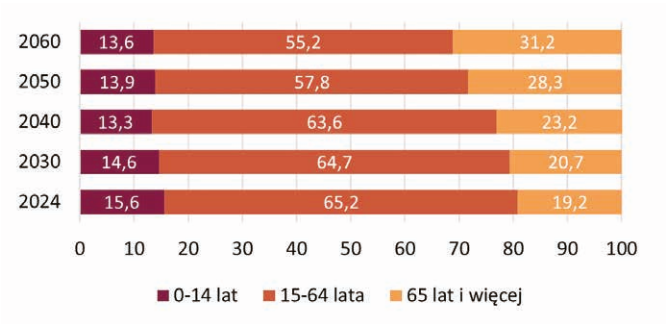
Ryc. 6. Zmiana liczby ludności (prognoza) w latach 2024–2060

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prognozy ludności na lata 2023–2060. GUS 2023

osób. Szacuje się, że w ostatnim roku prognozy (2060 roku) liczba mieszkańców Wielkopolski wyniesie 2 997,9 tys. osób, tj. 86,1% stanu z 2024 roku. **Spadek liczby ludności prognozuje się dla wszystkich województw w Polsce jednak Wielkopolska, z ubytkiem mieszkańców o 13,9%, zalicza się do grupy regionów o najmniejszym spadku populacji** (por. ryc. 6).

Mimo relatywnie dobrej sytuacji całego województwa, prognozy powiatowe ujawniają polaryzację wewnątrzregionalną. W większości powiatów prognozuje się spadek liczby ludności w porównaniu z 2024 rokiem. **Największego ubytku mieszkańców należy się spodziewać w miastach: Konin (o 42,6%), Kalisz (o 31,8%) oraz Leszno (o 31,4%)**. Najmniejszy spadek liczby ludności szacowany jest dla powiatu średzkiego (o 0,1%), a wzrost dla powiatów: poznańskiego (o 24,4%) i leszczyńskiego (o 10,3%). **Przewiduje się dalszy napływ ludności na obszary położone wokół dużych ośrodków miejskich, co będzie nasilało procesy suburbanizacji i zwiększało koszty funkcjonowania gmin podmiejskich**.

- **Według prognozy ludności GUS do 2060 roku[6] w województwie wielkopolskim odsetek osób w wieku 65 lat i więcej będzie systematycznie wzrastał od 20,7% w 2030 roku do 31,2% w 2060 roku. Oznacza to, że w ciągu najbliższych lat co czwarty mieszkaniec regionu będzie seniorem, co może skutkować koniecznością przebudowy miejskiej infrastruktury, transportu publicznego oraz systemu ochrony zdrowia w kierunku rozwiązań wolnych od barier dla ludzi starszych**.

Ryc. 7. Odsetek ludności według biologicznych grup wieku w województwie wielkopolskim w 2024 roku oraz prognoza na lata 2030–2060

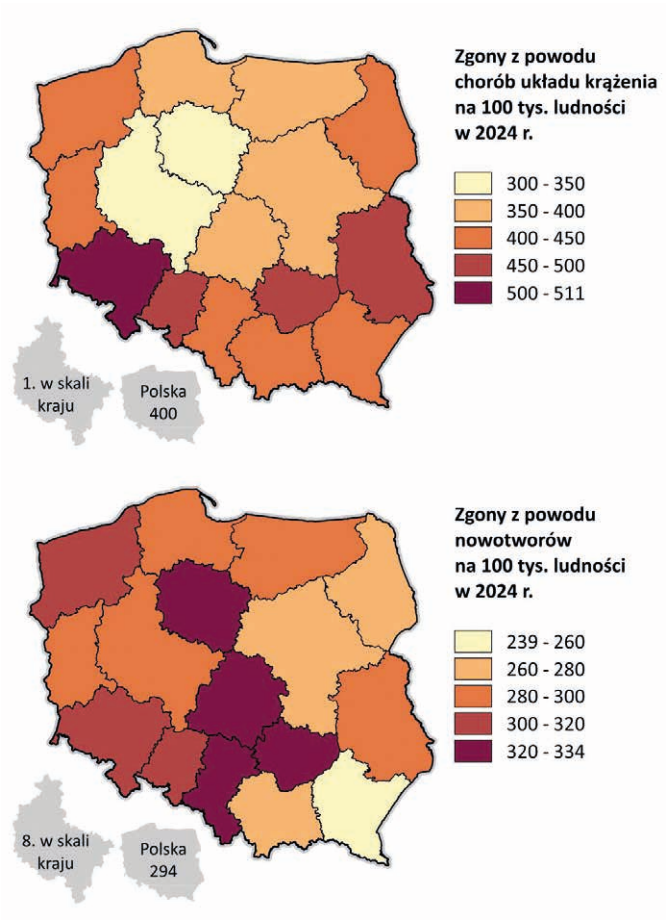
Źródło: opracowanie własne na podstawie Prognozy ludności na lata 2023–2060. GUS 2023

- **Prognozuje się, że udział grupy osób młodych (do 14 lat) do 2040 roku będzie coraz niższy, a następnie względnie ustabilizuje się** (13,3% w 2040 roku, 13,9% w 2050 roku i 13,6% w 2060 roku). **Szacuje się, że zbiorowość osób w wieku 15–64 lata, obejmująca dużą grupę osób aktywnych zawodowo, będzie sukcesywnie maleć** od 64,7% w 2030 roku do 55,2% w 2060 roku (por. ryc. 7).

Stan zdrowia ludności oraz dostępność do systemu opieki zdrowotnej

- **Najczęstszymi przyczynami zgonów w Wielkopolsce i w Polsce były i wciąż są choroby układu krążenia oraz nowotwory. W 2024 roku w województwie wielkopolskim 29,7% zgonów ogółem związanych było z chorobami układu krążenia, a 28,4% z nowotworami, tj. łącznie 58,1% (wobec 63,8% w kraju)**, o 9,9 p.p. mniej niż w 2014 roku. Na 100 tys. ludności w regionie odnotowano 300,2 zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia (wobec 356,0 w 2014 roku) i 287,4 zgonów z powodu nowotworów (252,8 w 2014 roku), w tym 262,0 z powodu nowotworów złośliwych (238 w 2014 roku) (por. ryc. 8). Choroby układu krążenia częściej dotykają kobiet, ich umieralność w wyniku tych schorzeń była wyższa niż mężczyzn (309,4 wobec 290,5 na 100 tys. ludności).
- **Według danych Krajowego Rejestru Nowotworów zarówno w kraju jak i w regionie na pierwszym miejscu wśród rejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe u kobiet znajduje się nowotwór złośliwy sutka. Wyższe wartości niż przeciętnie notowano od 2014 roku, kiedy wskaźnik ten wynosił w regionie 30,3 kobiet na 100 tys. kobiet ogółem wobec 30,1 w kraju**. W ciągu dziesięciolecia najwięcej zgonów odnotowano w 2020 roku – 40,6 (w Polsce 35,1), co sugeruje istotny wpływ ograniczenia dostępności do diagnostyki i leczenia onkologicznego

[6] Prognoza ludności na lata 2023–2060. GUS 2023.

Ryc. 8. Zgony na 100 tys. ludności z powodów chorób układu krążenia oraz nowotworów w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

w czasie pandemii COVID-19. W 2023 roku wskaźnik osiągnął poziom 37,8 (w kraju 34,7), a w 2024 roku 37,7 i wciąż był wyższy niż w kraju (35,4).

Natężenie zgonów spowodowanych nowotworem szyjki macicy wykazuje tendencje spadkowe dla całego kraju. W 2014 roku w Wielkopolsce odnotowano 7,1 zgonów na 100 tys. kobiet wobec 8,2 w kraju, a **w 2024 roku wskaźnik osiągnął wartość 4,9 zgonów na 100 tys. kobiet (w Polsce 6,8). Współczynnik zgonów był wyraźnie niższy niż w średnia krajowa, co może wskazywać na wyższą skuteczność lokalnych programów profilaktycznych i lepszą diagnostykę w tym zakresie**. Mimo spadku wartości wskaźnika, rak szyjki macicy pozostaje poważnym problemem społecznym i wskazuje na konieczność dalszej edukacji zdrowotnej.

O W końcu 2024 roku ambulatoryjną opiekę zdrowotną mieszkańcom województwa wielkopolskiego zapewniało 2 555 przychodni i praktyk lekarskich (9,4% ogólnej liczby placówek tego typu w Polsce), natomiast w 2014 roku było to 2 398 placówek, a ich odsetek wyniósł 9,8%. **Wskaźnikiem opisującym dostępność do opieki zdrowotnej jest liczba mieszkańców przypadająca na 1 podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. W końcu 2024 roku jedna placówka obsługiwała średnio 1 362 mieszkańców wobec 1 448 mieszkańców w 2014 roku (w kraju 1 375 wobec 1 574)**. Najlepszą dostępność podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej odnotowano w województwach: podlaskim (1 158), warmińsko-mazurskim (1 221) i podkarpackim (1 235), natomiast najmniejszą w: pomorskim (1 624), kujawsko-pomorskim (1 574) i małopolskim (1 474).

Zwiększenie liczby przychodni i praktyk lekarskich w Wielkopolsce jest istotnym czynnikiem dla powstrzymania negatywnych skutków procesów demograficznych. Przy malejącej liczbie urodzeń i wzroście zgonów spowodowanych chorobami cywilizacyjnymi, skrócenie „drogi pacjenta" do pierwszej porady lekarskiej w systemie ambulatoryjnym staje się fundamentem stabilności zdrowotnej regionu.

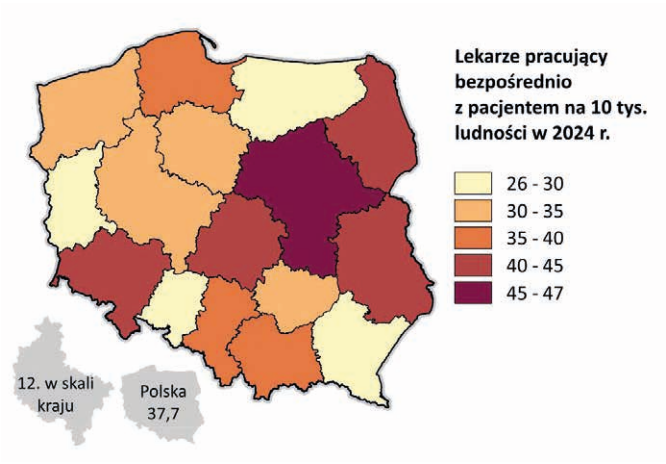
W 2024 roku w województwie wielkopolskim udzielono 32,53 mln porad ambulatoryjnych, tj. o 1,8 mln więcej w stosunku do roku poprzedniego[7]. Liczba porad ambulatoryjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła w Wielkopolsce 9,3 (średnio w kraju – 9,7).

O **Działalność oddziałów szpitalnych obrazuje przeciętne wykorzystanie łóżek w ciągu roku. Wskaźnik ten dla wszystkich szpitali w województwie wielkopolskim w 2024 roku wyniósł 68,4% wobec 65,5% w 2014 roku. Oznacza to, że średnio łóżka były wykorzystane przez 250 dni w roku (o 11 dni więcej niż w 2014 roku)**. W Polsce baza łóżkowa szpitali była wykorzystana w największym stopniu w województwach: świętokrzyskim (75,0%), lubelskim (73,5%) i małopolskim (72,2%), a w najmniejszym w: opolskim (64,2%), warmińsko-mazurskim (65,7%) oraz podlaskim (65,8).

O **Zapewnienie odpowiedniej dostępności do personelu medycznego, odpowiadającej na potrzeby mieszkańców, stanowi jedno z najważniejszych wyzwań współczesnego systemu opieki zdrowia i polityki zdrowotnej. Jednym z czynników determinujących poziom dostępności do personelu medycznego są zasoby kadrowe pracujące bezpośrednio z pacjentem. W Wielkopolsce w 2024 roku liczba lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem wyniosła 11 tys. (w kraju 141,2 tys.). Wobec roku poprzedniego[8] liczba lekarzy wzrosła o 4,4% w regionie i o 2,7% w kraju**.

[7] Dane dostępne od 2023 roku.

[8] Zmiany metodologiczne. Eksperymentalna metodologia dotycząca szacowania zasobów kadry medycznej w oparciu o źródła administracyjne, w tym rejestry, w odniesieniu do lekarzy i lekarzy dentystów. Zastosowana metoda pozwala na uzyskanie informacji o liczbie lekarzy i lekarzy dentystów metodą dokładniejszą, niż w oparciu o dotychczas wykorzystywaną sprawozdawczość.

Ryc. 9. Lekarze pracujący bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. ludności w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **Pod względem liczby lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy na 10 tys. ludności województwo wielkopolskie zajmowało w 2024 roku 12. pozycję w kraju (31,5 wobec 15,8 w 2014 roku), co świadczyło o relatywnie mniejszej dostępności kadry medycznej w porównaniu do większości regionów**. Liczba lekarzy (personel pracujący według podstawowego miejsca pracy) przypadająca na 10 tys. ludności wahała się od 26,2 w województwie lubuskim do 46,9 w mazowieckim, przy średniej dla kraju wynoszącej 37,7 (por. ryc. 9).

  W Wielkopolsce utrzymują się wyraźne dysproporcje w dostępie do opieki lekarskiej. Najlepsza sytuacja panowała w stolicy regionu, gdzie w 2024 roku na 10 tys. mieszkańców przypadało 99 lekarzy oraz w ośrodkach subregionalnych: Lesznie (53 lekarzy), Kaliszu (50 lekarzy) oraz Koninie (48 lekarzy). Na przeciwnym biegunie znalazły się powiaty okalające te ośrodki, tj.: koniński (8 lekarzy na 10 tys. ludności), leszczyński (9 lekarzy) i kaliski (10 lekarzy).

- **Średnia wieku lekarzy w Wielkopolsce w 2024 roku wynosiła 48,8 lat[9] i była niewiele niższa od średniej krajowej – 49,0 lat**. Najwyższy średni wiek lekarzy odnotowano w województwie łódzkim (50,5 lat), a najniższy w województwie pomorskim (47,1 lat). Udział kadry medycznej w wieku emerytalnym w regionie wynosił 25%, tak samo jak w kraju.

- **W województwie wielkopolskim liczba pielęgniarek i położnych również była mała – na 10 tys. mieszkańców przypadało ich 56,1 (47,3 w 2014 roku) wobec 80,1 w województwie świętokrzyskim (najwyższy wskaźnik wśród województw) i przeciętnej w Polsce na poziomie 66,3. Wielkopolska uplasowała się pod tym względem na 13. pozycji w kraju**. Średnia wieku wielkopolskich pielęgniarek wyniosła 51,2 lat (50,8 lat w kraju), a położnych 47,1 lat (48,6 lat w kraju).

Kompetencje i kwalifikacje ludności w kontekście potrzeb rynku pracy

- W Wielkopolsce istnieje potencjał bazy edukacyjnej umożliwiający kształcenie na wszystkich poziomach.

- **W roku szkolnym 2024/2025 do szkół ponadpodstawowych w województwie uczęszczało 182 317 uczniów, natomiast w roku szkolnym 2014/2015 naukę pobierało 136 495 uczniów. Najwięcej z nich uczyło się w szkołach ogólnokształcących – 43,1% oraz w technikach (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe) – 39,5%**. Uczniowie zawodowych szkół branżowych I i II stopnia oraz szkół przysposabiających do pracy stanowili 17,4% ogółu uczniów szkół ponadpodstawowych.

- **W województwie wielkopolskim szkolnictwo zawodowe cieszy się dużą popularnością**. Kontynuację nauki w technikach oraz szkołach branżowych wybrała ponad połowa absolwentów szkół podstawowych (56,9%) w roku szkolnym 2024/2025.

- **Zdawalność egzaminów zawodowych w Wielkopolsce była zbliżona do średniej krajowej (79,2% w 2024 roku wobec 78,7% w kraju)[10]**. Wśród absolwentów branżowych szkół I stopnia w 2024 roku (bez szkół specjalnych) najliczniejszą grupę stanowili kończący naukę na kierunkach (zgodnie z klasyfikacją ISCED-F 2013) inżynieryjno-technicznych (39,5% wobec 41,6% w kraju) oraz usług dla ludności (20,8% wobec 25,0%). Te podgrupy kierunków były również popularne wśród kończących naukę w technikach, jednak w 2024 roku obok kierunków inżynieryjno-technicznych (21,3% wobec 22,7% w kraju) dominowały również kierunki w zakresie technologii informacyjnych (19,6%, w kraju 22,2%). Usługi dla ludności obejmowały 14,3% absolwentów techników w regionie oraz 17,3% w kraju. Jedyną grupą, w której udział absolwentów techników był wyższy w regionie niż w kraju, były kierunki związane z biznesem i administracją (17,4% wobec 14,7% w kraju).

- **W obszarze szkolnictwa zawodowego kluczowym problemem jest niedostateczna współpraca między systemem edukacji a rynkiem pracy. Efektywna współpraca między szkołami a środowiskiem pracodawców ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania młodych ludzi do wejścia na rynek pracy. Szczególnie ważne jest zapewnienie udziału lokalnych firm w procesie kształcenia umiejętności zawodowych,**

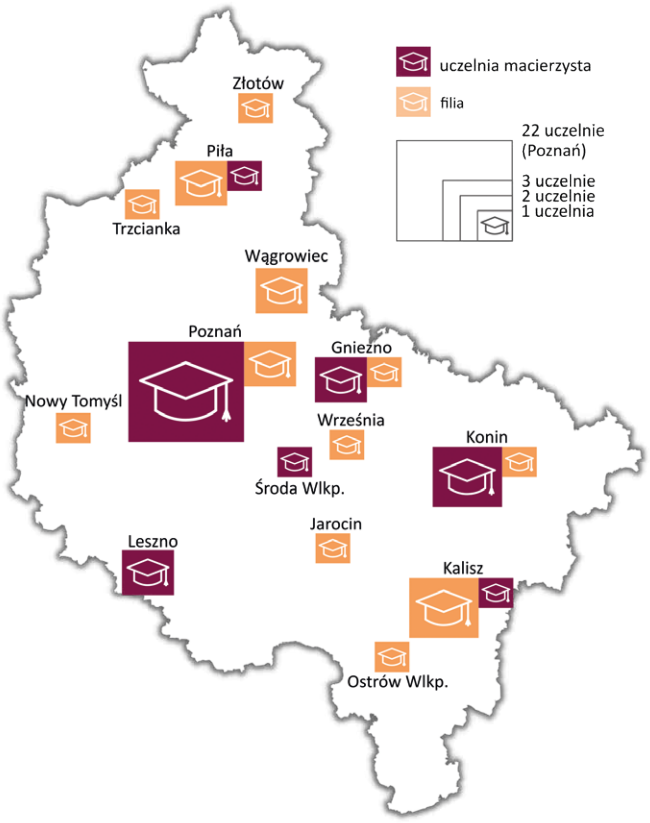
[9] Na podstawie: https://basiw.mz.gov.pl/mapy-informacje/mapa-2022-2026/analizy/kadry-medycze/kadry-medyczne/

[10] Zdawalność i przystępowalność do egzaminu w poszczególnych sesjach egzaminacyjnych w 2024 roku (zdający, którzy przystąpili do obu części egzaminu). Na podstawie danych z CKE i OKE w Poznaniu.

ponieważ pozwala to na lepsze dopasowanie programów nauczania do rzeczywistych potrzeb pracodawców. Natomiast praktyki oraz staże umożliwiają zdobycie praktycznego doświadczenia. Jak wynika z badania pn. Uczenie się w miejscu pracy oraz rola pracodawcy w kształceniu[11], kooperacja pracodawców z placówkami edukacyjnymi jest ograniczona, szczególnie wśród mikro- i małych przedsiębiorstw, w gronie których prawie połowa w ogóle jej nie podejmuje. Wyniki powyższego badania wskazują, że 41,8% firm zatrudniających 4–9 pracowników oraz 46,6% podmiotów zatrudniających 10–49 pracowników nie prowadziło żadnej formy współpracy z systemem edukacji w ciągu ostatniego roku. Najwięcej z systemem edukacji współpracowały duże przedsiębiorstwa (50 pracowników i więcej), jednocześnie 53% z nich nie podejmowało żadnej współpracy ze szkołami. Najczęściej duże przedsiębiorstwa wskazywały na współpracę z uczelniami i szkołami wyższymi (22,9%) oraz technikami (22,4%). Nieco rzadziej partnerami w kooperacji były szkoły branżowe (16,2%).

- **Potencjał akademicki Wielkopolski pozostaje jednym z filarów konkurencyjności regionu. W roku akademickim 2024/2025 na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowało 49 uczelni wraz z filiami** (por. ryc. 10)**, co stanowiło 10,0% wszystkich obiektów w kraju i plasowało region na 3. miejscu** za województwami mazowieckim i śląskim. W porównaniu do 2014 roku liczba uczelni zmniejszyła się o 13 obiektów a w kraju o 161 obiektów. Szkoły wyższe w województwie wielkopolskim dysponowały 16 281 pracownikami dydaktycznymi, co stanowiło 9,0% nauczycieli akademickich w Polsce (5. miejsce za województwami mazowieckim, małopolskim, śląskim i dolnośląskim).

- **W roku akademickim 2024/2025, pod względem liczby studentów (112 880 osób, 8,8% w kraju) województwo zajęło 5. miejsce wśród regionów. Liczba studentów systematycznie zmniejsza się – w 2014 roku na wielkopolskich uczelniach studiowało 135,9 tys. studentów, a w 2024 roku o 23,0 tys. osób mniej**. Główną przyczyną mniejszej liczby chętnych do studiowania jest niż demograficzny, a nie spadek zainteresowania edukacją. Na 10 tys. ludności przypadało 324 studentów, a w roku 2014 – 391. Odsetek studentów (bez cudzoziemców) studiujących na kierunkach technicznych i przyrodniczych (zgodnie z klasyfikacją ISCED-F 2013) w roku akademickim 2024/2025 wyniósł 22,6% wobec 25,3% w roku akademickim 2014/2015 i kształtował się nieco powyżej średniej ogólnopolskiej – 22,0%.

Ryc. 10. Rozmieszczenie uczelni wyższych w województwie wielkopolskim w roku akademickim 2024/2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **W Wielkopolsce w 2024 roku wykształceniem wyższym legitymowało się 26,8% jej mieszkańców (20,0% w 2014 roku), w tym 30,4% kobiet i 23,0% mężczyzn[12]. W 2024 roku dyplomy ukończenia studiów wyższych na wielkopolskich uczelniach (publicznych i niepublicznych) uzyskało 27 183 absolwentów, w kraju 291 667 absolwentów. Pod względem liczby absolwentów województwo wielkopolskie zajmowało 5. pozycję** za województwami: mazowieckim, małopolskim, śląskim i dolnośląskim. Najwięcej absolwentów wielkopolskich uczelni ukończyło kierunki z grup[13]: biznesu i administracji (23,6%), medycznej (10,1%), społecznej (9,1%), pedagogicznej (6,6%) oraz usług dla ludności (4,1%).

  Liczba uczestników studiów doktoranckich oraz słuchaczy studiów podyplomowych na 1 000 ludności w 2024 roku wynosiła 2,7 (4,3 w 2014 roku), a średnio w kraju – 4,8 (5,0 w 2014 roku).

- **Przedwczesne kończenie nauki definiuje się jako zjawisko kończenia nauki przez ludzi młodych (18–24 lata), mających najwyżej wykształcenie na poziomie podstawowym i nie uczestniczących w dalszym kształceniu ani szkoleniu zawodowym**. Polska należy

[11] Raport końcowy z badania: Działania podejmowane w obszarze polityki na rzecz rozwoju umiejętności i współpracy w tym zakresie w województwie wielkopolskim. Uczenie się w miejscu pracy oraz rola pracodawcy w kształceniu. WUP w Poznaniu. Poznań 2025.

[12] Według BAEL.

[13] Zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Kierunków Kształcenia (ISCED-F 2013).

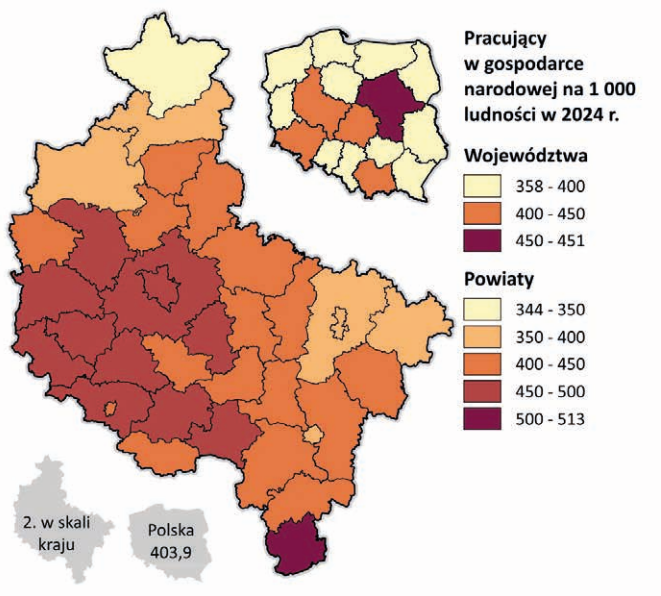
do liderów w Europie w zakresie skutecznego ograniczania zjawiska wczesnego kończenia formalnej nauki przez osoby młode. W latach 2015–2024 odsetek takich osób w kraju oscylował na niskim poziomie – około 5%. Osoby młode przedwcześnie porzucające naukę narażone są w większym stopniu na bezrobocie, wykluczenie społeczne oraz ubóstwo. **W 2024 roku w Wielkopolsce odsetek młodzieży w wieku 18–24 lat przedwcześnie kończącej naukę wyniósł 4,7% i był wyższy niż w kraju (4,1%) ale niższy niż średnio w UE (9,4%)**. Jednocześnie osoby w wieku 24 lata i mniej stanowiły 15,5% zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w regionie. Natomiast 6,4% osób (11,7% względem 2014 roku) w Wielkopolsce w wieku 15–24 lata nie pracowało, nie uczyło się i nie dokształcało się (ang. Not in Education, Employment or Training, NEET). W kraju odsetek NEET wyniósł 7,0% (12,2% w 2014 roku).

- **Postępująca cyfryzacja i zmiany gospodarcze zwiększają znaczenie uczenia się przez całe życie. W Wielkopolsce w 2024 roku w kształceniu uczestniczyło 6,5% osób w wieku 25–64 lata (w Polsce 10,0%), co plasowało region na 12. miejscu w kraju**. Mimo stopniowego wzrostu (o 3,2 p.p. względem 2014 roku) poziom ten pozostaje relatywnie niski. System edukacji dorosłych jest silnie uzależniony od potrzeb pracodawców i koncentruje się głównie na krótkich szkoleniach zawodowych.

- **Umiejętności pracowników coraz częściej nie odpowiadają potrzebom zgłaszanym przez pracodawców. Skutkuje to bezrobociem w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym niedoborem pracowników w innych – szczególnie w zawodach wymagających wysoko specjalistycznych kwalifikacji.**

  Niedopasowanie kompetencji do potrzeb rynku pracy zauważalne jest szczególnie w obszarze umiejętności ogólnych i cyfrowych. W 2024 roku podstawowe lub ponadpodstawowe kompetencje cyfrowe posiadało 48,8% Polaków, przy dużym zróżnicowaniu wiekowym – od około 75% wśród osób młodych do 12,3% w grupie 65–74 lata. Brak podstawowych umiejętności cyfrowych u osób starszych utrudnia im korzystanie z elastycznych form zatrudnienia (np. pracy zdalnej), a także utrudnia korzystanie z nowoczesnych usług społecznych (telemedycyna, e-urząd). **W ten sposób wykluczenie cyfrowe staje się faktycznym wykluczeniem z rynku pracy**.

  W kontekście zapewnienia kadr dla nowoczesnej gospodarki kluczowe jest zwiększanie odsetka osób posiadających podstawowe i ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. Brakuje jednak szkoleń podnoszących kompetencje ogólne, takie jak biegłość językowa czy cyfrowa. Te ostatnie rzadko występują jako samodzielne moduły, będąc zazwyczaj jedynie dodatkiem do nauki innych umiejętności zawodowych.

Ryc. 11. Liczba pracujących w gospodarce narodowej na 1 000 ludności w 2024 roku

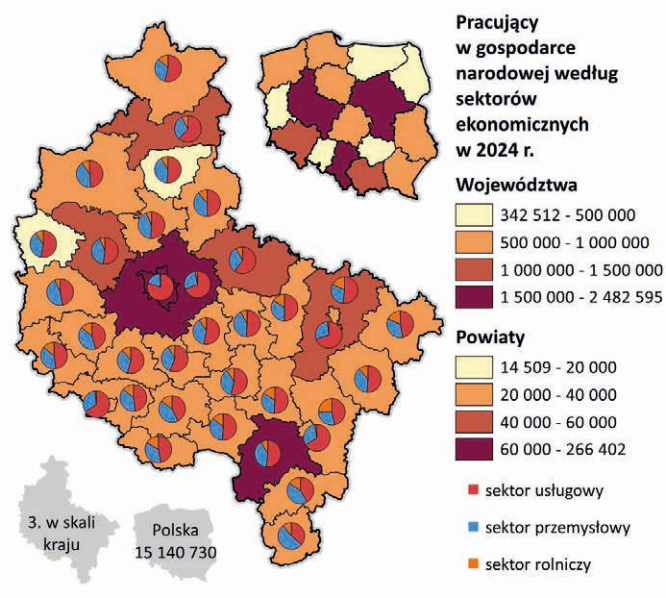
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **Pod pewnymi względami sytuacja na wielkopolskim rynku pracy niezmiennie od wielu lat pozostaje korzystna. Wiąże się to z dobrą koniunkturą gospodarczą oraz zdywersyfikowaną strukturą przemysłu w regionie. Dowodzą tego m.in. rosnąca liczba pracujących (2. lokata w kraju pod względem liczby pracujących na 1 000 ludności – 441,4)** (por. ryc. 11)**, zwiększające się przeciętne zatrudnienie oraz rosnące wynagrodzenia brutto**. W 2024 roku liczba osób pracujących w gospodarce narodowej (według miejsca zamieszkania)[14] w województwie wielkopolskim wynosiła 1 536 234 (w 2023 roku – 1 532 916), co stanowiło 10,1% ogółu pracujących w kraju (3. miejsce wśród województw, za mazowieckim – 16,4% i śląskim – 11,2%).

  W 2024 roku ponad połowa pracujących zatrudniona była w sektorze usług (59,4%)[15], z sektorem przemysłu i budownictwa związanych było 32,6%, a rolnictwem trudniło się 8,1% ogółu pracujących Wielkopolan – najwięcej w południowej, południowo-zachodniej i wschodniej części regionu (por. ryc. 12). **Relatywnie wysoki na tle kraju odsetek pracujących w rolnictwie, przy jednoczesnej wysokiej towarowości regionu, wskazuje na wielowymiarowy proces modernizacji wielkopolskiej wsi i jej powiązanie z sektorem przetwórczym**.

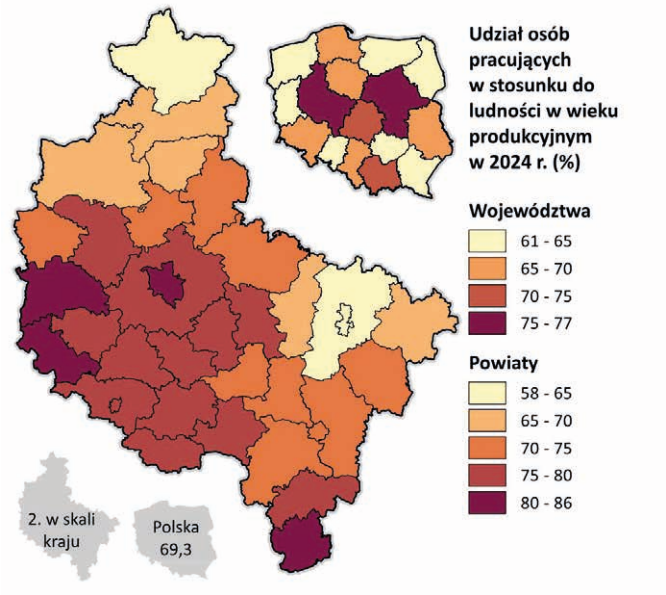
- **W 2024 roku udział osób pracujących (według miejsca zamieszkania) w stosunku do ludności w wieku**

[14] Po zmianach metodologicznych GUS dane dostępne od 2023 roku.
[15] Po zmianach metodologicznych GUS dane dostępne od 2019 roku.

Ryc. 12. Pracujący w gospodarce narodowej według sektorów ekonomicznych w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 13. Udział pracujących w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

produkcyjnym[16] wynosił 75,3% przy średniej krajowej wynoszącej 69,3%. Wśród województw wyższą niż w Wielkopolsce wartość wskaźnika odnotowano jedynie w województwie mazowieckim (77,0%) (por. ryc. 13). W układzie powiatów najwyższy udział (powyżej 80,0%) odnotowano w kępińskim, nowotomyskim, m. Poznań i wolsztyńskim, natomiast najniższy (poniżej 65,0%) w powiatach m. Konin, konińskim oraz złotowskim.

- **Istotną grupę osób pracujących stanowią cudzoziemcy. Braki kadrowe na rynku pracy uzupełniane są głównie pracownikami zza wschodniej granicy kraju, tj. z Białorusi i Ukrainy**. W 2024 roku w Wielkopolsce wystawiono łącznie 164,1 tys. dokumentów pozwalających cudzoziemcom podjąć legalną pracę (13,5 tys. mniej niż w 2023 roku), w tym w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy złożono 41,9 tys. oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi[17]. Najwięcej oświadczeń dotyczyło obywateli Białorusi (19,9 tys., o 1,0% mniej niż rok wcześniej) oraz Ukrainy (14,9 tys., o 23,4% mniej wobec 2023 roku). **Największy odsetek oświadczeń dotyczył zatrudnienia cudzoziemców w powiecie poznańskim (33,4%) oraz Poznaniu (20,8%), następnie w powiatach: ostrzeszowskim (4,3%), grodziskim (3,9%) i ostrowskim oraz tureckim (po 2,8%)**.

  Od 2022 roku na podstawie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy[18] obowiązuje procedura powiadomienia o powierzeniu wykonywania pracy obywatelowi Ukrainy. W 2024 roku w wielkopolskich urzędach pracy zarejestrowano 98,7 tys. powiadomień o podjęciu pracy przez cudzoziemca (o 7,0% mniej niż w 2023 roku), stanowiło to 9,8% tego typu dokumentów ogółem w kraju i uplasowało Wielkopolskę na 5. pozycji za województwami: mazowieckim, dolnośląskim, łódzkim oraz śląskim. Ponad połowa powiadomień w 2024 roku w Wielkopolsce dotyczyła kobiet (56,0%).

- **Wskaźnik zatrudnienia (według BAEL[19]) dla ludności ogółem w Wielkopolsce wyniósł 58,5% w 2024 roku (wartość wyższa niż w kraju – 56,8%)** i wzrósł w stosunku do 2014 roku o 5,5 p.p. (w kraju o 6.7 p.p.). Natomiast zmalał w stosunku do roku poprzedniego o 0,3 p.p. a w kraju o 0,2 p.p.).

- **W grupie ludności w wieku produkcyjnym, tj. 18–59/64 lat wskaźnik zatrudnienia[20] wyniósł 80,5% (więcej niż w kraju – 79,1%)** i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 0,1 p.p. (w kraju o 0,2 p.p.).

- **Region wyróżnia na tle kraju wysoki poziom zatrudnienia wśród osób młodych – 32,1% w 2024 roku (2. pozycja po województwie dolnośląskim – 34,1%, w kraju 28,5%) oraz wysoka aktywność**

16 Po zmianach metodologicznych GUS dane dostępne od 2023 roku.

17 Procedura uproszczona, pozwalająca na zatrudnienie obywateli z: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy na maksymalnie 24 miesiące. Jeden z trzech dokumentów legalizujących pracę cudzoziemców w Polsce na podstawie: Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 18 lipca 2022 r. w sprawie zezwoleń na pracę i oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi (Dz. U. z 2022 r. poz. 1558).

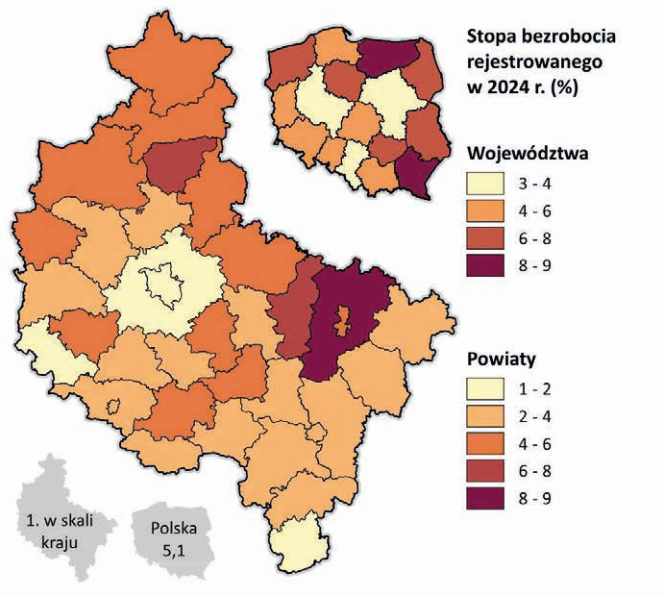
18 Ustawa z dnia 12 marca 2023 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 583, z późn. zm.).

19 Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny w obszarze rynku pracy.

20 Po zmianach metodologicznych GUS dane dostępne od 2019 roku.

zawodowa osób w wieku 15–24 lata – 34,7% (3. miejsce po województwach: dolnośląskim – 38,6% i kujawsko-pomorskim – 35,6%). W porównaniu do 2023 roku zanotowano spadek zatrudnienia osób młodych (o 1,2 p.p) oraz ich aktywności ekonomicznej (o 3,0 p.p.), a w stosunku do 2014 roku zatrudnienie wzrosło (o 7,0 p.p.), podczas gdy aktywność ekonomiczna uległa zmniejszeniu (o 5,0 p.p).

- **Wskaźnik zatrudnienia mężczyzn w województwie wyniósł 84,9%, a kobiet 75,5%. Wielkopolska zmaga się z problemem wysokiej bierności zawodowej kobiet, które stanowiły większość w liczbie biernych zawodowo (niepracujących i nieposzukujących pracy), tj. 696 tys. wobec 435 tys. mężczyzn w 2024 roku. Odsetek kobiet biernych zawodowo był wyższy niż średnio w kraju (61,6% wobec 55,1%)**. Bierność zawodowa kobiet spowodowana jest głównie trudnościami w zapewnieniu opieki nad dziećmi i osobami niesamodzielnymi (seniorami, chorymi), brakiem posiadania umiejętności poszukiwanych na rynku pracy, niewystarczającym rozwojem elastycznych form zatrudnienia.
- **W 2024 roku w województwie wielkopolskim współczynnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością w wieku 16–89 lat[21] wyniósł 19,2% (w kraju 18,6%) i był wyższy o 4,1 p.p. wobec 2023 roku i o 1,0 p.p. wobec 2014 roku**. Sytuacja osób z niepełnosprawnością na rynku pracy jest trudna. Odsetek biernych zawodowo w tej populacji osiągnął poziom 80,8% (81,8% w 2014 roku). Bierność zawodowa osób z niepełnosprawnością wynika m.in. ze zbyt niskich kwalifikacji, braku ofert pracy, długotrwałego bezrobocia oraz barier społecznych i architektonicznych.
- **Wskaźnik stopy bezrobocia wciąż utrzymuje się na najniższym poziomie w kraju. Niski poziom bezrobocia oznacza, że pracodawcy mają problem ze znalezieniem pracowników, ponieważ na rynku jest mniejsza liczba osób poszukujących pracy. Sytuacja na rynku pracy ulega jednak dynamicznym przeobrażeniom, w ujęciu ogólnokrajowym obserwuje się obecnie przejście od rynku pracownika w stronę rynku pracodawcy**. W województwie wielkopolskim w 2024 roku i 2025 roku największe zapotrzebowanie na pracowników odnotowano w zawodach wymagających konkretnych umiejętności, tj.: psycholodzy i psychoterapeuci, pracownicy służb mundurowych, lekarze, spawacze, kierowcy samochodów ciężarowych, pielęgniarki i położne[22].
- **W 2024 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w Wielkopolsce kształtowała się na poziomie 2,9%**

Ryc. 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2024 roku

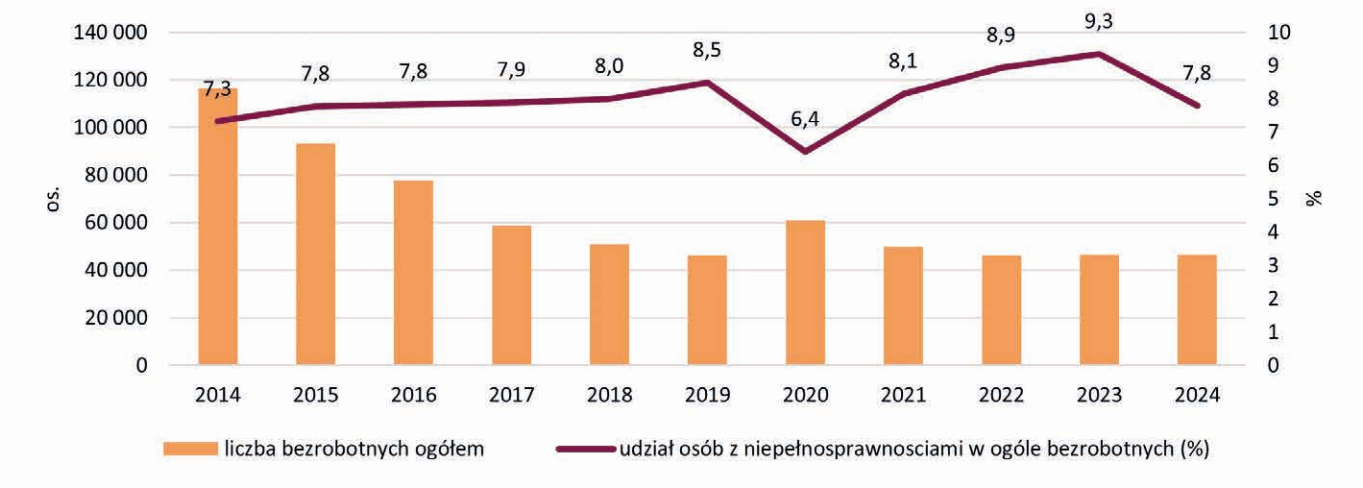
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

(w Polsce 5,1%) (por. ryc. 14) **i względem 2014 roku zmniejszyła się o 4,7 p.p. Nadal utrzymuje się duże zróżnicowanie terytorialne bezrobocia rejestrowanego. Najwyższe wartości wskaźnika notuje się niezmiennie we wschodniej i północnej części regionu** (w powiatach: konińskim 8,5%, chodzieskim 7,5% i słupeckim 7,4%,), a najniższe w jego centralnej części (po 1,0% w Poznaniu oraz powiecie poznańskim), gdzie funkcjonuje duża liczba przedsiębiorstw oferujących największą i najbardziej zróżnicowaną liczbę miejsc pracy. W 16 powiatach odnotowano wzrost wartości wskaźnika w porównaniu do 2023 roku, przy czym największy w powiatach: śremskim (o 0,5 p.p.) oraz w m. Kalisz, kaliskim, jarocińskim i międzychodzkim (o 0,4 p.p.). Największy spadek stopy bezrobocia w tym okresie nastąpił w powiatach złotowskim i wolsztyńskim (o 0,4 p.p.) oraz w gostyńskim, nowotomyskim i tureckim (o 0,3 p.p.).

- Na koniec 2024 roku w rejestrach wielkopolskich urzędów pracy widniało 46,6 tys. osób bezrobotnych (116,4 tys. w 2014 roku), w tym 26,7 tys. bezrobotnych kobiet i 19,9 tys. bezrobotnych mężczyzn (odpowiednio: 65,8 tys. i 50,6 tys. w 2014 roku). **Wielkopolska charakteryzowała się jednym z najwyższych odsetków bezrobotnych kobiet w kraju – 57,3%**, zaraz po województwie pomorskim – 58,1%. Najniższy odsetek kobiet bez zatrudnienia zaobserwowano w województwie podlaskim – 43,4%, a średnio w kraju wyniósł on 51,6%. W wielkopolskich powiatach najwięcej bezrobotnych kobiet odnotowano w kościańskim (64,3%), a najmniej w m. Kalisz (51,2%). Mimo, że od 2021 roku w województwie obserwuje się sys-

[21] Według BAEL.

[22] Na podstawie: Barometr zawodów. Raport podsumowujący badanie w województwie wielkopolskim dla roku 2024 i 2025. WUP w Poznaniu.

Ryc. 15. Udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie wielkopolskim w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP w Poznaniu

tematyczny spadek odsetka bezrobotnych kobiet, to jednak niezmiennie dominują one w strukturze osób bezrobotnych.

- **Liczba bezrobotnych osób z niepełnosprawnością maleje** (spadek z 8,5 tys. w 2014 roku do 3,6 tys. w 2024 roku). Liczebność tej grupy na przestrzeni 10 lat zmniejszyła się o 57,4%, **natomiast jej udział w ogólnej liczbie bezrobotnych ma tendencję wzrostową** (por. ryc. 15). Zmniejszenie odsetka bezrobotnych niepełnosprawnych odnotowano tylko w 2020 roku (6,4% wobec 8,5% w 2019 roku) oraz w 2024 roku (7,8% wobec 9,3% w 2023 roku).
- **Długotrwałe bezrobocie[23] jest w Wielkopolsce problemem pomimo najniższej stopy bezrobocia w kraju. W strukturze bezrobotnych ponad 1/3 stanowią osoby długotrwale bezrobotne**. W 2024 roku w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy zarejestrowanych było 18,4 tys. osób (39,4% populacji bezrobotnych ogółem)[24], co w stosunku do 2014 roku oznaczało spadek o 41,9 tys. osób.

[23] Według GUS to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

[24] Według WUP w Poznaniu.

2. Kapitał ekonomiczny i procesy gospodarcze

Koniunktura gospodarcza i idee rozwoju przemysłu

- **Wielkopolska jako jeden z najbardziej rozwiniętych regionów w Polsce, wykazuje wysoki poziom stabilności koniunkturalnej na tle pozostałych 15 województw, a także Polski ogółem**. Większa od przeciętnej liczba cykli koniunkturalnych świadczy też o krótszym czasie ich trwania, a więc o krótszych okresach dekoniunktury, co potwierdza elastyczność gospodarki regionu. Przebieg cyklu zasadniczo wykazuje opóźnienie w relacji do punktów zwrotnych innych województw, zwłaszcza tych położonych we wschodniej części kraju. **Jest to rezultat wysoce proeksportowego zorientowania gospodarki regionu, co skraca również czas przekazywania impulsów spadku, ale i wzrostu koniunktury od zagranicznych partnerów handlowych, czyniąc region bardziej responsywnym na trendy globalne i krajowe**.

  Analizy zmian koniunktury w województwach dokonano w odniesieniu do 3 okresów: lata 2008–2013, lata 2014–2019 oraz lata 2020–2025. Wykazała ona, że relatywnie lepiej rozwinięte regiony cechują się łagodniejszą fazą wzrostową, a amplituda faz spadkowych jest mniejsza (czyli recesja jest łagodniejsza), co wskazuje na ich wyższą dojrzałość rynkową. Wyższy stopień rozwoju społeczno-gospodarczego słabo determinuje intensywność fazy wzrostowej, lecz w większym stopniu łagodzi intensywność fazy spadkowej. **Odporność na kryzysy regionów wyżej rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym jest zatem większa, co stanowi kluczowy atut w warunkach narastającej niepewności makroekonomicznej**.

  Analiza przebiegu wahań koniunkturalnych w trzech najważniejszych sektorach gospodarki województwa wielkopolskiego, tj. przemyśle, budownictwie oraz handlu wykazała, że zmiany te przebiegały zgodnie z prawidłowościami opisanymi w literaturze przedmiotu. **Największą intensywnością wahań cechował się przemysł, gdyż jest to sektor najbardziej wrażliwy na zmiany o charakterze koniunkturalnym**. Największe amplitudy wahań dotyczyły budownictwa, z kolei **sprzedaż detaliczna, reprezentująca w badaniach handel, podlegała najmniejszym zmianom o charakterze koniunkturalnym. Można zatem sformułować wniosek, że sektor ten jest swoistym stabilizatorem koniunktury gospodarczej regionu Wielkopolski**.[25]

  Korelacja koniunktury województwa wielkopolskiego z sytuacją społeczno-gospodarczą regionu jest zróżnicowana w zależności od obserwowanego zjawiska. Silna dodatnia zależność dotyczy wskaźnika zatrudnienia. Silny ujemny związek wystąpił pomiędzy stanem koniunktury regionu a udziałem przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (największy przyrost zaobserwowano podczas kryzysu pandemii COVID-19, który wymusił cyfryzację wielu procesów, jednocześnie zwiększył popyt na innowacyjne rozwiązania i produkty, zaś w okresie szybkiego wzrostu PKB wielkopolscy przedsiębiorcy nie czuli tak silnej presji na tworzenie innowacji). Wzrost gospodarczy w fazie ekspansji jest związany ze wzrostem pozytywnych zjawisk takich jak wzrost inwestycji, wzrost wartości produkcji rolniczej i wzrost liczby pasażerów komunikacji lotniczej. Niestety wzrost gospodarczy wciąż związany jest z negatywną presją na środowisko, o czym świadczyły wyższe wartości wskaźników z tej dziedziny, np. łatwiej jest redukować emisję gazów w okresach recesji niż w okresach dobrej koniunktury.

- **Idea Przemysłu 4.0 oznacza systemową, kompleksową transformację cyfrową gospodarki**, wykraczającą poza dotychczasową automatyzację pojedynczych maszyn i procesów (charakterystyczną dla trzeciej rewolucji przemysłowej). Obejmuje ona integrację środków trwałych, procesów produkcyjnych i łańcuchów wartości w ramach cyfrowych ekosystemów, opartych na analizie dużych zbiorów danych (ang. Big Data) w czasie rzeczywistym, zaawansowanych systemach sterowania oraz globalnej koordynacji produkcji. Pandemia COVID-19 istotnie przyspieszyła tempo tej transformacji, stanowiąc katalizator dla procesów automatyzacji. **Konsekwencją zmian jest wzrost złożoności działalności przedsiębiorstw (co wymusza redefinicję dotychczasowych strategii operacyjnych firm) oraz rosnący popyt na innowacje technologiczne, materiałowe, procesowe i organizacyjne, a także nowe modele biznesowe. Zjawiska te stanowią istotne uwarunkowanie dla zdolności regionalnych przedsiębiorstw do konkurowania w globalnych łańcuchach dostaw**.

[25] Na podstawie: Rafał Warżała, Łukasz Markowski, Kamil Kotliński. Analiza powiązania cyklu koniunkturalnego Polski z rozwojem społeczno-gospodarczym województwa wielkopolskiego ze szczególnym uwzględnieniem zmian PKB. Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2025.

Polska pozostaje gospodarką, w której przewaga konkurencyjna w dużej mierze opiera się na relatywnie niskich kosztach pracy, co ogranicza presję na przyspieszoną modernizację technologiczną i może generować ryzyko wpadnięcia w pułapkę średniego dochodu. Rozwiązania z zakresu Przemysłu 4.0 wymagają odpowiedniego poziomu dojrzałości technologicznej i uzasadnienia ekonomicznego, **co stanowi barierę szczególnie dla sektora MŚP** (mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw), dominującego w strukturze przedsiębiorstw. **Dodatkowym ograniczeniem jest niski poziom świadomości dostępnych rozwiązań i korzyści z ich wdrażania, co ogranicza tempo dyfuzji innowacji w regionalnej gospodarce**. Jednocześnie transformacja cyfrowa sprzyja bardziej efektywnemu wykorzystaniu kapitału oraz zwiększa znaczenie wysoko wykwalifikowanych pracowników i specjalistów technicznych, **wymuszając ewolucję systemu kształcenia zawodowego i ustawicznego**[26].

Koncepcja Przemysłu 5.0[27] **rozwija tę logikę, integrując zaawansowane technologie z potrzebami społecznymi**, kreatywnością człowieka i zasadami zrównoważonego rozwoju. Jak wskazuje Komisja Europejska[28], technologiami o największym wskaźniku wdrożeń w badanych firmach był Internet Rzeczy (ang. Internet of Things, IoT), sztuczna inteligencja (AI), robotyka, oraz wirtualna i rozszerzona rzeczywistość (VR/AR). **Polska znajdowała się na początkowym etapie tej ścieżki a dystans technologiczny do innych krajów UE pozostawał bardzo duży**[29] – najniższy poziom wdrożeń w UE, względem lidera – Szwecji.

Na horyzoncie pojawia się koncepcja Przemysłu 6.0[30]**, akcentująca integrację przełomowych technologii**, m.in. głębokiego uczenia, generatywnej sztucznej inteligencji, obliczeń kwantowych, przetwarzania brzegowego oraz IoX (IoT powiązany z interakcją użytkownika, ang. Internet of Experiences) i IoE (Internet Wszystkiego, ang. Internet of Everything), **z zasadami etyki, odpowiedzialności społecznej, neutralności klimatycznej i gospodarki cyrkularnej**. Podejście to wykracza poza paradygmat produktywności, koncentrując się na harmonijnym łączeniu innowacji technologicznych z dobrostanem społecznym i globalną odpowiedzialnością.

Konkurencyjność regionalna

- **PKB (Produkt Krajowy Brutto)**[31] **to wskaźnik makroekonomiczny, służący do oceny ogólnej wielkości i kondycji gospodarki, a jego dynamika jest wykorzystywana do monitorowania trendów gospodarczych oraz przeciętnego poziomu życia i zamożności społeczeństwa**. Na analizie regionalnego PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca (według parytetu siły nabywczej (ang. purchasing power standard – PPS) oparta jest kwalifikowalność regionów do funduszy europejskich w ramach poszczególnych perspektyw finansowych, bazująca na podziale regionów na 3 grupy pod względem osiąganego poziomu rozwoju.
- **Przekroczenie przez Wielkopolskę progu 75% średniej unijnej w perspektywie 2021–2027 formalnie zmieniło status regionu ze słabiej rozwiniętego na przejściowy, co wpłynęło na zmniejszeniem intensywności pomocy finansowej w ramach Polityki Spójności** (mniejsze dofinansowanie na projekty typowo inwestycyjne i infrastrukturalne, a większe ukierunkowane na innowacje i konkurencyjność) oraz na niższy poziom współfinansowania projektów z budżetu UE. **PKB na 1 mieszkańca (w PPS) w odniesieniu do średniej Unii Europejskiej (UE27=100%) w województwie wielkopolskim w 2024 roku (wartość szacunkowa) wyniósł 82% (32 900 PPS), tj. więcej niż średnio w Polsce – 78% (31 300 PPS)** (por. ryc. 16). **Dynamika PPS na 1 mieszkańca w stosunku do 2014 roku wyniosła 168,7 i była niższa niż w kraju (171,0) oraz wyższa niż średnio w UE27 (148,9)**. W skali Europy Wielkopolska nie należy do najbogatszych regionów, ale jednocześnie notuje szybkie tempo rozwoju, będące efektem doganiania zamożniejszych regionów europejskich, korzystając z niższej bazy startowej.
- Według wstępnego szacunku GUS w 2024 roku **wartość nominalna wytworzonego PKB w województwie wielkopolskim** wyniosła 359,8 mld zł i stanowiła 9,8% wartości wytworzonej w kraju. **Od 2014 roku wzrosła o 117,0%, tj. więcej niż w kraju – 113,6%, co potwierdza rolę regionu jako jednego z głównych motorów wzrostu polskiej gospodarki. Wartość PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa kształ-**

[26] DC CENTRUM Sp. z o.o. Przemysł 4.0. Na jakim etapie przemysłowej rewolucji znajduje się województwo wielkopolskie? Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2019.

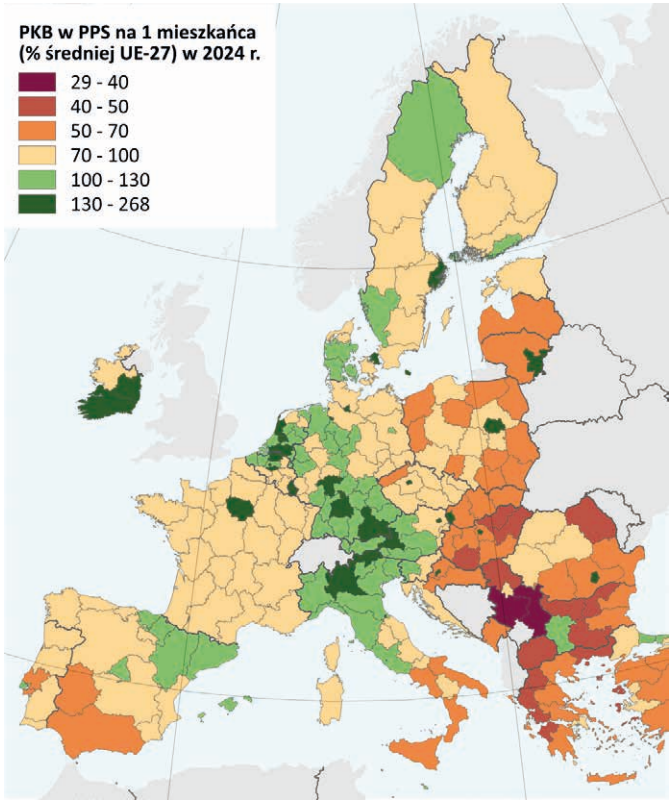
[27] Studia Komisji Europejskiej: Industry 5.0, a transformative vision for Europe. Directorate-General for Research and Innovation (10 stycznia 2022 r. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/industry-50-transformative-vision-europe_en

[28] Studia Komisji Europejskiej: Industrial technologies roadmap on human-centric research and innovation for the manufacturing sector (25 lipca 2024 r.) https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/industrial-technologies-roadmap-human-centric-research-and-innovation-manufacturing-sector_en

[29] Na podstawie: https://automatykaprzemyslowa.pl/wyroznione/przemysl-5-0-w-polsce-czy-dogonimy-europe/

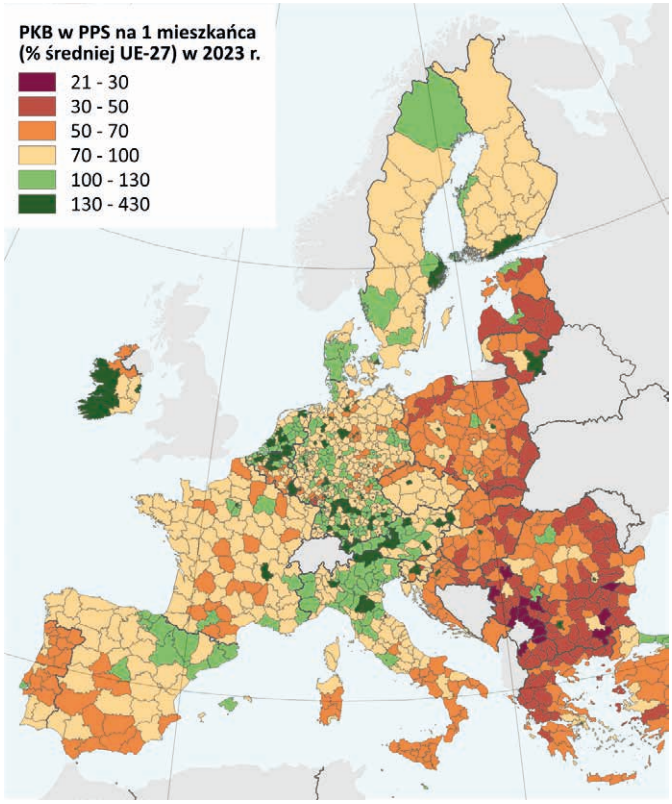
[30] Industry 6.0: Vision, technical landscape, and opportunities. Alexandria Engineering Journal, Volume 130, Pages 139-174, October 2025, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1110016825009354#sec2

[31] PKB mierzy całkowitą wartość wszystkich dóbr i usług finalnych wytworzonych w danym kraju w określonym czasie.

Ryc. 16. Produkt Krajowy Brutto w PPS na 1 mieszkańca jako % średniej UE-27 według NUTS2 (wartość szacunkowa) w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

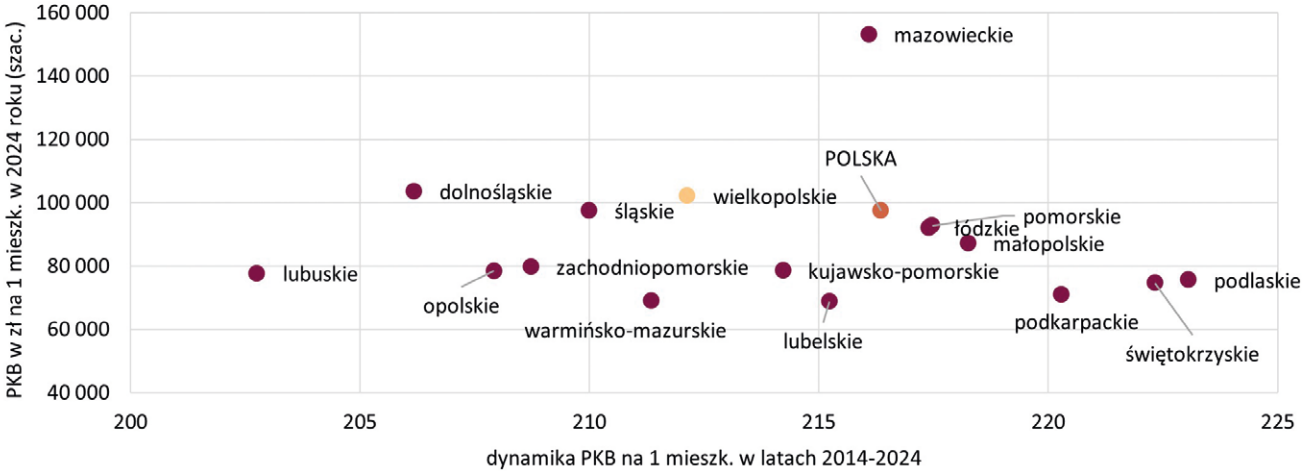

Ryc. 17. Produkt Krajowy Brutto w PPS na 1 mieszkańca jako % średniej UE-27 według NUTS3 w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

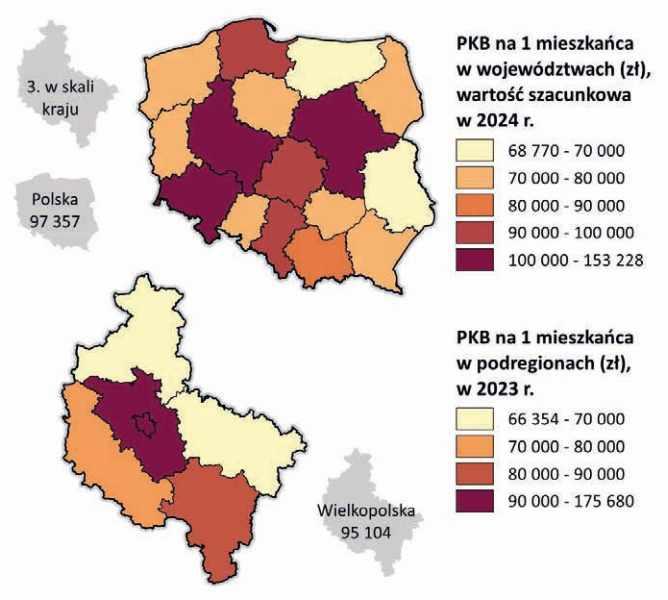
towała się na poziomie 102 129 zł i wzrosła o 112,1% w stosunku do 2014 roku, co oznaczało mniejszą dynamikę niż na poziomie kraju – 116,4% (por. ryc. 18). **W relacji do średniej krajowej (97 357 zł) PKB na 1 mieszkańca Wielkopolski stanowił 104,9%, tj. mniej niż w 2014 roku (107,0%). Wartość PKB zawsze pozycjonowała Wielkopolskę w gronie zamożniejszych regionów, będących liderami transformacji gospodarczej**. **Mimo szybszego tempa rozwoju województw uznawanych za słabiej rozwinięte, różnice bezwzględne między najbogatszymi a najbiedniejszymi województwami wciąż pozostają duże**.

O Wartość wstępnego szacunku PKB per capita w 2024 roku w porównaniu do innych województw ponownie plasowała województwo wielkopolskie w czołówce województw – 3. miejsce za mazowieckim (153 228 zł/1 mieszk.) i dolnośląskim (103 643 zł/1 mieszk.). Dynamika wartości wskaźnika od 2014 roku wyniosła 212,1 (mniej niż w kraju – 216,4), plasując region na 10. pozycji, m.in. za województwami Polski Wschodniej: podlaskim (223,1), świętokrzyskim (222,3) i podkarpackim (220,3). Na końcu zestawienia znalazły się takie województwa jak: lubuskie (202,8), dolnośląskie (206,2) i opolskie (207,9) (por. ryc. 19).

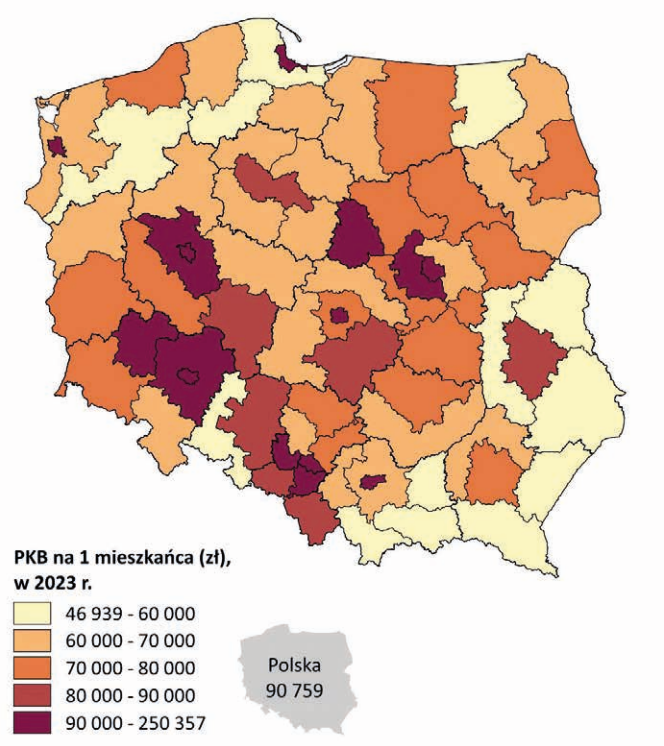
Ryc. 18. PKB na 1 mieszkańca według województw w 2024 roku (wartość szacunkowa) oraz dynamika w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 19. PKB na 1 mieszkańca (zł) w województwie wielkopolskim według podregionów w 2023 roku oraz w Polsce według województw w 2024 roku (wartość szacunkowa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 20. PKB na 1 mieszkańca według podregionów w Polsce w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca jest mocno zróżnicowany w układzie podregionów (NUTS3), a stopień tego zróżnicowania zależy od specyfiki województwa** (por. ryc. 20) – występowanie stolic województw jako odrębnych podregionów z koncentracją w ich obrębie funkcji metropolitalnych, usług wysokospecjalistycznych oraz siedzib dużych przedsiębiorstw, wpływa na statystycznie większy stopień zróżnicowania wewnętrznego. PKB na 1 mieszkańca w 2023 roku w podregionach województwa wielkopolskiego osiągnął najwyższy poziom w Poznaniu (175 680 zł), następnie w podregionach: poznańskim (96 442 zł), kaliskim (80 170 zł), leszczyńskim (78 690 zł). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w podregionach: pilskim (66 354 zł) i konińskim (69 816 zł). W ciągu ostatniej dekady struktura podregionów pod względem wartości wskaźnika nie ulegała znaczącym zmianom.

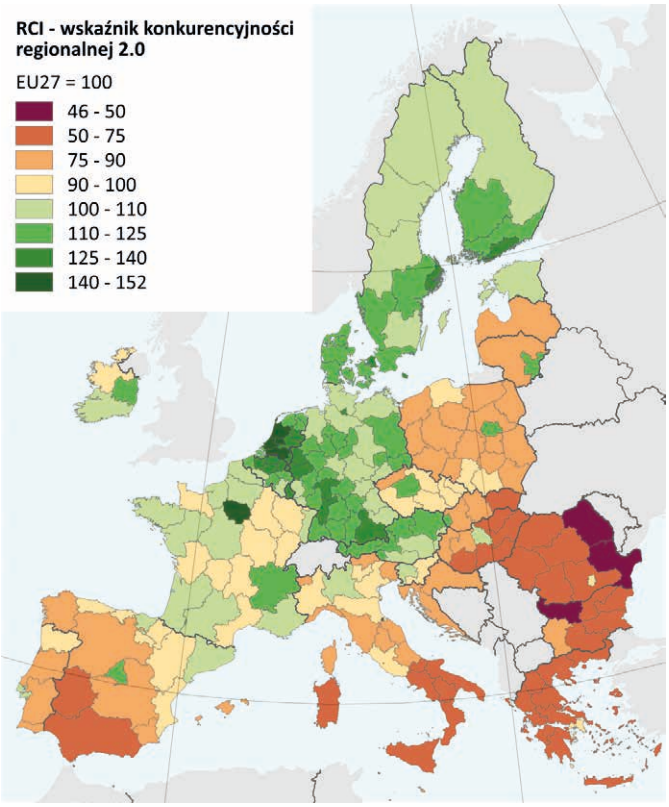
- **Zauważalny w poprzednich latach trend związany z kolejnością podregionów pod względem dynamiki zmian PKB na 1 mieszkańca (podregiony charakteryzujące się niższym wyjściowym poziomem rozwoju często notowały większą dynamikę zmian niż podregiony lepiej rozwinięte) w 2023 roku uległ zmianie. Najwyższą dynamikę w latach 2014–2023 zanotował podregion kaliski (203,4), na 2. miejsce w zestawieniu w 2023 roku awansował podregion m. Poznań (203,1), a na 3. koniński (202,3). Rozwój podregionów m. Poznań i konińskiego w ostatnich latach przyspieszył (przyjmując w analizie dynamiki zawsze 2014 rok jako bazowy). Na kolejnych miejscach znalazły się podregiony leszczyński (194,4), pilski (192,4) oraz poznański (178,3). W odróżnieniu od konińskiego, podregion pilski nadal notuje niskie wartości wskaźnika oraz jego dynamiki**.

- Innym wskaźnikiem wykorzystywanym do oceny kondycji rodzimej gospodarki jest wartość dodana brutto (WDB), która wskazuje, jak efektywnie wykorzystywane są zasoby gospodarcze. **Wielkopolska nie wyróżniała się na tle województw w zakresie produktywności pracy**. W 2023 roku WDB w województwie wielkopolskim wyniosła 303 213 mln zł i stanowiła 9,8% wartości wytworzonej w kraju. **Corocznie od 2014 roku wartość WDB wypracowana przez 1 pracującego w województwie wielkopolskim (oraz średnio w kraju) wzrastała, jednak zawsze była niższa od średniej w Polsce**. W 2023 roku wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie 195 952 zł i wyniosła 95,2% średniej krajowej (205 747 zł). **W porównaniu do innych województw Wielkopolska uplasowała się na 6. miejscu** za mazowieckim (264 470 zł/1 prac.), dolnośląskim (221 781 zł), śląskim (217 647 zł), pomorskim (207 921 zł) i zachodniopomorskim (197 377 zł). **Utrzymywanie się produktywności poniżej średniej krajowej, mimo silnej i rozwiniętej bazy przemysłowej, może wynikać z wysokiej pracochłonności wielkopolskiej gospodarki oraz dominacji sektorów o średnim i niskim poziomie rozwoju technologicznego (które generują mniejszą wartość dodaną) nad innowacyjnymi i wysoko specjalistycznymi, skupionymi głównie w stolicy kraju**.

- Najwyższa wartość dodana brutto na 1 pracującego generowana jest w podregionach m. Poznań oraz poznańskim – w 2023 roku było to odpowiednio 125,2%

oraz 104,4% średniej wojewódzkiej. Obszarami szczególnego wzrostu produktywności w badanym okresie (korzystna zmiana w latach 2014–2023) były zachodnia (dynamika na poziomie 193 w podregionie konińskim) i południowa (188 w podregionie kaliskim) część województwa oraz m. Poznań (188).

- **Konkurencyjność Wielkopolski na tle regionów europejskich**, mierzona wskaźnikiem konkurencyjności regionalnej Komisji Europejskiej (Regional Competitiveness Index, RCI)[32], **ulega stopniowej poprawie** – w 2022 roku RCI wyniósł 84,8 pkt i wzrósł o 4,4 pkt od 2019 roku oraz o 10,1 pkt od 2016 roku (w Polsce o 10,5 pkt) (por. ryc. 21).
- **Pomimo wzrostu wartości wskaźnika Wielkopolska w żadnej edycji badania nie przekroczyła średniej krajowej (88,7 pkt w 2022 roku) i niezmiennie zajmowała 7. miejsce wśród województw**. Jednocześnie w 2022 roku region uplasował się na 164. pozycji wśród 234 regionów Unii Europejskiej (UE-27), a w 2016 roku na 160. pozycji wśród 229 regionów. Polska znajdowała się na 18. miejscu w Europie i zanotowała awans o 2 miejsca w porównaniu do 2016 roku. Utrzymywanie się regionu poniżej średniej krajowej, przy jednoczesnej większej dynamice wzrostu w kraju, może sugerować szybszy rozwój innych województw i skutkować większą konkurencją między regionami.

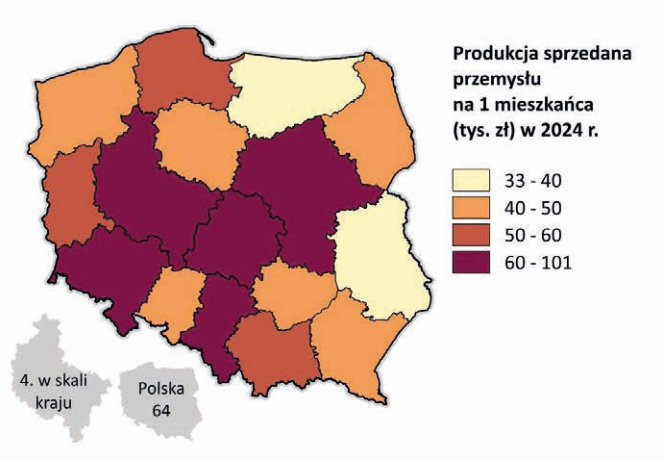
Ryc. 21. Wskaźnik konkurencyjności regionalnej (RCI 2.0) w Unii Europejskiej w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

Produkcja przemysłowa, wymiana handlowa i rolnictwo

- **Wielkopolska stanowi jeden z ważniejszych regionów przemysłowych Polski, co potwierdzają m.in. znaczne udziały regionu w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem w Polsce. Województwo zajmowało niezmiennie 3. miejsce wśród regionów** (za mazowieckim – 23,2% i śląskim – 14,2%) w 2014 roku (141 205,2 mln zł, 11,7% produkcji krajowej) oraz w 2024 roku (269 974,3 mln zł, 11,2% produkcji krajowej). W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość produkcji sprzedanej przemysłu wyniosła w regionie 77 486 zł, tj. więcej niż średnio w kraju – 64 078 zł (120,9% wartości w Polsce, 4. miejsce wśród województw) (por. ryc. 22), jednak dynamika na poziomie kraju była wyższa – 204 wobec 190 w województwie.

Dominującą sekcję działalności przemysłowej w Polsce stanowiło przetwórstwo przemysłowe (sekcja C PKD 2007) – 78,9% (79,5% w 2015 roku). W województwie wielkopolskim udział ten zawsze był wyższy niż w kraju, a w 2023 roku wyniósł 84,0% (86,9% w 2015 roku), co definiuje Wielkopolskę jako region o charakterze produkcyjnym.

Ryc. 22. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (tys. zł) w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

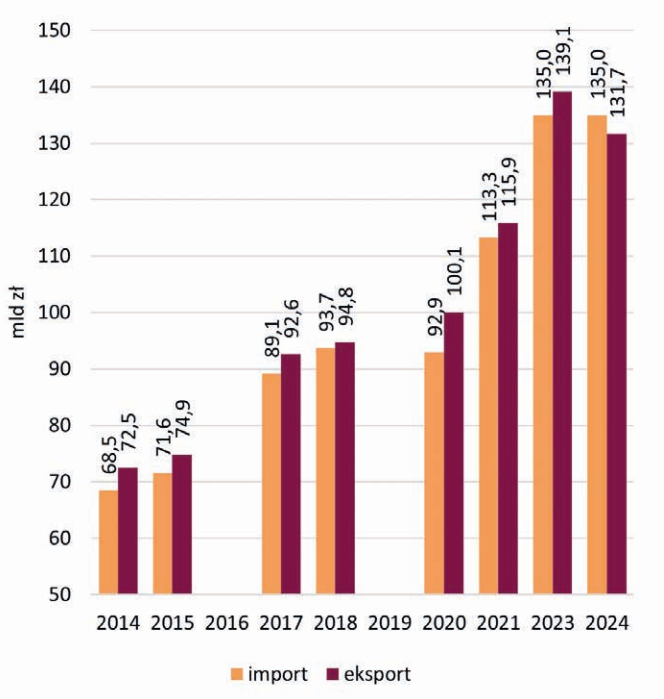
[32] Wskaźnik udostępniany przez Komisję Europejską w ramach prowadzonej polityki regionalnej, który mierzy główne czynniki konkurencyjności wszystkich regionów na poziomie krajów i regionów Unii Europejskiej (UE-27) przez wskazanie zdolność regionu do oferowania firmom i mieszkańcom atrakcyjnego środowiska do życia i pracy. Wskaźnik RCI składa się z 3 podindeksów oraz 11 filarów opisujących różne aspekty konkurencyjności: Podstawowego (instytucje, stabilność makroekonomiczna, infrastruktura, zdrowie, edukacja podstawowa), Efektywności (szkolnictwo wyższe, szkolenia i uczenie się przez całe życie, efektywność rynku pracy, wielkość rynku), Innowacyjności (gotowość technologiczna, zaawansowanie biznesowe, innowacyjność). Wskaźnik RCI 2.0 2022 opiera się na 68 wskaźnikach, z których 48 dotyczy poziomu regionalnego.

Wielkopolska zajmowała 3. pozycję w kraju pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w sekcji C. W 2024 roku stanowiły one 10,5% ogółu przedsiębiorstw tego sektora w Polsce, a od 2015 roku nastąpił przyrost liczby tego typu przedsiębiorstw – nieznacznie wyższy w regionie (dynamika 109,1) niż średnio w kraju (108,8). Zdecydowana większość przedsiębiorstw działała na obszarze Poznania (7,2 tys., 16,8%) i powiatu poznańskiego (7,1 tys., 16,6%), a w liczbie 1 400–7 100 podmiotów (3,3%–5,0%) w powiatach ostrowskim, kępińskim i gnieźnieńskim.

Niezmiennie od dekady najwyższy udział w sekcji przetwórstwa przemysłowego Polski województwo wielkopolskie posiadało w odniesieniu do takich działów jak: Produkcja mebli – 34,5%, Produkcja napojów – 27,9% oraz Produkcja wyrobów tekstylnych – 20,9%. Istotny udział (od 16% do 18%) odnotowano także w przypadku: Produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli, Produkcji papieru i wyrobów z papieru oraz Produkcji wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli, produkcji wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania.

Z kolei **w strukturze przetwórstwa przemysłowego samej Wielkopolski w 2023 roku grupami specjalizacji były: produkcja artykułów spożywczych (23,0%), produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (15,8%)**, a także, z mniejszym udziałem, produkcja mebli (8,0%), produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (6,9%), produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (6,4%), produkcja urządzeń elektrycznych (5,5). Trzy pierwsze pozycje nie uległy zmianie od 2015 roku.

- Według danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie w 2024 roku **obroty towarowe handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego** wynosiły 266,7 mld zł, w tym w eksporcie 131,7 mld zł (49,4%), a w imporcie 135,0 mld zł (50,6%). W porównaniu z rokiem 2014 zarówno eksport (72,5 mld zł), jak i import (68,5 mld zł), **zwiększyły się** odpowiednio o 59,2 mld zł (81,6%) oraz 66,5 mld zł (97,1%), osiągając w 2024 roku prawie dwukrotnie większe wyniki. **Powyższe dane potwierdzają proces integracji gospodarki Wielkopolski z rynkami zewnętrznymi**.
- **Analizując okres od 2014 roku wartość eksportu była corocznie wyższa od importu, trend ten uległ zmianie w 2024 roku**. W ciągu ostatniego roku wartość eksportu zmalała o 5,3%, a importu nie zmieniła się (por. ryc. 23). **Ujemny bilans handlowy, wynoszący 3,3 mld na korzyść importu, spowodowany**

Ryc. 23. Wartość eksportu i importu w województwie wielkopolskim w latach 2014–2024 (2016 i 2019 rok – brak danych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej w Warszawie

był spadkiem eksportu (o 7,4 mld zł, 5,3%), głównie w odniesieniu do 5 najczęściej eksportowanych towarów (spadek o 5,5 mld zł).

Wśród najczęściej eksportowanych grup towarowych[33] w 2024 roku można wymienić: Pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria (26,6 mld zł, 20,2%), Meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki itp. oraz oprawy i osprzęt oświetleniowy, podświetlane znaki, tablice i tabliczki, itp., budynki prefabrykowane (17,8 mld zł, 13,5%), Reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz ich części (15,6 mld zł, 11,9%), Mięso i podroby jadalne (9,1 mld zł, 6,9%), tworzywa sztuczne i artykuły z nich (7,2 mld zł, 5,4%), Maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz ich części i akcesoria (7,1 mld zł, 5,4%), Wyroby z żeliwa lub stali (4,0 mld zł, 3,0%). Pozostałe kategorie produktów stanowiły mniej niż 3,0% eksportu ogółem.

Od 2014 roku zmianę w strukturze najczęściej eksportowanych produktów odnotowano w przypadku produktów farmaceutycznych (4,2 mld zł i 5. miejsce pod względem wartości w 2014 roku, 0,67 mld zł i 31. miejsce w 2024 roku), które zostały zastąpione przez tworzywa sztuczne i artykuły z nich (3,3 mld zł i 6. miejsce pod względem wartości w 2014 roku, 7,2 mld zł i 5. miejsce w 2024 roku).

[33] Według Nomenklatury Scalonej (CN) lub Polskiej Scalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego (PCN).

Najwięcej towarów z Wielkopolski eksportowano głównie do krajów europejskich, w szczególności do Niemiec (42,9 mld zł, 32,6%) oraz do Holandii (8,9 mld zł, 6,8%), Francji (8,8 mld zł, 6,7%), Wielkiej Brytanii (8,1 mld zł, 6,1%) i Włoch (5,8 mld zł, 4,4%). Od 2014 roku zwiększył się udział Włoch, które z 8. miejsca (2,7 mld zł w 2014 roku) awansowały na 5. miejsce w 2024 roku i zastąpiły Czechy (3,3 mld w 2014 roku, 4,5 mld zł i 7. miejsce w 2024 roku). Z kolei Francja i Holandia zmieniły się w tym okresie miejscami.

Największe obroty handlowe w eksporcie na terenie Wielkopolski zanotowano w powiatach: m. Poznań (38,0 mld zł, 28,9%) i poznańskim (20,3 mld zł, 15,0%), a ponadto w szamotulskim (6,3 mld zł, 4,6%), pilskim (5,1 mld zł, 3,8%), ostrowskim (5,0 mld zł, 3,7%) i kępińskim (4,5 mld zł, 3,4%). W strukturze pozostałych powiatów wartość eksportu nie przekroczyła 3,0%.

- Największa wartość importowanych towarów w 2024 roku dotyczyła następujących grup towarowych: pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria (31,6 mld zł, 23,4%), reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz ich części (15,5 mld zł, 11,5%), maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz ich części i akcesoria (11,8 mld zł, 8,7%), tworzywa sztuczne i artykuły z nich (8,7 mld zł, 6,5%). Pozostałe kategorie produktów stanowiły mniej niż 3,0% importu ogółem.

  Od 2014 roku zmiany w strukturze najczęściej importowanych produktów obejmowały spadek znaczenia chemikaliów organicznych (4,0 mld zł i 5. miejsce pod względem wartości w 2014 roku, 1,0 mld zł i 30. miejsce w 2024 roku) na rzecz owoców i orzechów jadalnych, w tym skórek owoców cytrusowych lub melonów (0,96 mld zł i 15. miejsce pod względem wartości w 2014 roku, 3,6 mld zł i 5. miejsce w 2024 roku).

  Największy obrót towarowy w imporcie, według kraju wysyłki, Wielkopolska odnotowała z Niemcami (51,6 mld zł, 38,2%), a ponadto z Czechami (11,8 mld zł, 8,8%), Chinami (11,7 mld zł, 8,7%), Holandią (7,6 mld zł, 5,6%), Hiszpanią (6,1 mld zł, 4,5%) oraz Włochami (5,7 mld zł, 4,2%). Udział pozostałych krajów w imporcie ogółem nie stanowił więcej niż 3,0%. Od 2014 roku w strukturze krajów, z których Wielkopolska importuje najwięcej produktów, miejscami zamieniły się Czechy (4,3 mld zł i 3. miejsce w 2014 roku) oraz Chiny (5,7 mld zł i 2. miejsce w 2014 roku). Ponadto wzrósł udział Holandii (awans z 6. na 4. miejsce, 2,9 mld zł w 2014 roku) oraz Hiszpanii (awans z 9. na 5. miejsce, 1,7 mld zł w 2014 roku), kosztem Włoch (spadek z 4. na 6. miejsce, 3,1 mld zł w 2014 roku), i Wielkiej Brytanii (spadek z 5. na 13. miejsce, 3,0 mld zł w 2014 roku).

  Towary importowane były głównie do powiatów: m. Poznań (54,2 mld zł, 40,2%), poznańskiego (39,4 mld zł, 29,2%), a ponadto (podobnie jak w przypadku eksportu) do szamotulskiego (3,9 mld zł, 2,9%) i pilskiego (3,8 mld zł, 2,8%) oraz do złotowskiego (2,9 mld zł, 2,2%). W strukturze pozostałych powiatów wartość importu nie przekroczyła 2,0%.

  Podobnie jak w przypadku eksportu, import jest zdominowany przez m. Poznań i powiat poznański, co potwierdza rolę stolicy regionu jako głównego centrum wymiany handlowej województwa. Koncentracja potencjału gospodarczego i lokalizacja siedzib kluczowych przedsiębiorstw w tym obszarze determinuje jego znaczącą rolę w przepływie towarów i usług.

- **Wielkopolska zajmowała 1. pozycję w kraju pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w sekcji A**, w której zawiera się sektor rolniczy. W 2024 roku stanowiły one 15,0% ogółu przedsiębiorstw tego sektora w Polsce, jednak od 2015 roku zmniejsza się ich liczba w regionie (dynamika 95,9) oraz w podobnym tempie na poziomie kraju (96,1). Zdecydowana większość przedsiębiorstw zlokalizowana była w powiecie wolsztyńskim (1 047, 9,6%) oraz w powiatach kościańskim, poznańskim, ostrowskim i leszczyńskim w liczbie 540–790 podmiotów (5,0%–7,2%).

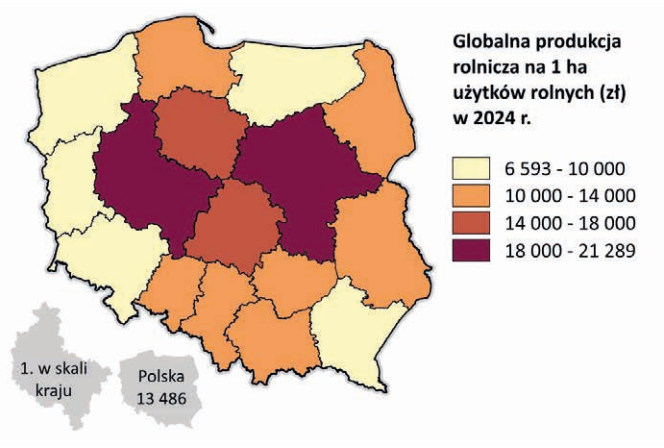
- **Obok innych czynników rozwoju rolnictwa, wielkość produkcji rolniczej często jest uzależniona od wielkości państwa czy regionu**. Polska, jako jedno z większych państw Europy, cechuje się też niezmiennie wysoką wartością dodaną brutto sektora rolniczego[34], podobnie jak Wielkopolska w skali kraju. **Rolnictwo z perspektywy udziału w tworzeniu PKB nie jest tak istotnym sektorem, jak przemysł, usługi czy budownictwo oraz spełnia bardzo ważną rolę z perspektywy zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju[35]**. Według danych Eurostat Polska zajęła 8. miejsce w UE-27 pod względem udziału wartości dodanej brutto rolnictwa w tworzeniu PKB w 2014 roku (3,0%) oraz 7. miejsce w 2025 roku (2,5%). Jednocześnie wielkość produkcji rolniczej Polski ogółem wyniosła 39,5 mld euro, co stanowiło 7,4% produkcji w całej UE (6. miejsce wśród krajów UE-27) i wzrosła w odniesieniu do 2014 roku z poziomu 23,1 mld euro (5,9% produkcji UE).

[34] Dziemianowicz W., Jurkiewicz I. (red.). Megatrendy społeczno-gospodarcze w kontekście Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Trendy europejskie i krajowe. Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa, Kraków 2023.

[35] Na podstawie: https://www.ifp.org.pl/20-lat-polskiego-rolnictwa-w-ue-perspektywa-makroekonomiczna-wybrane-fakty/

Utrzymanie względnie wysokiej pozycji Polski w rankingu unijnych producentów rolnych oraz pod względem udziału wartości dodanej brutto rolnictwa w tworzeniu PKB wobec jednoczesnego spadku liczby pracujących w rolnictwie może świadczyć o wzroście wydajności samego rolnictwa oraz wzroście wydajności pracy w rolnictwie (mniejszy nakład pracy generuje coraz wyższą wartość produkcyjną). Niższy udział rolnictwa w strukturze PKB może jednocześnie wynikać z transformacji strukturalnej gospodarki i wyższej dynamiki wzrostu pozostałych sektorów (przemysłu i usług).

- **Rolnictwo Wielkopolski ma bardzo istotne znaczenie gospodarcze oraz stanowi potencjał w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego Polski. W 2024 roku udział województwa wielkopolskiego w krajowej wartości globalnej produkcji rolniczej (w cenach stałych z roku poprzedniego) wyniósł 18,9% (1. miejsce w kraju)**. W porównaniu do 2014 roku w regionie odnotowano spadek produkcji rolniczej, zarówno globalnej (o 1,1 p.p.), końcowej (1,3 p.p.) jak i towarowej (1,0 p.p.). W strukturze towarowej produkcji roślinnej i zwierzęcej zmniejszył się udział produkcji zwierzęcej – o 11,4 p.p. od 2014 roku. Ten trend może być wynikiem rosnących wymogów środowiskowych, zmian w rentowności hodowli oraz większych wymogów sanitarnych. Mimo tych trudności udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej wyniósł 97,4%, tj. więcej niż w 2014 roku – 94,2%, plasując Wielkopolskę zawsze w czołówce województw, w 2023 roku na 1. miejscu w kraju, co potwierdza wysoki stopień urynkowienia wielkopolskiego rolnictwa.
- **W 2024 roku w Wielkopolsce w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych przypadało 21 289 zł globalnej produkcji rolniczej, tj. znacznie powyżej średniej w Polsce (13 486 zł). Od wielu lat region plasuje się w czołówce województ – w 2024 roku na 1. miejscu** (por. ryc. 24). Ewentualne wahania mogą wynikać ze specyfiki struktury produkcji rolniczej w poszczególnych regionach np. w Wielkopolsce – dominacją upraw polowych o większej wrażliwości w ostatnim roku na zmiany cen surowców oraz zmniejszeniem liczebności trzody chlewnej, ale również z dostępnej powierzchni użytków rolnych a przez to statystyczną wrażliwością na pojawienie się nowych producentów i zwiększenie produkcji rolniczej.
- **W 2025 roku powierzchnia użytków rolnych w regionie ogółem wynosiła 1 913 825 ha i stanowiła 10,3% wszystkich użytków rolnych w Polsce. W niezmiennej od lat strukturze województw Wielkopolska zajęła 2. miejsce** za województwem mazowieckim

Ryc. 24. Globalna produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

(12,9% powierzchni użytków rolnych Polski) oraz przed lubelskim (9,4%). Od 2019 roku powierzchnia użytków rolnych w Wielkopolsce uległa zmniejszeniu o 0,7%, podobnie jak na poziomie kraju.

W odniesieniu do powierzchni województwa użytki rolne stanowiły 64,3% powierzchni (5. miejsce w kraju), tj. więcej niż średnio na terenie kraju (59,5%). Od 2014 roku, zarówno w regionie jak i w Polsce, miał miejsce spadek wartości wskaźnika o 0,4 p.p. Zmiany te mogą wskazywać na postępującą antropopresję i stopniowe zajmowanie gruntów rolnych pod infrastrukturę komunikacyjną, zabudowę mieszkaniową, przemysłową itd., szczególnie w obszarach miejskich.

Powierzchnia gruntów rolnych, dla których zmieniono w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP) przeznaczenie na cele nierolnicze była większa niż średnio w kraju. Biorąc pod uwagę, że ogólne pokrycie powierzchni województwa MPZP jest mniejsze niż w Polsce, skala zjawiska może być jeszcze większa.

- **Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje lokalne decydują o regionalizacji w zakresie specjalizacji produkcji rolniczej. Odporność regionu na zmiany klimatu jest decydującym uwarunkowaniem dla rozwoju rolnictwa, ponieważ związane jest z gospodarką wodną oraz wpływa na możliwość rozwoju aktualnych oraz nowych upraw**. Kolejnym istotnym uwarunkowaniem są zmiany technologiczne, w tym w szczególności rozwój robotyzacji, wykorzystania danych satelitarnych, Big Data i bioinżynierii, które mogą decydować o przyszłych przewagach konkurencyjnych w sektorze rolnictwa.[36]

[36] Na podstawie: Dziemianowicz W., Jurkiewicz I. (red.). Megatrendy społeczno-gospodarcze w kontekście Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Trendy europejskie i krajowe. Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa, Kraków 2023.

- **Niezmiennie od wielu lat, co potwierdziło się również w 2024 roku, Wielkopolska pozostawała w czołówce pod względem udziału województw w zbiorach w produkcji roślinnej oraz w odniesieniu do obsady zwierząt gospodarskich**. Region zajął: 1. miejsce w zbiorach zbóż ogółem (15,1% zbiorów ogółem w kraju), buraków cukrowych (22,1%), ziemniaków (16,5%), 2. miejsce w zbiorach rzepaku i rzepiku (10,2%), 3. miejsce w zbiorach warzyw gruntowych (14,3% w 2023 roku). Mniejszy był udział zbiorów owoców z drzew i owoców jagodowych (5. miejsce, 5,4% w 2023 roku). Udział zwierząt gospodarskich w sztukach przeliczeniowych w LSU był najwyższy w kraju i wyniósł 21,9% w 2024 roku (1. miejsce wśród województw).
- Z uwagi na regionalne zróżnicowanie intensywności produkcji rolniczej istnieją znaczne różnice zużycia nawozów mineralnych i wapniowych. C**harakterystyczne dla regionu było wysokie zużycie nawozów mineralnych pod zbiory w 2023 roku w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze – 139,8 kg czystego składnika, wyższe od średniego zużycia w kraju (123,0 kg/ha). Wysokie zużycie nawozów mineralnych w powiązaniu z wysoką obsadą zwierząt gospodarskich nie pozostaje obojętne dla środowiska, z uwagi na ryzyko nadmiernego przenikania azotu do wód ze źródeł rolniczych, wpływając negatywnie na ich jakość**. Wielkopolska stoi przed wyzwaniem pogodzenia rozwoju produktywności rolnictwa z wymogiem ograniczenia zużycia nawozów w kontekście zapisów unijnej Strategii „od pola do stołu".
- W 2023 roku, co jest zgodne z wieloletnią tendencją, **Wielkopolska nie wyróżniała się istotnie w skali kraju pod względem struktury obszarowej gospodarstw** (udział gospodarstw wielkopowierzchniowych w liczbie gospodarstw ogółem – 1,7%, lepiej niż w Polsce – 1,2%, choć na 8. miejscu wśród województw), **udziału gospodarstw ekologicznych** (udział powierzchni użytków rolnych gospodarstw ekologicznych z certyfikatem w użytkach rolnych ogółem – 1,4%, gorzej niż w Polsce – 3,1%), **powierzchni użytków rolnych przypadających na 1 ciągnik** (11,5 ha gorzej niż w Polsce – 10,1 ha). **W powiązaniu ze średnim poziomem innowacyjności regionu, można spodziewać się niezbyt szybkiego rozwoju technologicznego w rolnictwie**. Niski odsetek gospodarstw z certyfikatem ekologicznym w Wielkopolsce może być wynikiem kalkulacji ekonomicznej – w regionach nastawionych na intensywną produkcję towarową, model ekologiczny jest postrzegany jako mniej konkurencyjny.
- **Do zapewniania bezpieczeństwa żywnościowego i zachowania różnorodności biologicznej, a także zwiększenia potencjału produkcyjnego, dochodowości i konkurencyjności rolnictwa oraz producentów rolnych, przyczynia się także sektor pszczelarski**. Znaczenie pszczelarstwa wykracza poza produkcję miodu i produktów pszczelich, a pszczoły miodne odgrywają kluczową rolę, jako zapylacze roślin owadopylnych, w tym roślin rolniczych.[37] **Analizy sektora pszczelarskiego**, dokonywane przez Instytut Ogrodnictwa – Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Pszczelnictwa w Puławach, według raportu z 2023 roku[38], **pokazują wzrost liczby rodzin pszczelich w Polsce**. W 2023 roku było 2,35 mln rodzin pszczelich, a ich liczba od 2014 roku wzrosła o 70%. **Wielkopolska uplasowała się na 5. miejscu w kraju z liczbą 193,0 tys. rodzin pszczelich, notując ich wzrost o 66% od 2014 roku**.

  Średnia liczba rodzin pszczelich na obszarze 1 km² w Polsce wynosiła 7,5 w 2023 roku, co oznaczało znaczący wzrost od 2014 roku (z poziomu 4,4). Wielkopolska znalazła się na 9. miejscu wśród województw (6,5), podobnie jak w 2014 roku (3,9). Wzrost liczby rodzin pszczelich nie przełożył się na większą ilość dostępnych pożytków pszczelich (zebrane przez pszczoły surowce roślinne, takie jak nektar, pyłek i spadź). Co gorsza, ulegają one silnemu zubożeniu w wyniku długotrwałych okresów suszy i upałów lub po prostu w rezultacie negatywnego oddziaływania pasożytów drzew miododajnych. Sugeruje to konieczność wzbogacania struktury upraw o rośliny miododajne oraz ochronę niezbędnych elementów zielonej infrastruktury sprzyjającej rozwojowi pszczelarstwa.
- **Przyszłość rolnictwa wiąże się z piątą rewolucją w tym obszarze**. Pierwsza rewolucja (rolnictwo 1.0) obejmowała wprowadzenie maszyn napędzanych silnikami, które przyspieszyły i zmechanizowały pracę ludzi i zwierząt. Druga (zielona) wiązała się z pojawieniem się na rynku nawozów i pestycydów, nowych odmian roślin, a także specjalistycznych maszyn. Rolnictwo 2.0 to większa produktywność i wydajność, ale też początek problemów środowiskowych oraz utraty bioróżnorodności. Trzecia rewolucja wiązała się z modyfikacją maszyn by szukać umiaru oraz precyzji w dawkowaniu nawozów, a także ulepszaniem, w tym zwiększaniem odporności, gatunków roślin uprawnych. Z kolei wykorzystanie sygnału GPS, pozwoliło na tworzenie np. map plonów.

  Rolnictwo 4.0 koncentruje się na automatyzacji, wykorzystaniu Internetu Rzeczy (IoT) i analityce danych, oferuje narzędzia oraz roboty, dzięki którym

[37] Na podstawie Informacji o jednostce: Departament Rolnictwa i Rozwoju Wsi, na cele Raportu o stanie województwa za 2024 rok.

[38] Instytut Ogrodnictwa – Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Pszczelnictwa w Puławach, raport: Stan pszczelarstwa w Polsce w 2023 roku oraz w 2014 roku i 2024 roku.

rolnik może wprowadzać precyzyjną automatyzację upraw z wykorzystaniem jak najmniejszej ilości nawozów i środków ochrony roślin, mądrze wykorzystywać swoje zasoby, być bardziej odpornym i szybciej reagować na zmieniające się warunki (np. pogodowe). **Na tę rewolucję wpłynęło kilka czynników poza technologicznymi: zmiany klimatu oraz emisje gazów cieplarnianych, utrata bioróżnorodności, przemiany społeczne, w tym odpływ ludności ze wsi do miast, i idący za tym spadek liczby osób zatrudnionych w rolnictwie**.

Rolnictwo 5.0[39] to kolejny etap rozwoju sektora rolniczego, który łączy nowoczesne technologie cyfrowe z ideą zrównoważonego rozwoju i personalizacji produkcji rolnej. Wprowadza bardziej zaawansowane technologie ulepszając analizę danych oraz integrując ludzi poprzez np. sztuczną inteligencję, roboty współpracujące z ludźmi (cobots) oraz zaawansowane systemy biotechnologiczne. **Polskie rolnictwo stopniowo dostosowuje się do nowych technologii, ale nadal istnieją pewne wyzwania: dostęp do internetu, kapitał początkowy, świadomość technologiczna**.

Samowystarczalność energetyczna regionu

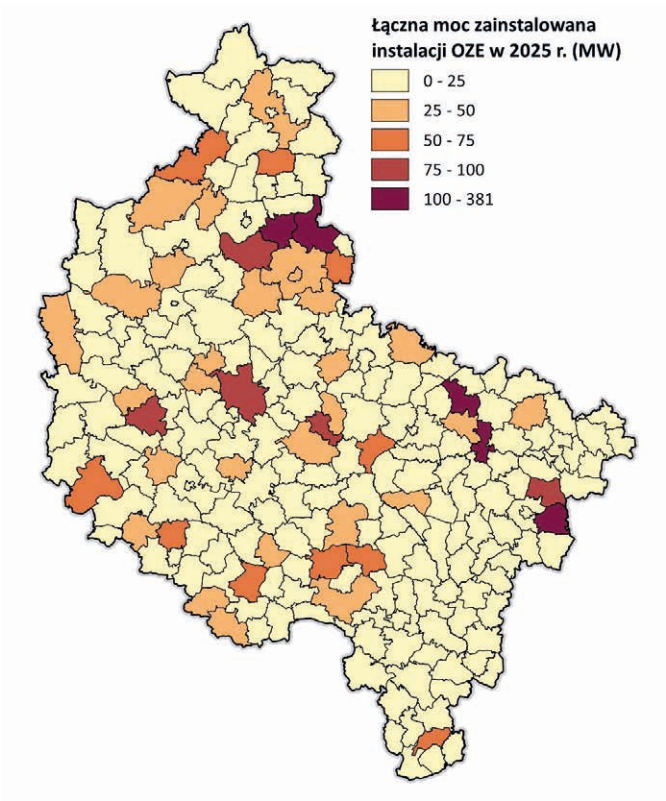
- **Samowystarczalność energetyczna regionu stanowi kluczowy element budowania bezpieczeństwa i odporności regionu wobec współczesnych wyzwań geopolitycznych oraz dynamicznych zmian na rynkach surowców naturalnych. Szczególnego znaczenia nabiera decentralizacja systemu energetycznego i dywersyfikacja źródeł energii, umożliwiająca zwiększenie elastyczności i niezależności regionu w zakresie zaopatrzenia w energię. Rozwój lokalnych odnawialnych źródeł energii (OZE) wzmacnia odporność na kryzysy, podnosi konkurencyjność regionu i tworzy fundament nowoczesnej, niskoemisyjnej gospodarki i sprzyja poprawie jakości życia mieszkańców.[40]**
- W 2024 roku Wielkopolska należała do 5 województw o największym zużyciu energii elektrycznej w kraju, osiągając 13 178 GWh (8,1% krajowego zużycia). Jednocześnie w regionie wyprodukowano 10 937,1 GWh energii elektrycznej (6,3% krajowej produkcji), co plasowało województwo na 7. miejscu w Polsce. W wyniku postępującej transformacji energetycznej – przechodzenia z konwencjonalnych źródeł energii na rzecz alternatywnych – od 2003 roku produkcja energii w regionie spadła blisko o 40%. **Zmiana relacji produkcji energii elektrycznej do jej zużycia spowodowała, że od 2017 roku Wielkopolska produkuje mniej energii elektrycznej niż sama zużywa, tracąc dotychczasową pozycję wśród krajowych liderów wytwórczych**. Rok 2022 stał się punktem zwrotnym – w wyniku dynamicznego rozwoju OZE w regionie produkcja energii elektrycznej w stosunku do zużycia zaczęła rosnąć. W 2024 roku wskaźnik ten osiągnął 82%, co plasowało region na 10. miejscu w kraju, podczas gdy w województwach: zachodniopomorskim, łódzkim i opolskim relacja produkcji do zużycia przekraczała 200%.[41]
- **W ciągu ostatniej dekady zmieniła się struktura Wielkopolskiego miksu energetycznego[42]. W województwie wielkopolskim udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem wzrósł z 11,3% w 2014 roku do 72,2% w 2024 roku, przy średniej krajowej na poziomie 29%. Skala wzrostu wskazuje na ponadprzeciętną dynamikę transformacji energetycznej regionu**, szczególnie po 2022 roku, kiedy nastąpiła znaczna intensyfikacja realizacji nowych instalacji OZE. W Wielkopolsce w latach 2017–2025 odnotowano wzrost liczby instalacji OZE z 345 do 1 533 oraz ich mocy z 1 705 MW do 4 387 MW (ponad 2,5-krotny wzrost), co stanowiło 12% mocy krajowej. Te wartości ulokowały region w 2025 roku na 4. miejscu w Polsce za województwami: śląskim, mazowieckim oraz zachodniopomorskim.
- Według danych Urzędu Regulacji Energetyki przyrost mocy zainstalowanej instalacji OZE w regionie w latach 2017–2025 odnotowano dla następujących źródeł OZE: energia promieniowania słonecznego (2 250,2 MW), energia wiatru (1 019,1 MW), energia z biomasy (91,4 MW) oraz energia z biogazu (21,7 MW). Przedstawiając rozkład przestrzenny mocy zainstalowanej instalacji OZE, regionalnymi liderami jest pięć gmin, w których moc zainstalowana przekraczała 100 MW. Są to: gmina Kleczew (381 MW), gmina Przykona (302 MW), miasto Konin (181 MW), gmina Margonin (146 MW) oraz gmina Gołańcz (129 MW)

[39] Na podstawie: https://pit.lukasiewicz.gov.pl/jak-bedzie-wygladalo-rolnictwo-przyszlosci/, https://farmportal.eu/blog/agriculture-5.0-the-future-of-modern-agriculture

[40] Na podstawie analiz odnoszących się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego oraz innych zagadnień z zakresu rozwoju regionalnego sporządzanych na potrzeby aktualizacji PZPWW. WBPP 2025.

[41] Stosunek produkcji do zużycia energii elektrycznej to wskaźnik samowystarczalności energetycznej, określający, czy kraj/region jest eksporterem czy importerem prądu. Wartość ta jest często przedstawiana w procentach, ilustrując, w jakim stopniu krajowe/regionalne zużycie jest pokrywane przez własną produkcję. Wysoka wartość wskazuje na bezpieczeństwo energetyczne, natomiast niska oznacza zależność od dostaw zewnętrznych, wartość 100% oznacza równowagę.

[42] Miks energetyczny – struktura produkcji energii według kryterium nośników energii lub sposobu jej wytwarzania. Miks energetyczny wpływa bezpośrednio na bezpieczeństwo energetyczne.

Ryc. 25. Łączna moc zainstalowana instalacji OZE na koniec września 2025 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych URE

(por. ryc. 25). **W kontekście dynamicznego wzrostu mocy zainstalowanej fotowoltaiki i energetyki wiatrowej w Wielkopolsce należy uwzględnić, że struktura mocy zainstalowanej nie jest tożsama ze strukturą wytwarzania energii, co wynika ze zmiennego, zależnego od warunków meteorologicznych profilu pracy tych źródeł i ma istotne znaczenie dla oceny bezpieczeństwa dostaw oraz procesów bilansowania systemu elektroenergetycznego**.

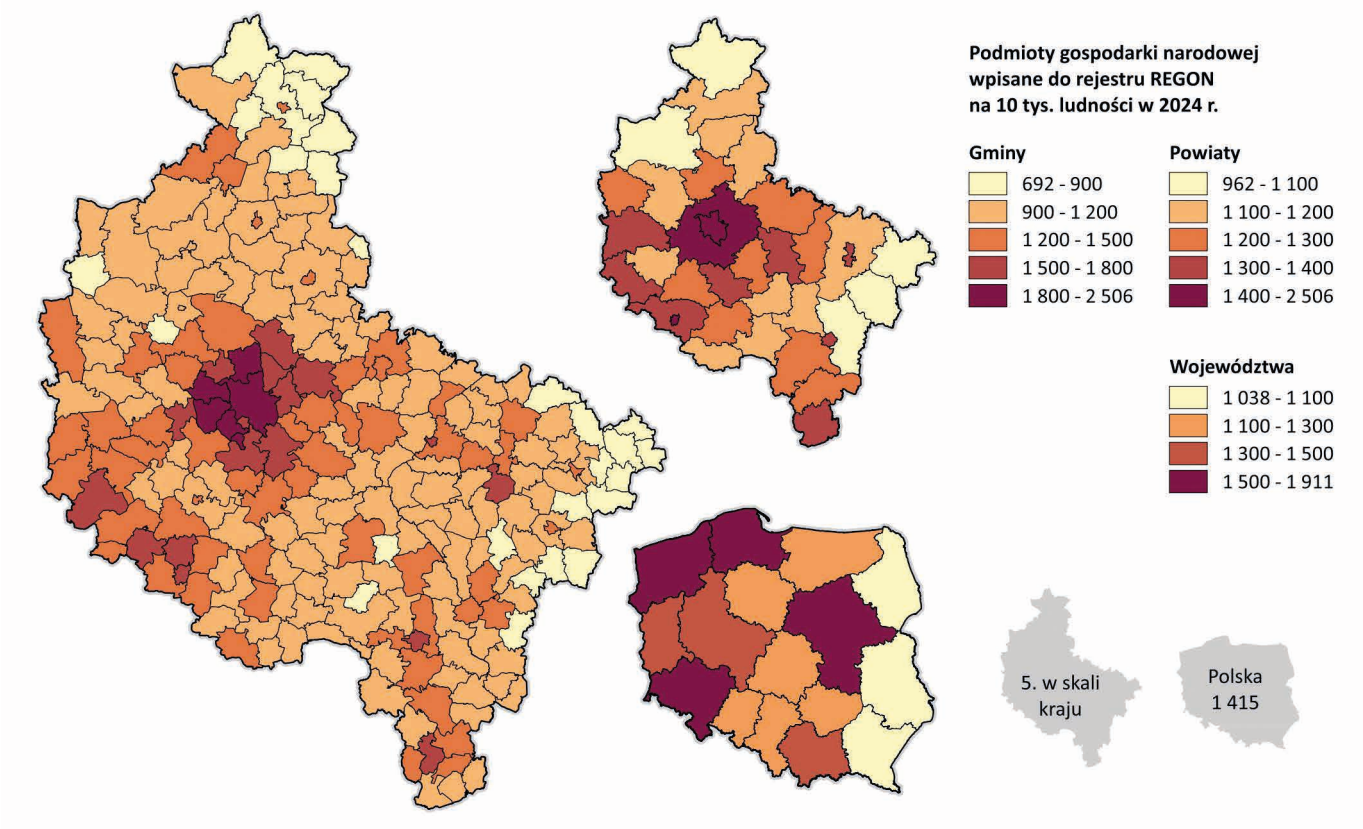
- **Na terenie Wielkopolski blisko 76% instalacji OZE to instalacje małe, których moc zainstalowana nie przekracza 1 MW**[43]. Instalacje do 5 MW stanowią kolejne 14,7% instalacji. Natomiast największych instalacji, ponad 100 MW, funkcjonuje zaledwie 4. Zlokalizowane są w mieście Konin (115,4 MW) oraz w gminach Margonin (120 MW), Kleczew (225,3 MW) i Przykona (239,9 MW).
- **Wielkopolska należy do grupy województw o wysokim odsetku gospodarstw domowych doświadczających ubóstwa energetycznego**, czyli nie będących w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb energetycznych z powodu zbyt niskich dochodów, wysokich kosztów energii lub niskiej efektywności energetycznej zamieszkiwanego budynku. Wskaźnik LIHC[44] (Wysokie Koszty – Niskie Dochody) identyfikujący gospodarstwa domowe ponoszące ponadprzeciętne wydatki na energię przy jednocześnie bardzo niskich dochodach, wzrósł w regionie z 9,84% w 2019 roku do 13,57% w 2021 roku, a w 2023 roku spadł do 10,05%, pozostając powyżej średniej krajowej (9,40%). Wskaźnik 2M (Podwójna mediana wydatków na energię), określający odsetek gospodarstw domowych, których wydatki na energię są bardzo wysokie tzn. przekraczają próg określony jako dwukrotność mediany krajowej, w 2023 roku wyniósł 25,11% (wzrost z 18,93% w 2019 roku), przewyższając wartość wskaźnika dla Polski (20,10%). Podobnie wskaźnik Bills (ang. rachunki), określający odsetek gospodarstw niezdolnych do terminowego opłacania rachunków, pozostawał w Wielkopolsce wyższy niż średnia krajowa. **Dane te wskazują, że mimo pewnej poprawy problem ubóstwa energetycznego w regionie nadal jest istotny i wyraźnie silniejszy niż w skali kraju**.

Atrakcyjność inwestycyjna i przedsiębiorczość

- **W porównaniu z polskimi regionami, województwo wielkopolskie od wielu lat znajduje się w grupie o względnie dużej atrakcyjności inwestycyjnej oraz przedsiębiorczości. O atrakcyjności inwestycyjnej oraz przedsiębiorczości regionalnej świadczy wysoka koncentracja w Wielkopolsce podmiotów gospodarczych**.
- **W 2024 roku w rejestrze REGON na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowało 518,8 tys. podmiotów gospodarki narodowej (9,8% podmiotów w kraju, 3. miejsce wśród regionów). W badanym okresie (od 2015 roku) udział ten nie ulegał znaczącym zmianom. Na 10 tys. ludności województwa przypadało 1 491 podmiotów (5. miejsce wśród województw), więcej niż w 2015 roku (1 179) oraz średnio w kraju (1 415). Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w centralnej części województwa – w Poznaniu (2 506) i powiecie poznańskim (1 784)**, a także w pozostałych miastach na prawach powiatu i w powiatach wolsztyńskim i leszczyńskim (na poziomie 1 300–1 400 podmiotów), a najniższe (poniżej 1 100) w powiatach kolskim, złotowskim, czarnkowsko-trzcianeckim, tureckim i kaliskim (por. ryc. 26).
- **Według syntetycznego wskaźnika przedsiębiorczości (w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw) w 2023 roku Wielkopolska zajęła 3. miejsce wśród województw** (70,4), za mazowieckim (85,5) i pomorskim (74,1) (por. ryc. 27). **W okresie 2014–**

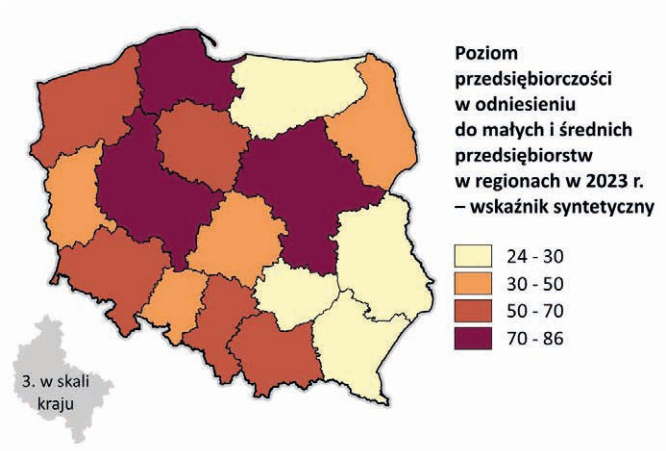
[43] Próg ten wyznacza istotną granicę prawną i administracyjną, poniżej której proces inwestycyjny jest znacznie prostszy, szybszy i tańszy niż w przypadku większych farm.

[44] Zgodnie z danymi Ministerstwa Klimatu i Środowiska (stan na: 26 maja 2025 r.).

Ryc. 26. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 27. Poziom przedsiębiorczości w odniesieniu do małych i średnich przedsiębiorstw w regionach w 2023 roku – wskaźnik syntetyczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie – Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. PARP. Warszawa 2025

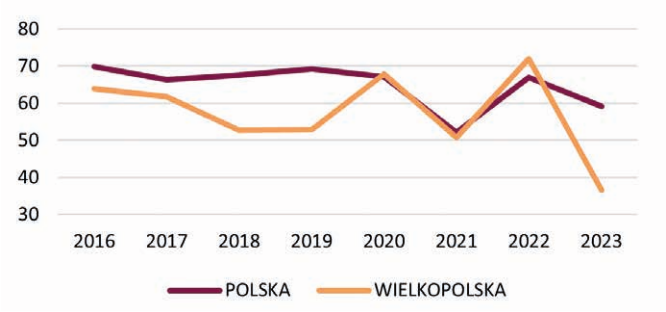
2023 region konsekwentnie utrzymywał wysoką pozycję, a w latach 2018–2022 plasował się na wyższym – 2. miejscu w kraju.[45]

Stosunek podmiotów nowo zarejestrowanych do wyrejestrowanych w skali kraju był w Wielkopolsce zawsze dość wysoki – w 2024 roku osiągnął 1,7, tj. na poziomie średniej krajowej – 5. pozycja wśród województw, za mazowieckim (2,1), małopolskim (2,0), dolnośląskim (1,8) i pomorskim (1,7). Dynamika wartości wskaźnika w okresie od 2015 roku wyniosła 141,1 i była wyższa niż w Polsce – 139,8, co można wiązać z utrzymującą się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną regionu. Wśród powiatów najlepsza sytuacja wystąpiła w: jarocińskim, rawickim, międzychodzkim i poznańskim (1,9). Najmniejszą wartością wskaźnika charakteryzowały się powiaty: gnieźnieński, m. Konin, pilski, chodzieski, m. Kalisz i obornicki (poniżej 1,4).

Generalnie najwięcej firm upada w pierwszym roku działalności. W kolejnych latach wskaźnik przeżycia jest wyższy. Pomimo dużej liczby nowo powstających w regionie firm, wskaźnik przeżycia pierwszego roku działalności[46] kształtował się najczęściej poniżej średniej krajowej. W ostatnim roku analizy (2023) wartość wskaźnika w regionie była wyjątkowo niekorzystna i wyniosła 36,6%, przed lubuskim (30,2%), wobec średniej krajowej na poziomie 59,2% (por. ryc. 28). Z analizy wartości wskaźnika w ostatnich 5 latach wynika, że miały na niego wpływ lata kryzysu związanego z pandemią COVID-19. W Wielkopolsce obserwowano jednocześnie relatywnie szybkie tempo powstawania nowych podmiotów, co z jednej strony

[45] Na podstawie: PARP. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Warszawa, 2025. PARP. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Warszawa 2016.

[46] Na podstawie: PARP. Raporty o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce z lat 2021-2025.

Ryc. 28. Wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw w ciągu pierwszego roku działalności w Polsce i Wielkopolsce w latach 2016–2023

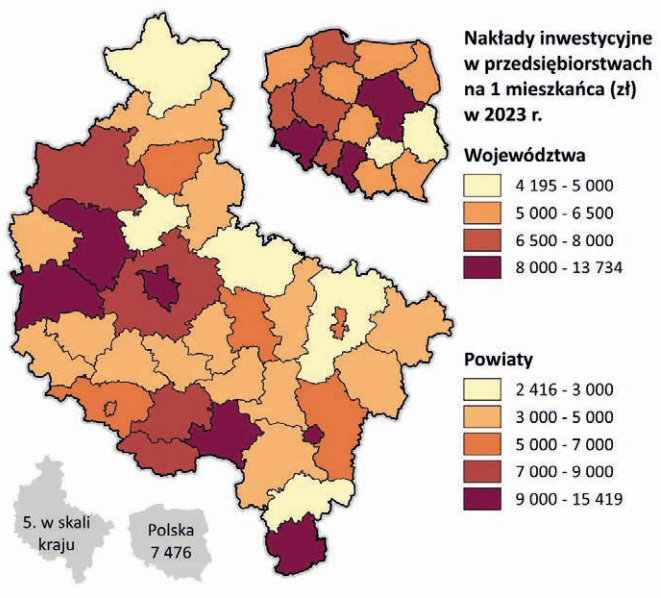
Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce z lat 2021–2025. PARP

świadczy o wysokiej aktywności przedsiębiorczej, z drugiej jednak przekłada się na zwiększoną rotację firm i niższą trwałość nowo powstających przedsiębiorstw. Zjawisko to wpisuje się w obserwowaną względną odporność gospodarki regionu w ujęciu makroekonomicznym, osiąganą jednak kosztem wysokiej dynamiki wejść i wyjść firm z rynku.

- **Na relatywnie wysokim poziomie utrzymywała się liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – 4. miejsce w Polsce z wartością 6,2 w 2024 roku, ale poniżej średniej krajowej – 6,8**. Bezkonkurencyjnie najwyższą wartość zanotowano w województwie mazowieckim (19,2 podmioty na 10 tys. mieszkańców), a następnie w dolnośląskim (8,1) i zachodniopomorskim (6,3). **Pomimo wysokiej wartości wskaźnika w Wielkopolsce, w badanym okresie uległa ona zmniejszeniu w większym tempie (z 6,7 w 2014 roku) niż średnio w kraju (z 6,9)**.

- **Jakość przedsiębiorczości mierzona nakładami inwestycyjnymi pozostaje w województwie wielkopolskim na średnim poziomie, lepsza sytuacja panuje w sektorze przedsiębiorstw. Pomimo ogólnej tendencji wzrostowej wartości wskaźników są zbliżone do średniej krajowej**. Nakłady inwestycyjne poniesione w 2023 roku w województwie wielkopolskim wyniosły 39 663,5 mln zł (8,6% nakładów krajowych) i były wyższe od poniesionych w 2014 roku o 0,3 p.p., przyjmując najwyższe wartości w latach 2015–2019. Podobne tendencje odzwierciedlał wskaźnik w odniesieniu do 1 mieszkańca – w 2023 roku wartość nakładów inwestycyjnych w gospodarce narodowej województwa zwiększyła się z 6 452 zł w 2014 roku do 11 364 w 2023 roku, nie przekraczając średniej wartości w Polsce (6 516 zł i 12 254 zł). Tym samym Wielkopolska zajęła 9. miejsce wśród regionów.

- Lepsza sytuacja wystąpiła w sektorze przedsiębiorstw – nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca osiągnęły w 2023 roku wartość 7 526 zł, a więc wyższą niż średnio w kraju (7 476 zł), plasując region na 5. miejscu

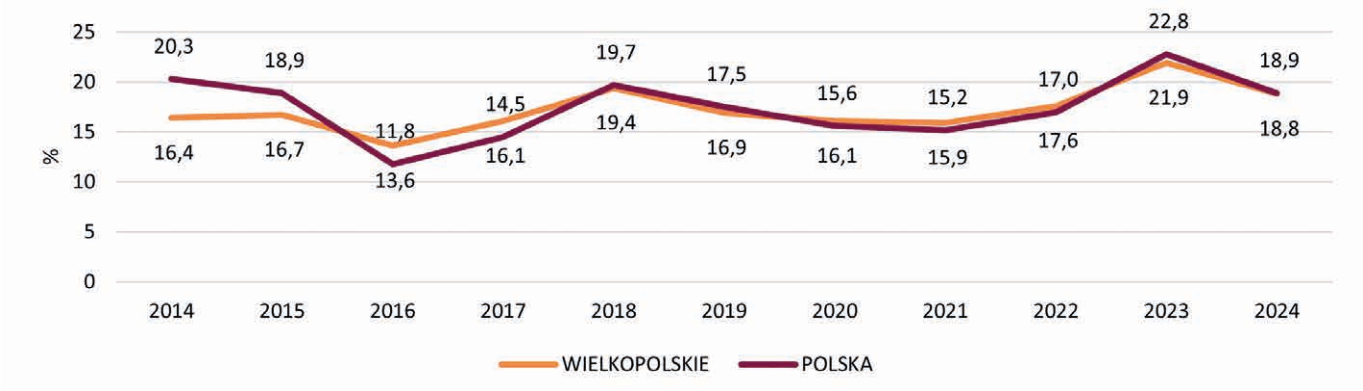

Ryc. 29. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

w Polsce (por. ryc. 29). Na poziomie powiatów najwyższe wartości wskaźnika (powyżej 10 tys. zł na 1 mieszkańca) zanotowano w: m. Poznań, krotoszyńskim, szamotulskim i nowotomyskim, a najmniejsze (poniżej 3 tys. zł) w: konińskim, obornickim, złotowskim, gnieźnieńskim i ostrzeszowskim. Na dysproporcje terytorialne w tym zakresie może wpływać koncentracja podmiotów gospodarczych lub lokalizacja większych firm.

- **Wysoki odsetek wydatków inwestycyjnych JST świadczy o ich proinwestycyjnym i rozwojowym charakterze, co przekłada się na poprawę jakości życia mieszkańców i może przyczyniać się do wzrostu konkurencyjności regionu. Oznacza to, że JST skupia się na realizacji projektów mających długofalowy wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny. W 2024 roku udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem JST w województwie wielkopolskim (18,8%) był zbliżony do średniej krajowej (18,9%)** (por. ryc. 30), **a region nie wyróżniał się znacząco pod tym względem, plasując się na 9. miejscu w kraju**. Najwyższą wartość wskaźnika zanotowały województwa Polski Wschodniej (podlaskie – 26,8%, podkarpackie – 24,5% i lubelskie – 23,2%), głównie w oparciu o dostępność wielu dedykowanych źródeł środków rozwojowych wynikających z kierunków polityki regionalnej. Jednocześnie najmniejsza wartość wskaźnika wystąpiła w regionach rozwiniętych, tj. śląskie – 15,6%, pomorskie – 16,5% i małopolskie – 17,2%. W 2014 roku różnica udziału wydatków inwestycyjnych na poziomie kraju (20,3%) i w województwie wielkopolskim (16,4%) była znacznie większa – na korzyść Polski. W ciągu dekady wartość wskaźnika w regionie uległa jednak zwiększeniu o 2,4 p.p., wobec spadku w kraju o 1,4 p.p.

Ryc. 30. Udział wydatków inwestycyjnych JST w wydatkach ogółem w Polsce i Wielkopolsce w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Udział wydatków inwestycyjnych, mających kluczowe znaczenie dla rozwoju JST, wykazuje ogólną tendencję wzrostową, jednak ulega częstym wahaniom. W dużej mierze stanowią one pochodną cykli programowania funduszy unijnych, od których kondycja inwestycyjna samorządów pozostaje silnie uzależniona. Brak wyraźnie systematycznego wzrostu nie jest zjawiskiem korzystnym i wiąże się ze zbyt wolnym zwiększaniem potencjału inwestycyjnego JST, czego objawem może być dalsza dysproporcja w zakresie potrzeb i możliwości rozwoju.

Popyt na pracę

- **W 2024 roku pracodawcy zgłosili do wielkopolskich powiatowych urzędów pracy 65 698 ofert pracy, a ich liczba była o 0,8% większa w stosunku do poprzedniego roku**. Najwięcej ofert w dyspozycji miały instytucje w Poznaniu (3 459), Złotowie (995) oraz Kaliszu (960).
- **Przeciętna liczba wakatów w regionie** (średnia ze stanów na koniec kwartałów) **wyniosła 12,0 tys. i była o 2,6 tys. (21,7%) większa niż w 2023 roku**. Na koniec 4. kwartału 2024 roku najwięcej wolnych miejsc pracy oferowały firmy z sekcji przetwórstwo przemysłowe (32,2%), a najmniej z sekcji informacja i komunikacja (0,9%).
- **Przeciętna liczba obsadzonych miejsc pracy w 2024 roku wyniosła 1 418,4 tys., o 0,2% więcej w stosunku do roku poprzedniego**, natomiast w 4. kwartale 2024 roku odnotowano ich 1 412,6 tys.
- **Miarą niezaspokojonego popytu na pracę jest wskaźnik wolnych miejsc pracy, tj. udział wolnych miejsc pracy w ogólnej liczbie miejsc pracy (wolnych i obsadzonych). W 2024 roku osiągnął on poziom 0,84% i w ciągu roku wzrósł o 0,18 p.p., ale był niższy od średniej krajowej (0,86%)**. Wśród województw najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w dolnośląskim (1,07%) a najniższą w świętokrzyskim (0,44%) (por. ryc. 31).
- W 2024 roku w województwie wielkopolskim pracodawcy najczęściej poszukiwali: pracowników produkcji, pomocniczych robotników w hodowli zwierząt, sprzedawców, robotników gospodarczych, pracowników biurowych, magazynierów, pomocniczych robotników przemysłowych, pracowników utrzymania czystości, pomocniczych robotników szklarniowych, operatorów maszyn i urządzeń do przetwórstwa tworzyw sztucznych, kierowców samochodu dostawczego, zbieraczy owoców, ziół i innych roślin, robotników wykonujących prace proste w przemyśle, pakowaczy ręcznych, taksówkarzy[47].
- **W kontekście wyzwań demograficznych ważne jest rozwijanie nowych gałęzi gospodarki, przede wszystkim tzw. srebrnej gospodarki oraz form gospodarowania w ramach koncepcji ekonomii spo-**

Ryc. 31. Popyt na pracę w województwie wielkopolskim w 2024 roku

Źródło: Ocena sytuacji na wielkopolskim rynku pracy i realizacji zadań w zakresie polityki rynku pracy w 2024 roku. WUP w Poznaniu. Poznań 2025

[47] Ocena sytuacji na wielkopolskim rynku pracy i realizacji zadań w zakresie polityki rynku pracy w 2024 roku. WUP. Poznań 2025.

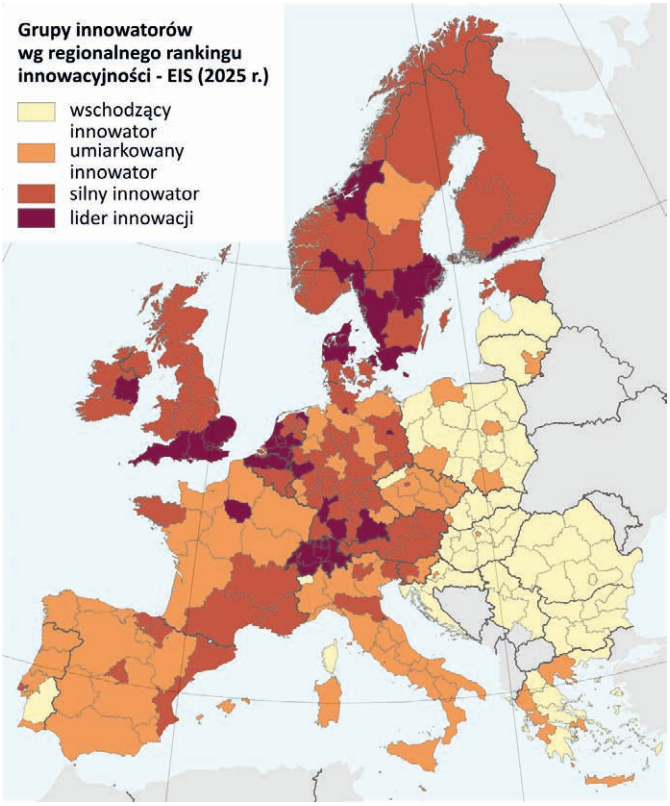
łecznej i solidarnej, czyli kreowanie rynku usług i produktów nastawionych na potrzeby starzejącej się populacji.[48]

- **Stale rosnący odsetek seniorów w populacji stanowi również wyzwanie dla rynku pracy. Według danych BAEL aktywność ekonomiczna osób w wieku 60–89 lat jest niska i spada**. W 2024 roku wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie 14,5% wobec 15,0% w kraju. W 2023 roku było to odpowiednio 15,3% i 15,2%. **Ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym w wieku emerytalnym, to niewykorzystana rezerwa zasobów pracy. Należy więc wspierać aktywność zawodową seniorów, ponieważ wiele osób starszych nadal pracuje lub szuka pracy, co tworzy popyt na nowe formy zatrudnienia i usługi wspierające aktywność zawodową**.

Innowacyjność gospodarki

- **Gospodarka województwa wielkopolskiego nie wyróżnia się pod względem poziomu innowacyjności wśród regionów UE oraz w Polsce, ale charakteryzuje się bardzo wysoką dynamiką w tym zakresie**. Ocenę porównawczą wyników badań naukowych i innowacji państw członkowskich UE stanowi Europejski Ranking Innowacyjności[49] (ang. European Innovation Scoreboard, EIS) w latach 2018–2025. EIS dzieli państwa członkowskie na cztery grupy innowacyjne na podstawie ich wyników: Liderzy Innowacyjności (wyniki powyżej 125% średniej UE), Silni Innowatorzy (pomiędzy 100% a 125% średniej UE), Umiarkowani Innowatorzy (pomiędzy 70% a 100% średniej UE) oraz Wschodzący Innowatorzy (poniżej 70% średniej UE) (por. ryc.32).

  W 2025 roku wartość wskaźnika EIS w odniesieniu do średniej UE (100%) wyniosła w Polsce 65,9%, a w Wielkopolsce 61,9% (7. miejsce wśród 17 regionów NUTS2 w Polsce). Tym samym Polska została zaliczona do najniższej grupy Wschodzących Innowatorów, podobnie jak Wielkopolska, choć region zbliża się do progu 70%, określającego grupę Umiarkowanych Innowatorów, wśród których w 2025 roku znalazły się 4 polskie regiony: warszawski stołeczny (90,2%) oraz małopolskie (75,3%), pomorskie (72,5%) i dolnośląskie (71,1%). W 2025 roku Polska uplasowała się na 23. miejscu wśród wszystkich państw członkowskich UE-27, awansując o 2 pozycje od 2018 roku, a Wielkopolska na 171. miejscu wśród analizowanych 217 regionów UE (nawiązujących do NUTS2), awansując o 20 pozycji od 2018 roku.

Ryc. 32. Grupy innowatorów według regionalnego wskaźnika innowacyjności (EIS) w odniesieniu do średniej Unii Europejskiej w 2025 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

Pod względem wartości wskaźnika EIS w latach 2018–2025 wszystkie państwa członkowskie UE poprawiły swoje wyniki w zakresie innowacyjności, choć skala tych zmian była zróżnicowana. **Dynamika wartości wskaźnika w UE wyniosła 112,6, a największe wartości osiągnęli wschodzący innowatorzy (startując z niższego poziomu innowacyjności niż liderzy innowacji), w tym Polska – 132,2 i Wielkopolska – 139,9. Pod względem dynamiki region zajął 6. miejsce wśród 17 regionów w Polsce**, przy czym największy wzrost dotyczył województw warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego, opolskiego, śląskiego i podlaskiego, **oraz 12. miejsce wśród 217 regionów UE**.

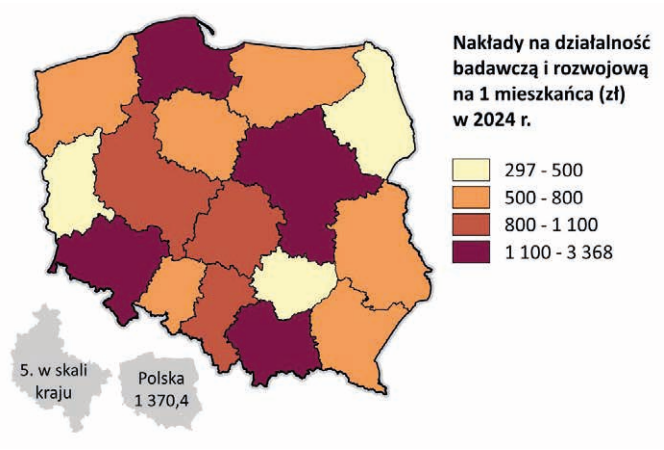
- **Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych oraz współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, kształtowały się na poziomie niższym niż średnio w kraju**. W 2024 roku średni odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych wynosił 26,5%, tj. mniej niż średnio w kraju – 29,7%. Z uwagi na metodologię badania GUS, wskaźnik charakteryzuje się dużą zmiennością – w porównaniu do wyników badania

[48] Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego do 2030 roku.

[49] Ranking ma pomóc decydentom w ocenie względnych mocnych i słabych stron regionalnych lub krajowych systemów innowacji oraz w identyfikacji wyzwań, którym należy stawić czoła. Syntetyczny wskaźnik EIS jest obliczany jako średnia nieważonych 32 wskaźników pogrupowanych w 12 wymiarów i 4 filary, obejmujących kluczowe obszary, takie jak cyfryzacja, zasoby ludzkie i aktywa intelektualne. EIS przedstawia wyniki w stosunku do średniej UE, np. wynik 110 w 2025 roku oznacza, że kraj osiąga wyniki o 10 p.p. powyżej średniej UE.

z 2022 roku, jego wartość zwiększyła się o 1,0 p.p., a w Polsce obniżyła się o 2,5 p.p. **W rankingu województw Wielkopolska nie zmieniła swojej pozycji i pozostała na 12. miejscu w kraju**. We współpracę w zakresie działalności innowacyjnej w 2024 roku zaangażowanych było 5,3% przedsiębiorstw z sektora usług (9. miejsce w kraju), w Polsce – 8,0%, oraz 8,0% przedsiębiorstw przemysłowych (12. miejsce w kraju), w Polsce – 9,7%.

- **Wielkopolska nie znalazła się w czołówce regionów także w odniesieniu do wielkości nakładów poniesionych przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną. W 2024 roku stanowiły one 6,6%, plasując region na 5. miejscu wśród województw**, za mazowieckim (44,2%), małopolskim (11,5%), śląskim (8,3%) i pomorskim (8,1%).
- **W Wielkopolsce odnotowuje się stopniowy wzrost wartości wskaźników związanych z innowacyjnością**, w tym liczby podmiotów prowadzących działalność w sektorze badań i rozwoju (B+R), pracujących w nim osób, nakładów na działalność B+R (także w stosunku do wytworzonego PKB), oraz w zakresie efektów tej działalności – liczby udzielonych przez Urząd Patentowy Rzeczpospolitej Polskiej patentów na wynalazki. **Mimo to nadal kształtują się one na niesatysfakcjonującym poziomie, często nie przekraczając średnich wartości dla Polski, co świadczy o niepełnym wykorzystaniu dostępnego w regionie potencjału badawczo-rozwojowego**.
- **Wielkopolska zajmowała 3. pozycję w kraju pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w sekcji M** – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. W 2024 roku stanowiły one 9,6% ogółu przedsiębiorstw tego sektora w Polsce. Od 2015 roku ich **liczba systematycznie rośnie, jednak w regionie dynamika jest nadal mniejsza (140,6) niż na poziomie kraju (144,2)**. Zdecydowana większość przedsiębiorstw zlokalizowana była w m. Poznań oraz powiecie poznańskim (łącznie 33 263, 59,4%). Podmioty w liczbie od 1 100 do 1 700 zlokalizowane były w powiatach: ostrowskim, m. Kalisz, pilskim, gnieźnieńskim, m. Leszno.
- **W odniesieniu do liczby osób pracujących, stanowiących personel B+R, w 2024 roku Wielkopolska zajmowała 6. miejsce w kraju** (10 549,9 EPC[50], 6,3%), za województwami mazowieckim (33,3%), małopolskim (13,9%), dolnośląskim (9,0%), śląskim (7,9%) i pomorskim (7,4%). W latach wcześniejszych, w tym w 2019 roku, udział regionu w tworzeniu personelu B+R ogółem był nieco wyższy, a województwo zajmowało 5. miejsce w kraju. **Udział personelu B+R w liczbie osób pracujących ogółem wyniósł w 2024 roku 1,18 i był niższy niż w kraju (1,53), a województwo osiągnęło 8. pozycję wśród województw**. Względem poprzedniego wskaźnika **czołówka regionów w zestawieniu nie uległa zmianie. Podobnie jak wartość wskaźnika, także jego dynamika w Wielkopolsce od 2019 roku (115) była niższa niż w kraju (120), co może sugerować większą atrakcyjność takich ośrodków jak Warszawa, Kraków czy Wrocław dla wysoko wykwalifikowanych specjalistów**.

Ryc. 33. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową (zł) na 1 mieszkańca w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w województwie w 2024 roku wyniosły 3 165,4 mln zł i stanowiły 6,1% nakładów krajowych. **W przeliczeniu na 1 mieszkańca nakłady na B+R kształtowały się na poziomie 908,5 zł, tj. mniej niż średnio w kraju – 1 370,4 (5. miejsce wśród województw** za mazowieckim, małopolskim, pomorskim i dolnośląskim) (por. ryc. 33). Także dynamika wartości wskaźnika od 2014 roku była niższa niż w Polsce – 298,8 wobec 318,4. **Nakłady na B+R w relacji do PKB wyniosły w 2024 roku 0,88%, a wartość ta była niższa niż na poziomie kraju – 1,41%**. Od 2014 roku odnotowano wzrost wartości wskaźnika, jednak ponownie był on niższy w regionie (0,24 p.p.) niż w kraju (0,46 p.p.).

- Podmioty z Wielkopolski w 2024 roku dokonały w Urzędzie Patentowym RP 264 zgłoszeń wynalazków (7,9% ich łącznej liczby w kraju) i przyznano im 179 patentów (9,0%). **Na 1 mln mieszkańców regionu przypadło 51,4 udzielonych patentów, tj. mniej niż w kraju – 53,2. Pozwoliło to zająć 10. miejsce wśród województw, notując spadek z 6. miejsca w ciągu 10 lat** (67,4 w 2014 roku, więcej niż w Polsce – 64,7). W regionie najwięcej patentów na 1 mln mieszkańców uzyskano w m. Poznań (232,9), a następnie w powiatach chodzieskim (88,8), śremskim (65,6), szamotulskim (43,6) oraz m. Kalisz (43,2).

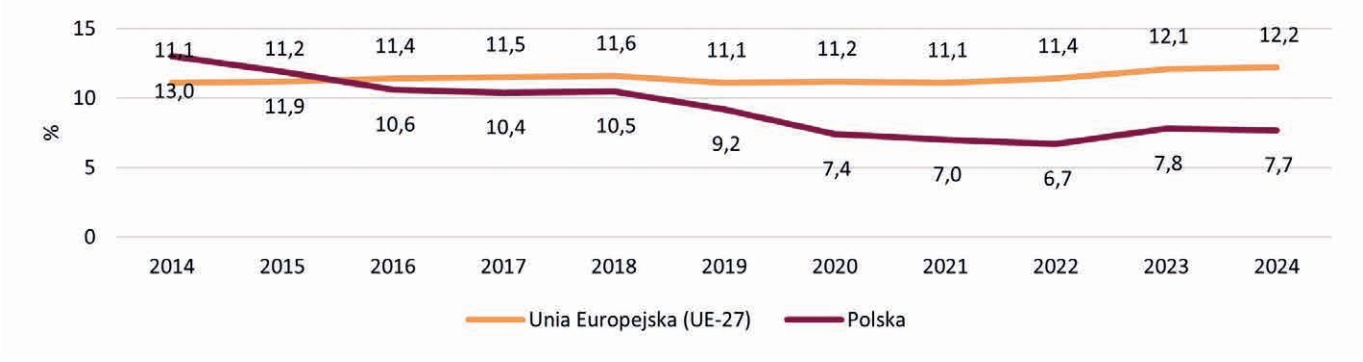
[50] EPC – ekwiwalenty pełnego czasu pracy- jednostki przeliczeniowe służące do ustalania faktycznego zaangażowania w działalności badawczo-rozwojowej; jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność B+R.

- W warunkach dynamicznych przemian gospodarczych i środowiskowych **rośnie znaczenie ekoinnowacji jako narzędzia budowy konkurencyjnej i odpornej gospodarki. Rozwiązania przyjazne środowisku zwiększają efektywność, obniżają koszty i wspierają transformację w kierunku gospodarki cyrkularnej oraz niskoemisyjnej**. Mimo rosnących nakładów ich wpływ na rozwój regionalny i transformację ekologiczną pozostaje jednak niewystarczający, co wskazuje na potrzebę silniejszej współpracy nauki, biznesu i samorządów na poziomie regionalnym.[51]
- Polska w 2025 roku zajmowała 3. miejsce od końca w unijnym rankingu ekoinnowacyjności[52] – mimo stopniowej poprawy tempo zmian jest zbyt wolne, by osiągnąć średnią UE. **Najlepsze wyniki notują regiony konsekwentnie wdrażające strategie zielonej i cyrkularnej gospodarki oraz dysponujące silnym zapleczem akademickim i efektywną współpracą nauki z biznesem** (małopolskie, pomorskie, mazowieckie).

  Wielkopolska w trzech ostatnich edycjach badania zajmowała dopiero 9. miejsce w Eko-indeksie Millennium 2025. W ciągu ostatniego roku w regionie poprawie uległ wynik w subindeksie Nakłady na ekoinnowacje (wartość subindeksu – 36, 32 w 2024 roku), nie przekraczając jednak średniej krajowej (41). Niezmiennie mocną pozycję region zajmował w subindeksie Aktywność społeczno-ekonomiczna w obszarze ekoinnowacje (54 wobec 49 w Polsce i 52 w 2024 roku) oraz Efektywność wykorzystania zasobów (72 wobec 57 w Polsce i 72 w 2024 roku). Pozycja regionu była niższa w subindeksach Efekty ekoinnowacji (30 wobec 33 w Polsce i 36 rok wcześniej) oraz Gospodarka o obiegu zamkniętym (32 wobec 45 w Polsce i 39 rok wcześniej).

Gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ)

- Gospodarka o obiegu zamkniętym (GOZ) to horyzontalny model obejmujący wszystkie sektory gospodarki, wymagający zmian w całym łańcuchu wartości – od projektowania produktów po nowe modele biznesowe i współpracę w łańcuchach dostaw. **Kluczowe znaczenie mają innowacje produktowe, procesowe i organizacyjne, a także zmiany zachowań konsumenckich** (odpowiedzialna konsumpcja, współdzielenie zasobów).[53]
- **Fundamentem GOZ pozostaje recykling i odzysk, jednak tempo wzrostu wykorzystania materiałów wtórnych w UE jest niewystarczające** – w 2024 roku wskaźnik wykorzystania materiałów w obiegu zamkniętym (ang. circular material use rate, CMUR[54]) wyniósł 12,2% (wzrost o 1,1 p.p. od 2014 roku) (por. ryc. 34), co oznacza, że UE nie zmierza obecnie do realizacji celu podwojenia tego udziału do 2030 roku.

Ryc. 34. Wskaźnik wykorzystania materiałów w obiegu zamkniętym (CMUR) w Polsce i Unii Europejskiej w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

[51] Na podstawie raportu: Eko-indeks Millenium 2025. Bank Millenium SA. Warszawa 2025 (https://www.bankmillennium.pl/o-banku/centrum-prasowe/eko-indeks-millennium).

[52] Indeks składa się z 21 zmiennych zgrupowanych w 5 subindeksów. Spośród wykorzystywanych zmiennych 18 to stymulanty ekoinnowacji, natomiast 3 (emisja gazów cieplarnianych, wytworzone odpady komunalne i odpady przemysłowe) to destymulanty. Wszystkie zmienne zostały wystandaryzowane. Dla każdej grupy zmiennych został wyliczony subindeks, który jest średnią arytmetyczną wystandaryzowanych zmiennych. Zestawienie ogólne Eko-indeksu Millennium jest średnią arytmetyczną wszystkich 21 zmiennych przy utrzymaniu równych wag wchodzących w skład indeksu zmiennych.

[53] Na podstawie: dr hab. Magdalena Wdowin, dr Renata Koneczna, mgr inż. Justyna Cader, dr inż. Emil Hanc, dr inż. Piotr Olczak, mgr inż. Piotr Kunecki. Koncepcja wsparcia regionalnego w zakresie realizacji gospodarki o obiegu zamkniętym w województwie wielkopolskim. Poznań 2021.

[54] Wskaźnik CMUR to obraz obiegowego wykorzystania materiałów – ilość odpadów poddanych recyklingowi w krajowych zakładach odzysku pomniejszona o ilość odpadów importowanych przeznaczonych do odzysku oraz o ilość odpadów eksportowanych przeznaczonych do odzysku za granicą, podzieloną przez zużycie materiałów. Zużycie materiałów to suma krajowego zużycia materiałów i wspomnianego obiegowego wykorzystania materiałów. Na podstawie: European Environment Agency i danych Eurostat (https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/circular-material-use-rate-in-europe).

- W Polsce wartość wskaźnika cyrkularności spadła z 13,0% w 2018 roku do 7,7% w 2024 roku, co oznacza, że ponad 90% materiałów pochodziło z surowców pierwotnych[55]. Jedną z przyczyn spadku CMUR w Polsce jest rosnący poziom akumulacji materiałów w infrastrukturę (budynki, drogi i maszyny), wykorzystywaną przez długi czas, a także emisja do powietrza będąca efektem spalania surowców kopalnych w energetyce[56]. **Poprawa w tym zakresie wymaga zwiększenia recyklingu, rozwoju rynku surowców wtórnych oraz wdrażania ekoprojektowania i technologii zasobooszczędnych w celu ograniczenia zużycia materiałów**.
- **W rozwoju GOZ istotną rolę odgrywa gospodarowanie odpadami. Gospodarka odpadami, pomimo systematycznej poprawy, nadal wymaga działań mających na celu podniesienie jej efektywności**. Według GUS w 2024 roku w Wielkopolsce masa zebranych zmieszanych odpadów komunalnych wyniosła 794,7 tys. t i uległa zmniejszeniu w porównaniu do 2014 roku o 59,2 tys. t. W tym samym czasie masa odpadów komunalnych zebranych selektywnie wyniosła 602,6 tys. t (o 411,6 tys. t więcej niż w 2014 roku). W latach 2014–2024 nastąpiła poprawa udziału odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów z 18,3% w 2014 roku do 43,1% w 2024 roku. Była to wartość wyższa niż średnio w kraju (42%) i plasowała region na 6. miejscu wśród województw. Najwyższymi wartościami wskaźnika w Wielkopolsce (powyżej 50%) odznaczały się powiaty: leszczyński, rawicki, krotoszyński, pleszewski, gostyński, kaliski, jarociński i m. Leszno, natomiast najniższymi (poniżej 35%) – m. Konin, kolski, wolsztyński i m. Kalisz.

Cyfryzacja

- **W odniesieniu do sektora przedsiębiorstw region charakteryzuje dobre w skali kraju wykorzystanie nowoczesnych technologii cyfrowych, w tym usług internetowych[57]. Region nie znajduje się w ścisłej czołówce województw, ale wartości wskaźników plasują go najczęściej powyżej średnich wartości dla kraju**.
- **Dostęp do internetu przez łącze szerokopasmowe[58] w województwie wielkopolskim posiadało w 2025 roku 93,0% firm (3. miejsce w kraju** – razem z małopolskim, za województwami dolnośląskim i świętokrzyskim), tj. więcej niż średnio w kraju (91,8%), ale mniej niż w Unii Europejskiej (UE-27, 95,0%). Notowany jest systematyczny wzrost wartości wskaźnika – **od 2014 roku dostęp do sieci szerokopasmowej wzrósł w Polsce o 7,1 p.p., w regionie o 6,7 p.p., a najmniej w Europie – o 3,1 p.p., co mogło wynikać z lepszego stanu wyjściowego, generowanego przez lepiej rozwinięte kraje europejskie**.
- **Dostępność najszybszych połączeń internetowych**, tj. stałego łącza szerokopasmowego, gdzie maksymalna prędkość połączenia internetowego określona została w umowie z operatorem na **przynajmniej 1 Gbit/s, była bardzo dobra i dotyczyła 16,0% przedsiębiorstw w regionie w 2025 roku (4. miejsce w kraju** za mazowieckim, małopolskim i pomorskim), **tj. więcej niż średnio w Polsce (15,6%), ale mniej niż w Europie (17,3%)**. Od 2020 roku[59] zmiana wartości wskaźnika była wysoka, na podobnym poziomie w regionie (wzrost o 6,6 p.p.) i w Polsce (wzrost o 6,6 p.p.), ale mniej niż w Unii Europejskiej (wzrost o 8,1 p.p.).
- **Coraz większa jest powszechność wykorzystania technologii związanych ze sztuczną inteligencją, co można wiązać ze stopniową transformacją cyfrową i rozwojem Przemysłu 4.0. Z tego powodu coraz więcej przedsiębiorstw (sektora niefinansowego) wykorzystuje sztuczną inteligencję do wsparcia swojej działalności. W 2025 roku województwo uplasowało się pod tym względem na 7. miejscu w kraju z wartością 7,8%, poniżej średniej krajowej – 8,7%**. Wzrost wartości wskaźnika w ostatnim roku wyniósł 1,5 p.p. i był niższy niż w kraju (2,8 p.p.). **Poziom wykorzystania technologii opartych na sztucznej inteligencji w przedsiębiorstwach w całej Unii Europejskiej – 20,0%, był o wiele wyższy niż w Polsce i Wielkopolsce**, podobnie jak wzrost odsetka w ciągu ostatniego roku (6,5 p.p.), co oznacza, że zjawisko to dynamiczniej rozwija się w Europie niż w kraju i regionie.
- Rozwój infrastruktury oraz rozszerzanie oferty usług dostępnych za pośrednictwem technologii cyfrowych zauważalne są również w działalności administracji publicznej[60]. **Odsetek jednostek administracji pu-**

[55] Poziom CMUR poniżej 10% oznacza, że ponad 90% materiałów wykorzystywanych w gospodarce pochodzi z surowców pierwotnych. Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli: Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym. GP.430.1.2025. Nr ewid. 1/2025/P23/013/KGP.

[56] Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli: Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym. GP.430.1.2025. Nr ewid. 1/2025/P23/013/KGP.

[57] Zagadnienie dot. przedsiębiorstw opracowano na podstawie: GUS, Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w 2025 r. Dane dla Unii Europejskiej: Eurostat.

[58] Łącze w technologii DSL lub inne stałe łącze szerokopasmowe (np. ADSL, SDSL, VDSL, sieć telewizji kablowej, sieć światłowodowa).

[59] Dane na poziomie UE dostępne za pośrednictwem Eurostat od 2020 roku.

[60] Zagadnienie dot. administracji publicznej opracowano na podstawie: GUS, Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w jednostkach administracji publicznej w 2024 roku.

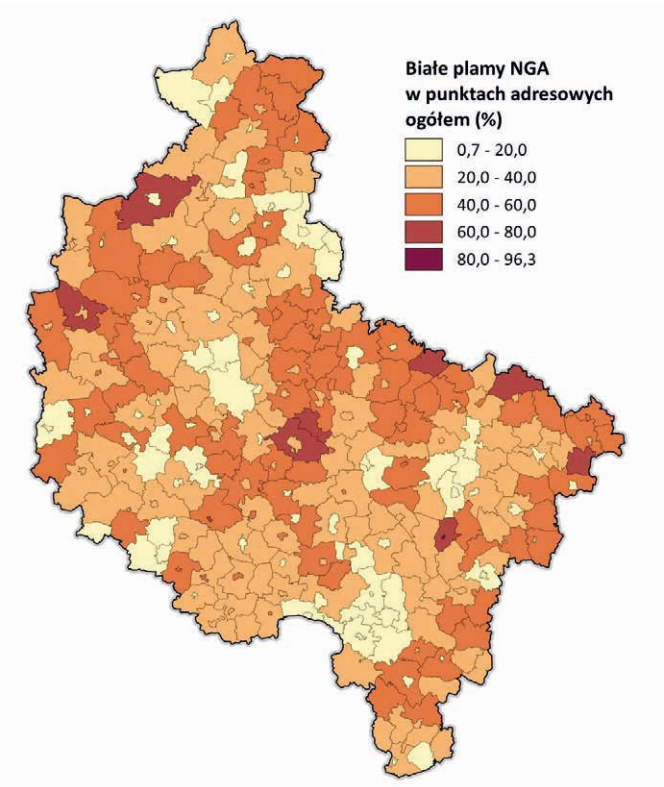
blicznej, w których prędkość najszybszego połączenia internetowego wynosi przynajmniej 1 Gbit/s, w 2024 roku był niski w całym kraju – 8,5% w Wielkopolsce, wobec 9,4% w Polsce, **a 8. pozycja wśród województw świadczyła o przeciętnej sytuacji regionu** pod tym względem. W ciągu ostatnich 5 lat zanotowano ponadto niższy wzrost wartości wskaźnika (4,2 p.p.) niż średnio w kraju (6,1 p.p.).

Zdecydowanie lepiej w Wielkopolsce kształtował się odsetek jednostek administracji publicznej, które udostępniały aplikacje możliwe do pobrania na urządzenia mobilne, oferujące e-usługi – 42,7% i 4. pozycja w 2024 roku oznaczała awans z pozycji 10. w 2014 roku (20,4%) i przekroczenie średniej dla Polski (22,7% w 2014 roku, 34,2% w 2024 roku). **Region zanotował największy wśród województw wzrost wartości wskaźnika** – o 22,3 p.p., wobec 11,5 p.p. na poziomie kraju.

- **Biorąc pod uwagę odsetek gospodarstw domowych posiadających połączenie internetowe[61], województwo znajdowało się w czołówce regionów (97,8%, 3. miejsce** za podkarpackim i mazowieckim) w 2025 roku, **a wartość wskaźnika była wyższa niż w kraju (96,2%)**. Wielkopolska utrzymała swoją pozycję w porównaniu do sytuacji z 2014 roku (78,5%, 3. miejsce). **W badanym okresie w Wielkopolsce oraz w Polsce dokonał się większy postęp związany z dostępem do internetu (wzrost odpowiednio o 19,2 p.p. i 21,4 p.p.) niż w całej Unii Europejskiej (UE-27) (wzrost o 15,1 p.p.). Wysoki stopień upowszechnienia dostępu do sieci świadczy o dużej dojrzałości cyfrowej społeczeństwa i niemal całkowitym wyeliminowaniu zjawiska braku dostępu do podstawowych usług internetowych**.

- **Dostępność internetu szerokopasmowego wśród gospodarstw domowych również była wyższa w województwie wielkopolskim (95,7%, 6. miejsce wśród województw) niż w całym kraju (94,9%)**, ale zmiana wartości wskaźnika od 2014 roku (wzrost o 21,1 p.p.) świadczyła o niższej dynamice niż w Polsce (23,8 p.p.). Może to wynikać z wcześniejszego nasycenia rynku będącego efektem realizacji projektu „Wielkopolska Sieć Szerokopasmowa", co sprawia, że obecny etap rozwoju infrastruktury jest relatywnie wolniejszy.

- **Dostępność internetu szerokopasmowego, utożsamianego z infrastrukturą telekomunikacyjną umożliwiającą świadczenie usług dostępu do internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s, określa odsetek białych plam NGA[62], tj. punktów adresowych budynków, w którym brak jest ww. infrastruktury.**

Ryc. 35. Udział białych plam NGA w liczbie punktów adresowych ogółem (stan na: 16.12.2025 r.)

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych z bazy internet.gov.pl

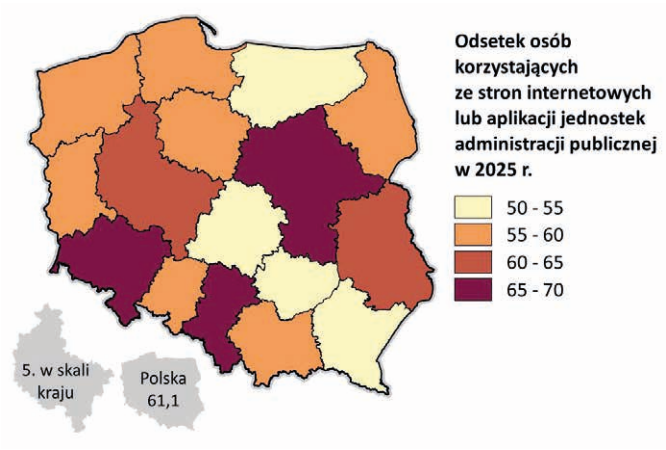
Najlepszy dostęp do internetu w 2025 roku w województwie wielkopolskim wystąpił w gminach miejskich (17,3% białych plam NGA) oraz w miastach gmin miejsko-wiejskich (23,7%). Wartość wskaźnika dla gmin wiejskich wyniosła 32,6%, a najwięcej białych plam NGA odnotowano w obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich (36,7%), co sugeruje największe wykluczenie cyfrowe tych obszarów (por. ryc. 35).

W układzie powiatów najmniej białych plam NGA (poniżej 25% punktów adresowych) wystąpiło w miastach na prawach powiatu (najmniej w m. Leszno – 3,4%) oraz w powiatach: ostrowskim, chodzieskim, wągrowieckim, krotoszyńskim i kościańskim. Najgorsza sytuacja (najwięcej białych plam NGA, pow. 35% punktów adresowych) wystąpiła z kolei w powiatach: słupeckim (49,9%), średzkim, kaliskim, wolsztyńskim, gnieźnieńskim, kolskim, czarnkowsko-trzcianeckim, szamotulskim i międzychodzkim.

- **Częstotliwość korzystania z internetu jest coraz większa. Osoby regularnie (co najmniej raz w tygodniu) korzystające z internetu w Wielkopolsce stanowiły 61,9% w 2014 roku i aż 90,2% w 2025 roku, zapewniając awans o 6. pozycji wśród pozostałych**

[61] Zagadnienie dot. gospodarstw domowych opracowano na podstawie: GUS, Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w 2025 roku. Dane dla Unii Europejskiej: Eurostat.

[62] Obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych z bazy internet.gov.pl. Przyjęto, że punkt adresowy nieposiadający usługi dostępu do Internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s (ang. Next-generation access).

Ryc. 36. Odsetek osób korzystających ze stron internetowych lub aplikacji jednostek administracji publicznej za pomocą internetu (w ciągu ostatnich 12 miesięcy) w 2025 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

regionów – z 10. na 4. miejsce w kraju. Województwo przekroczyło średnią krajową (88,9% w 2025 roku, 63,0% w 2014 roku) oraz zbliżyło się do średniej unijnej (92,7% w 2025 roku, 72,5% w 2014 roku).

- **Odsetek osób korzystających z usług administracji publicznej (ze stron internetowych lub aplikacji) za pomocą internetu w ciągu roku[63], systematycznie wzrastał**, stanowił 27,1% w 2016 roku, 33,9% w 2018 roku i **61,7% w 2025 roku (5. miejsce w kraju), przekraczając nieznacznie średnią krajową – 61,1%** (por. ryc. 36). **Dystans do średniej UE (71,9%) pozostał znacznie większy**.
- **Mieszkańcy regionu chętnie posługują się internetem w celach prywatnych czy komercyjnych, jednak jego mniejsze wykorzystanie do celów kontaktu z administracją publiczną może sugerować zbyt małą dostępność e-usług lub rozproszenie oferty na różnych poziomach administracyjnych**.

Regionalne Inteligentne Specjalizacje

- Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski 2030[64] (RIS 2030) stanowi określenie priorytetów polityki innowacyjnej, rozumianej jako zespół działań różnych podmiotów regionalnego systemu innowacji, które prowadzą do podniesienia konkurencyjności i innowacyjności regionu. **Kluczowym elementem RIS 2030 jest identyfikacja wiodących obszarów rozwoju regionu, nazywanych inteligentnymi specjalizacjami (IS), które mają na celu ukierunkowanie inwestycji i działań na obszary o największym potencjale innowacyjnym**. Zostały one zidentyfikowane na podstawie dwóch procesów: wieloaspektowych badań potencjału województwa w zakresie specjalizacji gospodarczej i naukowej oraz procesu przedsiębiorczego odkrywania. IS uwzględniają również kwestie nisko- i zeroemisyjnych technologii oraz rozwoju przemysłu lotniczego i kosmicznego. W ramach RIS 2030 dokonano ponadto analizy potencjału innowacyjnego na poziomie podregionów województwa wielkopolskiego i identyfikacji podregionalnych IS. **Regionalne IS w województwie wielkopolskim to:**
  - **Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów**, w tym: produkcja zdrowej żywności oraz żywności funkcjonalnej i bioproduktów przy zastosowaniu nowoczesnych technologii, wspomaganiu decyzji i automatyzacji; innowacyjne metody sprzedaży i dystrybucji wysokojakościowej żywności, a także zagospodarowanie odpadów poprodukcyjnych.
  - **Wnętrza przyszłości**, w tym: produkcja ergonomicznego wyposażenia wnętrz w ramach dobrze współpracujących łańcuchów wartości, ale także konkurencyjnych międzynarodowo na bazie nowoczesnej i atrakcyjnej oferty; budownictwo inteligentne, wykorzystanie inteligentnych materiałów, nanomateriałów, polimerów, technologii wytwarzania sensorów, wirtualnego prototypowania oraz technologii wytwarzania i montażu.
  - **Przemysł jutra**, w tym dziedziny związane z zastosowaniem zaawansowanych procesów produkcyjnych i procesów specjalnych, a także obszary zrównoważonej i efektywnej energetyki obejmującej m.in. systemy zarządzania wytwarzaniem i zużyciem, konwergencję i konwersję energii, wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych, alternatywnych, inteligentne sieci, technologie magazynowania energii.
  - **Wyspecjalizowane procesy logistyczne**, w tym zbiór takich podsystemów, jak: zaopatrzenie, produkcja, transport i koordynacja wraz z relacjami pomiędzy podsystemami i między ich własnościami, ze stałą dążnością do wzrostu stopnia zorganizowania systemu; obszary technologii lotniczej i kosmicznej, systemów zarządzania, systemów GIS, czy też innowacyjnego zastosowania geoinformacji pozwalające na zapewnienie sprawnego przepływu dóbr fizycznych od momentu wytworzenia aż do ich eksploatacji.
  - **Rozwój oparty na ICT**, w tym dwa obszary: technologie dla innowacyjnych społeczności (zintegrowane systemy usług publicznych, np. inteligentne systemy transportowe, energetyczne, oświetleniowe oparte na wykorzystaniu Big Data, systemów zarządzania danymi, systemów osadzonych

[63] Na podstawie: GUS, Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w 2025 roku. Dane dla Unii Europejskiej: Eurostat.

[64] Uchwała Zarządu Województwa Wielkopolskiego nr 3099/2020 z 29 grudnia 2020 roku.

oraz działania w obszarze Smart City) oraz biznesowe zastosowania ICT (wyspecjalizowane produkty i usługi informatyczne wspierające rozwój pozostałych specjalizacji regionu).

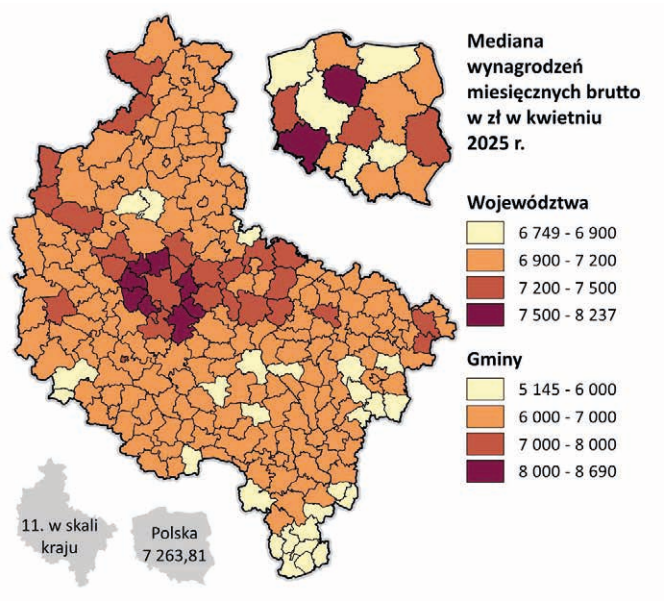
- **Nowoczesne technologie medyczne**, w tym kreowanie, adaptacja lub absorpcja zaawansowanych technologicznie rozwiązań inżynierii medycznej, biotechnologii, inżynierii materiałowej, informatyki i elektroniki wykorzystywanej zarówno w zakresie prewencji, jak i diagnostyki i leczenia, pomocnych w walce z chorobami rzadkimi i cywilizacyjnymi (choroby układu krążenia, układu nerwowego i choroby nowotworowe), a także technologie farmaceutyczne wykazujące potencjał komercjalizacji i odpowiadające na popyt ze strony przedsiębiorstw.

Odnosząc IS do analizy zmian koniunktury gospodarczej regionu[65] można stwierdzić, że w IS województwa wielkopolskiego występują cykliczne wzorce. Były one najbardziej widoczne w ramach IS Wyspecjalizowane procesy logistyczne, IS Przemysł jutra oraz IS Nowoczesne technologie medyczne. Względnie mniejszą wrażliwość (czyli większą odporność) na zmiany wahań aktywności gospodarczej zaobserwowano w ramach IS Wnętrza przyszłości. Wrażliwość niską odnotowano w IS Rozwój oparty na ICT, a brak istotnych wzorców stwierdzono w przypadku IS Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów.

Zamożność ludności

Systematycznie rośnie poziom wynagrodzeń w Wielkopolsce, choć wciąż jest niższy niż w kraju. Według mediany wynagrodzeń miesięcznych brutto połowa mieszkańców województwa wielkopolskiego zarabiała w kwietniu 2025 roku nie więcej niż 6 970,70 zł (w kraju 7 263,81 zł) (por. ryc. 37). Warto zauważyć, że dystans między medianą a przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem (8 602,60 zł) wynosi aż 19%, co obrazuje znaczący wpływ najlepiej zarabiających specjalistów oraz kadry zarządzającej na średnią statystyczną, przy jednoczesnym licznym udziale osób otrzymujących wynagrodzenia zbliżone do płacy minimalnej.

Relacja wysokości wynagrodzeń kobiet i mężczyzn nie zmienia się – kobiety wciąż zarabiają mniej. Mediana miesięcznych wynagrodzeń brutto mężczyzn w kwietniu 2025 roku wynosiła 7 194,98 zł a kobiet – 6 750,00 zł. **Czynnikiem warunkującym różnicę w zarobkach kobiet i mężczyzn jest praca w zawodach wysokodochodowych. W najlepiej opłacanych i wysokospecjalistycznych branżach kobiety często stanowią mniejszość, np. przemysł ciężki, IT, automatyka czy robotyka**.

Ryc. 37. Mediana wynagrodzeń miesięcznych brutto (zł) w kwietniu 2025 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mediana wynagrodzeń miesięcznych brutto w kwietniu 2025 roku. Urząd Statystyczny w Poznaniu. Poznań 2025

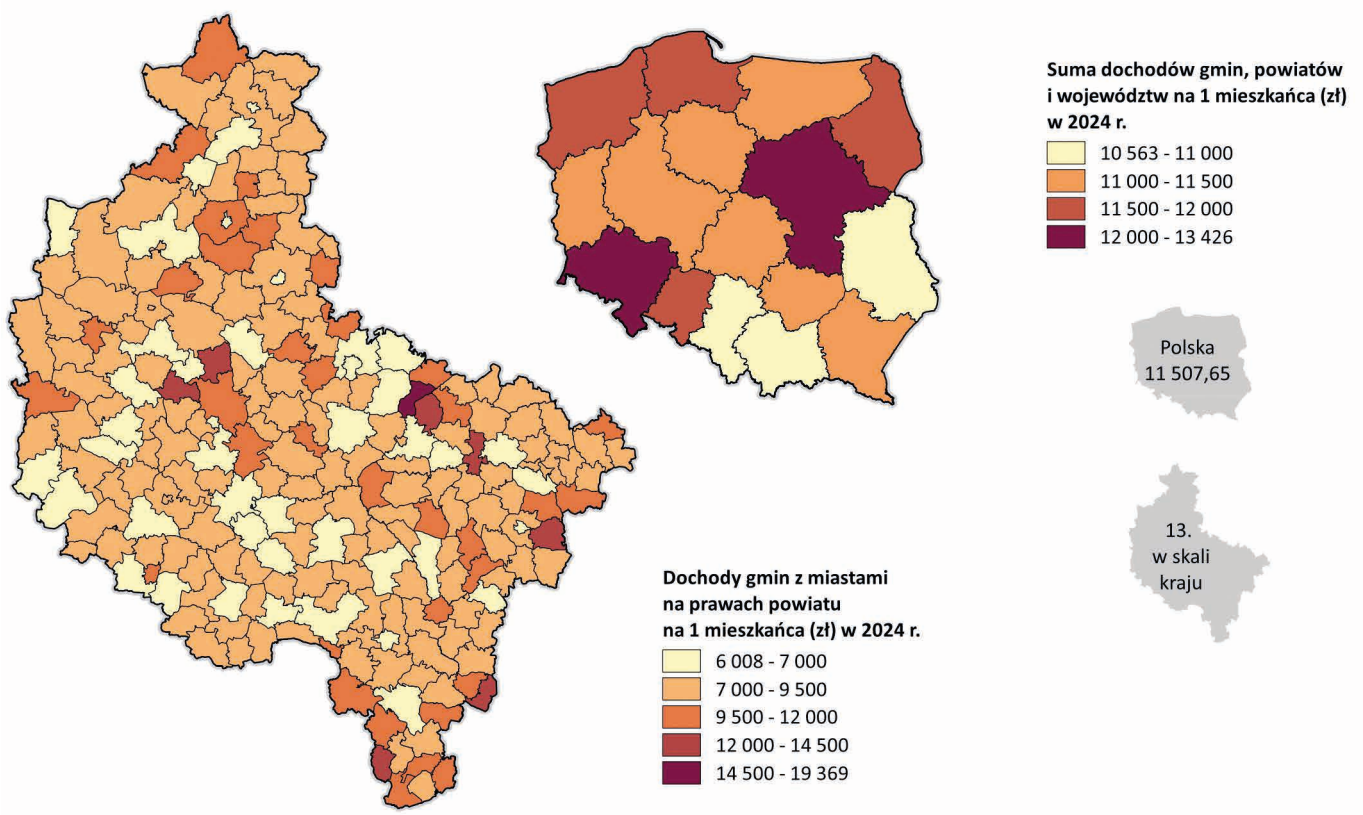
Pod względem mediany wynagrodzeń Wielkopolska uplasowała się na 11. pozycji wśród województw. Region charakteryzuje się dużą liczbą stabilnych miejsc pracy, ale często są to zawody w tradycyjnym przetwórstwie, gdzie marże, a co za tym idzie płace, są niższe niż np. w sektorach usług finansowych czy technologii cyfrowych. Notuje się duże zróżnicowanie płacowe wewnątrz województwa (od 8 690,20 zł w gminie Dopiewo do 5 145,29 zł w gminie Czajków).

Wśród województw najwyższą medianą wynagrodzeń brutto charakteryzowało się województwo mazowieckie (8 237,00 zł), a najniższą województwo podkarpackie (6 749,36 zł). **Specyfika regionu (np. pełnione funkcje jednostek osadniczych) czy położenie województwa (w tym bogactwa naturalne, środowisko lub otoczenie zewnętrzne) mogą warunkować wysokość osiąganych wynagrodzeń**.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

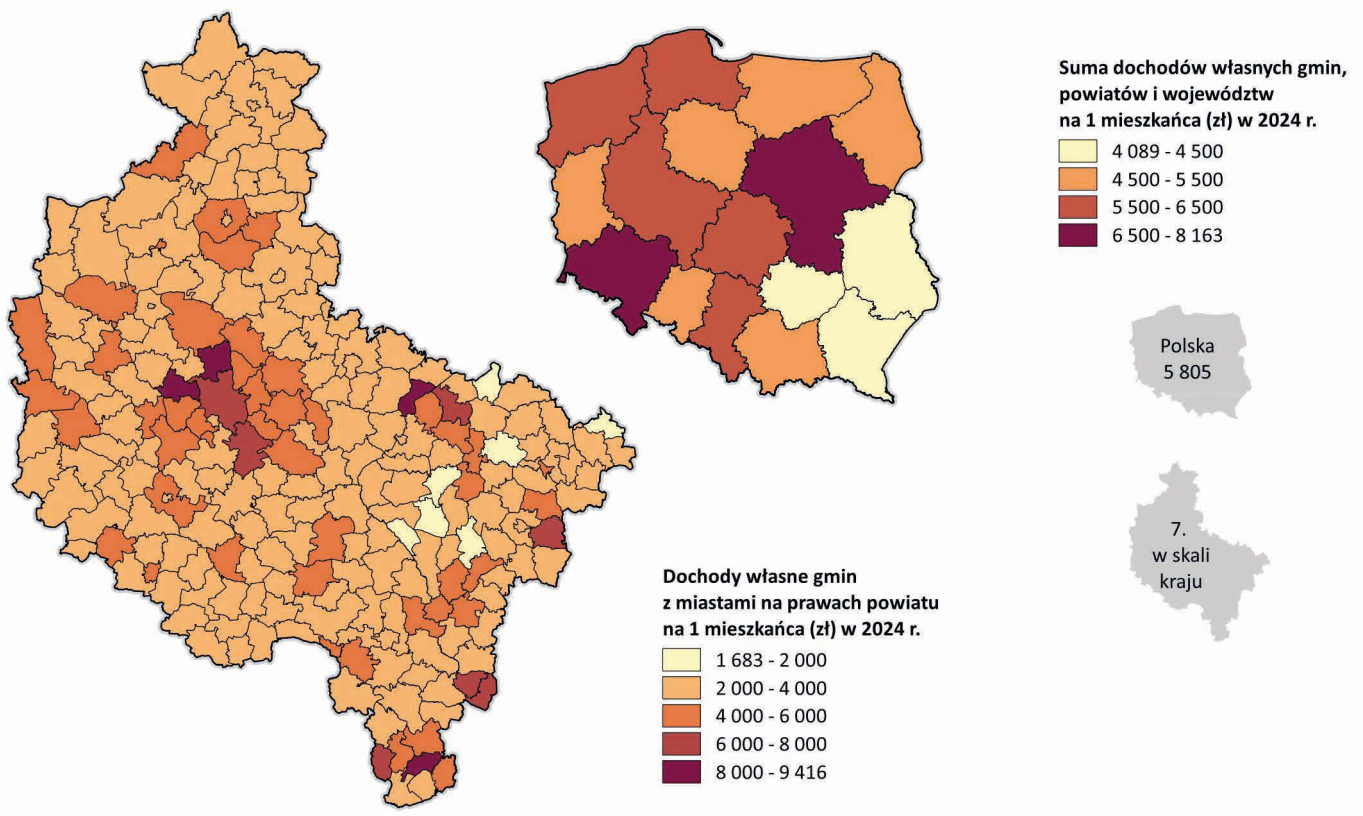
W 2024 roku łączne dochody JST województwa wielkopolskiego (222 gmin, 4 miast na prawach powiatu, 31 powiatów) **osiągnęły poziom 38 316,3 mln zł, o 20,6% więcej niż rok wcześniej oraz o 140,9% więcej niż w 2014 roku. W Polsce (431 411,4 mln zł)**

[65] Na podstawie: Rafał Warżała, Łukasz Markowski, Kamil Kotliński. Analiza powiązania cyklu koniunkturalnego Polski z rozwojem społeczno-gospodarczym województwa wielkopolskiego ze szczególnym uwzględnieniem zmian PKB. Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2025.

Ryc. 38. Dochody JST ogółem na 1 mieszkańca w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 39. Dochody własne JST na 1 mieszkańca w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

wzrost był porównywalny jak w regionie – 19,2% w ciągu roku, natomiast znacznie niższy licząc od 2014 roku – 122,0%. W województwie kwota ta stanowiła 8,9% wszystkich dochodów JST w Polsce (3. miejsce w kraju). Większość łącznych dochodów stanowiły dochody gmin (55,1%) oraz miast na prawach powiatu (22,9%), natomiast pozostałe – 14,6% (powiaty) i 7,4% (województwo).

Kwota dochodów JST na 1 mieszkańca ukształtowała się w Wielkopolsce na poziomie niższym niż średnio w kraju – 11 010,6 zł wobec 11 507,7 zł (por. ryc. 38). W ciągu ostatniego roku województwo utrzymało **13. pozycję wśród regionów**, a w stosunku do wielkości dochodów w 2014 roku awansowało o 2 pozycje.

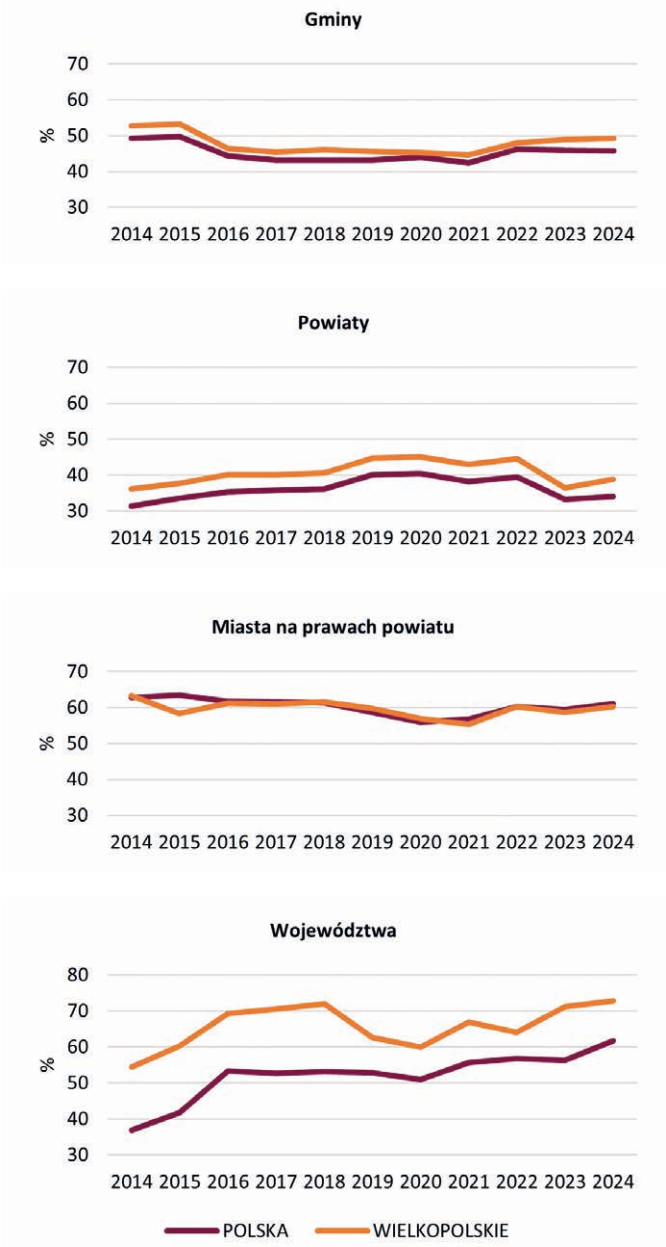
- **Kwota dochodów własnych wielkopolskich JST zwiększyła się** w ciągu dekady o 136%, tj. więcej niż średnio w kraju – 121% (por. ryc. 39). W 2024 roku osiągnęła wartość 19 938,66 mln zł (najwięcej od 2014 roku – 9,2% ogółu dochodów własnych JST w Polsce), **od wielu lat lokując region na 3. miejscu w kraju**.

  W 2024 roku wśród województw największy udział dochodów własnych zanotowało województwo wielkopolskie – 72,9% (2. miejsce w kraju), wobec średniej w Polsce na poziomie 61,8%. Mniejszy udział – 60,2%, dotyczył miast na prawach powiatu, jednak wartość ta była niższa niż w Polsce – 61,1% (6. miejsce wśród województw). Dochody własne gmin bez miast na prawach powiatu stanowiły 49,3% dochodów ogółem, wobec średniej – 45,7% (4. miejsce w kraju). Najmniejszy nominalnie udział dochodów własnych wypracowały powiaty (38,8%), jednak wartość ta od wielu lat plasuje Wielkopolskę w czołówce województw (1. miejsce w 2024 roku), wobec średniej na poziomie 34,0%.

  W 2024 roku na jednego mieszkańca regionu przypadało 5 730 zł dochodów własnych JST, co było wartością niższą niż średnio w Polsce (5 806 zł). Pod tym względem Wielkopolska zajmowała dopiero 7. miejsce w kraju.

- **Sytuacja finansowa wielkopolskich JST ulega ogólnej poprawie z punktu widzenia osiąganych (systematycznie zwiększających się) dochodów ogółem oraz dochodów własnych. Z uwagi na dużą liczbę mieszkańców regionu oraz mniejszy niż w innych województwach ubytek ludności po przeliczeniu wartości wskaźników na 1 mieszkańca sytuację regionu na tle kraju można ocenić jako średnią**.

  Różnica pomiędzy poziomem dochodów JST ogółem a dochodów własnych wynika z konstrukcji systemu finansowania JST w Polsce. Region, charakteryzujący się ponadprzeciętną dynamiką wzrostu dochodów własnych, jak Wielkopolska, nie otrzymuje subwencji wyrównawczych, a jednocześnie zasila budżet

Ryc. 40. Dochody własne w dochodach ogółem budżetów poszczególnych JST w Wielkopolsce i Polsce w latach 2014–2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

państwa wpłatami na rzecz słabszych ekonomicznie regionów.

- Wśród gmin (wraz z miastami na prawach powiatu) występowały różnice przestrzenne w zakresie kwot dochodów ogółem oraz dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (por. ryc. 40). **Najlepsza sytuacja pod względem dochodów ogółem oraz dochodów własnych występowała w centralnej części województwa (Poznań oraz wybrane gminy powiatu poznańskiego), a także w pojedynczych gminach podregionu konińskiego, kaliskiego i pilskiego. Odwrotny obraz przedstawia rozkład przestrzenny gmin w zakresie dochodów własnych na 1 mieszkańca** – o ile najlepsza sytuacja występowała ponownie w centrum regionu, o tyle **najgorsza we**

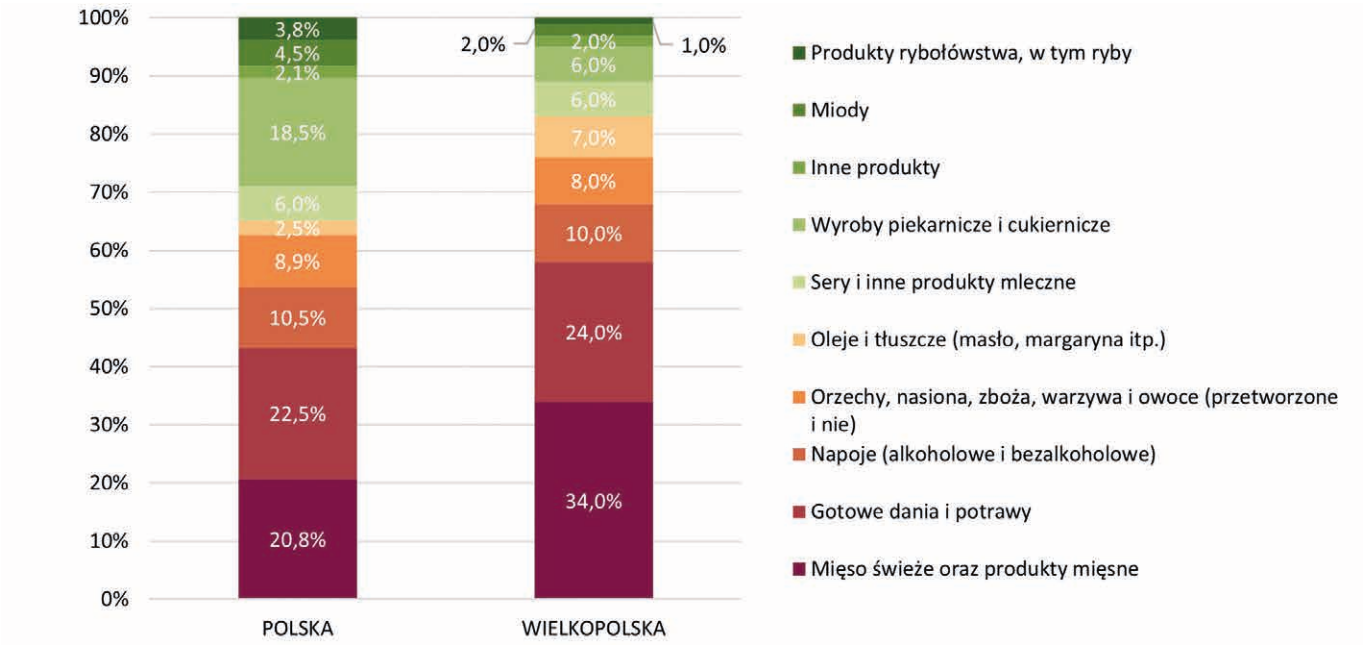
wschodniej, północnej oraz częściowo południowej części regionu. Oznacza to, że gminy z ww. obszarów regionu posiadają duży w stosunku do dochodów własnych udział dotacji i subwencji.

- W 2024 roku łączne wydatki JST osiągnęły poziom 37 983,3 mln zł, o 14,0% więcej niż rok wcześniej (w Polsce – 432 230,7 mln zł, wzrost o 12,3%). Kwota ta stanowiła 8,8% wszystkich wydatków JST w Polsce. Struktura wydatków według poszczególnych JST była zbliżona do udziału dochodów. **Kwota wydatków JST na 1 mieszkańca ukształtowała się w Wielkopolsce na poziomie niższym niż średnio w kraju** – 10 914,8 zł wobec 11 529,5 zł.

3. Kapitał społeczny i procesy społeczne

Tożsamość regionalna i kapitał kulturowy

- **Poczucie utożsamiania się z Wielkopolską wśród jej mieszkańców jest silne i zakorzenione w lokalnej tradycji, kulturze pracy oraz historii. Region jest postrzegany jako rozwojowy oraz miejsce dobre do życia**. Wielkopolanie bardzo wysoko cenią sobie takie cechy jak: pracowitość i gospodarność, potrzebę osiągania sukcesu, oszczędność, dbałość o czystość i porządek. Dla wielu Wielkopolan niezwykle ważne jest poszanowanie tradycji i kultywowanie najlepszych wartości poprzednich pokoleń.
- Według stanu na koniec 2025 roku **na liście produktów regionalnych i tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znajdowało się 100 produktów z Wielkopolski, tj. 4,6% wszystkich takich produktów w kraju (9. miejsce wśród województw)**. Najwięcej produktów regionalnych i tradycyjnych zarejestrowanych było w województwach lubelskim (286, 13,3%), podkarpackim (260, 12,1%) i małopolskim (232, 10,8%). W Wielkopolsce najwięcej produktów należało do kategorii: Mięso świeże oraz produkty mięsne (34, 34,0%), Gotowe dania i potrawy (24, 24,0%), Napoje (alkoholowe i bezalkoholowe) (10, 10,0%), Orzechy, nasiona, zboża, warzywa i owoce (przetworzone i nie) (8, 8,0%), oleje i tłuszcze (masło, margaryna itp.) (7, 7,0%) (por. ryc. 41). **W ciągu ostatniego roku na listę zostały wpisane 24 produkty, w tym 1 produkt z Wielkopolski (4,2% nowych produktów)**. Z kolei od 2014 roku liczba ta wzrosła o 808 pozycji, w tym w Wielkopolsce o 10 produktów, co stanowiło 1,2% wszystkich nowych produktów w Polsce.
- **Kultura jest jednym z obszarów wpływających na budowanie tożsamości regionalnej i kapitału społecznego. Zabytki nieruchome, muzea, teatry, instytucje muzyczne stanowią 1/10 obiektów tego typu w kraju**. Pod względem liczby galerii i salonów sztuki (19) w 2024 roku województwo zajmowało 7. miejsce w kraju. Wiele obiektów na terenie Wielkopolski zostało uznanych za najciekawsze obiekty krajoznawcze według Kanonu Krajoznawczego Polski.
- W 2024 roku liczba zwiedzających muzea i oddziały na 1 000 ludności wyniosła w Wielkopolsce 392,9 osób, podczas gdy w 2014 roku było to 319,8 osób (wzrost o 18,6%). Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 ludności wyniosła 167,4 osoby, a w stosunku do 2014 roku – 213,0 osób (spadek o 21,4%).
- **Analiza dostępności wielkopolskich instytucji kultury wykazuje poprawę w zakresie usuwania barier architektonicznych. W 2024 roku 54 z 93 muzeów oraz 14 z 15 teatrów i instytucji muzycznych przystosowanych było do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (odpowiednio 38 z 86 oraz 12 z 15 w 2020**

Ryc. 41. Produkty regionalne i tradycyjne na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (stan na 31.12.2025 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

roku[66]). Wśród powyższych obiektów 54 muzea (36 w 2020 roku) oraz 14 teatrów (12 w 2020 roku) posiadało przystosowane wejścia do budynku, a 44 muzea (28 w 2020 roku) oraz 14 teatrów (11 w 2020 roku) posiadało udogodnienia wewnętrzne.

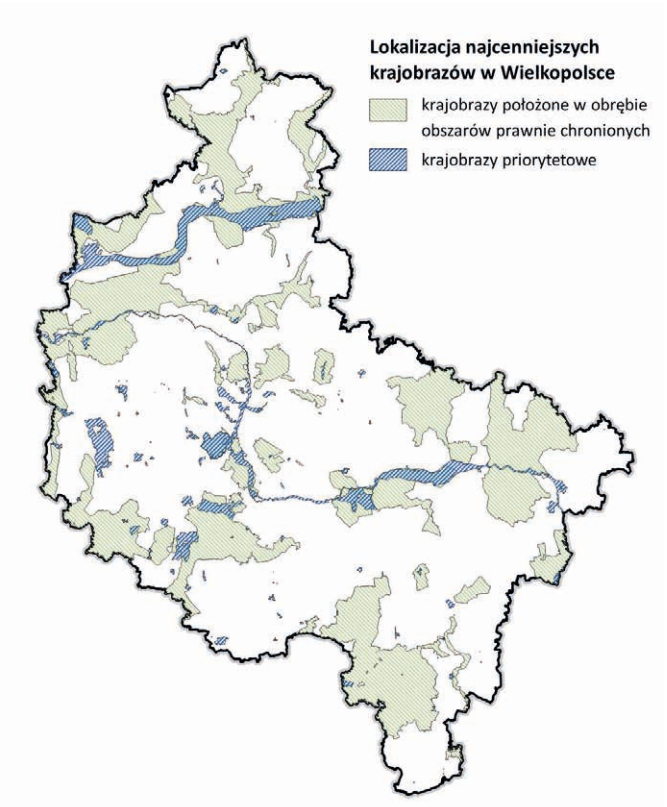
- **W województwie wielkopolskim w 2024 roku odnotowano 297 lokalnych ośrodków kultury (centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic), tj. o 9 mniej wobec roku poprzedniego i o 29 mniej w stosunku do 2014 roku**. Najwięcej tego typu placówek działało w województwach: małopolskim (421), podkarpackim (350) oraz śląskim (335). Wielkopolska uplasowała się pod tym względem na 6. pozycji w kraju. Najwięcej tego typu jednostek na 10 tys. ludności przypadało w województwie opolskim (2,2), a najmniej w województwie mazowieckim (0,5). Wielkopolska z wartością wskaźnika o wartości 0,9 uplasowała się na 12. pozycji w kraju.

  W 2024 roku lokalne ośrodki kultury zorganizowały 19 084 imprez (o 1 386 mniej w porównaniu do 2014 roku). Odnotowano 691,6 uczestników imprez na 1 000 ludności w regionie, podczas gdy w 2014 roku było ich 1 097,5. W kraju podobnie, wzrosła liczba organizowanych imprez 276 634 (221 173 w 2014 roku), a spadła liczba uczestników na 1 000 ludności – 936,9 osób (wobec 1 047,3 w 2014 roku). Województwo wielkopolskie zajęło 6. pozycję pod względem liczby imprez i 13. pozycję pod względem uczestników imprez.

- **Szczególnym potencjałem Wielkopolski jest wysoka aktywność oddolna mieszkańców. W ramach działalności centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w Wielkopolsce w 2024 roku funkcjonowały 1 174 grupy artystyczne (o 245 mniej wobec 2014 roku) oraz 2 474 koła kluby i sekcje (1 392 w 2014 roku)**. Najwięcej działało w powiatach: m. Poznań – 446, poznańskim – 338 oraz w m. Konin – 296), o 1 082 więcej wobec 2014 roku. Wzrost liczby kół i sekcji o ponad 1 000 w ciągu ostatniej dekady – wskazuje na silną potrzebę współtworzenia kultury przez mieszkańców regionu.

- Elementem kształtowania tożsamości regionalnej jest również bogate dziedzictwo kulturowe regionu, będące także podstawą dla rozwoju turystyki kulturowej. **Promowanie i dalszy rozwój potencjału turystyki kulturowej w województwie oparto głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski związanej z początkami państwa polskiego i Powstaniem Wielkopolskim w ramach Szlaku Piastowskiego czy szlaków Powstania Wielkopolskiego**. Obecnie Samorząd Województwa podejmuje działania ukierunkowane na upowszechnianie wiedzy na temat Powstania Wielkopolskiego i wzrostu rozpoznawalności tego wydarzenia w skali kraju. Do projektów strategicznych należy zaliczyć budowę nowej siedziby Muzeum Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzację cyklicznego wydarzenia obchodów wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

- **Wielkopolska charakteryzuje się rozbudowaną i gęstą siecią szlaków kulturowych o różnorodnej tematyce**. Niestety część szlaków powiela się pod względem tematycznym, gdyż opiera się o te same zasoby kulturowe, zdarza się także, że obiekty na szlaku przestają być dostępne dla turystów. Ponadto szlaki są często ubogo wyposażone w atrakcje towarzyszące, a dostępność informacji o nich jest ograniczona. **Priorytetem jest usystematyzowanie i uatrakcyjnienie sieci wielkopolskich szlaków kulturowych**, tak, by umożliwiały one przyjazne eksplorowanie dziedzictwa kulturowego regionu, promowały jego walory turystyczne oraz wspierały rozwój regionalny i lokalny. **Szczególnie szlaki związane z Powstaniem Wielkopolskim, wymagają jeszcze odpowiedniego zagospodarowania i popularyzacji w związku z tym, że są dla województwa i kraju kluczowe, pod względem historycznym i tożsamościowym**.[67]

Ryc. 42. Najcenniejsze krajobrazy w Wielkopolsce

Źródło: na podstawie Audytu krajobrazowego województwa wielkopolskiego. WBPP 2023

[66] Dane GUS dostępne od 2020 roku.

[67] Na podstawie opracowania: Kierunki zmian przebiegu i wyposażenia szlaków kulturowych. WBPP 2025.

- **Wyróżnikiem regionalnej tożsamości jest także krajobraz, który w Wielkopolsce jest mało zróżnicowany – przeważają krajobrazy wiejskie i leśne o rzeźbie równinnej. Pomimo tego na terenie województwa występują krajobrazy, charakteryzujące się wyjątkowymi cechami przyrodniczymi i kulturowymi**. Krajobrazy uznane za najcenniejsze (priorytetowe oraz położone w obrębie obszarów prawnie chronionych) stanowią ponad 31% obszaru regionu (por. ryc. 42). Poszczególne części województwa charakteryzują się odmiennymi cechami, które są obrazem przekształceń wynikających przede wszystkim ze zjawisk przyrodniczych oraz z historycznej i współczesnej działalności człowieka. W województwie wyodrębniono 13 typów krajobrazów, w ramach których wyróżniono 33 podtypy.[68] Wśród krajobrazów priorytetowych największą powierzchnię zajmują doliny największych rzek: Warty (krajobraz wód powierzchniowych) oraz Noteci (krajobraz bagienno-łąkowy).

Integracja społeczna

- **W 2024 roku na obszarze województwa wielkopolskiego działalność prowadziły 143 jednostki reintegracji społeczno-zawodowej (1 240 w kraju)**, a liczba ta nie uległa zmianie w stosunku do roku poprzedniego, jednak w porównaniu do 2016 roku[69] ich liczba wzrosła o 7 (w kraju o 53). Placówki reintegracji społeczno-zawodowej, tj. Centra Integracji Społecznej (CIS), Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ), Kluby Integracji Społecznej (KIS) oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ), **odgrywają istotną rolę w przywracaniu osób wykluczonych do pełnego udziału w społeczeństwie i na rynku pracy. Działalność tego typu placówek nie tylko ogranicza skalę wykluczenia społecznego, ale też zmniejsza obciążenie dla systemu pomocy społecznej**. Placówki te oferują kompleksowe wsparcie: od szkoleń zawodowych, przez terapię, po budowanie kompetencji społecznych i motywacji. Głównym operatorem systemu reintegracji są organizacje pozarządowe, tj. stowarzyszenia, fundacje i społeczne podmioty wyznaniowe, które w 2024 roku utworzyły w regionie 108 aktywnych placówek wobec 862 w kraju.

- **Województwo wielkopolskie pozytywnie wyróżnia się na tle innych regionów liczbą warsztatów terapii zajęciowej oraz centrów integracji społecznej**. W 2024 roku najwięcej WTZ miało swoje siedziby w Wielkopolsce – 89 placówek (12,1% placówek w kraju), a w stosunku do 2016 roku 87 placówek (12,3%), następnie w województwach: mazowieckim (88 jednostek, 12,0%) i małopolskim (68 jednostek, 9,3%).

  Pod względem liczby CIS w 2024 roku województwo wielkopolskie zajmowało 2. pozycję po województwie śląskim (28 wobec 29 CIS).

- **W 2024 roku w województwie wielkopolskim funkcjonowało 14 centrów usług społecznych (CUS)[70] – najwięcej w kraju**, w następujących gminach: Dopiewo, Pleszew, Pniewy, Rokietnica, Swarzędz, Szydłowo, Śrem, Krotoszyn, Jarocin, Rawicz, Czarnków, Rychwal, Kramsk, Trzcianka. W kraju działalność prowadziło 77 tego typu placówek. Działalność CUS opiera się na zasadach powszechności, pomocniczości oraz poszanowania podmiotowości odbiorców. W ramach oferty mieszkańcy mogą skorzystać m.in. z opieki psychologicznej (również dla nieletnich), transportu dla osób z niepełnosprawnościami, grup wsparcia dla opiekunów faktycznych oraz działań aktywizujących seniorów i wspierających rodziny.

- **Wielkopolska stała się otwartym miejscem, gdzie spotykają się i współistnieją różne kultury oraz tradycje, co stanowi istotny kapitał społeczny regionu. W celu wsparcia procesu integracji osób z doświadczeniem migracji z mieszkańcami województwa oraz budowania spójności społecznej opracowano dokument pn. Wielkopolski Program Wspierania Osób z Doświadczeniem Migracji na lata 2026–2030**[71]. Cele dokumentu skupiają się na trzech obszarach: ułatwianie adaptacji życiowej i zawodowej osobom z doświadczeniem migracyjnym na terenie Wielkopolski, szkolenia dla pracowników sektora edukacji, zdrowia i rynku pracy w celu zwiększenia ich wrażliwości kulturowej oraz kształtowanie pozytywnych postaw społecznych opartych na dialogu międzykulturowym i wzajemnym szacunku.

- **Polityka migracyjna w województwie wielkopolskim polega na działaniach integracyjnych cudzoziemców, realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS) w Poznaniu. Realizacją zadań Samorządu Województwa Wielkopolskiego w obszarze polityki migracyjnej zajmuje się Dział Polityki Migracyjnej ROPS**. Kluczowe działania polegają na wsparciu społecznej oraz zawodowej integracji cudzoziemców przebywających legalnie na terenie województwa wielkopolskiego, co sprzyja stabilizacji lokalnego rynku pracy. Obcokrajowcy mogą korzystać

[68] Uchwała Nr LI/1000/23 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 27 marca 2023 roku w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa wielkopolskiego.

[69] Dane GUS publikowane co dwa lata.

[70] Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025.

[71] Dokument strategiczny, przyjęty 31 grudnia 2025 r. uchwałą nr 2980/2025 przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego. Podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie oraz realizację Programu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu.

również z usług oferowanych przez Centra Integracji Cudzoziemców (CIC), działających w kluczowych ośrodkach subregionalnych: Poznaniu, Kaliszu, Koninie, Pile i Lesznie. CIC oferują doradztwo prawne, psychologiczne i międzykulturowe, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych a także organizują kursy języka polskiego, wydarzenia sportowe oraz kulturalne. Od początku działalności tych jednostek, tj. od 2022 roku, udzielono wsparcia ponad 2 tys. osobom z doświadczeniem migracji.

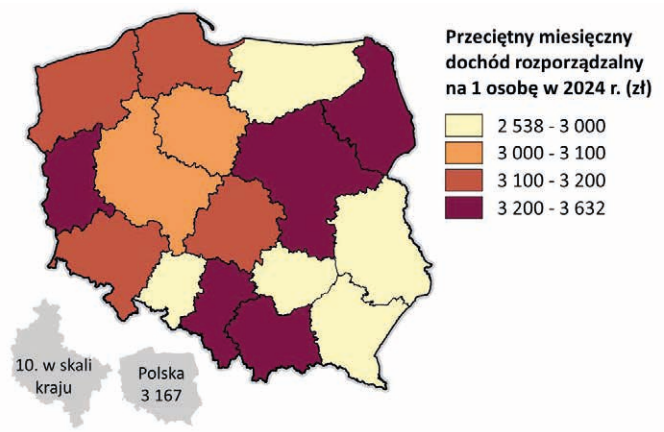
- **Samorząd Województwa Wielkopolskiego angażuje się również w projekty z różnymi partnerami, w tym z Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim**, np. projekt „Wielkopolska – Wspólna Przyszłość" (listopad 2022 roku – grudzień 2023 roku), który miał na celu pomoc w integracji, zwłaszcza uchodźcom z Ukrainy w obliczu konfliktu zbrojnego. Kolejną inicjatywą jest projekt: „Integracja i kompleksowe wsparcie obywateli państw trzecich na terenie Wielkopolski", którego jednym z celów jest: poszerzenie infrastruktury integracyjnej obejmującej wykorzystanie struktur samorządowych i wzmocnienie roli różnych instytucji i organizacji, w tym instytucji kultury i edukacji oraz instytucji lokalnych.

Pomoc społeczna

- **Wysoki poziom rozwoju gospodarczego Wielkopolski nie przekłada się na wysokość wynagrodzeń, co wpływa na skalę notowanego w regionie zjawiska ubogich pracujących**. Pomimo, że przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w 2024 roku zwiększył się kolejny rok z rzędu do kwoty 3 067 zł (1 269 zł w 2014 roku), to kształtował się na poziomie niższym niż średnio w kraju (3 167 zł) (por. ryc. 43).

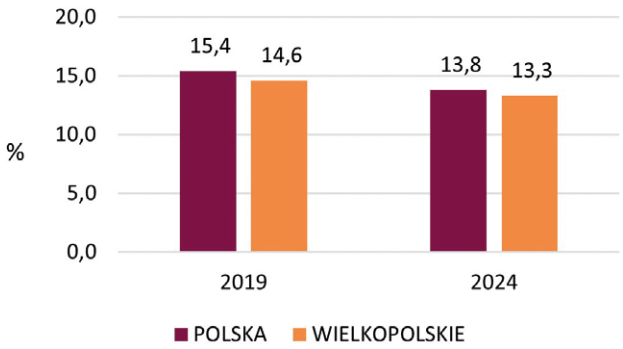
- **W 2024 roku wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych[72] wynosiła 13,3%, tj. mniej niż w kraju – 13,8%** (por. ryc. 44). **Zarówno w regionie, jak i w całej Polsce, odnotowano spadek wartości wskaźnika** w porównaniu z 2019 rokiem[73], przy czym w województwie był on mniejszy (spadek o 1,3 p.p. w regionie i o 1,6 p.p. w kraju).

- **Sukcesywnie maleje liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w województwie. Zmniejsza się liczba świadczeniobiorców, jednak utrwala się zjawisko pozostawania w systemie osób długotrwale korzystających z pomocy. Coraz częściej wśród klientów pomocy społecznej znajdują się osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe**.

Ryc. 43. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 44. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych w Wielkopolsce i Polsce w latach 2019–2024

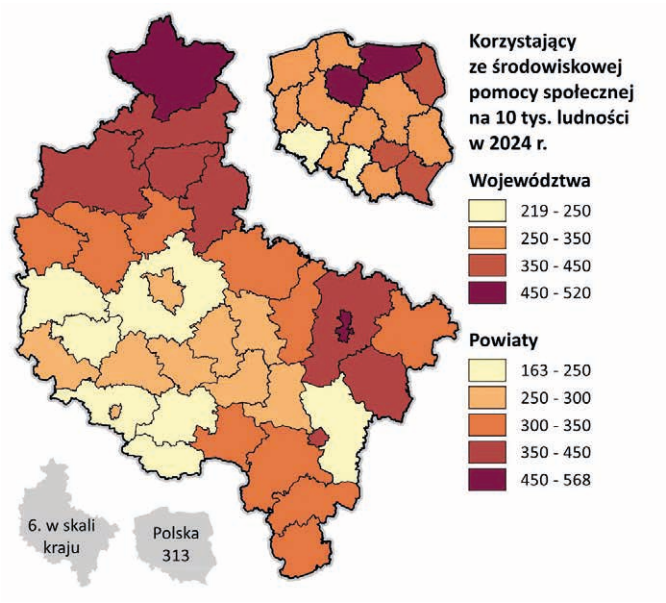
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **W przypadku osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej sytuacja poprawiła się – w 2024 roku liczba tych osób w przeliczeniu na 10 tys. ludności wynosiła 303, tj. mniej niż w 2014 roku (700) i mniej niż średnio w kraju (313)** (por. ryc. 45). Wśród powiatów najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w: złotowskim (568 osób), m. Konin (491) i m. Kalisz (449), a najniższą w poznańskim (163 osoby), leszczyńskim (222) i grodziskim (229).

Niespełna połowę korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej stanowiły osoby w wieku produkcyjnym, tj. kobiety w wieku 18–59 lat oraz mężczyźni w wieku 18–64 lata. **W 2024 roku mężczyźni stanowili nieco większą grupę odbiorców świad-**

[72] Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych – procent osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych) jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju. W 2023 roku ekwiwalentny roczny dochód do dyspozycji w Polsce wyniósł 52 396 zł i był wyższy od poprzedniego nominalnie o 15,7%. Źródło: Eurostat, na podstawie danych z Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (ang. EU-SILC – European Union statistics on income and living conditions).

[73] Zmiany metodologiczne, dane na poziomie regionów dostępne są od 2019 roku.

Ryc. 45. Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

czeń pomocy społecznej niż kobiety (50,8%), natomiast w 2014 roku mężczyźni stanowili mniejszość (41,9%). Udział kobiet w 2024 roku wyniósł 49,2% (w kraju 51,7%) i w stosunku do 2014 roku zmniejszył się o 8,9 p.p. Największy odsetek korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem zanotowano w powiatach: m. Konin (60,1%) oraz pleszewskim (56,5%), natomiast najmniejszym odsetkiem charakteryzowały się powiaty: m. Poznań (42,6%) i leszczyński (42,9%).

Odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w województwie wielkopolskim[74] wyniósł 47% w 2014 roku, 47,9% w 2021 roku i 46,9% w 2023 roku. W 2024 roku wartość wskaźnika wzrosła do **49,1%**. **Jednoosobowe gospodarstwa domowe (34 995 gospodarstw) stanowiły 63,8%** w grupie wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej w 2024 roku (54 858)[75] .

O W 2024 roku wartość wskaźnika deprywacji lokalnej[76] wyniosła 32,2, co oznaczało spadek o 28,8 p.p. względem 2014 roku. Wraz z malejącą liczbą świadczeniobiorców pomocy społecznej maleje również średnia wartość wskaźnika deprywacji lokalnej w województwie wielkopolskim, co sygnalizuje relatywnie lepszą sytuację życiową mieszkańców regionu. Mimo pozytywnych tendencji w skali województwa, analiza na poziomie gminnym wykazała silną polaryzację terytorialną. Najwyższe wartości wskaźnika w 2024 roku wystąpiły w gminach: Malanów (111,3), Krzyż Wielkopolski (85,0) i Brudzew (78,2). Z kolei najniższy odsetek świadczeniobiorców wystąpił w gminach: Komorniki (7,4), Osieczna (10,0) oraz Połajewo i Rozdrażew (po 10,1). Duża różnica między gminą Komorniki a gminą Malanów wskazała szeroką skalę dysproporcji w stopniu niezaspokojenia potrzeb podstawowych. Gminy o najniższym stopniu deprywacji lokalnej to zazwyczaj jednostki zlokalizowane w strefach podmiejskich (głównie w otoczeniu Poznania) lub o silnym profilu rolniczo-przemysłowym.

O Zgodnie z Oceną Zasobów Pomocy Społecznej (OZPS) województwa wielkopolskiego za 2024 rok[77], w 2024 roku 213 gmin (198 gmin w 2014 roku) realizowało podstawowe usługi opiekuńcze dla 12 963 osób (8 781 osób w 2014 roku)[78]. Średnio na 1 osobę korzystającą z usług opiekuńczych o charakterze podstawowym przypadały 24,3 godziny w miesiącu (koszt 1 h – 37,66 zł wobec 12,0 zł w 2014 roku). W 2024 roku 29 gmin realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze dla 388 osób (185 osób w 2014 roku), średnio na 1 osobę przypadało około 15,7 godzin usług w miesiącu (koszt 1h – 62,8 zł wobec 17,0 zł w 2014 roku). W 37 gminach realizowane były usługi sąsiedzkie[79] (w 2023 roku tylko w 2) – skorzystało z nich 250 osób wobec 11 rok wcześniej. Na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowały się 184 mieszkania treningowe[80] i wspomagane (wzrost o 21 mieszkań), z czego 76 to mieszkania treningowe, a 108 – wspomagane. W 2024 roku skorzystało z nich łącznie 520 osób (o 73 osoby więcej niż w 2023 roku). Warto zauważyć, że **w Wielkopolsce postępuje proces deinstytucjonalizacji pomocy społecznej. Zwiększenie liczby mieszkań treningowych i wspomaganych oraz liczby osób z nich korzystających, dowodzi skutecznego wdrażania nowoczesnych**

[74] Obliczenia własne na podstawie sprawozdania MRiPS-03 za 2023 rok z udzielonych świadczeń pomocy społecznej- pieniężnych, w naturze i usługach.

[75] Dane BDL GUS.

[76] Wskaźnik oznacza stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin, jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej na każdy 1 000 mieszkańców gminy, Sprawozdanie MRiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach.

[77] Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025.

[78] Na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-03 (Sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej- pieniężnych, w naturze i usługach) za 2024 rok, MRiPS-06 (Sprawozdanie roczne: Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej) za 2024 rok, MRiPS-05 za 2024 rok.

[79] Wprowadzone na podstawie nowelizacji ustawy o pomocy społecznej z 1 listopada 2023 r., obejmują pomoc w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, podstawową opiekę higieniczno-pielęgnacyjną, przez którą należy rozumieć formy wsparcia niewymagające specjalistycznej wiedzy i kompetencji oraz w miarę potrzeb i możliwości, zapewnienie kontaktu z otoczeniem.

[80] Funkcjonują w Polsce od 2023 roku na podstawie nowelizacji ustawy o pomocy społecznej z 28 lipca 2023 r.

form wsparcia, które pozwalają osobom wymagającym opieki na zachowanie większej samodzielności w środowisku lokalnym zamiast przebywania w placówkach całodobowych.

- **W 2024 roku w Wielkopolsce funkcjonowało 5 rodzinnych domów pomocy (RDP)[81] [82], o 3 więcej w stosunku do 2014 roku, w których zamieszkiwały 33 osoby**. Placówki te były prowadzone na zlecenie gmin: m. Poznań (2 RDP), Miasteczko Krajeńskie (1 RDP), Pniewy (1 RDP) oraz Łęka Opatowska (1 RDP). Wzrost, liczby RDP świadczy o rosnącym zainteresowaniu samorządów alternatywnymi, środowiskowymi formami wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. **Model RDP pozwala na zapewnienie całodobowej opieki w warunkach zbliżonych do domowych, co jest szczególnie istotne dla osób wymagających wsparcia, ale niekwalifikujących się jeszcze do pobytu w bardziej sformalizowanych Domach Pomocy Społecznej (DPS)**.
- **Do wspierania rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze wyznacza się asystenta rodziny. W 2024 roku w województwie wielkopolskim na tym stanowisku pracowało 356 osób (293 w 2014 roku)**. Wśród gmin w 2024 roku utrzymała się tendencja dotycząca poziomu zatrudnienia asystentów rodziny[83] – w przeważającej liczbie gmin (193 z 226) pracowały nie więcej niż dwie osoby na tym stanowisku, w 152 gminach – jeden asystent, w 41 gminach – dwóch, a 7 gmin nie zatrudniało go w ogóle.
- W 2024 roku 10 094 rodzin otrzymało pomoc z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym asystenturą objęto 4 692 rodzin (45,6%), podczas gdy w 2014 roku pomoc otrzymało 18 446 rodzin a wsparciem asystentów rodziny objętych zostało zaledwie 17,5% z nich. Liczba rodzin wspieranych asystenturą rośnie, choć nadal pozostaje niewystarczająca w stosunku do potrzeb – liczba asystentów rodziny jest niedostateczna w stosunku do skali problemów opiekuńczo-wychowawczych. Przy obecnym nasyceniu etatów, w sytuacji gdy w 85% gmin pracuje zaledwie jeden lub dwóch asystentów, niemożliwe jest pełne zabezpieczenie i pomoc rodzinom, które jej potrzebują.
- **Wzrasta udział dzieci przebywających w pieczy rodzinnej w ogólnej liczbie dzieci w pieczy zastępczej**. Na koniec 2024 roku w województwie wielkopolskim w pieczy zastępczej przebywało 6 291 dzieci (w kraju – 77 298). Spośród nich 5 331 **(84,7%) przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej**, a 960 dzieci (15,3%) w instytucjonalnej pieczy zastępczej[84]. W porównaniu do 2014 roku liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej zmniejszyła się o 3,2%. **Fakt, że tak dużo dzieci będących w pieczy zastępczej w Wielkopolsce przebywa w rodzinnej pieczy zastępczej, świadczy o wysokiej skuteczności regionalnych systemów wsparcia w pozyskiwaniu i utrzymywaniu rodzin zastępczych. Jest to wskaźnik kluczowy z punktu widzenia dobra dziecka, gdyż rodzinne formy pieczy zapewniają warunki znacznie lepiej stymulujące rozwój emocjonalny i społeczny dziecka niż placówki instytucjonalne**.
- W 2024 roku w regionie funkcjonowało 3 378 rodzin zastępczych (3 316 w 2014 roku) oraz 72 placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej (62 w 2014 roku), które są uzupełnieniem rodzinnej pieczy zastępczej[85]. W 2024 roku na terenie województwa wielkopolskiego działały placówki opiekuńczo-wychowawcze realizujące zadania o charakterze socjalizacyjnym, interwencyjnym oraz rodzinnym. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jednostki te posiadały uprawnienia do łączenia poszczególnych profilów działalności w ramach jednej struktury organizacyjnej. W analizowanym okresie nie odnotowano funkcjonowania placówek o profilu specjalistyczno-terapeutycznym. Brakuje też w Wielkopolsce ośrodka preadopcyjnego. **Deficyt placówek o profilu specjalistyczno-terapeutycznym stanowi istotną lukę systemową, szczególnie w obliczu rosnącej liczby dzieci zmagających się z traumami, zaburzeniami zachowania czy problemami zdrowia psychicznego. Utworzenie regionalnego ośrodka preadopcyjnego pozwoliłoby na domknięcie wielkopolskiego systemu pieczy zastępczej**.
- **Stały wzrost udziału osób w wieku senioralnym wymaga podjęcia odpowiednich działań przez decydentów w zakresie dostosowania infrastruktury społecznej do skali potrzeb w tym zakresie**. Osoby starsze ze względu na stan zdrowia, często wymagają opieki i pomocy.

[81] Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025; Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2014 rok. ROPS. Poznań 2015.

[82] Całodobowe placówki opiekuńcze dla 3–8 osób starszych lub z niepełnosprawnościami, które wymagają wsparcia, ale nie potrzebują pełnego rygoru domu pomocy społecznej. Zapewniają opiekę, wyżywienie oraz usługi bytowe w rodzinnym klimacie, często prowadzone są przez osoby fizyczne lub organizacje w domach jednorodzinnych.

[83] Wartość uśredniona. Asystent rodziny może w pewnych okresach pracować z większą lub mniejszą liczbą rodzin, w zależności od stopnia złożoności problemów w rodzinie, ale nie więcej niż z 15 rodzinami w tym samym czasie.

[84] Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025, Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2014 rok. ROPS. Poznań 2015.

[85] Raport oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025.

- Aktywizacja społeczna i zawodowa ma korzystny wpływ na stan zdrowia fizycznego i psychicznego osób w wieku senioralnym. **W Wielkopolsce samorządy, organizacje oraz szereg instytucji są ukierunkowane na poprawę jakości życia seniorów**. ROPS w Poznaniu realizuje projekt dofinansowany przez Unię Europejską w ramach programu Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021–2027 pn. Wielkopolskie telecentrum opieki. Celem projektu jest poprawa dostępu do lepszej jakości usług społecznych, w tym teleopieki, poprzez rozwój kompleksowych usług w środowisku lokalnym. W Poznaniu funkcjonuje Centrum Inicjatyw Senioralnych (jedna z pierwszych tego typu jednostek w kraju). Działania Centrum polegają przede wszystkim na informowaniu, wspieraniu i aktywizowaniu poznańskich seniorów, a tym samym podnoszeniu jakości ich życia.
- **W 2024 roku 5 spośród 63 Domów Pomocy Społecznej, funkcjonujących na terenie województwa wielkopolskiego, uruchomiło miejsca krótkotrwałego pobytu. Usługi sąsiedzkie oferowało 37 gmin, skorzystało z nich 250 mieszkańców[86]. Stopień zaspokojenia potrzeb związanych z opieką nad osobami w wieku senioralnym jest niewystarczający, o czym świadczy wartość wskaźnika zaspokojenia miejsc w DPS[87]. W 2024 roku wyniósł on 69,0% (w kraju 72,7%) i w porównaniu do 2014 roku wzrósł o 71,9 p.p.** Najwyższe wartości wskaźnika (100%) odnotowano w powiatach: chodzieskim, kępińskim, m. Konin, szamotulskim, natomiast najniższe (poniżej 60%) w powiatach: m. Leszno, rawickim, gnieźnieńskim, poznańskim, m. Poznań i konińskim. Takie wartości wskaźnika oznaczały, że nie wszystkie osoby oczekujące na miejsce w DPS w danym powiecie, zamieszkały w placówce i tym samym nadal oczekują na miejsce. **W 6 powiatach (grodziskim, leszczyńskim, nowotomyskim, obornickim, średzkim i złotowskim) nie funkcjonowały żadne DPS**. Dodatkowo, według danych ze sprawozdania MRiPS-05[88] w roku 2024 na terenie województwa funkcjonowało 46 placówek całodobowej opieki prowadzonych w ramach działalności statutowej i gospodarczej, które liczyły 1 493 mieszkańców (więcej o 193 osoby niż w roku ubiegłym).
- **W ramach oferty dla starszych Wielkopolan w 2024 roku funkcjonowało 619 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** (289 w 2014 roku)[89]. 59 wielkopolskich gmin (26,1%) nie posiadało na swoim terenie tego typu miejsc. W roku 2024 w regionie **działało 45 dziennych domów pomocy** (wzrost o 22 wobec 2014 roku), z czego 40 prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego (37 gmin i 1 powiat). Z oferty dziennych domów pomocy skorzystało łącznie 2 589 osób (o 203 osoby mniej w stosunku do 2014 roku).
- **Odnotowano spadek dostępności i intensywności usług specjalistycznych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w Wielkopolsce**. W 2024 roku oferowało je 118 samorządów (71 w 2014 roku), a wsparciem objęto 1 288 osób (o 406 osób więcej niż w 2014 roku). Kontynuowany jest trend spadkowy w zakresie wymiaru udzielanej pomocy – w 2024 roku zostało zrealizowanych 332 513 godzin usług (o 9,6% mniej wobec 2023 roku). Średnia miesięczna liczba godzin na osobę zmniejszyła się w ciągu roku z 24,3 godz. do 21,5 godz., **co wynikało z rosnących kosztów świadczenia tych usług przy jednoczesnym ograniczaniu czasu trwania wsparcia**.
- **W 2023 roku w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz uzależnionych od alkoholu i innych substancji zarejestrowano 141,0 tys. osób wobec 108,0 tys. w 2014 roku. Na 1 000 ludności przypadało 40,4 takich osób (31,1 osób w 2014 roku), a w kraju 56,3 osób (41,5 w 2014 roku)**. Głównymi powodami terapii były zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania (84,3% leczonych), zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu (9,2%) i zaburzenia psychiczne spowodowane używaniem środków psychoaktywnych (4,7%).

Aktywność społeczna

- Sektor non-profit (tzw. trzeci sektor), stanowi niezbędne uzupełnienie instytucji państwowych w obszarze usług społecznych. **Trzeci sektor w Wielkopolsce ewoluuje z roli doraźnego wsparcia w stronę systemowego partnera w dostarczaniu wyspecjalizowanych usług społecznych (np. opieka nad seniorami, osobami z niepełnosprawnościami). Obejmuje on organizacje niezależne od administracji publicznej i rynku, których priorytetem nie jest generowanie dochodu, lecz realizacja misji społecznej, edukacyjnej lub dobroczynnej**. Wypracowane środki są w całości przeznaczane na cele statutowe, a funkcjo-

[86] https://www.poznan.uw.gov.pl/rejestry-ewidencje-i-archiwa/wydzial-polityki-spolecznej (dostęp 16.09.2025 r.)

[87] Wskaźnik jest wyliczany jako stosunek liczby osób umieszczonych (w danym roku) do sumy osób umieszczonych i oczekujących (w tym samym roku) x 100%. Gdyby wartość wskaźnika wynosiła 100% oznaczałoby to, że 100% osób z listy oczekujących na miejsce w DPS zostało umieszczonych w tych placówkach. Pomimo wolnych miejsc w niektórych wielkopolskich DPS, nadal pewna liczba osób oczekuje na miejsce w innych DPS (w 2024 roku były to 492 osoby).

[88] Wybrane informacje o domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym, powiatowym i regionalnym oraz o placówkach całodobowej opieki prowadzonych w ramach działalności gospodarczej i statutowej.

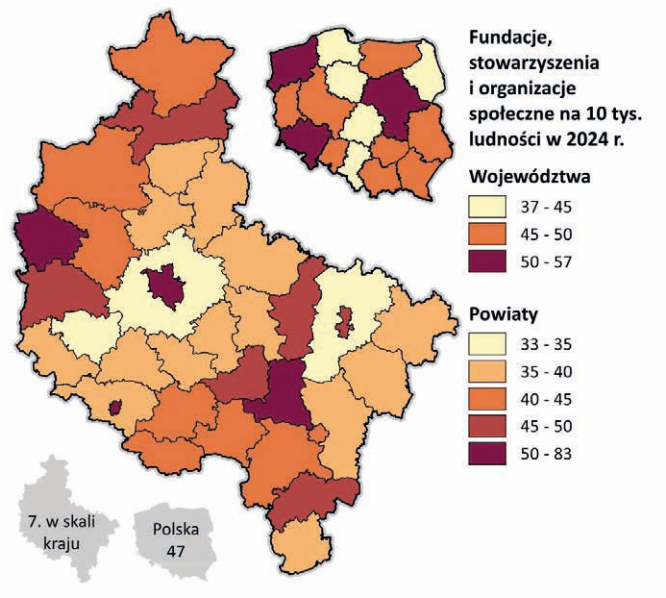
[89] Raport z Oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2024 rok. ROPS. Poznań 2025; Raport z Oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2014 rok. ROPS. Poznań 2015.

nowanie podmiotów opiera się na dotacjach, darowiznach oraz zaangażowaniu społecznym. Do trzeciego sektora zalicza się m.in.: stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, koła gospodyń wiejskich, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego (w tym kółka rolnicze) oraz organizacje pracodawców, związków zawodowych i partii politycznych[90].

W Wielkopolsce na 10 tys. mieszkańców przypadało 30 organizacji non-profit[91], co plasowało region w czołówce kraju obok województw: lubelskiego (32), świętokrzyskiego i podkarpackiego (30). Najniższy poziom wskaźnika zaobserwowano w województwach: śląskim (24,1) i pomorskim (27,3). W Polsce na 10 tys. mieszkańców przypadało średnio 27 organizacji non-profit.

- **Najliczniejszą grupą rejestrowych organizacji trzeciego sektora były stowarzyszenia i organizacje społeczne wraz z fundacjami. Na koniec 2024 roku w rejestrze REGON w województwie wielkopolskim zarejestrowanych było 16 578 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, o 500 więcej w stosunku do roku poprzedniego i o 4,7 tys. więcej niż w 2014 roku.**

Na 10 tys. ludności przypadało 48 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych (7. pozycja w kraju), tj. więcej niż przeciętnie w Polsce (47) (por. ryc. 46). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w m. Poznań (83) i m. Leszno (60), a najniższą w powiatach: grodziskim i poznańskim (po 33) oraz w konińskim (35) i wrzesińskim (36). W 2024 roku zarejestrowano 782 nowych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, co stanowiło 4,7% wszystkich tego typu jednostek ujętych w rejestrze REGON.

Ryc. 46. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Funkcjonujące w Polsce spółdzielnie socjalne to specyficzna forma przedsiębiorstwa społecznego, łącząca cele gospodarcze z reintegracją zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem, m.in. bezrobotnych czy niepełnosprawnych – pomagając im wrócić do życia społecznego i aktywności zawodowej. **W 2024 roku w regionie funkcjonowały 154 spółdzielnie socjalne, tj. najwięcej w kraju – 12,4% z 1 242 placówek[92]. Powyższe dane potwierdzają, że Wielkopolska jest kluczowym centrum ekonomii społecznej w kraju**. Kolejne pozycje zajęły województwa: mazowieckie – 130 spółdzielni oraz lubelskie – 127.
- W latach 2018–2022 trzeci sektor powiększył się o 1,7 tys. organizacji (o 14,5 tys. w kraju). **Jednym z czynników rozwoju trzeciego sektora w analizowanym okresie były zmiany legislacyjne, które ułatwiły rejestrację i funkcjonowanie kół gospodyń wiejskich. Wielkopolska, zajmując w 2022 roku 2. pozycję w kraju pod względem liczby kół gospodyń wiejskich (1,6 tys.)[93], potwierdziła status regionu o bardzo wysokim poziomie kapitału społecznego i silnych tradycjach samoorganizacji na obszarach wiejskich**. Tendencję wzrostową zaobserwowano w skali całego kraju, przy czym najintensywniejszy przyrost liczby organizacji odnotowano w województwie mazowieckim (o 3,2 tys.). Działalność kół gospodyń wiejskich to fundament aktywizacji społeczno-kulturalnej na wsi. Koła łączą pielęgnowanie lokalnego dziedzictwa – poprzez organizację dożynek, festynów i warsztatów ludowych – z rozwojem nowoczesnej przedsiębiorczości. Dzięki inicjatywom takim jak rękodzieło, przetwórstwo czy mała gastronomia, wspierają rozwój mieszkańców i promują unikalny charakter swoich regionów.

Współpraca i współdziałanie na rzecz regionu i społeczności lokalnych

- **Wśród wielkopolskich JST dostrzegane są korzyści wzajemnej współpracy. Dostępna jest także coraz szersza oferta dedykowanych środków finansowych na wspólne przedsięwzięcia, których efekty przyczyniają się do rozwoju obszarów zawiązywanych part-**

[90] Według BDL GUS.

[91] Organizacje według formy prawnej i organizacyjnej, według BDL GUS.

[92] Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczych, Spółdzielnie socjalne w Polsce, stan na 8.05.2025 r. (https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_spoldzielnie-socjalne.php).

[93] Dane prezentowane przez GUS co 2 lata.

nerstw. Głównym źródłem dodatkowego wsparcia w tym zakresie są fundusze europejskie.

- **Instrumenty finansowe w ramach funduszy europejskich to zwrotne formy wsparcia**, takie jak pożyczki, poręczenia czy wejścia kapitałowe. **W obecnej perspektywie finansowej służą one wspieraniu m.in. przedsiębiorczości, innowacji i cyfryzacji, efektywności energetycznej, energii odnawialnej i gospodarki cyrkularnej**, oferując m.in. korzystniejsze warunki finansowania niż rynkowe.

  Samorząd Województwa Wielkopolskiego, jako Instytucja Zarządzająca Wielkopolskim Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2014–2020 (WRPO), zawarł umowy na wdrożenie instumentów finansowych z Bankiem Gospodarstwa Krajowego, przeznaczając na nie 919 660 778 zł ze środków Unii Europejskiej. **W ramach wdrażania Funduszy Europejskich dla Wielkopolski 2021–2027 (FEW 2021–2027) Samorząd Województwa Wielkopolskiego, jako Instytucja Zarządzająca, zawarł umowy na wdrożenie instrumentów finansowych z Bankiem Gospodarstwa Krajowego o wartości 379 961 200 zł oraz z Wielkopolskim Funduszem Rozwoju o wartości 148 439 120 zł ze środków Unii Europejskiej**.[94]

- **W ramach WRPO 2014–2020 wielkopolskie JST zrealizowały 180 projektów w partnerstwie z innymi JST. Alokacja na 23 działania w tym zakresie wyniosła 7 187 858 767 zł, a wartość zrealizowanych umów – 1 608 067 755 zł**. Największe kwoty (pow. 100 mln zł) dotyczyły działań o nazwie: 3.3 Wspieranie strategii niskoemisyjnych w tym mobilność miejska, 9.2 Rewitalizacja obszarów problemowych, 2.1 Rozwój elektronicznych usług publicznych, 7.2 Usługi społeczne i zdrowotne oraz 9.3 Inwestowanie w rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej. Według stanu na 31.12.2025 r. **wartość projektów JST realizowanych w ramach FEW 2021–2027 w partnerstwie z innymi JST (130 projektów) wyniosła 1 432 841 696 zł, a łączna alokacja na 29 działań w tym zakresie – 4 872 833 148 zł. Największe kwoty (pow. 100 mln zł) dotyczyły działań o nazwie: 10.1 Rynek pracy, kształcenie i aktywne społeczeństwo wspierające transformację gospodarki, 10.5 Sprawnie funkcjonujący i zdekarbonizowany transport publiczny, 6.6 Wsparcie systemu szkolnictwa ogólnego oraz systemu szkolnictwa zawodowego oraz 7.3 Kultura i turystyka**.[95]

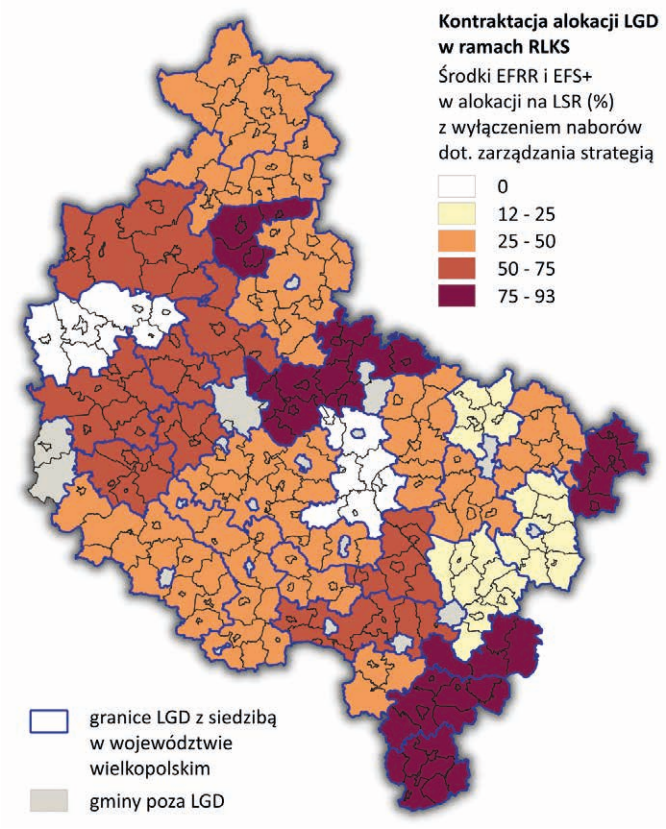
- **Doświadczenia współpracy JST były rozwijane m.in. w zakresie Zintegrowanych Instrumentów Terytorialnych**. W perspektywie finansowej UE na lata 2021–2027 przewidziano wdrażanie wszystkich narzędzi terytorialnych wymienionych w art. 28 rozporządzenia UE 2021/1060, w tym także tych, które zostały wypracowane w ramach polityki spójności w latach 2014–2020[96], tj.: zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT), rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS) oraz nowego narzędzia: inne instrumenty terytorialne (IIT).

- ZIT umożliwia współpracę samorządów (miast i otaczających je gmin) w celu wspólnego realizowania strategii rozwojowych i projektów wykraczających poza granice administracyjne. **Głównym celem ZIT jest zrównoważony rozwój obszarów miejskich i podmiejskich, rozwiązywanie wspólnych problemów i tworzenie spójnych rozwiązań transportowych, społecznych czy środowiskowych, koordynowanych w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF)**. Struktura instytucjonalna ZIT w Wielkopolsce bazuje na sformalizowanej współpracy w formie stowarzyszeń (Metropolia Poznań, Aglomeracja Konińska, Aglomeracja Kalisko-Ostrowska) lub porozumień międzygminnych (Piła, Leszno, Gniezno, Koło–Turek).

  Działaniom dedykowanym ZIT w ramach działań FEW 2021–2027 przeznaczono alokację w wysokości 1 022 747 445 zł, a wartość podpisanych umów według stanu na dzień 31 grudnia 2025 roku wyniosła 461 662 825 zł (45,1% alokacji). Najwyższe kwoty – 140 mln zł i 149 mln zł (łącznie 62,5% wartości umów) zakontraktowano na działania związane ze zwiększaniem odporności na zmiany klimatu i klęski żywiołowe (Działanie 2.6) oraz rozwój zrównoważonej mobilności miejskiej (Działanie 3.2). W poprzedniej perspektywie finansowej UE w ramach WRPO 2014–2020 dla ZIT alokacja wyniosła 1 089 370 000 zł, a wartość podpisanych umów (stan na: 31.12.2025 r.) 1 058 662 342 zł (97,2%). Aż 46,2% tej kwoty zakontraktowano na Działanie 3.3.3 Wspieranie strategii niskoemisyjnych w tym mobilność miejska.[97]

- **LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) jest to unijna inicjatywa ukierunkowana na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich**, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Jej wdrożenie polega na realizacji przez Lokalne Grupy Działania (LGD) wybranych strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (Lokalne Strategie Rozwoju, LSR). **Alokacja na działalność 30 LGD (lokalizacja według siedziby LGD**

[94] Dane Instytucji Zarządzającej FEW.
[95] Dane Instytucji Zarządzającej FEW.
[96] Na podstawie: https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/
[97] Dane Instytucji Zarządzającej FEW.

Ryc. 47. Kontraktacja alokacji LGD w ramach RLKS – środki EFRR i EFS+ w alokacji na LSR z wyłączeniem naborów dot. zarządzania strategią (stan na 26.02.2026 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych DPR UMWW

w województwie wielkopolskim) w perspektywie UE na lata 2021–2027 wyniosła 208,8 mln zł, w tym 170,0 mln zł (81,4%) na wdrażanie LSR oraz 38,8 mln zł (18,6%) na zarządzanie strategią, jej monitorowanie i ewaluację oraz jej animowanie (por. ryc. 47). **Według stanu na dzień 26 lutego 2026 roku kontraktacja alokacji dla LGD w ramach RLKS (dofinansowanie UE w ramach umów – łącznie środki EFRR i EFS+ z wyłączeniem naborów dot. zarządzania strategią) stanowiła 50,0% alokacji (85,0 mln zł)**. W porównaniu do perspektywy UE 2014–2020 zmienił się sposób finansowania LGD z jednofunduszowego (EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) na wielofunduszowy, który integruje fundusz rolny EFROW z funduszami polityki spójności, tj. EFRR (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) i EFS+ (Europejski Fundusz Społeczny Plus), w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021–2027.

- **Samorząd Województwa inicjuje współzarządzanie procesami rozwojowymi powołując lub uczestnicząc w różnych zinstytucjonalizowanych zespołach opiniotwórczo-doradczych**, np. w ramach systemu instytucjonalnego zarządzania RIS 2030: Grupy Robocze Inteligentnych Specjalizacji, Wielkopolskie Forum Inteligentnych Specjalizacji, Wielkopolska Platforma Wodorowa, Wielkopolska Rada Trzydziestu, platformy współpracy, komitety, rady i ciała opiniodawczo-konsultacyjne w ramach działalności ROPS w Poznaniu, w tym: Wojewódzka Społeczna Rada ds. Osób z Niepełnosprawnościami, Wielkopolski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, Wielkopolska Rada Seniorów, Wojewódzka Rada Rynku Pracy w ramach WUP w Poznaniu, Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego w Poznaniu, Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne, Europejski Komitet Regionów.
- **Samorząd Województwa jest aktywny na arenie krajowej i międzynarodowej dzięki prowadzonej dyplomacji publicznej, która umożliwia budowanie partnerskich relacji międzyregionalnych**. W obliczu narastających zmian klimatycznych i transformacji przemysłu wydobywczo-energetycznego, mając na uwadze środowiskowe wyzwania rozwojowe, zmiany w sposobie funkcjonowania gospodarek i społeczeństw, determinowane przez czynniki demograficzne, społeczne, ekonomiczne i polityczne oraz wyzwania dla pokoju, zgodnie z zakresem kompetencji samorządu województwa oraz zobowiązań międzynarodowych RP i województwa, **Województwo Wielkopolskie prowadzi współpracę zagraniczną m.in. w następujących obszarach tematycznych: rozwoju gospodarczego, rozwoju regionalnego, ochrony klimatu i transformacji energetycznej, bezpieczeństwa i odporności społeczeństwa na zagrożenia naturalne lub wojenne, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, rynku pracy, polityki społecznej, edukacji, transportu i planowania przestrzennego, ochrony zdrowia, turystyki i sportu, polityki młodzieżowej, kultury i promocji.[98] Wielkopolska współpracuje z 13 regionami partnerskimi[99] z Europy, Azji oraz Ameryki Południowej**, na bazie oficjalnych porozumień, listów intencyjnych i planów realizacji współpracy.

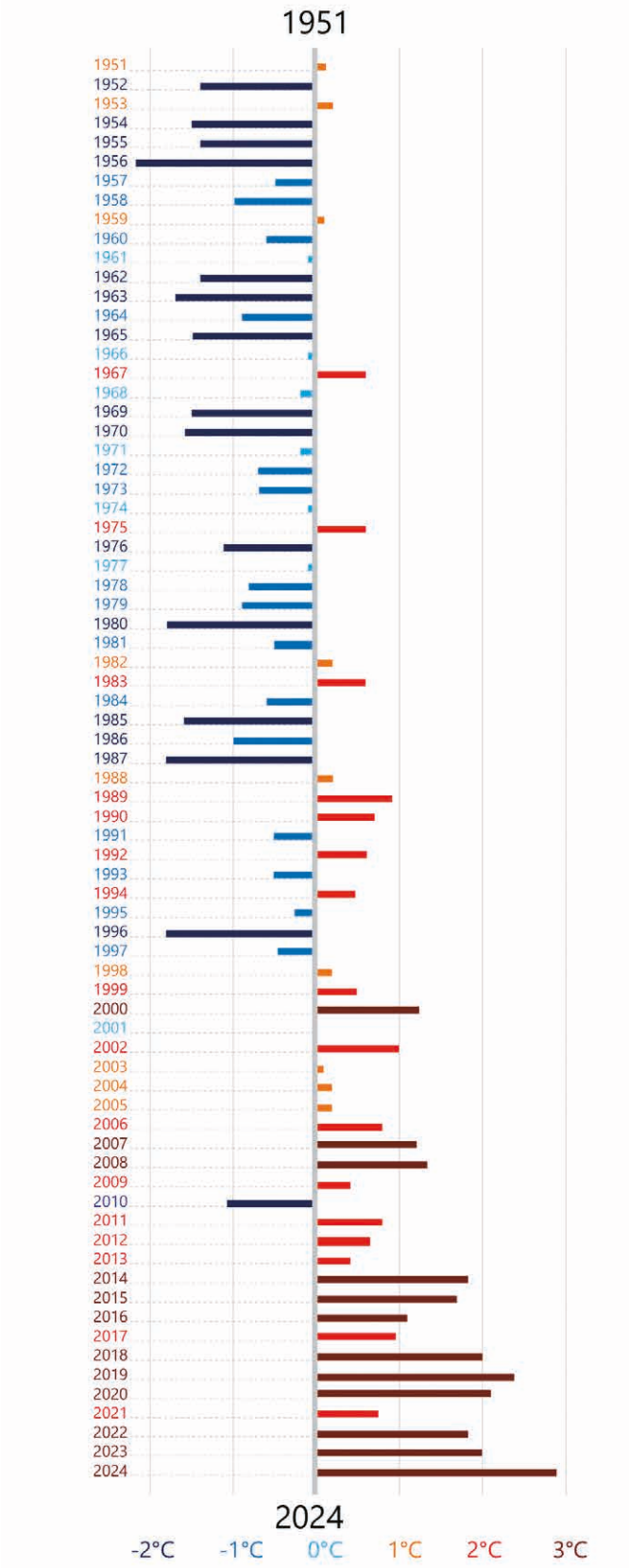
[98] Na podstawie: Uchwała nr XVII/398/25 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 29 września 2025 r. w sprawie uchwalenia „Priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Wielkopolskiego".

[99] Stan na: styczeń 2025 roku.

4. Zmiany klimatu i środowisko przyrodnicze

Warunki klimatyczne i ekstremalne zjawiska pogodowe

- **Jednym z najbardziej widocznych przejawów zmian klimatu jest ogólny wzrost temperatur powietrza. W 2024 roku średnia roczna temperatura powietrza w centralnej Wielkopolsce (stacja Poznań) wyniosła 11,8°C i osiągnęła rekordową wartość**, daleko przekraczającą normy klimatyczne z lat 1991–2020, które oscylowały w granicach 9,5°C. Dla porównania średnia dla wielolecia 1951–1980 wyniosła 8,2°C, czyli o 3,6°C mniej niż w 2024 roku. Tempo wzrostu średnich rocznych temperatur wyraźnie przyspieszyło z początkiem XXI wieku (por. ryc. 48).
- **Wyraźny przyrost dni upalnych odnotowuje się w całym regionie**. Ostatnie dziesięciolecie (2015–2024) dostarczyło średnio 15,8 upalnych dni w ciągu roku, przy czym rekordową liczbę takich dni odnotowano w latach 2015, 2018, 2019, 2022 i 2024 – w każdym z nich było ponad 20 dni z maksymalną temperaturą powietrza równą lub wyższą niż 30°C (stacja Poznań). Najwięcej dni upalnych odnotowano w 2015 roku w Lesznie, było ich aż 30. **Wzrost temperatur w okresie letnim powoduje zjawisko fali upałów (temperatura przez minimum trzy kolejne doby osiągająca lub przekraczająca 30°C) oraz tropikalnych nocy (temperatura nie spada poniżej 20°C), których w naszym regionie przybywa**. Fale upałów negatywnie wpływają na gospodarkę wodną i środowisko (m.in. susze, pożary lasów, degradacja ekosystemów), zdrowie publiczne (wzrost śmiertelności osób starszych i przewlekle chorych) oraz infrastrukturę transportową i system elektroenergetyczny (uszkodzenia infrastruktury, spadek efektywności, gwałtowny wzrost zapotrzebowania na moc).
- **Wysokie temperatury szczególnie dotykają miast, gdzie przewaga powierzchni uszczelnionych oraz ograniczony udział zieleni sprzyjają powstawaniu tzw. miejskich wysp ciepła**, czyli zjawiska charakteryzującego się występowaniem wyższej temperatury powietrza w mieście w porównaniu do otaczających je terenów peryferyjnych (niezabudowanych).
- **Na skutek zachodzących zmian klimatu zmieniła się również zimowa aura, zarówno jeśli chodzi o temperaturę jak i pokrywę śnieżną. Zimy w Wielkopolsce są wyraźnie cieplejsze** – średnia temperatura miesięcy zimowych w 2024 roku wyniosła +3,4°C (stacja Poznań), co przy średnich temperaturach +0,4°C (w latach 1991–2020) oraz-1,3°C (w latach 1951–1980) wyraźnie potwierdza ocieplenie miesięcy zimowych.

Ryc. 48. Odchylenia od średniej temperatury z lat 1951–2024 w Poznaniu

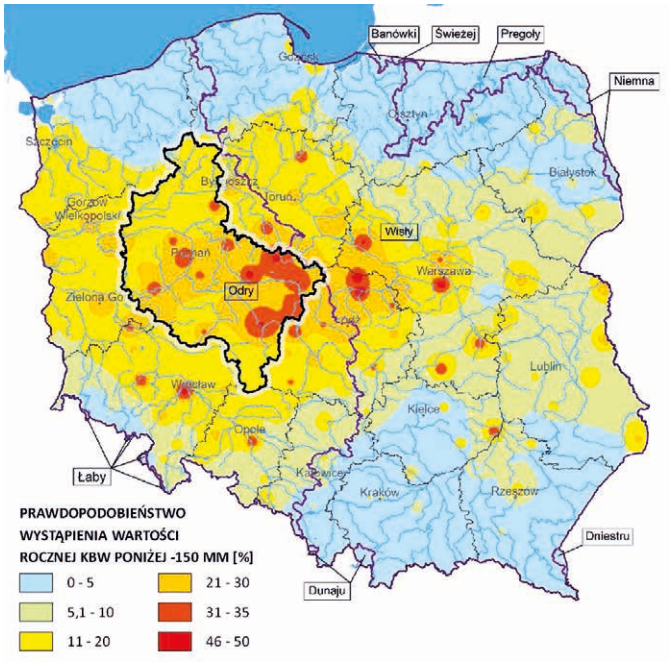
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IMiGW-PIB, dane przetworzone przez meteomodel.pl

Ubywa też dni z niskimi temperaturami – **liczba dni z temperaturą równą lub niższą niż -10°C zmniejszyła się** z około 16 w latach 1951–1980 do średnio 4 w ostatnim dziesięcioleciu (2015–2024). W 2024 roku odnotowano tylko 3 dni z tak niską temperaturą.

- **Znacznie krócej zalega także pokrywa śnieżna** – w wieloleciu 1951–1980, w centralnej części Wielkopolski występowała średnio przez 50 dni, natomiast w latach 1991–2020 przez niespełna 36 dni. Dla porównania w 2024 roku pokrywa śnieżna w centrum województwa (stacja Poznań) zalegała tylko 11 dni. Podobnie maleje ilość zalegającego śniegu – w wieloleciu 1951–1980 średnia suma dobowych wysokości pokrywy śnieżnej wyniosła 391 cm, w ostatnim dziesięcioleciu 49 cm, a w roku 2024 tylko 34 cm. Opady śniegu, jego zaleganie, powolne roztapianie zapewnia optymalne nawadnianie gleby oraz zasilanie rzek i zbiorników wodnych. **Sucha i ciepła zima skutkuje, obniżoną retencją wody, czego konsekwencją jest coraz częstsze odnotowywanie suszy rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej w regionie**.
- **Region doświadcza coraz częstszych i gwałtowniejszych epizodów silnego wiatru. Rośnie liczba interwencji straży pożarnej będących następstwem ich wystąpienia**. Interwencje dotyczą uszkodzeń dachów, infrastruktury energetycznej oraz utrudnień komunikacyjnych. Zjawiska te powodują istotne straty materialne i zagrożenie dla mieszkańców. W związku ze zdarzeniami będącymi następstwem wystąpienia silnych wiatrów jednostki ochrony przeciwpożarowej interweniowały średnio ponad 6 515 razy w ciągu roku (średnia liczba interwencji z lat 2014–2025). Najmniej zdarzeń na terenie województwa, bo 2 935, odnotowano w 2018 roku, natomiast wyjątkowo wietrznym okazał się 2022 rok, w którym straż pożarna interweniowała aż 15 055 razy.
- Według monitoringu meteorologicznego prowadzonego od połowy XX w., w ostatnich kilkunastu latach **na obszarze Wielkopolski nasiliło się zjawisko intensywnych opadów deszczu**. Zestawienie sumy rocznych opadów deszczu z najwyższą dobową sumą opadów wskazuje, że w ostatnich latach przybywa opadów o bardzo intensywnym i gwałtownym charakterze. **Gwałtowne i ponadnormatywne opady deszczu mogą powodować podtopienia i powodzie błyskawiczne o każdej porze roku, szczególnie w miastach tzw. powodzie miejskie**. Związane jest to z jednej strony z gęstą zabudową, często sąsiadującą z rzekami, z drugiej z obniżoną retencją w wyniku wysokiego stopnia uszczelnienia zlewni. W 2021 roku odnotowano w Wielkopolsce kilka ulewnych opadów deszczu. Opady te były na tyle intensywne, że stanowiły niekiedy ponad 70% miesięcznych opadów w danych punktach pomiarowych.

Susza

- **Wielkopolska należy do najcieplejszych i najbardziej deficytowych w wodę regionów w Polsce**. Opady cechuje nieregularność i nierównomierność w ciągu roku oraz wyraźny ich deficyt we wschodniej części województwa – charakterystyczne są częste, lecz nieregularne okresy bezopadowe.[100] **Długotrwały brak lub znaczny niedobór opadów w połączeniu z wysokimi temperaturami i niską wilgotnością powietrza, prowadzi do szybkiego wysychania gleby i roślin. To pierwszy etap rozwoju suszy związany głównie z warunkami pogodowymi w atmosferze – susza atmosferyczna**.
- **Na obszarze całej Wielkopolski występuje bardzo niekorzystny obraz warunków wilgotnościowych związanych z małą ilością opadów atmosferycznych, co plasuje województwo w czołówce regionów, w których prawdopodobieństwo wystąpienia ujemnego klimatycznego bilansu wodnego[101]** waha się w granicach od 11 do 50%. Ujemna wartości KBW to sytuacja, gdy parowanie przeważa nad opadami.

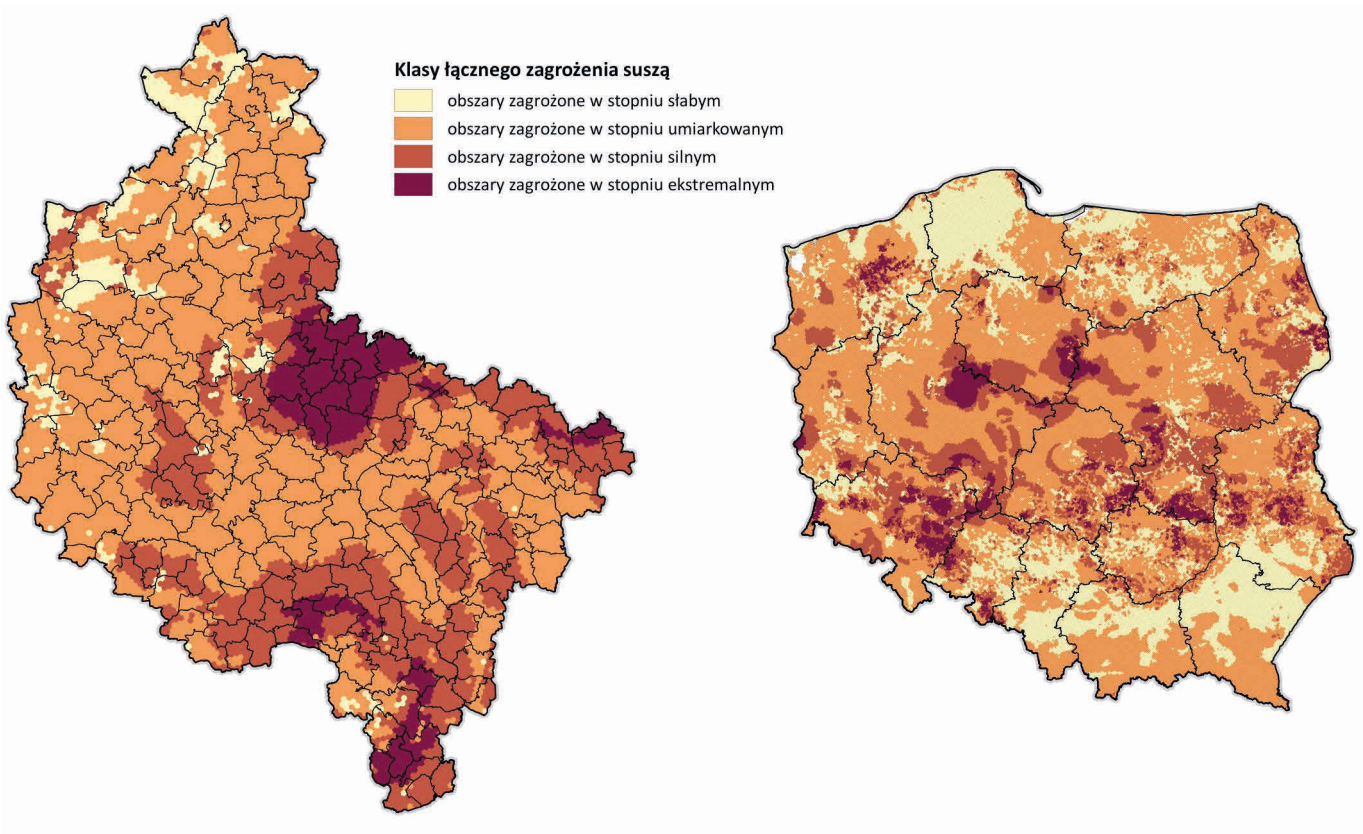

Ryc. 49. Prawdopodobieństwo wystąpienia wartości rocznej klimatycznego bilansu wodnego (KBW) poniżej -150 mm (1987–2018)

Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy, rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 roku w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy Dz.U.1615

[100] GIOŚ. Roczna ocena jakości powietrza w województwie wielkopolskim. Raport wojewódzki za rok 2024.

[101] Jedną z miar wykorzystywanych do oceny kształtowania się warunków wilgotnościowych danego obszaru jest klimatyczny bilans wodny (KBW), który stanowi różnicę między opadami atmosferycznymi a parowaniem. Ujemny bilans wskazują obszary, na których w danym okresie występuje niedobór opadów w stosunku do parowania – prawdopodobieństwa przekroczenia rocznych wartości KBW poniżej-150 mm.

Ryc. 50. Klasy łącznego zagrożenia suszą (1987–2018)

Źródło: opracowanie własne na podstawie otwartych danych udostępnianych przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (dane na dzień: 3 września 2021)

Najtrudniejsza sytuacja występuje we wschodniej i środkowej Wielkopolsce (por. ryc. 49).

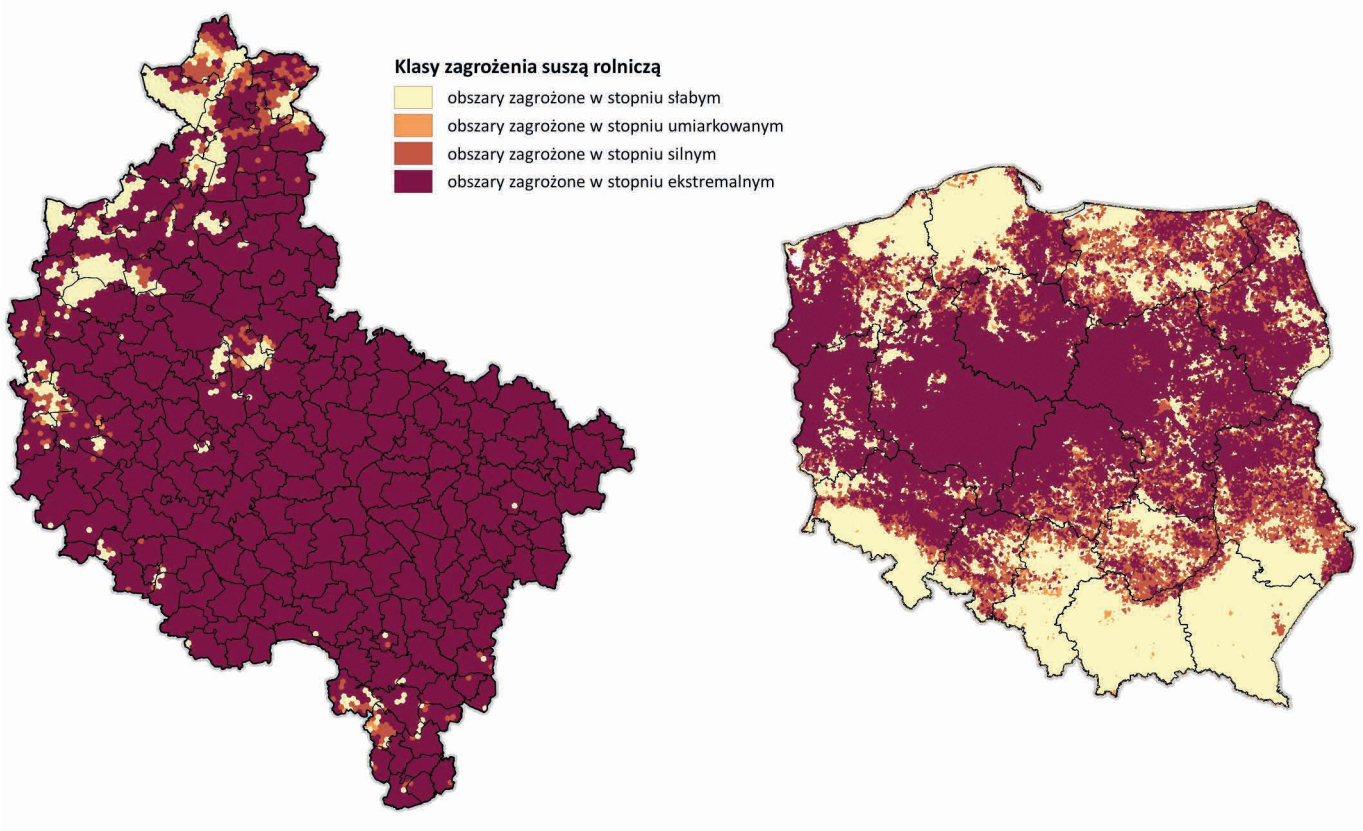
- Niekorzystny bilans wodny, wynikający z obecnych warunków klimatycznych, w szczególności niedoboru opadów atmosferycznych i zwiększonego parowania z powierzchni ziemi i roślin, powoduje, że właściwie **cały obszar regionu znajduje się w zasięgu suszy atmosferycznej, która w dalszej kolejności prowadzi do rozwoju suszy rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej**. W celu określenia skali i zasięgu zjawiska opracowano **ocenę łącznego zagrożenia suszą**[102], stanowiącą syntetyczne zestawienie wyników analiz dla wszystkich rodzajów susz. Ocena ta umożliwia kompleksowe określenie wpływu niedoborów wody w atmosferze, glebie i zasobach podziemnych na środowisko oraz określenie stopnia narażenia regionu na skutki suszy. Zastosowana czterostopniowa skala zagrożenia obejmuje stopnie: słaby, umiarkowany, silny i ekstremalny. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazały, że **82,0% powierzchni województwa znajduje się w strefie silnego zagrożenia wystąpienia suszy, co wskazuje na utrzymujące się, wysokie ryzyko deficytu wody w skali regionalnej**. Tereny o najwyższym, ekstremalnym poziomie zagrożenia suszą (8,6% powierzchni województwa wielkopolskiego) występują przede wszystkim w środkowowschodniej, wschodniej oraz południowo-zachodniej i południowej części województwa (powiaty: gnieźnieński – 77,9%, kępiński – 45,7%, krotoszyński – 32,7%, wrzesiński – 31,7%, ostrzeszowski – 25,8%)[103] (por. ryc. 50).
- **Rolnictwo odgrywa kluczową rolę w gospodarce Wielkopolski, stanowiąc jeden z najważniejszych sektorów decydujących o rozwoju regionu i jego wkładzie w krajową produkcję żywności, dlatego szczególnie odczuwane są tu skutki zmian klimatycznych. Bezpośrednią konsekwencją wydłużającej się suszy atmosferycznej jest pojawienie się suszy rolniczej (glebowej)[104]**, która prowadzi do obniżenia wilgotności gleby poniżej poziomu niezbędnego dla prawidłowego wzrostu roślin. **Prognozy dotyczące zmian klimatycznych wskazują, że ciągły proces przesuszania się gleby i zwiększenie zagrożenia suszą rolniczą, będzie coraz intensywniejszy, szczególnie na terenach województwa wielkopolskiego**.[105]

[102] Plan przeciwdziałania skutkom suszy. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy Dz.U.1615.

[103] Dotyczy powiatów, w których odsetek powierzchni zagrożonej suszą w stopniu ekstremalnym wynosi powyżej 20% powierzchni powiatu.

[104] Plan przeciwdziałania skutkom suszy. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy Dz.U.1615.

[105] Za: https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/zapobieganie-suszy-rolniczej.html

Ryc. 51. Mapa klas zagrożenia suszą rolnicza na terenach rolnych i leśnych (1997–2018)

Źródło: opracowanie własne na podstawie otwartych danych udostępnianych przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

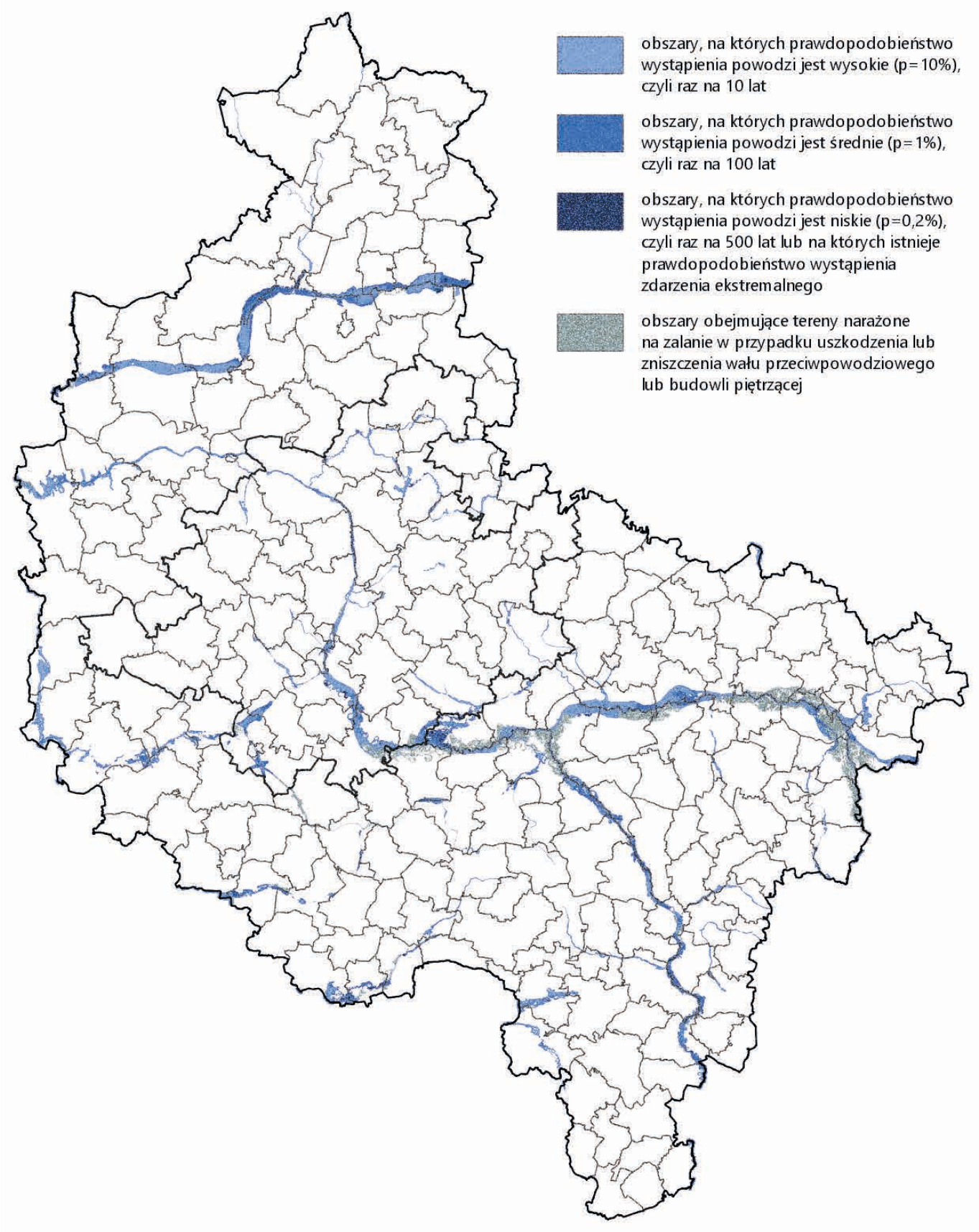
Rolnictwo, jako sektor znacząco uzależniony od dostępności wody, wyjątkowo silnie odczuwa skutki jej niedoboru, a **narastające problemy z gospodarowaniem zasobami wodnymi na terenach wiejskich mogą prowadzić do potencjalnych strat w uprawach i w perspektywie zagrażać bezpieczeństwu żywnościowemu kraju**.[106]

- Analiza danych z wielolecia (1997–2018) wykazała, że Wielkopolska jest regionem, w którym **90% obszarów rolnych i leśnych jest ekstremalnie i silnie zagrożona występowaniem suszy rolniczej**. W żadnym z pozostałych województw wartość ta nie wypada aż tak niekorzystnie (por. ryc. 51).[107]
- **Efektem niedoborów wody są straty w produkcji rolnej spowodowane suszą, określane jako przynajmniej 20% spadek plonów monitorowanych upraw w stosunku do plonów uzyskanych w przeciętnych wieloletnich warunkach pogodowych**. Od 2014 roku Wielkopolska pozostaje niekwestionowanym liderem pod względem powierzchni zasiewów oraz produkcji zbóż ogółem zajmując 1. miejsce w kraju. Jednak już praktycznie co roku ponosi straty w uprawach spowodowane skutkami suszy. System Monitoringu Suszy Rolniczej[108] wykazał, że **potencjalny maksymalny zasięg suszy rolniczej na terenie województwa wielkopolskiego, na których w latach 2017–2024 wystąpiły straty spowodowane suszą w uprawach obejmował od 40% do 100% powierzchni województwa**.

Powodzie

- Podtopienia i powodzie (zwłaszcza błyskawiczne) są jednym z bardziej zauważalnych skutków zmian klimatu i wynikają głównie z niewystarczającej retencji wodnej, która jest potęgowana zaburzeniami rozkładu opadów— zimą częściej pada deszcz zamiast śniegu, a latem okresy suszy przerywane są gwałtownymi ulewami. **Zagrożenie powodziami rzecznymi obejmuje relatywnie niewielką część obszaru województwa i jest związane głównie z powodziami opadowymi oraz roztopowymi, wywoływanymi wezbraniami wód, zatorami lodowymi oraz przelaniem się wód przez urządzenia hydrotechniczne**. Ryzyko potęguje antropopresja na tereny zalewowe oraz możliwość awarii obwałowań i budowli hydrotechnicznych. Powodzie rzeczne w regionie mają zazwyczaj charakter mało gwałtowny oraz długotrwały. W 2024 roku system ochrony przeciwpowodziowej w województwie tworzyło m.in. 760 km wałów przeciwpowodzio-

[106] Realizacja Programu kształtowania zasobów wodnych na terenach rolniczych. NIK 2024.
[107] Okresowa ocena Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. WBPP. Poznań 2023.
[108] System monitoringu skutków suszy rolniczej uwzględniający klimatyczny bilans wodny (KBW) i zmienność przestrzenną warunków glebowych.

Ryc. 52. Obszary zagrożenia powodziowego w Wielkopolsce

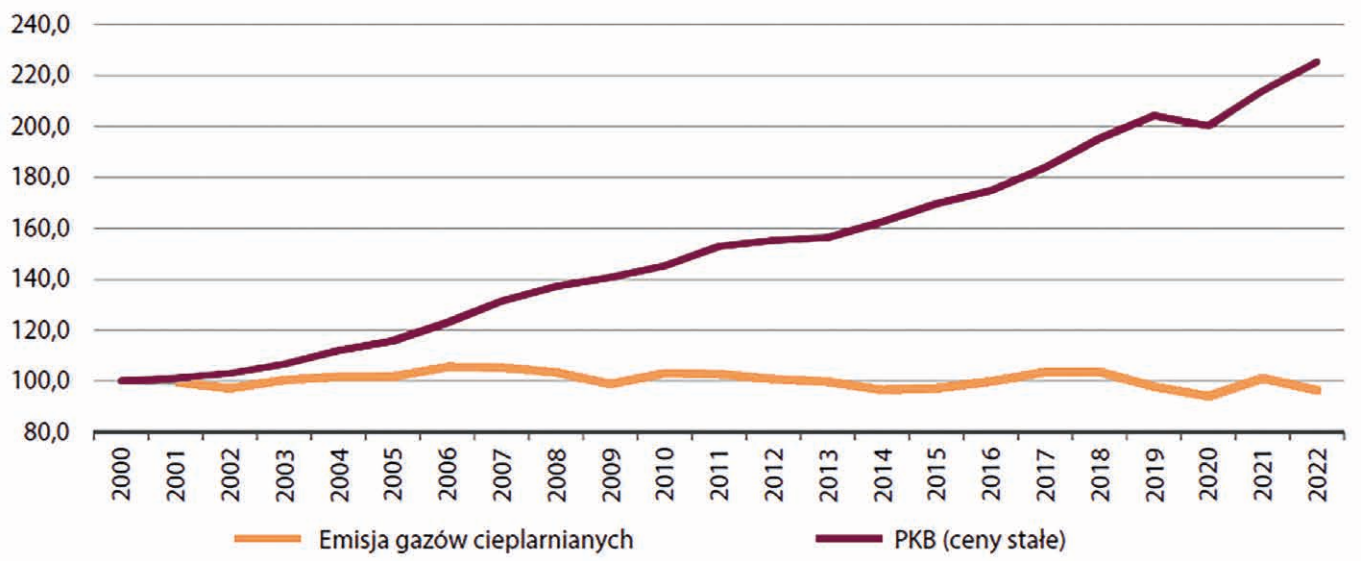
Źródło: Okresowa ocena Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego poznania. WBPP. Poznań 2023

wych, około 2,8 tys. budowli przeciwpowodziowych (budowle regulacyjne, wrota przeciwpowodziowe, stopnie wodne i kanały ulgi). W latach 2014–2024 w regionie poczyniono inwestycje przyczyniające się do zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców Wielkopolski, m.in. w zakresie obwałowań przeciwpowodziowych na łącznej długości 45,6 km.[109]

- **Obszary zagrożenia powodzią występują na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie rzek: Warty, Prosny, Gwdy i Noteci**. W celu wskazania w Polsce obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, sporządzono mapy zagrożenia powodziowego, które wyznaczają tereny narażone na trzy poziomy ryzyka: niskie (p = 0,2%, czyli tzw. powódź pięćsetletnia – około 3,4% powierzchni województwa), średnie (p = 1%, tzw. powódź stuletnia – około 3,0% powierzchni województwa) oraz wysokie (p = 10%, tzw. powódź dziesięcioletnia – około 2,1% powierzchni województwa) (por. ryc. 52). Oznacza to odpowiednio 0,2%, 1% lub 10% prawdopodobieństwa wystąpienia takiej powodzi w każdym roku. Mapy te stanowią podstawę dla planowania przestrzennego, właściwej zabudowy i zagospodarowania terenów położonych na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, charakteryzującego się średnim i wysokim prawdopodobieństwem jej wystąpienia, a także służą właściwemu zarządzaniu ryzykiem powodziowym.
- **Na obszarze województwa wielkopolskiego występują obszary problemowe o największym ryzyku powodziowym, dla których stwierdzono konieczność zastosowania działań technicznych lub nietechnicznych**[110]. Zaliczamy do nich: obszar problemowy Poznań–Luboń (gminy: Poznań, Luboń, Swarzędz, Mosina, Puszczykowo), obszar problemowy Kalisz (gminy: m. Kalisz, Godziesze Wielkie, Blizanów, Gołuchów), obszar problemowy Golina (gminy: Golina, Lądek, Zagórów, Rzgów), obszar problemowy Wieleń (gm. Wieleń), obszar problemowy Drezdenko (w granicach województwa wielkopolskiego obejmuje fragment gminy Drawsko), obszar problemowy Warta (w granicach województwa wielkopolskiego obejmuje fragment gminy Dobra).

Emisja gazów cieplarnianych

- **Obecny wzrost temperatury powierzchni Ziemi wynika z antropogenicznego wzmocnienia efektu cieplarnianego, a jego skala i konsekwencje zależą od przyszłych emisji gazów cieplarnianych** (ang. Greenhouse Gases, GHG) – tego, czy będą dalej narastać, czy ulegną szybkiemu ograniczeniu. Do gazów cieplarnianych zalicza się m.in.: dwutlenek węgla (CO_2), metan (CH_4), podtlenek azotu (N_2O) oraz gazy przemysłowe. W atmosferze naturalnie występują gazy cieplarniane, jednak działalność człowieka powoduje ich nadmierną emisję i akumulację, co prowadzi do wzmocnienia efektu cieplarnianego oraz postępujących zmian klimatu.
- **Polska jest 5. największym emitentem gazów cieplarnianych w krajach UE**. W latach 2001–2022 w Polsce **dynamika wzrostu PKB w porównaniu z 2000 roku była zdecydowanie wyższa od tempa wzrostu emisji gazów cieplarnianych** (por. ryc. 53). **Było to zjawisko pozytywne**, ponieważ wskazywało na ograniczenie zależności pomiędzy wzrostem go-

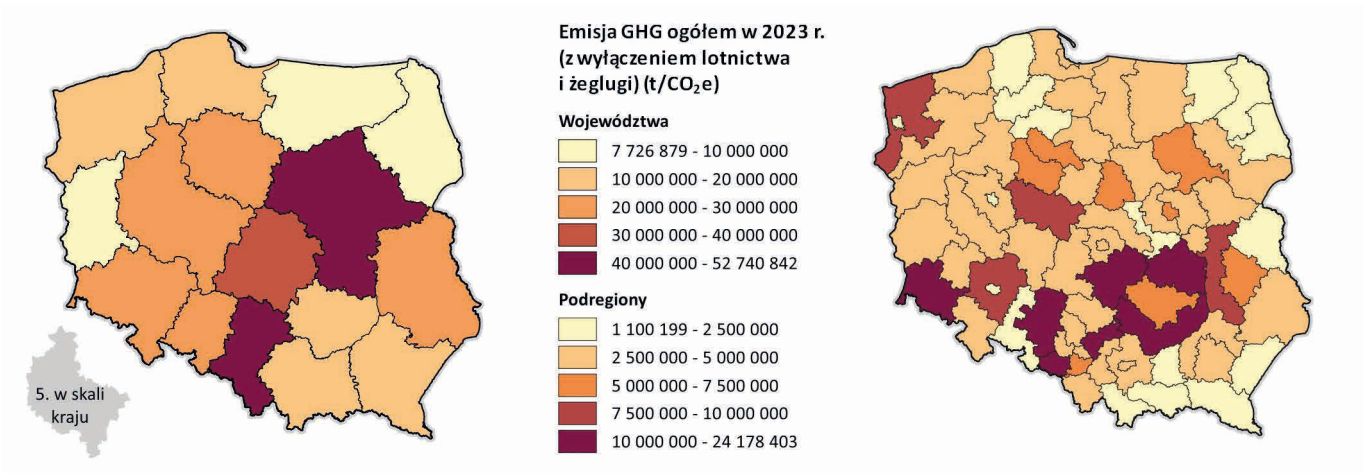

Ryc. 53. Dynamika emisji GHG i PKB w Polsce (rok 2000 = 100)

Źródło: Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2024. GUS. Warszawa, Białystok 2024

[109] Dane BDL GUS.

[110] tzw. hot-spot – zidentyfikowany na podstawie analizy rozkładu ryzyka powodziowego oraz wiedzy zespołów planistycznych zlewni, dla którego stwierdzono konieczność zastosowania działań technicznych lub nietechnicznych. Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym (PZRP) dla obszaru dorzecza Odry. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 października 2022 r. (Dz.U. 2022 poz. 2714).

Ryc. 54. Emisja GHG ogółem w regionach w 2023 roku (z wyłączeniem lotnictwa i żeglugi) (t/CO_2e)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD

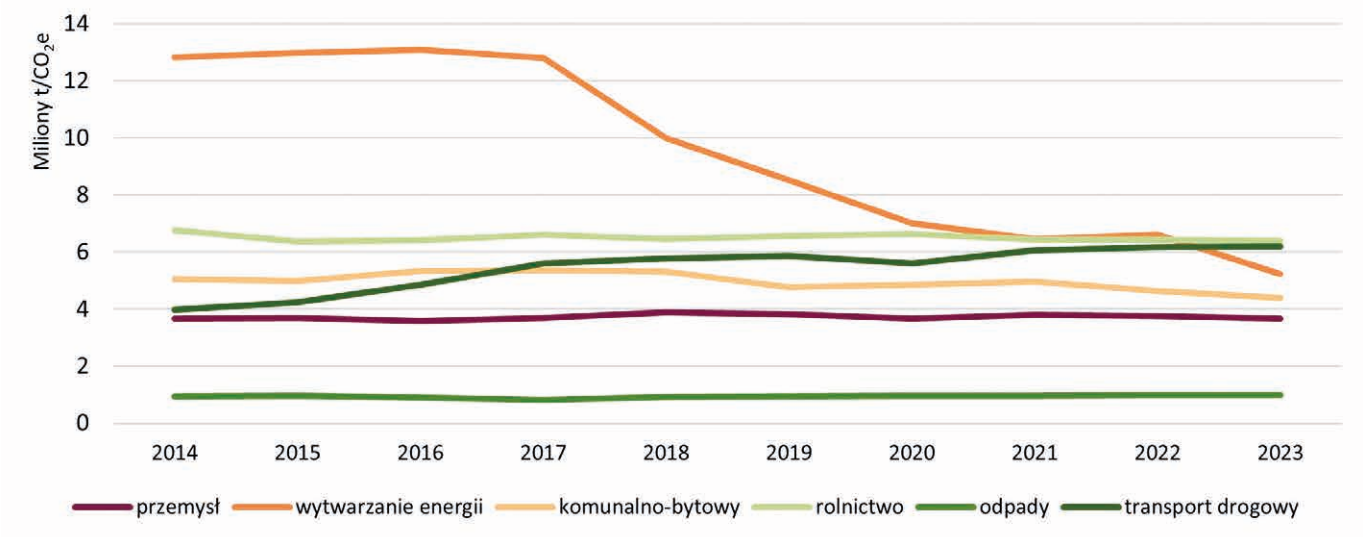
spodarczym mierzonym za pomocą PKB a presją na środowisko wywołaną emisją gazów cieplarnianych.[111]

- **W latach 2014–2023 emisja GHG w Wielkopolsce obniżyła się** z 33 349 264 t/CO_2e do 26 966 114 t/CO_2e (por. ryc. 54), **co przesunęło region z 4. na 5. miejsce wśród największych emitentów w kraju. Pomimo tendencji spadkowej, emisja GHG nadal jest wysoka** i wymaga dalszej redukcji w celu zmniejszania wpływu regionu na ocieplanie klimatu.

  W 2023 roku **najwyższą emisję GHG wśród wielkopolskich podregionów odnotowano w podregionie konińskim** 9 054 965 t/CO_2e, który jest jednym z największych emitentów w kraju **zajmującym 8. miejsce na 73 subregiony**. W latach 2014–2023 emisja GHG w podregionie konińskim obniżyła się znacząco o ponad 7,3 mln t/CO_2e.

- **Około 80% całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce pochodzi ze spalania paliw kopalnych w celach energetycznych lub cieplnych oraz emisji lotnej z paliw. Szansę na redukcję emisji dają rozwiązania oparte na bezemisyjnych technologiach w energetyce i transporcie**. Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń gazowych w Wielkopolsce są następujące sektory: rolnictwo, transport drogowy, wytwarzanie energii, komunalno-bytowy oraz źródła przemysłowe. Na tle pozostałych regionów w kraju Wielkopolska posiada najwyższe emisje GHG w sektorze rolnictwa, jest także w pierwszej trójce województw o najwyższej emisji z sektora transportu drogowego, odpadów i sektora komunalno-bytowego.

- **W latach 2014–2023 emisja GHG według sektorów w województwie uległa znaczącej zmianie** (por. ryc. 55). **Nastąpił bardzo duży spadek emisji GHG w sektorze wytwarzania energii, związany z zachodzącą w regionie transformacją energetyczną Wielkopolski Wschodniej**. Jednocześnie odnotowano wzrost emisji w sektorze transportu drogowego. W konse-

Ryc. 55. Emisja GHG według sektorów w województwie wielkopolskim w latach 2014–2023 (Mt/CO_2e)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD

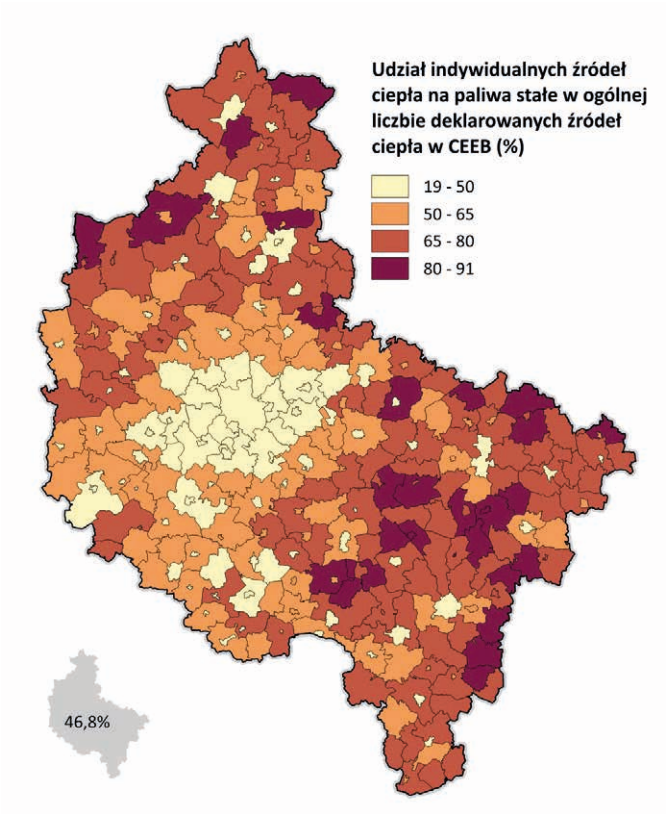
[111] Na podstawie: Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2024. GUS. Warszawa, Białystok 2024.

kwencji zmieniła się struktura emisji GHG w regionie – sektor wytwarzania energii, który przez lata dominował, spadł na trzecią pozycję, ustępując miejsca sektorom rolnictwa oraz transportu drogowego. Emisja z sektorów przemysłu i odpadów utrzymuje się na niezmiennym poziomie, plasując się na ostatnich miejscach w strukturze emisji GHG.

- **Znaczącym źródłem emisji jest sektor komunalno-bytowy, w którym produkcja ciepła na potrzeby gospodarstw domowych generuje duże ilości gazów cieplarnianych oraz szkodliwych dla zdrowia zanieczyszczeń powietrza**. Są to obszary w północnej, wschodniej i południowo-wschodniej części województwa, gdzie nadal wykorzystuje się paliwa stałe, takie jak węgiel czy drewno, spalane w niskosprawnych, przestarzałych kotłach. Mimo to, od 2022 roku na podstawie danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków (CEEB) obserwuje się pozytywny trend, w którym **udział indywidualnych źródeł ciepła na paliwa stałe w ogólnej licznie deklarowanych źródeł ciepła spadł z 57% do 47% w 2025 roku** (por. ryc. 56). **Ograniczenie ich stosowania oraz zastępowanie ich ekologicznymi źródłami ciepła stanowi kluczowy element działań na rzecz redukcji emisji zanieczyszczeń powietrza oraz gazów cieplarnianych emitowanych przez sektor komunalno-bytowy**.

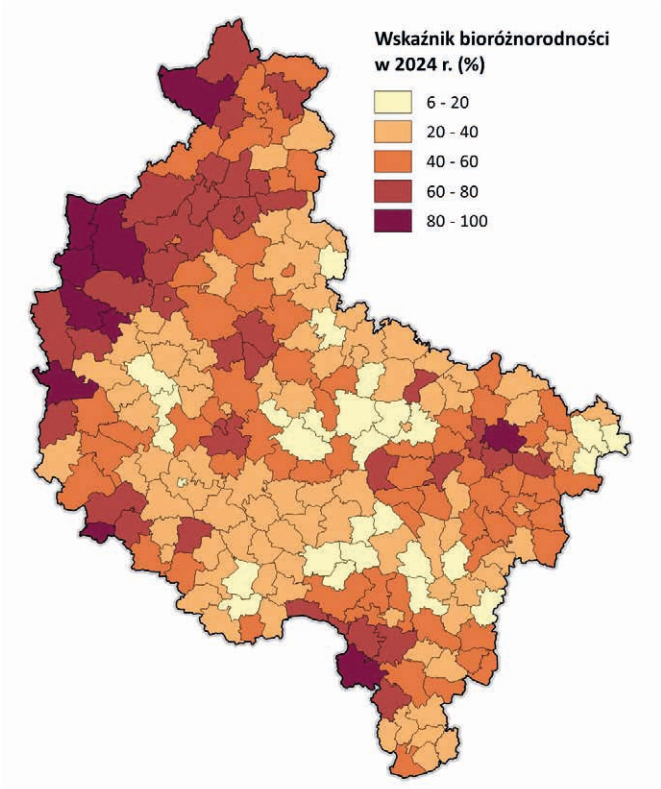
Zasoby i jakość środowiska przyrodniczego w kontekście zmian klimatu

- **Zmiany klimatu wpływają również na stan różnorodności biologicznej** – zasięg występowania gatunków, ich cykle rozrodcze, okresy wegetacji i interakcje ze środowiskiem. **Postępujące ocieplenie klimatu przyczynia się do migracji gatunków**, w tym obcych inwazyjnych, głównie z Europy Południowej, Afryki Północnej, Azji, wraz z równoczesnym wycofywaniem się tych gatunków, które nie są przystosowane do wysokich temperatur, a dobrze znoszą ostre mrozy.
- **Im bardziej zróżnicowane środowisko przyrodnicze, tym bardziej jest stabilne, lepiej funkcjonuje i w następstwie jest odporniejsze na zachodzące zmiany**. Do opisu sytuacji przyrodniczej i oceny poziomu bioróżnorodności regionu zastosowano wskaźnik określający udział obszarów o potencjalnie wysokiej bioróżnorodności w powierzchni jednostki administracyjnej, na które składają się następujące tereny: teren leśny i zadrzewiony, wody powierzchniowe i mokradła, parki narodowe, rezerwaty przyrody i obszary Natura 2000. Uśredniona wartość wskaźnika bioróżnorodności dla województwa wielkopolskiego w 2024 roku wyniosła 45,9%. Na 226 gmin województwa, w 90 gminach wartość tego wskaźnika była wyższa od średniej (por. ryc. 57). Wśród gmin wy-

Ryc. 56. Obszary sektora komunalno-bytowego wymagające transformacji ze względu na przewagę konwencjonalnych rodzajów źródeł ciepła (stan na 31.12.2025 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CEEB (dostęp 20.01.2026 r.)

Ryc. 57. Udział obszarów o potencjalnie wysokiej bioróżnorodności

Źródło: opracowanie własne w ramach Analizy różnorodności biologicznej i zielonych zasobów województwa wielkopolskiego. WBPP. Poznań 2024

kazujących największy udział obszarów o potencjalnie wysokiej bioróżnorodności (ponad 90% powierzchni gminy), znalazły się: Sieraków, Wijewo, Chrzypsko Wielkie, Krzyż Wielkopolski, Wieleń, Drawsko. Z kolei do gmin o najniższym wskaźniku, kształtującym się na poziomie poniżej 10%, należały: Rozdrażew, Miejska Górka, Kleszczewo i Nowe Skalmierzyce. W gminach miejskich, najwyższymi wartościami wskaźnika bioróżnorodności wyróżniały się Piła (77,8%) i Puszczykowo (70,5%), natomiast najniższymi Kościan (17,3%) i Leszno (26,2%).[112]

- **Lasy stabilizują obieg wody, przeciwdziałając i łagodząc skutki susz i powodzi, a także stanowią ważny element kompensowania emisji dwutlenku węgla. Wielkopolska charakteryzuje się bardzo niskim poziomem lesistości – 25,8% (12. miejsce w kraju) oraz malejącą dynamiką zalesień**. Tym samym nie zrealizowano założeń Krajowego programu zwiększania lesistości[113] zakładającego wzrost wskaźnika lesistości w Wielkopolsce do 29,2% w 2020 roku. W latach 2014–2024 powierzchnia lasów wzrosła z 767 531 ha do 770 520 ha. Rozmieszczenie lasów w regionie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem – najwyższa lesistość występuje w północnej i zachodniej części województwa, natomiast najniższa w gminach położonych w centralnej i wschodniej części regionu. Od dłuższego czasu obserwowany jest trend spadkowy w zakresie zalesiania gruntów nieleśnych. W latach 2014–2024 w województwie zalesiono niespełna 758,6 ha. W 2024 roku wykonano w województwie odnowienia lasów na powierzchni obejmującej 5 660 ha, co łącznie z zalesieniami stanowiło 0,7% powierzchni lasów ogółem. **Niski poziom nowych nasadzeń ogranicza potencjał retencyjny i klimatyzujący lasów**, co negatywnie wpływa na zdolność regionu do adaptacji wobec nasilających się skutków zmian klimatu.
- **W 2024 roku udział powierzchni terenów zieleni[114] w powierzchni ogółem wyniósł 0,54%, o 0,3 p.p. więcej niż w 2014 roku oraz mniej niż średnio w kraju – 0,59% (5. miejsce wśród województw)**. W przeliczeniu na 1 mieszkańca powierzchnia terenów zieleni obejmowała 46,2 m², ponownie mniej niż w Polsce – 49,5 m² (9. miejsce wśród województw). Największa powierzchnia terenów zieleni na 1 mieszkańca występowała w powiatach: m. Konin (89,0 m²), m. Poznań (84,2 m²), chodzieskim (65,9 m²), pleszewskim (64,9 m²) i złotowskim (59,0 m²), a najmniejsza (poniżej 23 m²) w konińskim, poznańskim, grodziskim i jarocińskim.
- **Nasadzenia drzew na terenach zieleni są jednym z działań wspierających łagodzenie zmian klimatu**, m.in. poprzez poprawę retencji wody, zacienienie, ograniczenie efektu miejskiej wyspy ciepła, zwiększenie bioróżnorodności i poprawę mikroklimatu. W latach 2014–2024 w Wielkopolsce posadzono 211,2 tys. drzew na terenach zieleni, przy jednoczesnym ubytku 156,3 tys. szt., co dało **dodatni bilans 54 823 drzew (najwyższy w kraju). Przeciętnie w każdym roku przybywało około 5 tys. drzew (około 22 na gminę), co wskazuje na niewielką skalę działań w stosunku do potrzeb klimatycznych**, zwłaszcza że średniorocznie usuwano ponad 14 tys. drzew o trudnych do szybkiego odtworzenia wartościach ekosystemowych. Dodatni bilans wskazuje jednak na potencjał regionu do prowadzenia polityki zwiększania zasobu drzew i ograniczania jego ubytku, co w długim okresie wspiera absorpcję CO_2 i poprawę jakości życia mieszkańców. Najwyższe saldo (powyżej 3 tys. drzew) odnotowały gminy: m. Luboń, Września, Krzykosy, natomiast wartości przekraczające 2 tys. wystąpiły w gminach: Grodzisk Wielkopolski, m. Koło, m. Złotów, Środa Wielkopolska, Tarnowo Podgórne, Krobia i Kotlin.
- **Podstawowym źródłem zasilania zasobów wodnych w województwie wielkopolskim, jak i całego kraju, są opady atmosferyczne, przy czym region cechuje się relatywnie niską roczną sumą opadów**. Wody powierzchniowe zajmują około 1,5% powierzchni województwa. Sieć hydrograficzna jest stosunkowo dobrze rozwinięta i oparta przede wszystkim na systemie rzeki Warta wraz z jej głównymi dopływami: Notecią (z Gwdą i Drawą), a także Prosną i Obrą. Istotną rolę pełnią również jeziora, zbiorniki sztuczne i stawy, przy czym ich rozmieszczenie jest nierównomierne – największa koncentracja jezior występuje w północnej części województwa. **Pomimo rozwiniętej sieci rzecznej oraz wysokiej jeziorności, Wielkopolska dysponuje niedużymi zasobami wodnymi. Wpływają na to uwarunkowania klimatyczne oraz ograniczone hydrogeologiczne możliwości retencyjne. Potencjał wodny całego regionu Warty należy do najniższych ze wszystkich dużych rzek w Polsce i charakteryzuje się dużą zmiennością obszarową i czasową**.[115]

[112] Za: Analiza różnorodności biologicznej i zielonych zasobów województwa wielkopolskiego. WBPP. Poznań 2024.

[113] Krajowy program zwiększania lesistości – aktualizacja 2003 r. opracowany na zlecenie Ministerstwa Środowiska. Warszawa 2003.

[114] Tereny zieleni to tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym. Źródło definicji: Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 13).

[115] Na podstawie analiz odnoszących się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego oraz innych zagadnień z zakresu rozwoju regionalnego sporządzanych na potrzeby aktualizacji PZPWW. WBPP 2025.

- **Ważnym elementem w systemie gospodarowania wodami, który wpływa na bezpieczeństwo wodne regionu, jest ochrona wód podziemnych. Zasoby te są podstawą zaopatrzenia ludności w wodę pitną oraz zapewniają stabilne źródło zasilania w warunkach niskich opadów i okresowych susz**. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych w 2024 roku[116] w województwie wielkopolskim wynosiły 1 794,1 hm³, tj. 9,4% zasobów Polski (3. miejsce w kraju). Wielkość zasobów eksploatacyjnych w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 19,1 hm³. Największe znaczenie gospodarcze mają zasoby wód podziemnych z utworów czwartorzędowych, które stanowiły około 59,1% ogółu zasobów eksploatacyjnych. Są one najłatwiej odnawialne, ale zarazem najbardziej narażone na zanieczyszczenia antropogeniczne. Zasoby z utworów neogeńsko-paleogeńskich stanowiły 26,1% zasobów eksploatacyjnych, natomiast wody z utworów kredowych i starszych, mające mniejsze znaczenie gospodarcze, to odpowiednio 13,5% i 1,8%.
- **Rośnie presja na zasoby wodne w regionie. W 2024 roku pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej w województwie wielkopolskim wyniósł 986,3 hm³ (11,7% poboru krajowego) i lokowało region na 3. miejscu za województwami mazowieckim i świętokrzyskim**. Największą część pobranej wody, tj. 67,8% ogólnego poboru, przeznaczono na cele produkcyjne, następnie na cele eksploatacji sieci wodociągowej (22,9%) oraz napełniania i uzupełniania stawów rybnych (9,3%). Woda na cele produkcyjne pochodziła głównie z ujęć powierzchniowych (96,3%), podczas gdy na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej – z ujęć podziemnych (90,9%). **W porównaniu z 2023 rokiem odnotowano wzrost poboru wody o 8,1%, przede wszystkim wskutek zwiększonego zapotrzebowania na cele produkcyjne (o 10,9%)**. Wzrost odnotowano także w przypadku napełniania i uzupełniania stawów rybnych (o 4,6%) oraz eksploatacji sieci wodociągowej (o 1,8%). **W 2024 roku pobór w przeliczeniu na 1 km² wyniósł 33,1 dam³ (rok wcześniej 30,6 dam³) i był wyższy niż średnia krajowa – 26,9 dam³ (w 2023 roku – 26,5 dam³)**.[117]
- **Województwo wielkopolskie zmaga się nie tylko z deficytem ilościowym zasobów wodnych, ale również z kryzysem ich jakości**. W latach 2019–2024[118] żadna z monitorowanych jednolitych części wód powierzchniowych (rzecznych i jeziornych) nie osiągnęła dobrego stanu, a część monitorowanych wód podziemnych, pomimo nieznacznej poprawy w analizowanym okresie, to w dalszym ciągu wody słabej i złej jakości. **Największe zagrożenie dla jakości wód stanowią azotany pochodzenia rolniczego, zrzuty ścieków przemysłowych, komunalnych i bytowych oraz odpływ miejski (wody opadowe)**.[119] Dane z monitoringu wskazują, że bez systemowych działań naprawczych nie będzie możliwe zapewnienie bezpieczeństwa wodnego mieszkańców, ani realizacja europejskich celów środowiskowych.
- **W obliczu nasilającego się klimatycznego zagrożenia deficytem wody kluczowe staje się zwiększanie retencji**, obejmujące zarówno przechwytywanie wód opadowych, spowalnianie spływu powierzchniowego, jak i wzmacnianie naturalnych obszarów retencyjnych, **co pozwala łagodzić skutki susz i budować klimatyczną odporność regionu. Obecnie w Wielkopolsce zatrzymujemy jedynie 7,5% wody opadowej, podczas gdy europejski poziom retencji sięga około 20%**.[120] Oznacza to, że ogromna część wody odpływa z regionu, zamiast zasilać gleby i wody gruntowe.
- **W regionie prowadzone są działania na rzecz poprawy warunków hydrologicznych, jednak ich efekt jest wciąż niewystarczający wobec rosnących potrzeb i zmieniających się warunków klimatycznych**. Kluczem powinna stać się nie tylko sztuczna retencja w dużych zbiornikach wodnych, ale także mała retencja, retencja gruntowa oraz mikroretencja. Nakłady inwestycyjne na wykonanie obiektów małej retencji wodnej w latach 2014–2024 były nierównomierne i wahały się od 5 mln zł w 2015 roku do ponad 468 mln zł w 2023 roku. W tym okresie systematycznie przybywało obiektów małej retencji ogółem, z 6 731 szt. do 7 029 szt., a ich pojemność ogółem zwiększyła się z 188 208,8 dam³ do 195 800,2 dam³.
- **Na niedostateczny poziom retencji wpływają m.in. czynniki antropogeniczne, w szczególności intensywne użytkowanie rolnicze gleb i rozbudowane melioracje. W Wielkopolsce intensywne użytkowanie rolnicze gleb ma szczególne znaczenie – w 2023 roku grunty orne zajmowały tu 1 504,3 tys. ha, co stanowiło blisko połowę powierzchni regionu i było najwyższą wartością w kraju**. Duża skala użytkowanych rolniczo gleb zwiększa tempo odpływu wód opadowych i przyspiesza spływ ze zlewni. Sieci drenażowe, odwodnienia pól i regulowane rzeki pozwalają szybko odprowadzić wodę, ograniczając naturalną retencję oraz powodując większą zmienność przepływów w rzekach i sezonowe obniżanie poziomu wód gruntowych. Woda, która kiedyś zalegała w na-

[116] Bilans zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych w Polsce według stanu na dzień 31 grudnia 2024 r. PIG-PIB 2025.
[117] Stan i ochrona środowiska w województwie wielkopolskim w 2024 r. GUS 2025.
[118] Zmiany podstaw prowadzenia monitoringu i oceny jakości wód powierzchniowych w ostatnim dziesięcioleciu są przyczyną braku możliwości bezpośredniego porównania wyników oceny jakości wód regionu w szerszym okresie 2014-2024.
[119] Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry. IIaPGW 2022.
[120] Wielkopolski program zapobiegania suszy rolniczej. WIR 2025.

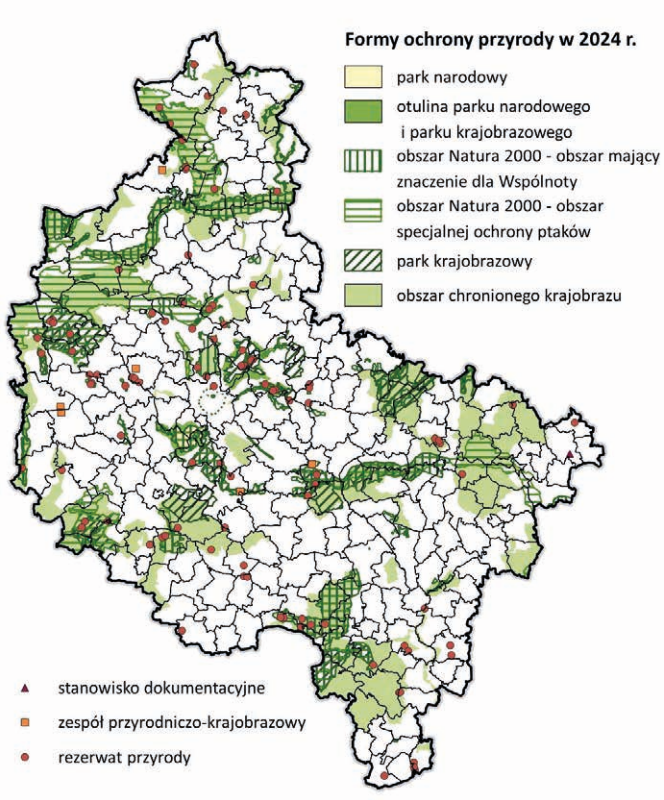
turalnych zagłębieniach, jeziorach i mokradłach, teraz szybko spływa do większych rzek, pogłębiając deficyt wodny w okresach suszy.

- **Negatywną sytuację pogłębia także powiększająca się powierzchnia uszczelniona, co nasila zwłaszcza w miastach zjawisko miejskiej wyspy ciepła. Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych wzrosła** z 155,5 tys. ha w 2014 roku do 180,6 tys. ha w 2024 roku (tj. o 17%), tym samym udział powierzchni uszczelnionych w całkowitej powierzchni województwa wyniósł w 2024 roku 6,1%.
- **Wielkopolska jest zasobna w niektóre surowce mineralne, wśród których znaczenie gospodarcze mają węgiel brunatny, gaz ziemny, ropa naftowa oraz kruszywa piaszczysto-żwirowe**. Ich eksploatacja, w szczególności węgla brunatnego, wpłynęła na to, że **województwo charakteryzuje się największą w skali kraju powierzchnią gruntów zdewastowanych i zdegradowanych (9,2 tys. ha w 2024 roku). Dla regionu dużym problemem i wyzwaniem jest rewitalizacja terenów pokopalnianych oraz zaburzone stosunki wodne będące skutkiem eksploatacji surowców**.

  Przywracanie zdegradowanym terenom wartości przyrodniczych lub użytkowych może być jednym ze sposobów łagodzenia skutków i adaptacji do zmian klimatu – sprzyja odbudowie ekosystemów, zwiększa bioróżnorodność i pomaga stabilizować lokalne warunki środowiskowe. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni województwa utrzymuje się od lat na podobnym poziomie wynoszącym 0,3% powierzchni regionu. W latach 2014–2024 zrekultywowano i zagospodarowano 4 268 ha takich terenów, z czego 79% przeznaczono na cele rolnicze, a 21% na cele leśne. Stopień rekultywacji oraz zagospodarowania gruntów zdewastowanych i zdegradowanych jest nadal niski. **W 2024 roku wciąż pozostawało do odnowienia 9 203 ha – najwięcej spośród wszystkich województw**.
- Na terenie województwa od kilkunastu lat prowadzone są działania naprawcze, których celem jest osiągnięcie poziomów dopuszczalnych drobnocząsteczkowych pyłów oraz poziomów docelowych benzo(a)pirenu i ozonu. **W latach 2015–2024 w województwie wielkopolskim można zauważyć poprawę jakości powietrza pod względem poziomu zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM10 i PM2,5, obliczanych pod kątem ochrony zdrowia ludzi**. Od 2022 roku w żadnej strefie na terenie województwa nie zanotowano przekroczeń wartości średnich rocznych stężeń PM10 i PM2,5. Głównymi antropogenicznymi źródłami emisji zanieczyszczeń są sektor bytowo-gospodarczy, w którym spalane są paliwa o nieodpowiedniej jakości, a największy wzrost stężeń odnotowuje się w sezonie grzewczym, a także transport samochodowy oraz źródła przemysłowe (energetyczne spalanie paliw i źródła technologiczne).
- **W 2024 roku nadal notowano ponadnormatywne stężenia benzo(a)pirenu oznaczane w pyle zawieszonym PM10. Z ponad 3,4 mln mieszkańców województwa 387 tys. mieszkało na obszarze przekroczeń poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10**. Najwyższe stężenia odnotowuje się na terenach, gdzie dominuje tzw. niska emisja z indywidualnego ogrzewania budynków, a największy wzrost stężeń stwierdzany jest w sezonie grzewczym. Obszary przekroczeń wystąpiły głównie na obszarach miejskich strefy wielkopolskiej.

Obszary przyrodnicze objęte ochroną prawną

- Kluczowe walory środowiska przyrodniczego objęte są ochroną prawną (por. ryc. 58). **W 2024 roku udział powierzchni prawnie chronionej o szczególnych walorach przyrodniczych w ogólnej powierzchni województwa nie zmienił się w porównaniu z rokiem poprzednim i wyniósł 29,6% (średnio w kraju 32,2%)**. Najwyższe wartości wskaźnika (powyżej 55%) odnotowano w powiatach międzychodzkim, wolsztyńskim, ostrowskim i ostrzeszowskim, a najniższe – w m. Kaliszu (0,1%) i powiecie rawickim (1,7%).

Ryc. 58. Formy ochrony przyrody w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Geoserwisu GDOŚ

W dwóch powiatach – m. Lesznie i grodziskim nie występują żadne obszary objęte formami ochrony przyrody.

- Spośród form ochrony przyrody na terenie regionu wymienić należy[121]: parki narodowe (Wielkopolski Park Narodowy oraz Drawieński Park Narodowy – częściowo w granicach województwa), które w 2024 roku obejmowały teren 7 997,6 ha, rezerwaty przyrody (4 563,7 ha), użytki ekologiczne (3 518,5 ha), stanowisko dokumentacyjne – Profil Soli Różowej w gm. Kłodawa (0,03 ha) oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (2 644,7 ha). W 2024 roku w Wielkopolsce znajdowały się 33 obszary chronionego krajobrazu, które zajmowały powierzchnię 689 572,97 ha, oraz 14 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 180 518,83 ha. Na terenie województwa wielkopolskiego w 2024 roku znajdowało się 3 788 pomników przyrody – (10,8% wszystkich obiektów w kraju), co sytuuje województwo na 2. miejscu w kraju zaraz za województwem mazowieckim – 4 032.

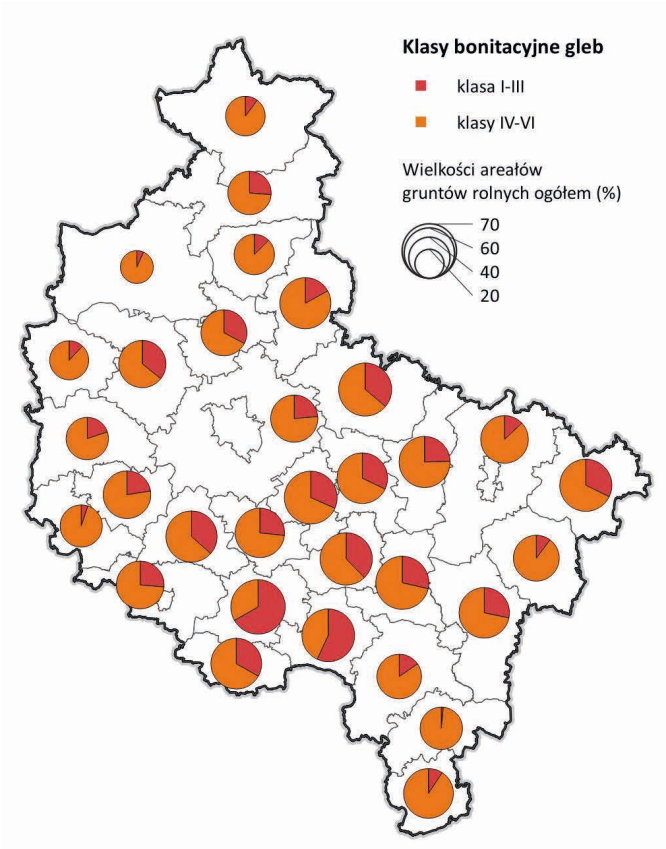
W ramach europejskiej sieci obszarów Natura 2000 na terenie województwa w 2024 roku znajdowały się obszary specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 409 507,2 ha oraz specjalne obszary ochrony siedlisk o powierzchni 244 447,6 ha.

[121] Na podstawie danych BDL GUS.

5. Procesy osadnicze i powiązania funkcjonalne

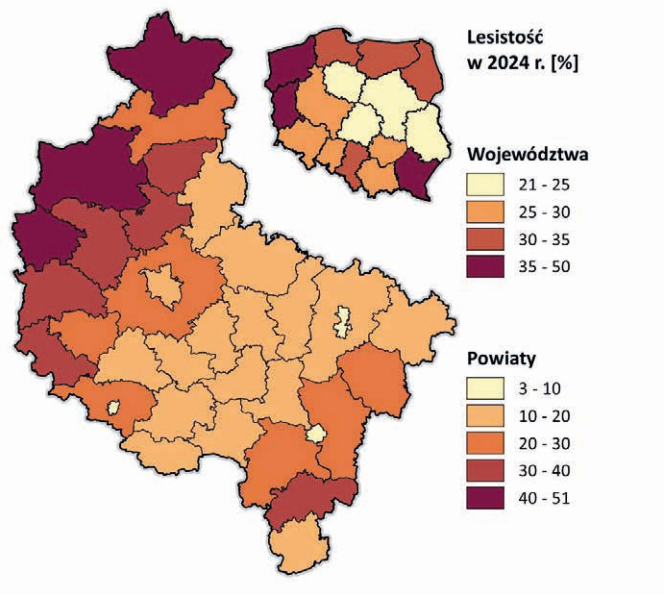
Struktura użytkowania gruntów

- Zróżnicowanie przestrzeni województwa obrazuje struktura użytkowania gruntów. Na terenie Wielkopolski przeważają grunty rolne, których udział w 2025 roku wynosił 64,2%, przy średniej krajowej na poziomie 59,3%. **W ciągu ostatnich lat udział gruntów rolnych w województwie pozostawał na zbliżonym poziomie**. Największy udział gruntów rolnych odnotowano w powiecie kolskim (82,2%), a najmniejszy w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim (42,6%).
- **Występujące na terenie województwa wielkopolskiego gleby gruntów ornych to w przewadze gleby średniej i niskiej jakości. Przestrzenna koncentracja gruntów ornych klas I–III, czyli gleb o najwyższym potencjale do produkcji żywności, występuje w południowej części regionu**, szczególnie na terenie powiatów gostyńskiego i krotoszyńskiego (por. ryc. 59).
- **Grunty leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione w 2024 roku zajmowały 26,5% powierzchni województwa. Był to udział niższy niż średnio w kraju – 30,2%** (por. ryc. 60). Pod względem lesistości region był przestrzennie zróżnicowany, z największym udziałem lasów w powierzchni północno-zachodniej części województwa (powiat czarnkowsko-trzcianecki – 52,8%). W centralnej i północno-wschodniej części województwa lesistość była znacznie niższa (powiat kolski – 11,8%, kościański – 13,4%, gostyński – 14,6%).

Ryc. 59. Gleby o najwyższym potencjale do produkcji żywności w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

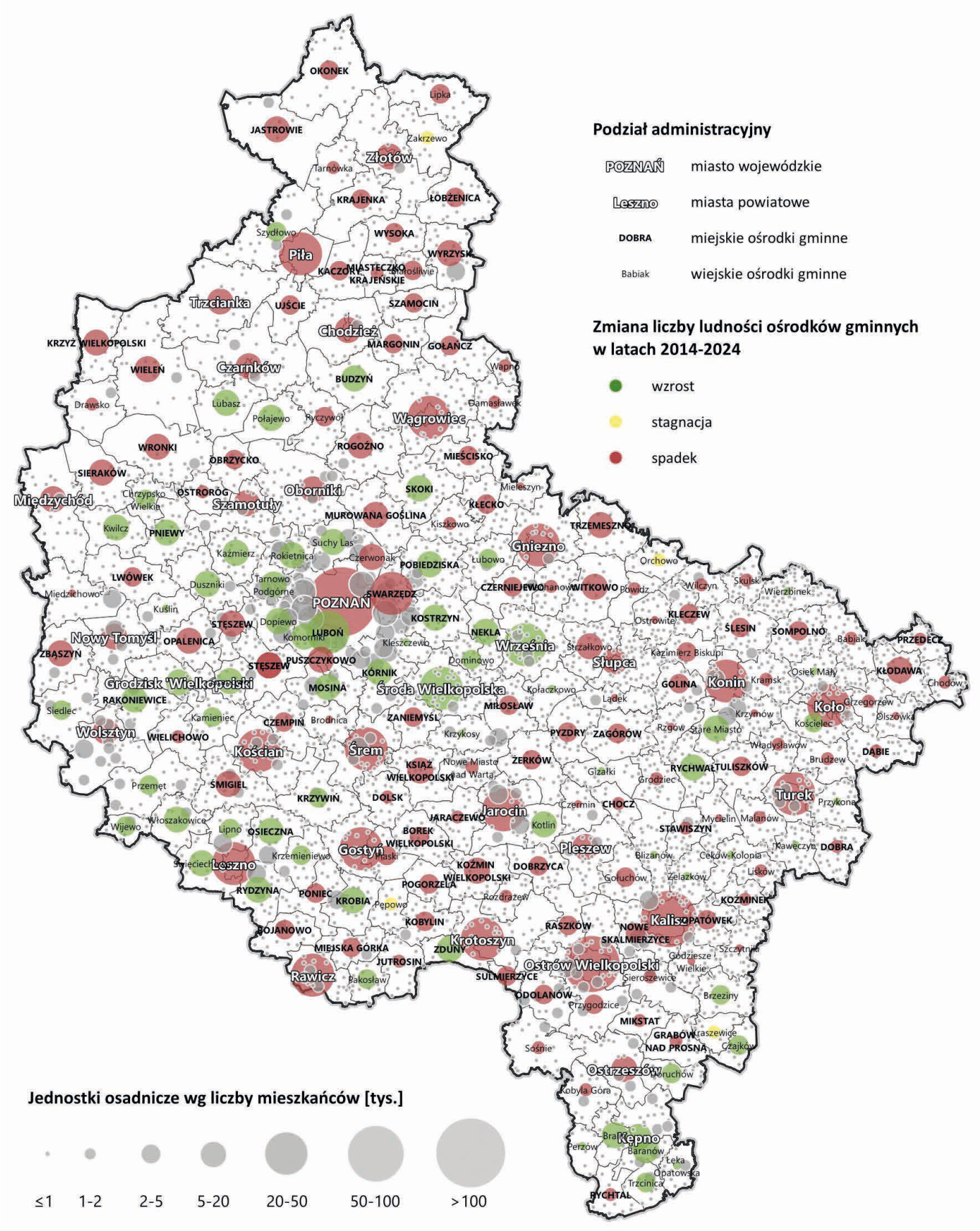
Ryc. 60. Lesistość w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- Pozostała powierzchnia geodezyjna w województwie to w większości grunty zabudowane i zurbanizowane, które stanowiły 6,1% powierzchni ogólnej, oraz grunty pod wodami – 1,5%. W strukturze terenów zabudowanych i zurbanizowanych dominowały tereny zabudowy mieszkaniowej, których udział wynosił 77,5%. Najczęstszym typem zabudowy mieszkaniowej była zabudowa jednorodzinna (ponad 71,4%). Wśród pozostałych terenów zabudowanych 8,7% powierzchni zajmowały tereny zabudowy przemysłowo-składowej, a tereny zabudowy handlowo-usługowej stanowiły 1,8% powierzchni.

Sieć osadnicza i obszary funkcjonalne

- **Istniejący rozkład przestrzenny jednostek osadniczych sprzyja zrównoważonemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu i zapewnieniu spójności terytorialnej regionu. Sieć osadnicza charakteryzuje się gęstym i równomiernym rozmieszczeniem miast, z centralnie położoną stolicą oraz miastami subregionalnymi w każdym z podregionów** (por. ryc. 61)**. Umożliwia to zapewnienie właściwej dostępno-**

Ryc. 61. Sieć osadnicza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PESEL

ści przestrzennej usług publicznych dla wszystkich mieszkańców województwa. Przeciętnie jedno miasto przypadło na 249 km², przy średniej koncentracji jednostek miejskich w kraju wynoszącej 308 km².

- **Strukturę osadniczą województwa wielkopolskiego na koniec 2024 roku tworzyło 5 604 jednostek osadniczych: 119 miast, 4 440 wsi oraz 1 164 pozostałych jednostek. Od 2025 roku w regionie zlokalizowanych jest 120 miast**, a do grona jednostek posiadających prawa miejskie dołączył Zaniemyśl.
- **W 2024 roku wskaźnik urbanizacji, czyli udział ludności miejskiej w ogóle mieszkańców, wynosił 52,9%, przy średniej krajowej 59,4%. Udział mieszkańców miast wśród ludności regionu maleje szybciej niż w kraju**. Liczba ludności miejskiej w ciągu ostatniej dekady zmniejszyła się o 4 p.p., a w Polsce o 1,5 p.p. Największe spadki odnotowano w miastach powiatu kolskiego: Dąbiu (-18,6%), Kole (-16,4%), Przedczu (-14,8%).

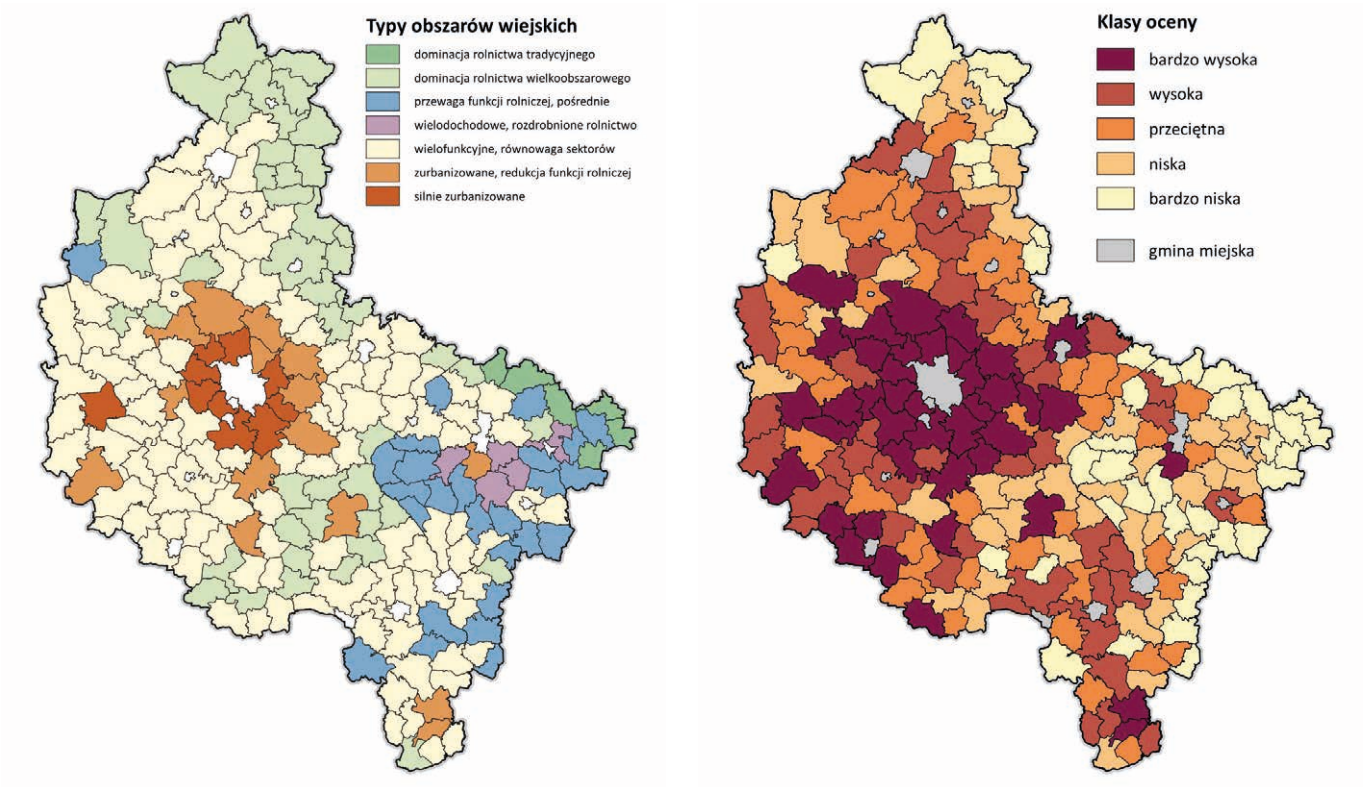
  Przeciętna wielkość miasta w Wielkopolsce kształtowała się na poziomie 15,5 tys. mieszkańców i była jedną z niższych w kraju, przy średniej 22,0 tys. osób. W Wielkopolsce jedynie Poznań to miasto duże pod względem wielkości (powyżej 100 tys. mieszkańców), z liczbą ludności w 2024 roku – 536,2 tys. Wśród pozostałych ośrodków 16 to miasta średnie (pomiędzy 20 tys., a 100 tys. mieszkańców), a reszta małe. Największe miasta w regionie, oprócz stolicy województwa, to ośrodki liczące między 50 tys. a 100 tys. mieszkańców, tj. Kalisz, Piła, Ostrów Wielkopolski, Konin, Gniezno i Leszno. Najmniejsze miasto w województwie to Miasteczko Krajeńskie, które zamieszkiwało 1 063 osób.
- Charakterystycznym zjawiskiem jest znaczny stały wzrost wartości wskaźnika gęstości zaludnienia w otoczeniu ośrodków miejskich z równoczesnym jego spadkiem w granicach największych jednostek osadniczych. Zjawisko to wynika przede wszystkim ze **spadku liczby ludności miast na rzecz wzrostu liczby mieszkańców gmin położonych wokół największych ośrodków miejskich**.
- **Największe znaczenie w strukturze osadniczej województwa odgrywa stolica regionu – miasto Poznań. Jest to wyróżniająca się metropolia w skali kraju, o wysokim kapitale społecznym, pełniąca rolę ważnego ośrodka gospodarczego, akademickiego, naukowego i kulturalnego, z chłonnym rynkiem pracy i dobrze rozwiniętą infrastrukturą społeczną**. Węzłowe położenie miasta w systemie komunikacji krajowej i europejskiej zapewnia dogodne połączenia z innymi metropoliami w kraju oraz w Europie, a odbywające się różnorodne imprezy o międzynarodowym znaczeniu (targowe, handlowe, kulturalne i sportowe) decydują o ważnej roli Poznania na forum międzynarodowym.
- **Miasto wraz z powiązanym funkcjonalnie i przestrzennie otoczeniem tworzy miejski obszar funkcjonalny – Poznański Obszar Metropolitalny (POM), będący obszarem intensywnych procesów urbanizacyjnych i przekształceń obszarów wiejskich w tereny o charakterze podmiejskim. Największe natężenie procesów suburbanizacji widoczne jest szczególnie w strefie centralnej POM i jest bezpośrednio związane z oddziaływaniem Poznania, jako głównego ośrodka miejskiego w regionie**. Gminy zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie miasta wyróżnia duża liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, licznie wydawane pozwoleniami na budowę oraz bardzo wysoki stopień realizacji inwestycji budowlanych. Wpływ na zasięg przestrzenny procesów suburbanizacyjnych w POM mają przede wszystkim czynniki: lokalizacyjne (procesy te nie obejmują całych gmin, ale jedynie tereny, które bezpośrednio przylegają do Poznania), komunikacyjne (suburbanizacja rozwija się wzdłuż takich ciągów komunikacyjnych, jak drogi krajowe nr 92, S5 oraz w rejonach węzłów komunikacyjnych), a także czynniki ekonomiczne związane z rozwojem gospodarczym (widoczne zwłaszcza w północnej oraz południowej części strefy centralnej obszaru POM).
- **Kalisz i Ostrów Wielkopolski, z racji niedużej odległości i wzajemnych powiązań funkcjonalno- przestrzennych, tworzą dwubiegunowy ośrodek miejski o znaczeniu regionalnym – Aglomerację Kalisko-Ostrowską**. Wzajemnie uzupełniający się i wzmacniający potencjał społeczno-gospodarczy, a także pełnione funkcje powodują, że **jest to najważniejszy ośrodek struktury osadniczej południowej części Wielkopolski z oddziaływaniem wykraczającym poza województwo wielkopolskie**. Obszary zlokalizowane w najbliższym otoczeniu miast i znajdujące się w strefie najsilniejszego ich oddziaływania tworzą miejski obszar funkcjonalny cechujący się silnymi powiązaniami funkcjonalno-przestrzennymi i procesami urbanizacyjnymi. W gminach sąsiadujących z Kaliszem i Ostrowem Wielkopolskim następują: wzrost liczby ludności, wzrost liczby mieszkań i terenów zurbanizowanych oraz pozytywne trendy rozwoju poziomu aktywizacji gospodarczej. Jednocześnie kryteria dotyczące dostępności komunikacyjnej miast, obsługi komunalnej i społecznej, wskazują na silne powiązania gmin z miastami centralnymi i ich zależności między sobą.
- Kolejne **miasta: Gniezno, Konin, Leszno i Piła posiadają mniejszy zasięg oddziaływania, ale pełnią kluczową rolę jako ośrodki osadnicze o znaczeniu subregionalnym, zlokalizowane w poszczególnych**

częściach województwa. Ich rola i znaczenie wiążą się z ponadlokalnym oddziaływaniem pod względem pełnionych funkcji społeczno-gospodarczych w zakresie m.in.: usług zdrowia, kultury, edukacji, handlu, obsługi biznesu i usług sportu. **W ośrodkach tych dostrzegalne jest wyhamowanie procesów rozwojowych związane ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza w wieku produkcyjnym), starzeniem się społeczeństwa czy niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy. Miasta tworzą subregionalne rejony obsługi – miejskie obszary funkcjonalne** – obejmujące obszary będące w ich bezpośrednim otoczeniu, które cechują wyraźne powiązania funkcjonalno-przestrzenne i procesy suburbanizacji o znacznym natężeniu.

- **Rozmieszczenie pozostałych miast powiatowych i gminnych w przestrzeni całego województwa zapewnia mieszkańcom równomierny dostęp do podstawowej infrastruktury i usług**. Potencjał społeczno-gospodarczy poszczególnych miast jest zróżnicowany, a ich siła oddziaływania zdecydowanie mniejsza. Również procesy suburbanizacyjne zachodzące wokół nich mają znacznie mniejszą skalę.
- **Negatywne konsekwencje procesu suburbanizacji, zachodzącego przede wszystkim w granicach miejskich obszarów funkcjonalnych największych ośrodków w regionie związane są głównie z chaotycznym rozwojem form zabudowy na obszarach wiejskich**, co pociąga za sobą liczne problemy przestrzenne, takie jak: wzrost kosztów związanych z budową i utrzymaniem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, przekształcenia cennych terenów rolniczych i leśnych na tereny zurbanizowane, a także wzmożony ruch samochodowy generowany codziennymi dojazdami do miejsca pracy lub edukacji.
- **W 2024 roku na wsi mieszkało 47,1% Wielkopolan (w kraju – 40,6%)**. Przeciętna wielkość miejscowości była nieznacznie większa niż w kraju i wynosiła 293 osoby. Na terenie województwa znajdowało się 267 wsi, które zamieszkiwało powyżej 1 000 osób, a w największych liczba mieszkańców przekraczała 10 tys. (Plewiska, Koziegłowy). Największe i najdynamiczniej rozwijające się miejscowości wiejskie zlokalizowane są w zasięgu oddziaływania miasta Poznania, a także w pobliżu pozostałych największych miast w regionie: Kalisza, Ostrowa Wlkp. Konina, Leszna, Piły i Gniezna.
- Gminne ośrodki wiejskie, zróżnicowane pod względem potencjału demograficznego i gospodarczego, pełnią w strukturze osadniczej funkcję uzupełniającą i stabilizującą. Są to podstawowe miejsca obsługi ludności zapewniające dostęp do usług publicznych, infrastruktury społecznej i transportu zbiorowego. Jednocześnie ośrodki wiejskie pełnią funkcję zaplecza organizacyjnego i logistycznego dla produkcji rolnej (skupy, przetwórstwo, usługi serwisowe), a także dla działalności pozarolniczej – w tym mikroprzedsiębiorstw, usług budowlanych, transportowych czy turystyki wiejskiej.
- **Poziom rozwoju obszarów wiejskich** w Polsce[122] wykazuje wyraźne zróżnicowanie w układzie wschód–zachód oraz centrum–peryferie. **W ujęciu wschód–zachód Wielkopolska należy do regionów o relatywnie wysokim poziomie rozwoju wielofunkcyjnego oraz bardziej zaawansowanym procesie dezagraryzacji lokalnej gospodarki. Jednocześnie w obrębie województwa widoczne są dysproporcje – wschodnia część regionu charakteryzuje się słabiej rozwiniętym sektorem pozarolniczym**. W wymiarze centrum–peryferie kluczowe znaczenie ma położenie względem głównych ośrodków miejskich. **Gminy położone peryferyjnie, zwłaszcza przy granicy województwa lub poza bezpośrednią strefą oddziaływania miast, rozwijają się wolniej, a do największych problemów należy wykluczenie komunikacyjne oraz niewystarczająca dostępność internetu szerokopasmowego. Jednocześnie obszar oddziaływania Poznania należy do najbardziej rozległych w kraju – tworzy silnie powiązaną strefę podmiejską, zintegrowaną przede wszystkim poprzez rynek pracy**.

  W Wielkopolsce dominują gminy o charakterze wielofunkcyjnym, w których zachowana jest względna równowaga między sektorem rolniczym i pozarolniczym. Cechują je dobrze rozwinięte lokalne rynki pracy oraz – na tle kraju – relatywnie duża powierzchnia gospodarstw rolnych. **Najwyższy poziom rozwoju koncentruje się w dwóch pierścieniach wokół Poznania, z wydłużeniem w kierunku zachodnim wzdłuż autostrady A2**. Widoczna jest poprawa sytuacji w południowej części regionu (powiaty: pleszewski, krotoszyński, ostrowski, kępiński), gdzie gminy awansują w hierarchii poziomu rozwoju. Jednocześnie **na obszarach położonych dalej na wschód obserwuje się proces peryferyjnienia**. W północnej części

[122] Na podstawie opracowania zleconego przez WROT pn. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich w województwie wielkopolskim, które powstało w 2024 roku w oparciu o dane oraz rozwiązania metodologiczne pochodzące z badań prowadzonych w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk (IRWiR PAN), realizowanych na podstawie porozumienia z Fundacją Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, w projekcie pn. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich (MROW). Poszczególne etapy badań na poziomie krajowym IRWiR PAN realizował w latach 2014, 2016, 2018 i 2022, co umożliwiło analizę zmian sytuacji obszarów wiejskich w Polsce. Wnioski z ostatniej edycji opracowania WROT, obejmującego zakresem przestrzennym województwo wielkopolskie, odnoszą się do przemian społeczno-gospodarczych objętej danymi z lat 2010-2019.

Ryc. 62. Rozkład przestrzenny typów obszarów wiejskich według struktury składowych rozwoju oraz poziom rozwoju społeczno-gospodarczego na podstawie wskaźnika syntetycznego dla 11 składowych w IV etapie badań MROW – Polska i województwo wielkopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu rozwoju obszarów wiejskich w województwie wielkopolskim. IRWiR PAN na zlecenie WROT. Poznań 2024

województwa (powiaty złotowski i pilski) występują gminy z dominacją rolnictwa wielkoobszarowego, podobnie jak na zwartym obszarze na południowy wschód od Poznania. Wschodnia część regionu (powiaty kolski, koniński, turecki oraz części kaliskiego i słupeckiego) ma charakter niejednorodny – obok gmin z przewagą tradycyjnego rolnictwa i mniejszą średnią powierzchnią gospodarstw funkcjonują jednostki o rozdrobnionej strukturze agrarnej i wielo-źródłowych dochodach gospodarstw domowych (por. ryc. 62).

O **Obszar województwa wielkopolskiego charakteryzuje silne wewnętrzne zróżnicowanie** pod względem społeczno-gospodarczych i środowiskowych uwarunkowań rozwoju, zjawisk i procesów z zakresu gospodarki przestrzennej oraz natężenia systemu powiązań społecznych, gospodarczych czy przyrodniczych. Stały się one podstawą do wyznaczenia zarówno miejskich obszarów funkcjonalnych, jak i **obszarów funkcjonalnych szczególnego zjawiska w skali regionalnej** (por. ryc. 63). **Są to następujące, funkcjonalnie powiązane tereny, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i potencjałami rozwoju**[123]:

- **Południowo-Zachodni Obszar Funkcjonalny** – obejmuje tereny o powierzchni 2 191 km² (7% powierzchni województwa) i jest zamieszkiwany przez 213,5 tys. mieszkańców. Najważniejszym zasobem naturalnym, który jednocześnie decyduje o charakterze obszaru, jest ilość i jakość gleb. Użytki rolne stanowią 78% powierzchni terenu (w województwie – 65%). Pod względem bonitacji dominują tu gleby klas II, IIIa, IIIb i IVa. Obszar wyróżnia się korzystnymi i bardzo korzystnymi warunkami dla produkcji rolniczej, co odzwierciedla wysoki wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Charakterystyczną cechą rolniczej przestrzeni produkcyjnej południowo-zachodniego obszaru intensywnego rolnictwa jest wielkostadny chów zwierząt, a także intensyfikacja produkcji roślinnej, która w dużej mierze stanowi bazę paszową dla prowadzonego tu chowu i hodowli zwierząt. Głównymi jednostkami osadniczymi w obszarze funkcjonalnym są miasta powiatowe: Rawicz, Gostyń i Krotoszyn, w których znajdują się jednocześnie instytucje o kluczowym znaczeniu dla prowadzonej działalności rolniczej na tym terenie. Południowo-Zachodni Obszar Funkcjonalny stanowi wyspecjalizowany obszar intensywnego rolnictwa, o ugruntowanej kulturze rolnej i silnym zapleczu kadrowym, którego dalszy rozwój uzależniony będzie od modernizacji pro-

[123] Na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. Wielkopolska 2020+. Poznań 2019.

Ryc. 63. Obszary funkcjonalne w województwie wielkopolskim

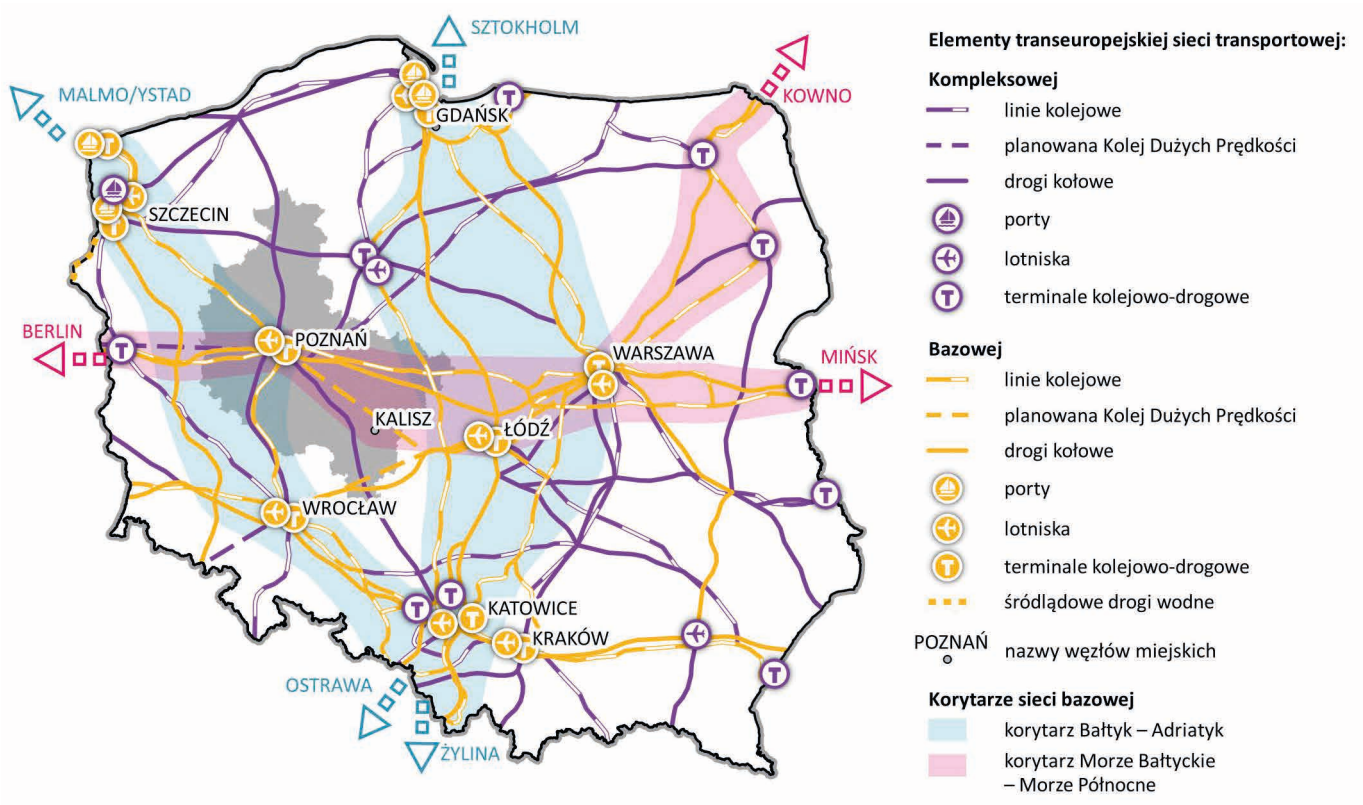
Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego WIELKOPOLSKA 2020+. Poznań 2019

dukcji, dywersyfikacji działalności oraz dostosowania do wymogów środowiskowych i rynkowych.

- **Północno-Zachodni Obszar Funkcjonalny** – zajmuje powierzchnię 6 155 km² (20,6% powierzchni województwa) i zamieszkuje go blisko 377,4 tys. osób. Wyróżnia się wysokim udziałem obszarów cennych przyrodniczo, pełniących funkcje środowiskotwórcze, przy jednocześnie stosunkowo niskim w skali regionu udziale użytków rolnych. Pod względem struktury użytkowania gruntów obszar jest niejednorodny. W jego granicach występują zarówno duże, zwarte kompleksy leśne (Puszcza Notecka, Puszcza nad Drawą, Puszcza nad Gwdą, Pojezierze międzychodzko-pniewskie, dolina Noteci) jak i rejony dobrych gleb. Zasoby i walory środowiska odgrywają strategiczną rolę w kształtowaniu równowagi ekosystemu przyrodniczego całego kraju, m.in. pełniąc funkcje regulatora flory i fauny, wpływając na warunki klimatyczne, obieg wody, czy chroniąc gleby przed erozją. Ze względu na koncentrację terenów o wysokim potencjale przyrodniczym, obszar charakteryzuje ograniczona dostępność przestrzeni inwestycyjnej. Gospodarka obszaru bazuje w dużej mierze na rolnictwie i leśnictwie, a obszary leśne stanowią bazę dla rozwoju przemysłu drzewnego. Istotny, choć wciąż niewykorzystany w pełni, potencjał stanowi turystyka bazująca na walorach przyrodniczych. Najważniejszą jednostką osadniczą jest m. Piła – ośrodek subregionalny koncentrujący funkcje społeczno-gospodarcze oraz ośrodki powiatowe: Czarnków, Trzcianka, Chodzież, Złotów.
- **Wschodni Obszar Funkcjonalny** – zajmuje powierzchnię 4 438 km² (15% powierzchni województwa) i jest zamieszkały przez 412,8 tys. osób. O współczesnym charakterze obszaru zdecydowały występujące zasoby węgla brunatnego (21 złóż) wykorzystywane do produkcji energii. W granicach obszaru znajdują się ponadto bogate złoża kruszywa naturalnego oraz jedyne tego typu w regionie, złoże piasków kwarcowych formierskich. Wydobycie węgla brunatnego metodami odkrywkowymi spowodowało znaczne zmiany w środowisku obszaru, widoczne nie tylko w morfologii terenu, ale przede wszystkim w zmianie stosunków wodnych. Mają one charakter wielkoprzestrzenny i pociągają ze sobą przeobrażenia w pozostałych komponentach środowiska przyrodniczego, w tym m.in. powstanie rozległych lejów depresyjnych. Obecnie obszar przechodzi proces intensywnych przemian. Konieczność dekarbonizacji gospodarki poprzez wygaszanie przemysłu wydobywczego i energetyki opartej na węglu brunatnym wymusza nie tylko szeroko zakrojoną rekultywację terenów pokopalnianych, ale przede wszystkim budowę nowej tożsamości energetycznej opartej na nowych technologiach oraz wielkoskalowych instalacjach OZE. Wymaga to od samorządów zintegrowanego planowania przestrzennego i gospodarczego, łączącego ochronę środowiska z kreowaniem nowych miejsc pracy, zapewniając pracownikom godne warunki pracy oraz przekwalifikowanie w związku z rozwojem nowych gałęzi gospodarki. Istotne w procesie sprawiedliwej transformacji jest wykorzystanie posiadanych potencjałów rozwojowych obszaru w postaci m.in. korzystnego położenia geograficznego, tradycji przemysłowych, potencjału turystycznego i kulturalnego oraz rolniczego, a także korzystnych warunków do rozwoju energetyki opartej o alternatywne źródła energii. Najważniejszym ośrodkiem miejskim w obszarze jest Konin – ośrodek o znaczeniu subregionalnym koncentrujący funkcje społeczno-gospodarcze oraz ośrodki powiatowe: Koło, Słupca, Turek.

Transport

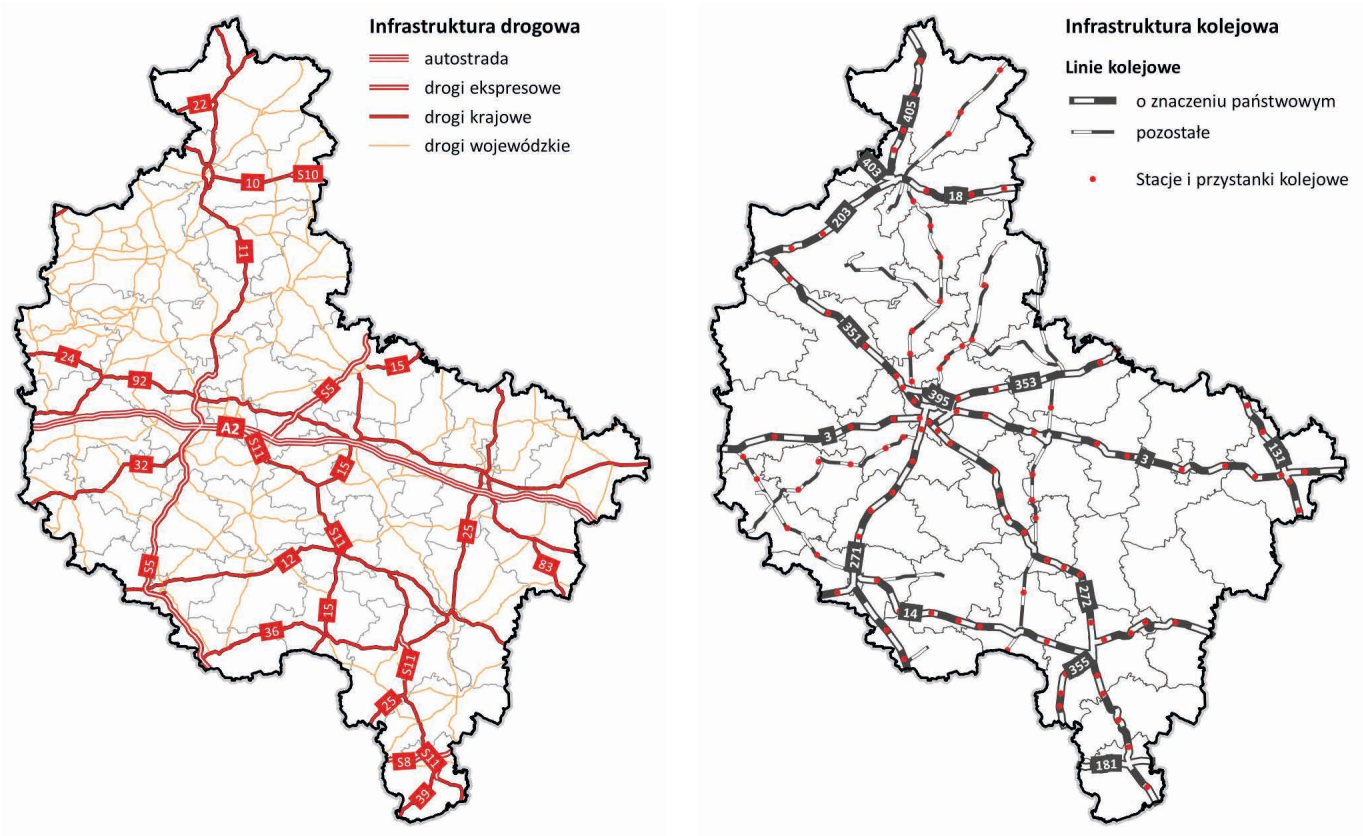
O Szczególną rolę w kształtowaniu i wzmacnianiu zewnętrznych i wewnątrzregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapewnieniu spójności funkcjonalnej i terytorialnej regionu odgrywa infrastruktura transportowa, a także dostępność i jakość powiązań transportowych.

Ryc. 64. Transeuropejska sieć transportowa w Polsce

Źródło: opracowanie własne w ramach Regionalnego planu transportowego dla województwa wielkopolskiego w perspektywie 2030 roku. WBPP. Poznań 2023

- **Województwo cechuje się korzystnym położeniem w środkowo-zachodniej części kraju, w układzie najważniejszych europejskich korytarzy transportowych stymulujących rozwój powiązań transportowych w regionie** (por. ryc. 64). Przez Wielkopolskę przebiegają dwa korytarze TEN-T: korytarz Morze Północne – Morze Bałtyckie łączący Finlandię, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Niemcy, Holandię i Belgię oraz korytarz Morze Bałtyckie – Morze Adriatyckie łączący Polskę, Czechy, Słowację, Austrię, Słowenię i Włochy.
- Do najważniejszych elementów sieci infrastruktury transportowej w układzie międzynarodowym i krajowym na terenie województwa zalicza się: autostradę A2, drogi ekspresowe S5, S8, S10, S11, linie kolejowe nr 3, 131, 271, 351, 353, a także terminal kolejowo-drogowy Poznań oraz Port Lotniczy Poznań–Ławica. Są to elementy sieci transportowych, które łączą Wielkopolskę z Warszawą oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi w kraju i Europie. Najbardziej znaczącą rolę odgrywa autostrada A2, która jest najważniejszym szlakiem drogowym w regionie i kluczowym szlakiem w relacji wschód–zachód w skali kraju i Europy.
- **Kluczowym problemem** zidentyfikowanym w diagnozie **jest niedomknięcie układu dróg ekspresowych (S11, S10). Brak realizacji trasy S11** (łączącej wybrzeże z południem kraju przez Poznań) ogranicza dostępność transportową subregionów: pilskiego, kępińskiego oraz Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej. Inne brakujące inwestycje drogowe to rozbudowa drogi nr 25 na odcinku Konin – Kalisz – Ostrów Wlkp., a także północno-wschodnia obwodnica Poznania (domykająca pierścień drogowy wokół stolicy regionu) oraz realizacja obwodnic w ciągach dróg krajowych (por. ryc. 65).
- Najważniejsze zadania w transporcie kolejowym to modernizacja istniejących linii kolejowych o znaczeniu krajowym, przebudowa Poznańskiego Węzła Kolejowego oraz realizacja projektu Kolei Dużych Prędkości, która docelowo miałaby przebiegać przez Wielkopolskę łącząc Poznań i Kalisz z Warszawą, planowanym portem lotniczym Port Polska, a w dalszej perspektywie zintegrowanie regionu z europejskim systemem kolejowym o wysokim standardzie.
- **Sieć drogowa w województwie jest stosunkowo dobrze rozwinięta i ulega systematycznej poprawie** (por. ryc. 65). Długość dróg wojewódzkich w regionie wynosi 2 797 km, w tym w granicach miast: 410 km, poza granicami miast: 2 387 km. W okresie 2014–2024 przybyło 113 km dróg wojewódzkich. Kluczowe z punktu widzenia obsługi transportowej dla regionu drogi wojewódzkie to: droga nr 178 (Wałcz – Trzcianka – Czarnków – DK 11 Oborniki), droga nr 196 (A2 węzeł Poznań Komorniki – Murowana Goślina – Wągrowiec), droga nr 241 (Tuchola – Sępólno Krajeńskie – Więcbork – Nakło nad Notecią – Wągrowiec – Rogoźno) i droga nr 434 (Kleszczewo – Kórnik – Śrem – Kunowo – Gostyń – DK 36). Trasy te zapewniają dostępność transportową obszarów

Ryc. 65. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich oraz sieć kolejowa na terenie województwa wielkopolskiego

Źródło: opracowanie własne

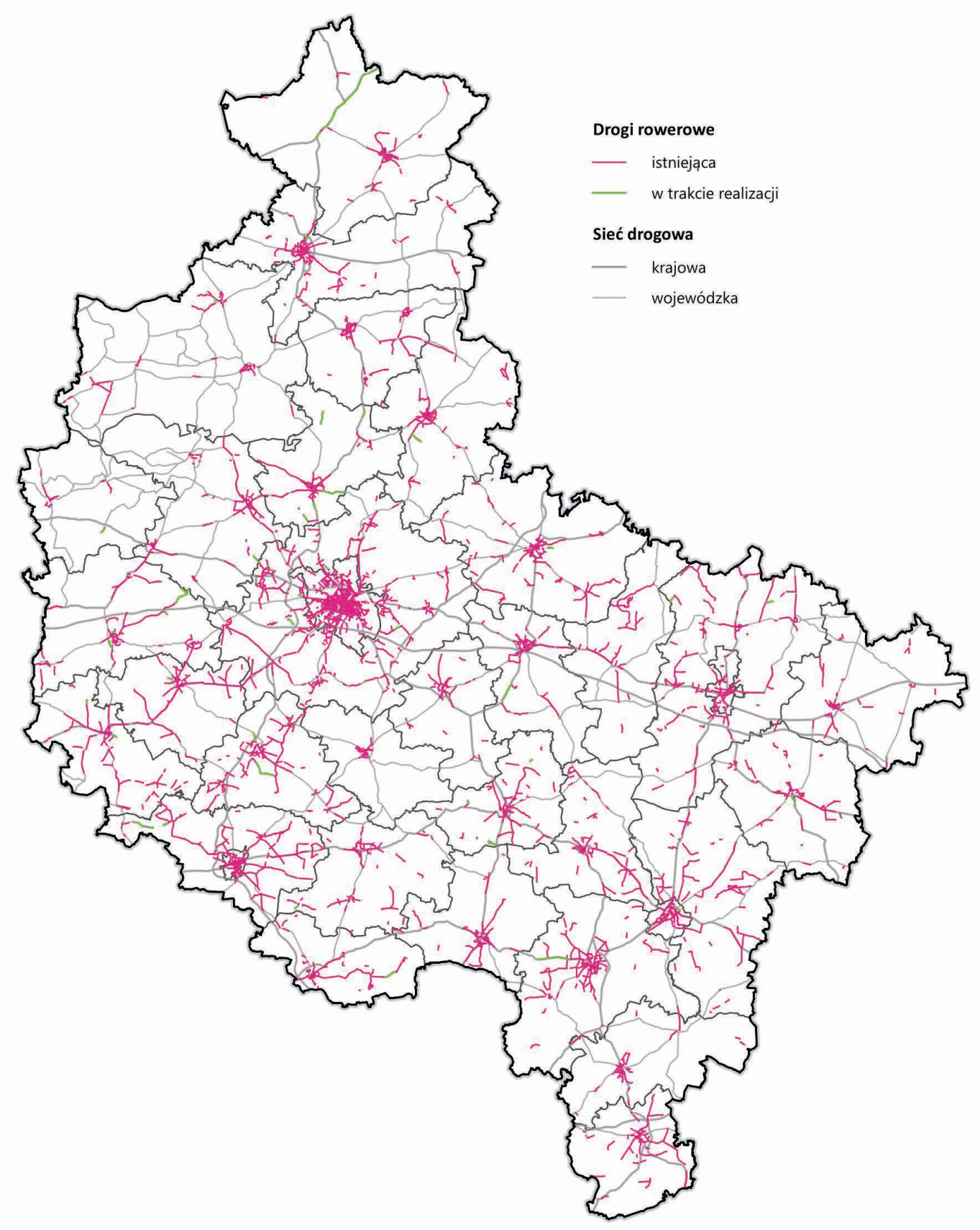
nie objętych siecią dróg krajowych, pełniąc jednocześnie funkcję alternatywnych szlaków o znaczeniu ponadregionalnym, które są też wykorzystywane jako alternatywne szlaki transportowe o randze krajowej. Wykorzystywanie ich jako obejść dla tras płatnych lub zatłoczonych odcinków dróg krajowych skutkuje przyspieszoną degradacją nawierzchni. Generuje to wyższe natężenie ruchu oraz powoduje konieczność poprawy parametrów technicznych.

- **Ważnym elementem regionalnego systemu transportowego jest sieć kolejowa z kluczową rolą Poznańskiego Węzła Kolejowego** (por. ryc. 65). Całkowita długość eksploatowanych linii kolejowych w regionie, w 2024 roku wynosiła 1 900 km, co stanowiło 9,7% ogólnej długości linii kolejowych w Polsce. Od 2014 roku długość linii kolejowych w województwie zwiększyła się o 16 km. W 2024 roku 60,9% sieci kolejowej Wielkopolski stanowiły linie dwutorowe (3. miejsce wśród województw, w kraju 45,2%), a udział długości linii zelektryfikowanych wynosił 67,1% (6. miejsce wśród województw) i był wyższy od średniej krajowej – 62,3%. **Widoczne są w ostatnich latach efekty inwestycji kolejowych w postaci modernizacji lub przywrócenia do ruchu nieczynnych odcinków linii, a także budowa nowych przystanków**. Gęstość sieci kolejowej w województwie jest nierównomierna, bez dostępu do kolejowych przewozów pasażerskich pozostaje powiat turecki, śremski i międzychodzki oraz miasta powiatowe: Czarnków i Gostyń. **Wyzwaniem w dalszym rozwoju i wzroście wykorzystania sieci kolejowej jest poprawa parametrów technicznych infrastruktury kolejowej oraz likwidacja tzw. „wąskich gardeł", które ograniczają przepustowość ruchu kolejowego**.

- Infrastruktura dla ruchu rowerowego w województwie wielkopolskim (por. ryc. 66) w 2024 roku obejmowała 3 062,3 km i w stosunku do 2014 roku zwiększyła się o 1 902,1 km. Był to znaczący wzrost (o 164%).

Miarodajnym sposobem na określenie poziomu rozwoju infrastruktury rowerowej na danym obszarze jest gęstość dróg rowerowych. Wskaźnik dla województwa wielkopolskiego wyniósł 10,3 km na 100 km², co było wynikiem zdecydowanie lepszym niż średnia krajowa – 7,36 km i uplasowało region na 2. miejscu w kraju za województwem śląskim. Kluczowym problemem pozostaje brak spójności sieci dróg rowerowych, która jest fragmentaryczna i nie łączy wzajemnie ze sobą większości sąsiadujących ośrodków gminnych. Na terenie Wielkopolski istnieją gminy w których nie ma żadnej drogi rowerowej.

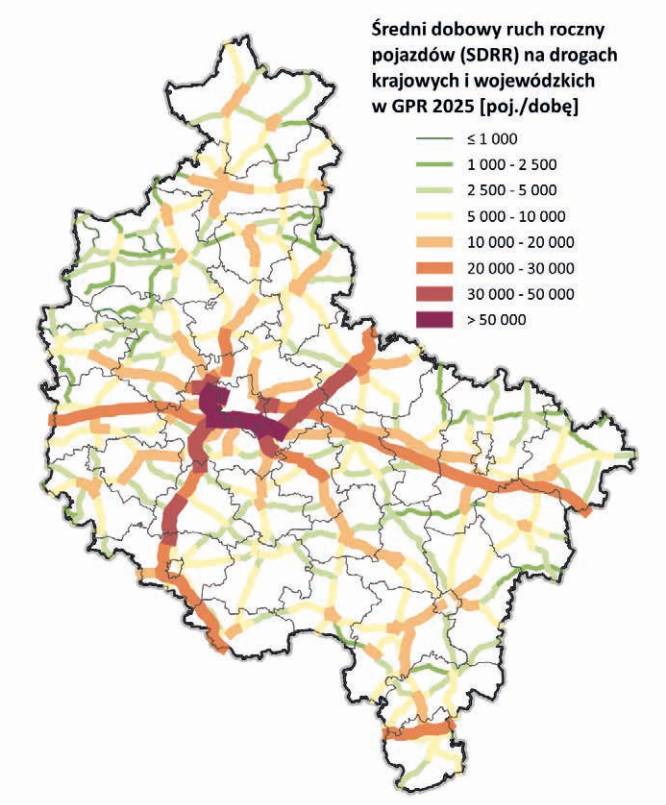
W 2024 roku w województwie funkcjonowało 15 systemów rowerów publicznych (11% wszystkich tego typu rozwiązań krajowych), ale liczba rowerów w systemach i ich wypożyczenia – na poziomie 3% świadczyło o niskim wykorzystaniu tego typu rozwiązań w regionie.

Ryc. 66. Drogi rowerowe na terenie województwa wielkopolskiego

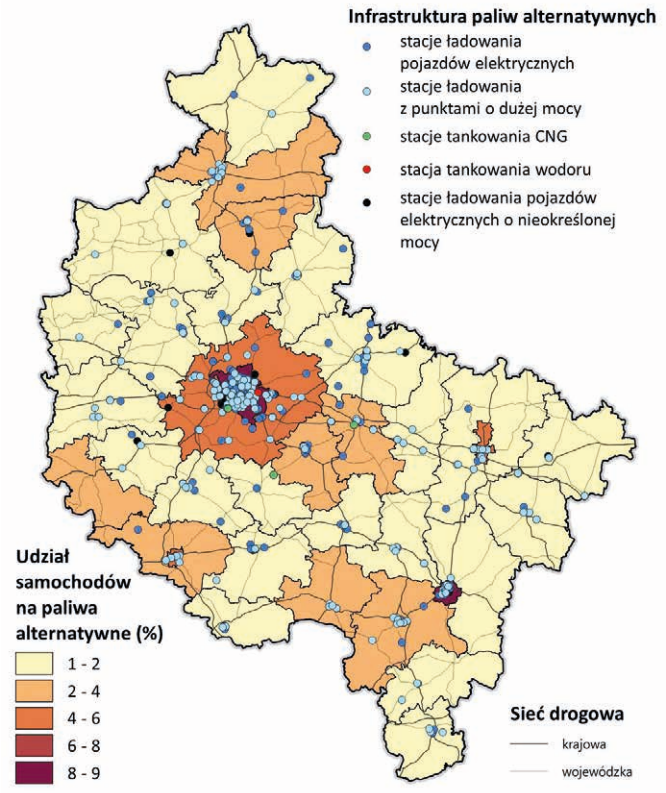
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WBDR

- W 2024 roku na 1 000 mieszkańców województwa wielkopolskiego przypadało: 658 samochodów osobowych (w kraju – 612), 114 samochodów ciężarowych (w kraju – 94) oraz 43 motocykle (w kraju – 38). Najwyższą wartość wskaźnik motoryzacji osiągnął w powiecie nowotomyskim (751), a najniższą w powiecie złotowskim (560). **Wartości wskaźników uplasowały województwo na 3. miejscu w kraju pod względem liczby samochód osobowych i na 2. miejscu w przypadku pozostałych pojazdów, co świadczy o wysokim poziomie motoryzacji mieszkańców oraz intensywnym wykorzystaniu pojazdów w gospodarce regionu**.
- Wzrasta bezpieczeństwo w ruchu drogowym w Wielkopolsce i kraju, co pozytywnie wpływa na pozycję Polski wśród krajów unijnych. W latach 2014–2024 odnotowano poprawę podstawowych mierników bezpieczeństwa – zmniejszyła się liczba wypadków drogowych oraz ofiar śmiertelnych. W 2024 roku w Wielkopolsce odnotowano 2 469 wypadków drogowych, w wyniku których zginęło 213 osób. **W porównaniu z 2014 rokiem oznacza to spadek liczby wypadków o 3,2% oraz liczby ofiar śmiertelnych o 21,0%. Jednak na tle średniej ogólnopolskiej dynamika ta była mniej korzystna, co przełożyło się na wzrost w porównaniu do statystyk krajowych udziału województwa zarówno w ogólnej liczbie wypadków drogowych, jak i ofiar śmiertelnych**.
- Wyniki Generalnego Pomiaru Ruchu 2025 wskazują na wzrost natężenia ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich w regionie względem poprzednich edycji pomiarów (ryc. 67). Średni dobowy ruch roczny pojazdów na sieci dróg krajowych w najnowszym pomiarze wyniósł 15 286 poj./dobę, a na sieci dróg wojewódzkich 4 787 poj./dobę. Najbardziej obciążone ruchem są odcinki drogi krajowej nr 2/A2, pomiędzy węzłami Poznań Komorniki, a Poznań Luboń, gdzie średni dobowy ruch pojazdów przekracza 88 tys. pojazdów. Z kolei najbardziej obciążone ruchem odcinki dróg wojewódzkich to: droga nr 307 w Poznaniu i 194 w Gnieźnie z dobową liczbą pojazdów ponad 19 tys.
- Zauważalny jest rozwój elektromobilności, co przejawia się wzrostem liczby pojazdów wykorzystujących paliwa alternatywne oraz rozbudową infrastruktury paliw ich ładowania i tankowania (por. ryc. 68). Udział pojazdów na alternatywne paliwa wzrósł w Wielkopolsce z 0,2% w 2015 roku do poziomu 3,6% w 2024 roku. Jest to niższy wskaźnik niż średnia dla kraju (4,5%). Największy odsetek pojazdów osobowych zarejestrowano jest w Poznaniu (8,8%) i w Kaliszu (8,2%), a najmniejszy w powiatach: czarnkowsko-trzcianeckim i kościańskim (1,4%).
- W województwie w 2025 roku funkcjonowało 457 stacji ładowania pojazdów elektrycznych, z czego 62% zlokalizowanych było w Poznaniu i powiecie poznańskim (por. ryc. 68). Na wszystkich stacjach w regio-

Ryc. 67. Średni dobowy ruch roczny pojazdów (SDRR) na drogach krajowych i wojewódzkich w Wielkopolsce w GPR 2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Generalnego Pomiaru Ruchu 2025

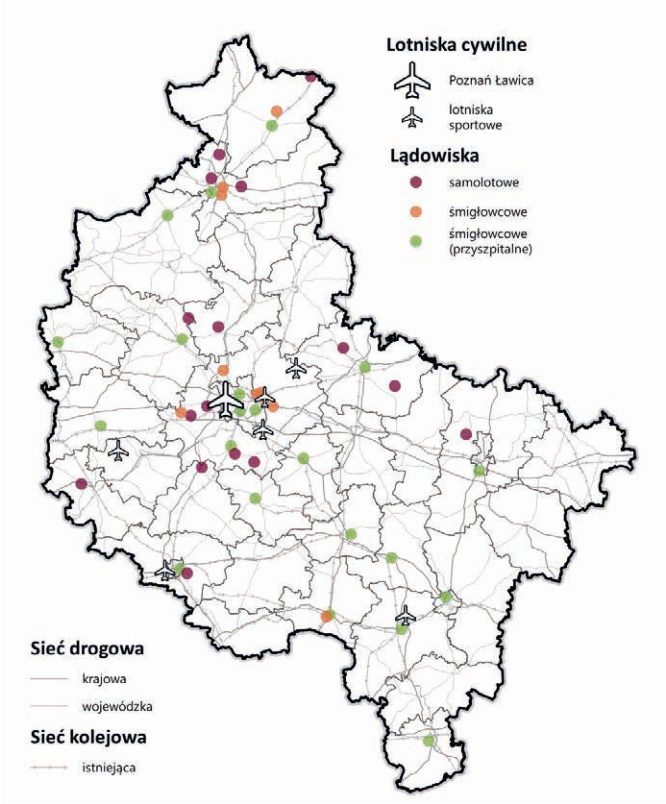

Ryc. 68. Zrównoważona mobilność w 2025 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS oraz Ewidencji Infrastruktury Paliw Alternatywnych, Urząd Dozoru Technicznego

nie znajdowało się łącznie 844 punktów ładowania, w tym 38% punktów ładowania o dużej mocy (większej niż 22 kW). W regionie działała także inna infrastruktura paliw alternatywnych: 9 stacji tankowania CNG: 4 w Poznaniu, 3 w gminie Śrem i 2 w gminie Września oraz 3 (z 15 w kraju) stacje tankowania wodoru – wszystkie zlokalizowane w Poznaniu.

- **Wielkopolska organizuje kolejowe pasażerskie przewozy regionalne poprzez Koleje Wielkopolskie oraz Polregio, a także system Poznańskiej Kolei Metropolitalnej oraz Kalisko-Ostrowskiej Kolei Aglomeracyjnej**. Regularna modernizacja linii regionalnych oraz systematycznie podnoszona jakość taboru kolejowego wpływają na wyższy standard przewozów i krótszy czas przejazdów, co przekłada się na wzrost liczby pasażerów. **Wielkość łącznej wymiany pasażerskiej na terenie całego województwa w Wielkopolsce w 2024 roku (38,7 mln os.) pozwoliła zająć 3. miejsce wśród wszystkich regionów**[124]. Liczba pasażerów w porównaniu z rokiem 2014 wzrosła o 13,3 mln, tj. 52%. W obszarach nieobjętych systemem transportu kolejowego połączenia publicznego transportu zbiorowego do stolicy regionu zapewniane są transportem autobusowym. W pozostałych obszarach transport autobusowy stanowi uzupełnienie oferty kolejowej w relacjach do Poznania.
- Województwo jest ważnym w skali kraju ośrodkiem przewozów ładunków. Dotyczy to przede wszystkim transportu samochodowego, którym odbywa się największa część przewozów towarów – 86% przewozów krajowych. W 2024 roku masa nadanych ładunków transportem samochodowym wyniosła 127,3 mln t, a przyjętych ładunków 130,8 mln t, co oznacza, że podobnie jak 8 innych województw w kraju, Wielkopolska zanotowała ujemny bilans przewozów (przewaga importu nad eksportem w masie towarowej). Udział w przewozach ogółem w Polsce kształtował się na poziomie 10,0%, w przypadku nadań i 10,4% w przypadku przyjęć towarów. Klasyfikuje to województwo na 3. miejscu w kraju za mazowieckim i śląskim. **Wielkopolska jest jednocześnie liderem w przewozach towarów za granicę (15,5% ogółu nadanej masy towarów przewożonych) oraz drugim województwem (po śląskim) w przewozach z zagranicy (14,5% przyjętej masy towarów przewożonych)**.

Ryc. 69. Lotniska i lądowiska w województwie wielkopolskim

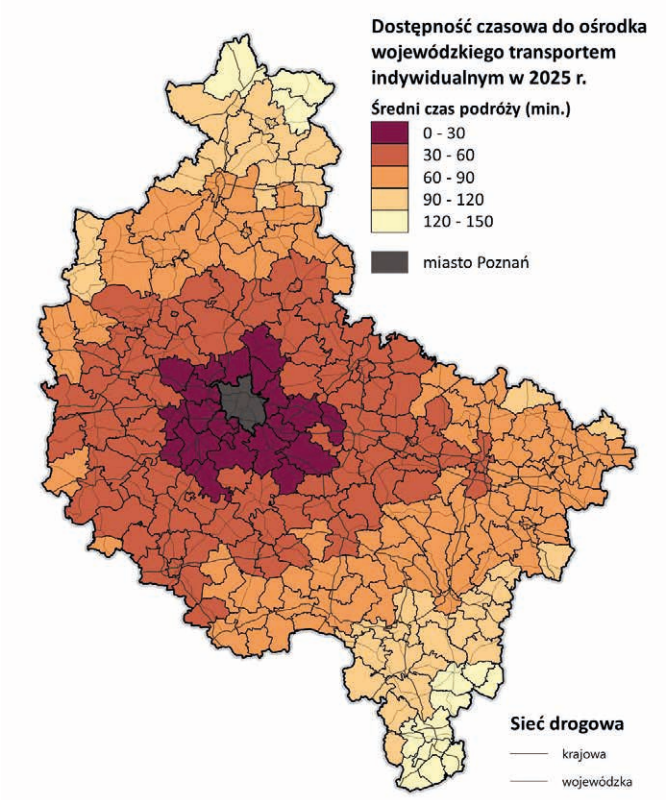
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ULC

- Korzystne położenie regionu oraz dobra dostępność komunikacyjna sprzyja realizacji działalności logistycznej oraz wpływa na rozwój transportu intermodalnego i multimodalnego. W regionie realizowanych jest 12,6% krajowego kontenerowego transportu samochodowego intermodalnego (3. pozycja w Polsce po województwie pomorskim i łódzkim). Dodatkowym atutem w Wielkopolsce jest dobrze rozwinięty rynek powierzchni magazynowych, stanowiących podstawowy element punktowej infrastruktury logistycznej. Infrastruktura logistyczna, w postaci centrów logistycznych i magazynowych koncentruje się w rejonie Poznania (gminy: Kórnik, Tarnowo Podgórne, Swarzędz, Komorniki) oraz w rejonie Konina (gmina Stare Miasto). Z 32 lądowych terminali intermodalnych funkcjonujących w kraju cztery zlokalizowane są na terenie Wielkopolski: dwa w Poznaniu oraz po jednym w Szamotułach i w Swarzędzu.
- Transport lotniczy w regionie jest realizowany poprzez 7 lotnisk cywilnych, w tym najważniejsze: międzynarodowy Port Lotniczy Poznań–Ławica im. Henryka Wieniawskiego, który umożliwia połączenia pasażerskie i cargo w relacjach krajowych i międzynarodowych (por. ryc. 69). Pozostałe lotniska zlokalizowane są: w okolicach Leszna (Strzyżewice), pod Ostrowem Wlkp. (Michałków), pod Grodziskiem Wlkp. (Kąkolewo) oraz pod Poznaniem (Żerniki, Bednary, Kobylnica). **Udział lotniska Poznań–Ławica w krajowym ruchu pasażerskim był niski i w 2024 roku wynosił 6,1%, co plasowało port lotniczy na 6. miejscu w kraju. Świadczy to o wciąż dużym, niewykorzystywanym potencjale portu. Korzystnym zjawiskiem jest w tym aspekcie wysoki wzrost liczby obsługiwanych pasażerów**, w porównaniu do roku 2014 liczba pasażerów wzrosła o 151%, z 1,4 mln do 3,6 mln. Podobna sytuacja dotyczy segmentu cargo

[124] Dane na podstawie tabel ze sprawozdania funkcjonowania rynku transportu kolejowego. Urząd Transportu Kolejowego 2024.

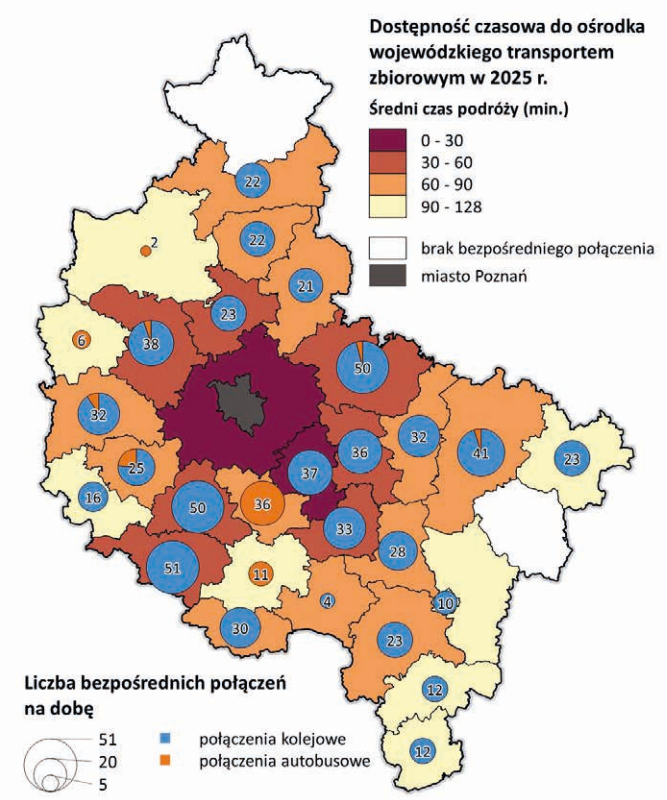
na lotnisku. Udział w przeładunku krajowym był niewielki – 1,9% załadunku i 0,9% wyładunku, co pozycjonowało port na 5. i 6. miejscu, ale w porównaniu do 2014 roku wzrost załadunku o 377% i wyładunku o 299% wskazywał na pozytywne trendy. **Wyzwaniem jest dalsza perspektywa rozwojowa lotniska, którego obecna przepustowość może w niedalekiej przyszłości okazać się niewystarczająca**. Pozostałe lotniska obsługują głównie cywilne przeloty prywatne oraz prowadzą przede wszystkim działalność szkoleniową i sportową.

- Największe rzeki Wielkopolski, tj. Warta z jej dopływem Notecią, pełnią funkcje śródlądowych dróg wodnych, zapewniając połączenie poprzez Odrę z portami w Szczecinie i Świnoujściu oraz z portem w Gdańsku poprzez Wisłę. Jednocześnie Warta i Noteć tworzą Wielką Pętlę Wielkopolski – ważny szlak turystyczny. Najistotniejszą drogą wodną dla żeglugi w regionie jest szlak Wisła – Odra (międzynarodowa droga wodna MDW E70), stanowiący część europejskiego szlaku żeglugowego łączącego Europę Zachodnią i Wschodnią z Kłajpedy do Rotterdamu, obejmujący na terenie Wielkopolski rzekę Noteć. **Transport wodny śródlądowy odgrywa mało znaczącą rolę w systemie transportowym oraz gospodarce regionu, a wymieniane rzeki mają zdecydowanie większe znaczenie w turystyce wodnej. Walorem turystycznym regionu o randze krajowej jest Wielka Pętla Wielkopolski**.
- Wielkość oraz rozciągłość przestrzenna na osi północ – południe województwa ma duży wpływ na dostępność do stolicy regionu. Obszary oddalone mają utrudniony dostęp do centrum regionu, a przez to możliwość absorbcji czynników rozwoju jest mniejsza. Pod względem dostępności czasowej ośrodka wojewódzkiego (por. ryc. 70) najkorzystniejszą sytuację posiadają obszary położone wzdłuż dróg o najwyższych parametrach technicznych. **Wyższa efektywność układu komunikacyjnego w relacjach z Poznaniem występuje w relacji wschód–zachód, z racji przebiegu autostrady A2, a także w relacji północ–południe w obszarze przebiegu drogi ekspresowej S5**.
- **Dostępność czasowa transportem zbiorowym do Poznania** (ryc. 71) **wykazuje się dużym zróżnicowaniem przestrzennym. Najlepszą dostępność transportem zbiorowym posiadają tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie linii kolejowych, co potwierdza kluczową rolę transportu kolejowego w transporcie zbiorowym**. Pozostałe formy transportu zbiorowego, w tym komunikacja autobusowa (zarówno komercyjna, jak i organizowana przez samorządy), pełnią funkcję uzupełniającą. **Na obszarach oddalonych od kolei transport autobusowy często okazuje się niewydolny czasowo i ekonomicznie, co prowadzi do zanikania regularnych połączeń i powstawania tzw. białych plam komunikacyjnych**. Brak infrastruktury towarzyszącej (P&R, B&R) oraz

Ryc. 70. Dostępność czasowa do ośrodka wojewódzkiego transportem indywidualnym w 2025 roku

Źródło: opracowanie na podstawie google-maps.pl

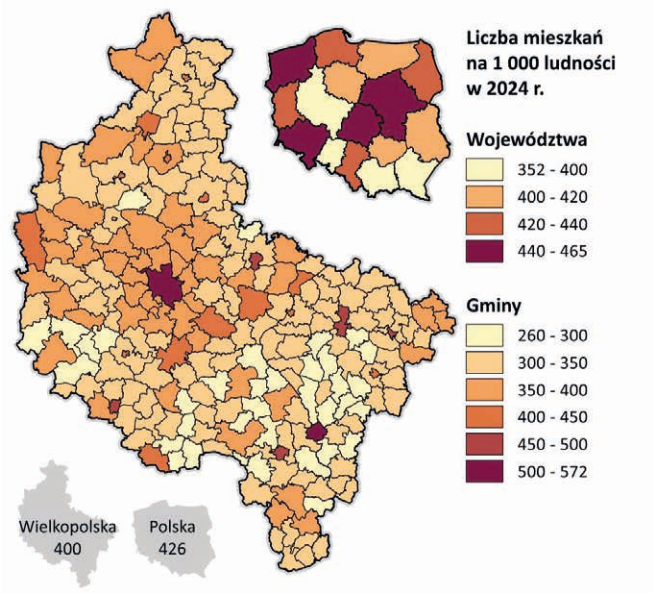
Ryc. 71. Dostępność transportem zbiorowym ośrodka wojewódzkiego w 2025 roku

Źródło: opracowanie na podstawie: e-podroznik.pl, rozklad-pkp.pl

brak integracji rozkładów jazdy sprawiają, że transport zbiorowy przestaje być realną alternatywą. **Efektem jest utrwalenie zależności od samochodów, co bezpośrednio przekłada się na wysoką emisyjność transportu w regionie i degradację standardu życia w mniejszych miejscowościach**.

Mieszkalnictwo

- **Jednym z ważniejszych czynników określających jakość życia są warunki mieszkaniowe**. Obejmują one zarówno jakość mieszkań jak również ich dostępność, uzależnioną od zamożności społeczeństwa.
- **Na terenie województwa wielkopolskiego w 2024 roku zlokalizowanych było 1 391 tys. mieszkań (8,7% zasobów krajowych), co niezmiennie lokuje region na 3. miejscu w Polsce. W porównaniu do 2014 roku liczba mieszkań w regionie powiększyła się o 16% (228,2 tys. mieszkań)**. Z ogółu zasobów mieszkaniowych w Wielkopolsce, 61,9% znajdowało się na terenach miejskich, a 38,1% na obszarach wiejskich. **Analiza zasobów mieszkaniowych na poziomie powiatów wykazała, że większość z nich zlokalizowana była w Poznaniu (22% – 306,6 tys. mieszkań), oraz w powiecie poznańskim (12% – 167,5 tys. mieszkań)**, a najmniej w powiecie międzychodzkim (1,0% – 13,5 tys. mieszkań).
- W 2024 roku w województwie wielkopolskim oddano do użytkowania 19 286 mieszkań, co stanowiło 9,6% podaży krajowej (3. miejsce w kraju za województwami mazowieckim – 19,3% i małopolskim – 10,2%). **W latach 2014–2024 region odpowiadał łącznie za blisko 11% mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce, plasując się tuż za województwem mazowieckim (20,3%)**. W analizowanym okresie skala inwestycji lokowała Wielkopolskę w ścisłej czołówce regionów o najwyższej podaży nowych mieszkań. **Jednak rozkład przestrzenny nowego budownictwa mieszkaniowego w województwie miał charakter nierównomierny – aż 45% mieszkań powstało w Poznaniu i gminach powiatu poznańskiego, co wskazuje na utrwalanie się dysproporcji między centralną częścią regionu a jego pozostałymi obszarami**.
- **Wzrost liczby mieszkań w regionie należy uznać za pozytywny trend, jednak poziom zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych w Wielkopolsce w latach 2014–2024 pozostawał relatywnie niski na tle kraju. W 2024 roku na 1 000 mieszkańców regionu przypadało 400 mieszkań, podczas gdy średnia krajowa wynosiła 426 mieszkań na 1 000 osób** (por. ryc. 72). Mimo systematycznej poprawy sytuacji i stopniowego wzrostu wskaźnika w analizowanym okresie, jego poziom przez cały czas pozostawał poniżej średniej krajowej. Wyraźny dystans dzielił region od województw: mazowieckiego, dolnośląskiego oraz łódzkiego, gdzie w 2024 roku wskaźnik przekraczał poziom 460 mieszkań na 1 000 ludności. **Wskazuje to na niską dostępność mieszkań w regionie i niezmiennie lokuje Wielkopolskę na jednej z ostatnich pozycji w kraju**.

Ryc. 72. Poziom zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych w 2024 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

- **W 2024 roku przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w Wielkopolsce wyniosła 82,1 m² i była wyraźnie wyższa od średniej krajowej (75,6 m²), lokując Wielkopolskę na 3. pozycji wśród województw**. W latach 2014–2024 przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w regionie wzrosła o 1,4 m², przy wzroście o 2,2 m² na poziomie kraju. Ilościowym wskaźnikiem obrazującym warunki zamieszkania jest przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę. W Wielkopolsce odnotowano przyrost wielkości mieszkań na osobę w stosunku do 2014 roku o 5,8 m², która w 2024 roku wyniosła 32,8 m² i była wartością zbliżoną do przeciętnej w kraju (32,2 m²).
- Budynki mieszkalne w regionie pod względem udziału procentowego obiektów podłączonych do infrastruktury technicznej przewyższają średnie wartości dla Polski. W 2024 roku Wielkopolska odznaczała się 93,0% udziałem budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej (w kraju 86,0%) i 61,3% podłączonych do sieci kanalizacyjnej (w kraju 54,8%). Region wyróżniał się 2. najwyższym poziomem zwodociągowania w Polsce, za województwem opolskim (94,1%), natomiast pod względem poziomu skanalizowania zajmował 6. miejsce. **W Wielkopolsce występują znaczne dysproporcje w odsetku budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej między miastami (82,7%) a obszarami wiejskimi (48,5%). Nadal identyfikowane są gminy wiejskie bez dostępu**

do sieci kanalizacyjnej m.in.: Dąbie, Rychwał oraz Koźmin Wlkp.

- **Województwo wielkopolskie na tle kraju cechuje się przeciętnym poziomem dostępu do sieci gazowej, przy jednocześnie wyraźnym zróżnicowaniu wewnątrzregionalnym**. W 2024 roku odsetek budynków mieszkalnych posiadających czynne przyłącze gazowe wyniósł 47,8%, co oznaczało wzrost o 10 p.p. względem 2014 roku (37,8%). Poziom ten był zbliżony do średniej krajowej (47,4%), jednak wyraźnie niższy niż w województwach o najwyższym poziomie zgazyfikowania, tj. podkarpackim (80,5%), małopolskim (69,9%) oraz śląskim (63,5%). W Wielkopolsce budynki mieszkalne posiadające czynne przyłącze gazowe zdecydowanie przeważały w miastach i centralnej części regionu, przy ograniczonej dostępności na pozostałym obszarze województwa, szczególnie na terenach wiejskich.
- **Wielkopolska, mimo stopniowego rozwoju, nadal nie wyróżnia się na tle kraju pod względem dostępności do systemu ciepłowniczego**. Korzystają z niego przede wszystkim mieszkańcy miast. Sprzedaż energii cieplnej dla budynków mieszkalnych w regionie jest na przeciętnym poziomie.
- Udział wydatków na użytkowanie mieszkania i nośniki energii[125] w wydatkach ogółem to istotny wskaźnik obciążenia budżetu domowego kosztami stałymi. Kategoria ta jest drugą co do wielkości pozycją w budżetach polskich gospodarstw domowych, przy czym blisko 60% to wydatki związane z nośnikami energii. **W 2024 roku w Wielkopolsce udział wydatków na użytkowanie mieszkania i nośniki energii w wydatkach ogółem wynosił 22,2%, przewyższając średnią krajową wynoszącą 18,8% i był najwyższy wśród województw**.

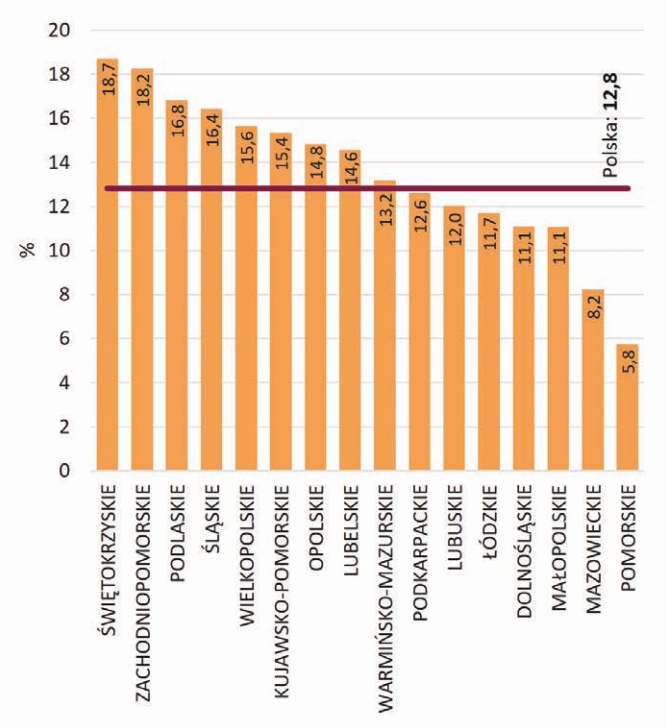
Polityka przestrzenna władz lokalnych

- Stan i jakość przestrzeni, zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich, są bezpośrednio związane z polityką przestrzenną prowadzoną przez władze gminne. Wyrazem polityki przestrzennej kształtowanej i prowadzonej na poziomie lokalnym są dokumenty planistyczne w postaci gminnych aktów planowania przestrzennego. Jednym z nich jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP) – akt prawa miejscowego, który szczegółowo określa przeznaczenie, warunki zabudowy oraz zagospodarowanie terenu. **Stan pokrycia obszaru województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego nie wyróżnia się w skali kraju. W 2024 roku MPZP pokryte było 22,9% powierzchni regionu, tj. mniej niż w Polsce – 32,5% (9. miejsce w kraju)**. W ponad połowie gmin (53,5%) planami miejscowymi objęte było mniej niż 10% ich powierzchni, a w przedziale od 10%–20% znajdowało się 13,7% gmin. Powierzchnia MPZP przekraczająca 90% powierzchni gminy dotyczyła 13,3% gmin w Wielkopolsce. **Pomimo, że w Wielkopolsce obowiązywała największa w kraju liczba planów miejscowych (10 426), to ich średnia powierzchnia była jedną z najmniejszych – 66 ha (13. miejsce w Polsce)**. Powierzchnia gruntów rolnych, dla których zmieniono w planach miejscowych przeznaczenie terenu na cele nierolnicze wyniosła 5,1% powierzchni pokrytej MPZP ogółem, tj. znacznie więcej niż średnio w kraju – 3,2%.

  Rozpoczęta w 2023 roku reforma planowania przestrzennego ma na celu skuteczniejsze egzekwowanie zasady ładu przestrzennego poprzez zastąpienie dotychczasowych studiów uwarunkowań nowym, wiążącym aktem prawa miejscowego – planem ogólnym. Dzięki temu przyszła zabudowa będzie musiała być ściśle adekwatna do kierunków rozwoju wyznaczonych w dokumentach planistycznych, co ograniczy niekontrolowane rozlewanie się miast i zapewni spójność funkcjonalno-estetyczną przestrzeni.
- **Rewitalizacja stanowi jeden z obszarów aktywności władz lokalnych skierowanych na poprawę stanu zagospodarowania i jakości życia na obszarach będących w stanie kryzysowym. Jej efektem powinno być przywrócenie funkcji danego obszaru z uwzględnieniem nowych uwarunkowań i potrzeb**. Działania samorządu gminnego mogą być prowadzone na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR), wprowadzonym ustawą o rewitalizacji z 2015 roku oraz (do końca 2023 roku) na podstawie innych dokumentów, w tym wcześniejszego rozwiązania, tj. Lokalnego Programu Rewitalizacji (LPR).
- **Wielkopolska wykazuje dużą aktywność w zakresie rewitalizacji – w 2023 roku działania takie prowadziły 144 gminy (63,7% z 226, 4. miejsce w kraju)**, o 3 mniej niż w 2022 roku. Dla porównania w całej Polsce dotyczyło to 1 290 gmin (52,1% wszystkich gmin), o 150 gmin mniej niż w roku poprzednim.
- Obszar rewitalizacji obejmuje całość lub część obszaru zdegradowanego gminy, charakteryzującego się silną koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz problemów o naturze gospodarczej, technicznej, środowiskowej czy przestrzenno-funkcjonalnej.

  W 2023 roku w Wielkopolsce obszary rewitalizacji obejmowały 137,3 tys. ha (o 7,9 tys. ha mniej niż w 2022 roku), co stanowiło 4,6% powierzchni ogółem, tj. więcej niż średnio w Polsce – 3,3%, a region zajął 4. miejsce wśród województw, za kujawsko-po-

[125] Opłaty za najem mieszkania, materiały i usługi związane z konserwacją mieszkania lub domu i inne usługi związane z zamieszkiwaniem m.in. zaopatrywanie w wodę, usługi kanalizacyjne, wywóz nieczystości, koszty zarządzania i administracji nieruchomością oraz nośniki energii.

Ryc. 73. Odsetek ludności gmin zamieszkującej obszary rewitalizacji w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

morskim (8,7%), świętokrzyskim (6,6%) i lubelskim (6,5%).

W Polsce w 2023 roku obszary rewitalizacji zamieszkiwało 4 823,4 tys. osób, tj. 12,8% wszystkich mieszkańców kraju (por. ryc. 73). Najwyższy odsetek ludności w tych obszarach występował m.in. w gminach województw świętokrzyskiego (18,7%), zachodniopomorskiego (18,2%), podlaskiego (16,8%), śląskiego (16,42%) i wielkopolskiego (15,6%, 5. miejsce w kraju), a najmniejszy – w gminach województwa pomorskiego (5,8%) i mazowieckiego (8,2%). W Wielkopolsce liczba osób w obszarach rewitalizacji w ciągu ostatniego roku zmniejszyła się o 22,0 tys. osób.

O Wśród typu funkcjonalnego terenów, na których ustanowiono obszary rewitalizacji, w 2023 roku dominowały tereny mieszkaniowe wraz z towarzyszącymi terenami usługowymi i komunikacyjnymi (por. ryc. 74). **W województwie obejmowały one 76,4% powierzchni obszarów rewitalizacji**, z tego 21,5% znajdowało się w mieście, a 54,9% na wsi. Tereny niezamieszkane zabudowane stanowiły 10,3%, pozostałe tereny niezamieszkane – 10,2%, a tereny zieleni (parki, zieleńce, cmentarze) – 3,1%. **Struktura ww. terenów na poziomie kraju była podobna** (odpowiednio 72,6%, 8,0%, 16,3% i 3,1%).

O W Polsce w obowiązujących w 2023 roku programach rewitalizacji zaplanowanych było 29,6 tys. przedsięwzięć, w tym 15,3% rozpoczęto, realizowano lub zakończono w tym okresie. Największy udział ww. przedsięwzięć z ogółu przedsięwzięć zaplanowanych odnotowano w województwach pomorskim (30,6%), wielkopolskim (20,9%, 2. miejsce w kraju) i dolnośląskim (20,3%), a najmniej w województwie warmińsko-mazurskim (4,9%) oraz lubelskim (6,4%).

Ryc. 74. Udział typów funkcjonalnych terenów w powierzchni obszarów rewitalizacji w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 75. Struktura przedsięwzięć zaplanowanych w programach rewitalizacji według obszaru interwencji w 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wśród zaplanowanych przedsięwzięć dominowały interwencje w obszarze społecznym (41,5%), duży udział posiadały także interwencje w obszarach przestrzenno-funkcjonalnym (25,8%) oraz technicznym (20,0%), a najmniejszy interwencje w obszarze środowiskowym (5,7%) oraz gospodarczym (6,9%) (por. ryc. 75). **Struktura ww. przedsięwzięć na poziomie kraju była podobna**, ale z mniejszym udziałem interwencji społecznych (odpowiednio 36,2%, 27,9%, 20,8%, 7,3% i 7,7%).

Najwięcej – 48,6% – działań rewitalizacyjnych było realizowanych przez gminy miejsko-wiejskie, natomiast najmniej przez miasta na prawach powiatu – 7,8%. Także struktura obszarów interwencji była inna w miastach na prawach powiatu. Na pierwszym miejscu w gminach miejsko-wiejskich (44,1%) znalazły się działania w obszarze społecznym, natomiast w mia-

stach na prawach powiatu działania o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym.

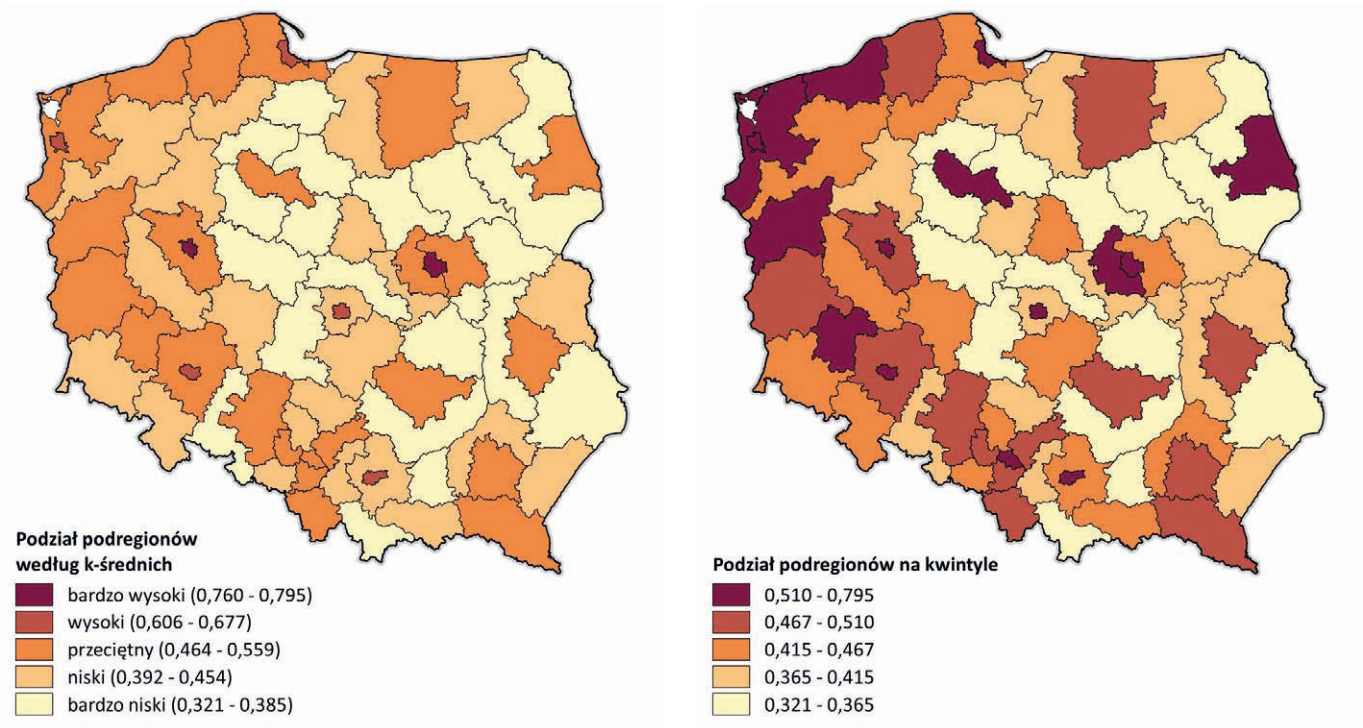
- Wśród efektów prowadzonych działań rewitalizacyjnych największy udział regionu w skali kraju w latach 2020–2023[126] odnotowano w zakresie m.in.: liczby wyremontowanych budynków zabytkowych (18,4%), liczby wyremontowanych budynków nieposiadających statusu zabytku (16,6%), liczby nowych budynków infrastruktury społecznej (14,9%). Z kolei w samym 2023 roku były to: długość wybudowanych dróg dla rowerów (23,2%), liczba wyremontowanych budynków nieposiadających statusu zabytku – mieszkalnych (22,3%) oraz innych niż mieszkalne (19,0%).

[126] Dane BDL GUS dotyczące rewitalizacji w gminach dostępne są od 2020 roku.

6. Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i poziom dobrostanu w regionie

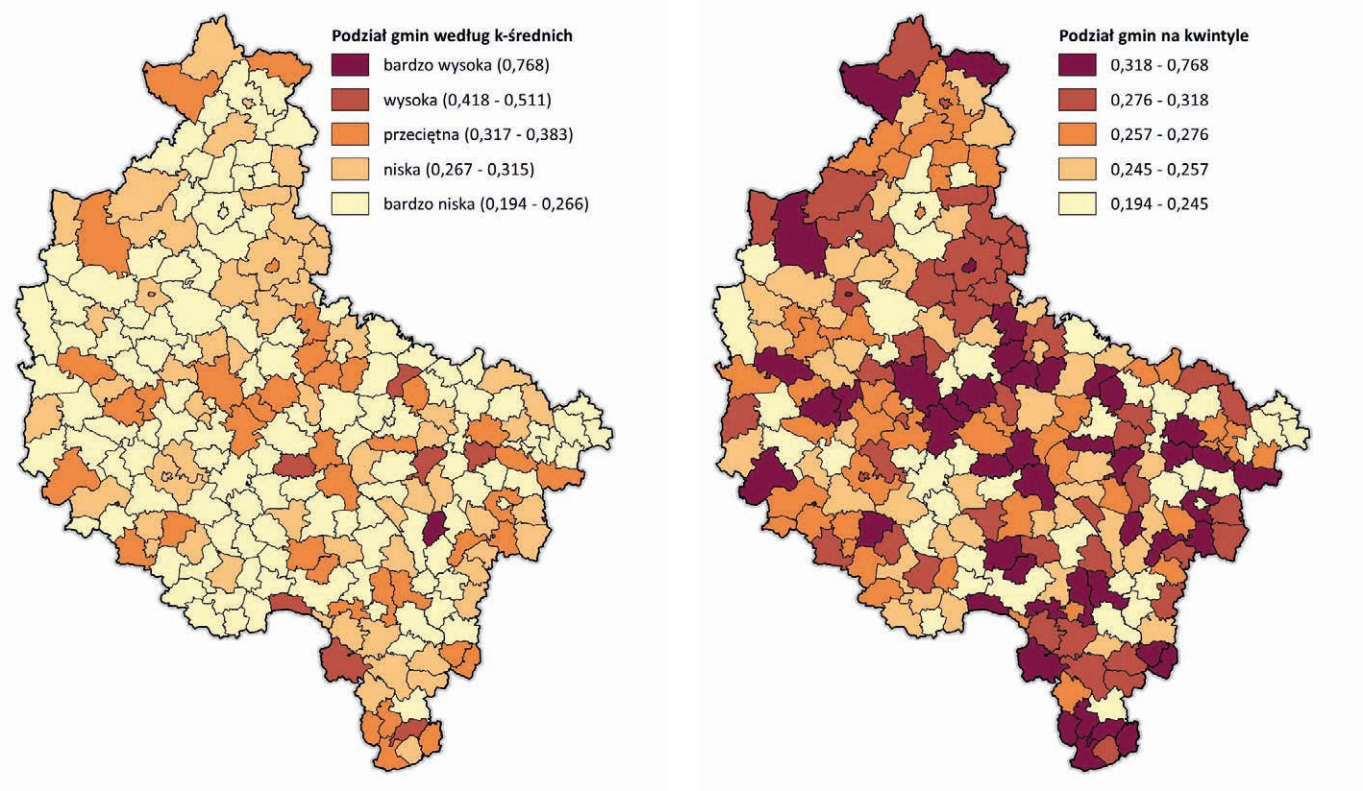
- **Analiza wartości współczynnika zmienności w zakresie zróżnicowań regionalnych województw (liczonego według podregionów) wykazała duże zróżnicowanie Wielkopolski w zakresie kapitału ludzkiego, gospodarczego i instytucjonalnego[127]. Wewnętrzne zróżnicowania rozwoju województw występują we wszystkich regionach, natomiast Wielkopolska jest regionem rozległym, w którym odnotowuje się relatywnie silne zróżnicowania wewnętrzne**. Poniżej zaprezentowano ogólne wnioski z analizy współczynnika zmienności w zakresie wszystkich kapitałów (ludzkiego, gospodarczego, przyrodniczego, instytucjonalnego oraz relacyjnego):
  - Pod względem zmienności kapitału ludzkiego w skali podregionów w 2022 roku województwo wielkopolskie (34,64%) zajęło 3. pozycję za regionami: dolnośląskim (44,03%) oraz świętokrzyskim (36,33%), co świadczyło o stosunkowo dużym zróżnicowaniu wewnętrznym. Natomiast przyrost wartości współczynnika zmienności plasował Wielkopolskę na 9. miejscu w latach 2011–2022 i 10. miejscu w latach 2000–2022 wśród 17 regionów.
  - Pod względem zmienności kapitału gospodarczego w 2022 roku województwo wielkopolskie (41,71%) zajęło 5. miejsce, za regionami: lubelskim (85,96%), małopolskim (77,18%), mazowieckim regionalnym (57,97%) oraz warszawskim stołecznym (44,06%).
  - Zróżnicowanie kapitału przyrodniczego było relatywnie najniższe i większość regionów odnotowała spadek zróżnicowania. Wprawdzie województwo wielkopolskie plasowało się na 6. miejscu w kraju, ale wartość współczynnika zmienności była bardzo niska (16,8%).
  - Województwo wielkopolskie charakteryzowało się niemal najwyższą wartością współczynnika zmienności kapitału instytucjonalnego (41,34%) – ustępując jedynie regionowi warszawskiemu stołecznemu (43,54%). Generalnie, najmniejsze zróżnicowania tego kapitału występowały w województwach Polski Wschodniej – słabiej rozwiniętej gospodarczo.
  - Województwo wielkopolskie znalazło się na czele listy regionów pod względem wzrostu wartości współczynnika zmienności kapitału relacyjnego w latach 2011–2022, ale samo zróżnicowanie w 2022 roku pozostało na niskim poziomie 19,27%, co jednak uplasowało region na 4. miejscu w kraju, choć w 2011 roku wartość współczynnika ta była niemal najniższa w Polsce.
- Podsumowaniem analiz jest bazujący na 5 kapitałach syntetyczny wskaźnik rozwoju społeczno-gospodarczego województw (liczony na poziomie podregionów, przyjmujący wartości od 0 do 1) (por. ryc. 76). Region (0,48) na rok 2022 osiągnął średnio wyższy poziom wskaźnika rozwoju od kraju (0,45). Wielkopolskę najsilniej reprezentuje podregion miasta Poznań (0,76), który w rankingu na rok 2022 plasuje się na 2. pozycji (za miastem Warszawa). Pozostałe jednostki w gronie 73 podregionów kraju zajmują pozycje nr: 17. (podregion poznański), 35. (podregion leszczyński), 40. (podregion kaliski), 52. (podregion pliski), 66. (podregion koniński). **W porównaniu do innych województw Wielkopolska jest mocno zróżnicowanym wewnętrznie regionem pod względem poziomu rozwoju, natomiast osiągniętą wartość współczynnika zmienności (27,9%) należy interpretować jako świadczącą o zróżnicowaniu umiarkowanym**.
- Ocena zróżnicowań wewnętrznych w 2022 roku na poziomie gmin (por. ryc. 77) wymaga zwrócenia uwagi na następujące zagadnienia związane z wartościami wskaźnika syntetycznego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego:
  - Najwyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie charakteryzował się obszar wokół Poznania, gdzie cztery gminy zaklasyfikowano do najwyższej klasy rozwoju (Poznań, Tarnowo Podgórne, Suchy Las, Puszczykowo) i gdzie wytworzył się silnie rozwinięty obszar o w miarę wyrównanym potencjale.
  - Poza obszarem wokół Poznania wyróżniały się też gminy miejskie – wszystkie plasowały się w czwartej (najwyższej) grupie kwartylowej. Część z nich ma już wytworzony dość dobrze rozwinięty obszar funkcjonalny (Leszno, Piła, Gniezno). Jednocześnie część ważnych ośrodków wciąż funkcjonuje w relatywnie słabym otoczeniu (Konin, Kalisz).
  - Analiza przestrzenna wykazała wyraźny kontrast między bardziej rozwiniętą centralną i zachodnią częścią regionu oraz słabszym wschodem – generalnie znaczna część gmin o bardzo niskim

[127] Na podstawie: dr Julita Łukomska, dr Magdalena Cybulska, dr hab. Wojciech Dziemianowicz, Samuel Turosz. Analiza zróżnicowania społeczno-gospodarczego województwa wielkopolskiego wraz z oceną konwergencji rozwoju poszczególnych jej obszarów w porównaniu do sytuacji w Polsce. Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2024.

Ryc. 76. Wskaźnik syntetyczny rozwoju społeczno-gospodarczego w podregionach Polski (2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Analizy zróżnicowania społeczno-gospodarczego województwa wielkopolskiego wraz z oceną konwergencji rozwoju poszczególnych jej obszarów w porównaniu do sytuacji w Polsce. Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2024

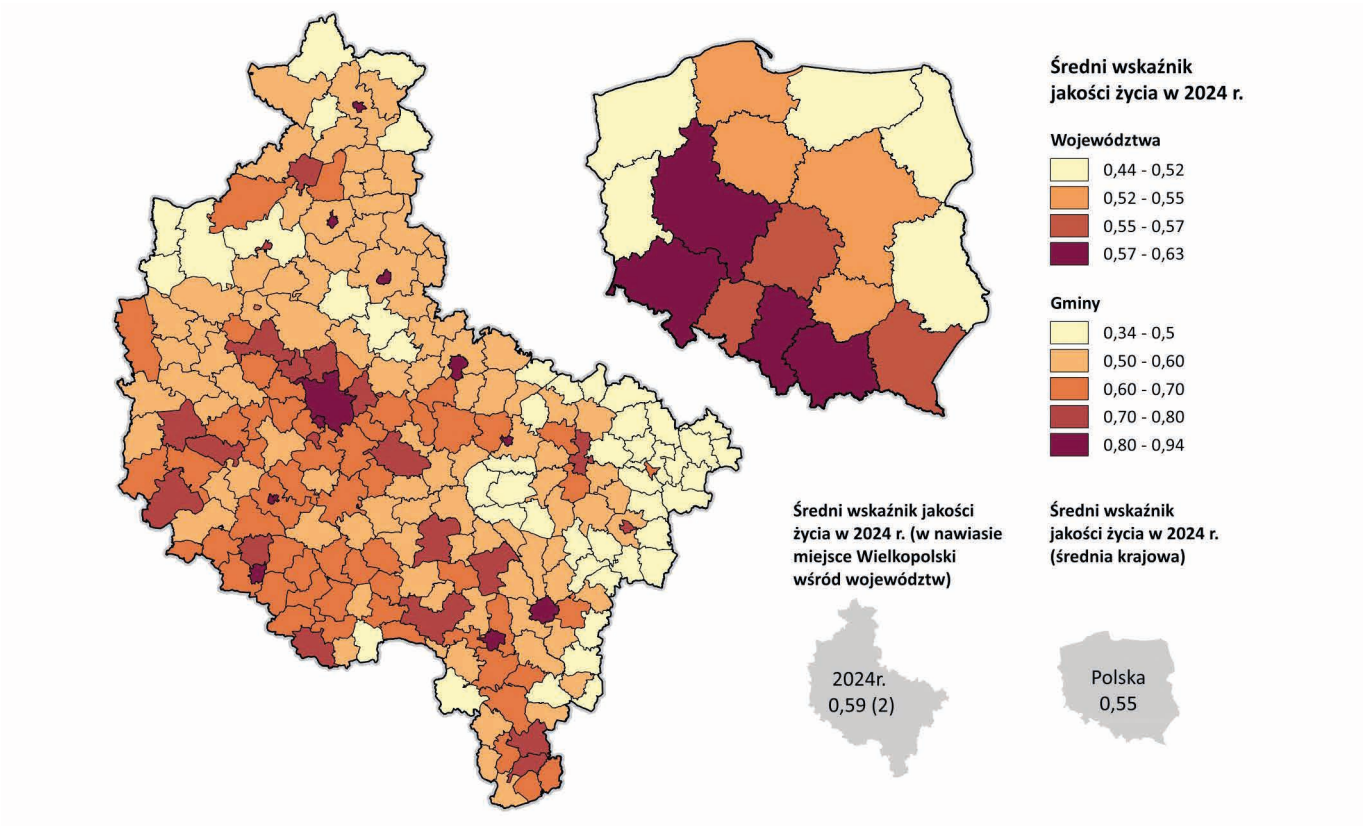

Ryc. 77. Wskaźnik syntetyczny rozwoju społeczno-gospodarczego w gminach województwa wielkopolskiego (2022)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Analizy zróżnicowania społeczno-gospodarczego województwa wielkopolskiego wraz z oceną konwergencji rozwoju poszczególnych jej obszarów w porównaniu do sytuacji w Polsce. Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie WROT. Poznań 2024

poziomie rozwoju położona była we wschodniej części województwa.

– Analizowane okresy 2000–2022 oraz 2011–2022 były w istocie podobne w wymiarze zmian prze-

Ryc. 78. Średni wskaźnik jakości życia wyznaczony w oparciu o 90 wskaźników cząstkowych z zastosowaniem wag eksperckich

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu: Ocena jakości życia w gminach i przewodnik po location intelligence dla biznesu i samorządów. Algolytics 2025

strzennych, ale kluczowy był fakt, że w latach 2000–2022 zdecydowanie więcej gmin należało do grupy o bardzo niskiej dynamice zmian, niż w okresie 2011–2022.

- Pomiaru jakości życia w regionie dokonano na podstawie średniego wskaźnika jakości życia w województwach[128] (por. ryc. 78) uwzględniającego 90 wskaźników cząstkowych. **Ocena dobrostanu społecznego obejmuje nie tylko wskaźniki ekonomiczne, lecz także czynniki społeczne, środowiskowe i instytucjonalne. Mimo ogólnego wzrostu gospodarczego jakość życia nadal wykazuje wyraźne zróżnicowanie wewnątrzregionalne, zwłaszcza między największymi miastami a mniejszymi ośrodkami i obszarami wiejskimi. Na tle kraju Wielkopolska (0,59) plasowała się w ścisłej czołówce – tuż za województwem śląskim** (0,63) – wyprzedzając m.in. małopolskie i dolnośląskie, **co potwierdza jej stabilną i konkurencyjną pozycję wśród najlepiej rozwiniętych regionów**.
- **W Wielkopolsce najwyższy poziom dobrostanu odnotowały przede wszystkim miasta na prawach powiatu oraz ośrodki powiatowe. Wśród najlepiej ocenianych gmin dominowały jednostki miejskie, uzupełnione o kilka silnie zurbanizowanych gmin podmiejskich powiązanych z obszarem metropolitalnym Poznania**. Najwyższe wartości wskaźnika koncentrowały się w centralnej części regionu – w Poznaniu i jego strefie wpływu, a także w południowej części regionu i w pasie miast na północny (m.in. Złotowie, Chodzieży, Wągrowcu). **Liderami w rankingu były miasta: Leszno, Złotów i Poznań, które łączy bardzo dobra dostępność usług publicznych, wysoka jakość edukacji, sprawność służb ratunkowych, rozwinięty transport publiczny oraz szeroka dostępność usług codziennych[129]. Wspólnym ograniczeniem – typowym dla miast – pozostają czynniki środowiskowe, takie jak jakość powietrza i hałas**.

Na przeciwległym biegunie znalazły się gminy położone na peryferiach wschodniej i północnej Wielkopolski. Są to obszary charakteryzujące się rozproszoną zabudową, dużymi odległościami do usług zdrowotnych, słabszą dostępnością drogową i ograniczoną ofertą transportu publicznego, dłuższym czasem interwencji służb oraz mniejszą dostępnością usług codziennych w zasięgu krótkiej podróży. Najniższe wyniki odnotowano w gminach Wierzbinek, Brudzew i Dąbie.

[128] Na podstawie raportu: Ocena jakości życia w gminach i przewodnik po location intelligence dla biznesu i samorządów. Algolytics 2025.

[129] Dostępność usług codziennych – wskaźnik syntetyczny określający poziom i zróżnicowanie podstawowej infrastruktury usługowej na danym obszarze, obliczony jako agregat wskaźników cząstkowych obejmujących dostęp do urzędów, sklepów spożywczych, paczkomatów, zakładów leczenia zwierząt oraz różnorodność i dostępność lokali gastronomicznych, salonów kosmetycznych i zakładów fryzjerskich.

Wnioski końcowe

Kapitał ludzki i procesy demograficzne

Wielkopolska zmaga się z wyraźnym regresem demograficznym. Nie jest to problem lokalny, lecz systemowy i obejmuje cały kraj. Spadek liczby urodzeń wynika z głębokich przemian cywilizacyjnych. Ponadto notuje się wysoki wskaźnik zgonów w stosunku do urodzeń. Oznacza to zwiększenie obciążenia systemu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej oraz zmniejszającą się liczbę osób w wieku produkcyjnym, co w przyszłości będzie miało negatywne konsekwencje dla rynku pracy.

Utrzymujący się ujemny przyrost naturalny stanowi zagrożenie dla stabilnego rozwoju gospodarczego Wielkopolski. Przy zmniejszającej się liczbie dzieci przekształceń będzie wymagał sektor edukacji i sektor usług dla osób starszych. Taka sytuacja stawia decydentów przed koniecznością opracowania nie tylko strategii przyciągania nowych mieszkańców (migracje), aby zrównoważyć ubytki naturalne, ale także dostosowania miejsc i usług do skali potrzeb seniorów, rozwoju świadczenia usług w społeczności lokalnej i opieki długoterminowej.

Wielkopolska staje się regionem, w którym co czwarty mieszkaniec to senior. Wydłużanie się długości życia to sukces cywilizacyjny, ale tempo tych zmian wymaga szybkich inwestycji w system opieki i aktywizacji osób starszych. Stały wzrost liczby osób starszych, tj. 60 lat i więcej, wymusza na władzach regionu dostosowanie usług publicznych. Kluczowe obszary wymagające uwagi to: geriatria, profilaktyka i opieka zdrowotna, srebrna gospodarka oraz wsparcie społeczne.

Dalszego silnego rozwoju wymagają produkty i usługi białej gospodarki (opieki zdrowotnej), a także poprawa dostępu do nich. Szczególnie istotne są działania kompleksowe, obejmujące system usług zdrowotnych, społecznych, opiekuńczych i edukacyjnych (np. dostosowane do potrzeb kierunki medyczne i okołomedyczne), wykorzystujące nowoczesne technologie cyfrowe (np. w ramach telemedycyny, teleopieki).

Niski poziom nasycenia kadrami medycznymi, przy jednoczesnym wzroście obłożenia łóżek szpitalnych i starzeniu się populacji, stanowią wąskie gardło systemu ochrony zdrowia w regionie. Deficyt ten może w najbliższych latach ograniczać dostępność do świadczeń i wydłużać kolejki, co w kontekście wysokiej umieralności na nowotwory i choroby układu krążenia, wymaga działań samorządu wspierających poprawę systemu zdrowia w regionie.

Wielkopolska boryka się z problemem niskiej dostępności personelu medycznego. Konieczne jest racjonalne planowanie rozwoju kadr medycznych i zachęcenie odpowiedniej liczby osób do kształcenia się na kierunkach medycznych. Kluczowe jest inwestowanie w podnoszenie kwalifikacji obecnego personelu oraz wdrożenie działań powstrzymujących kadry medyczne przed odpływem do innych branż lub emigracją. Zapewnienie odpowiedniej dostępności do personelu medycznego, opartej na potrzebach mieszkańców, stanowi jedno z najważniejszych wyzwań współczesnej polityki zdrowotnej. Jednym z czynników ją determinującym są zasoby kadrowe pracujące bezpośrednio z pacjentem.

Szybkie tempo zmian na rynku pracy, spowodowane m.in. postępującym rozwojem technologicznym sprawia, że niezbędne jest elastyczne reagowanie na pojawiające się zapotrzebowanie na nowe kompetencje i kwalifikacje. Postęp technologiczny może prowadzić do polaryzacji rynku pracy, szczególnie w aspekcie wypierania pracy ludzkiej przez nowoczesne technologie, a jednocześnie prowadzić do wzrostu zapotrzebowania na pracowników o nowych kwalifikacjach. Kluczowe jest więc tworzenie warunków dla rozwoju edukacji ustawicznej. Zwiększanie umiejętności mieszkańców związanych z obsługą nowych technologii stwarza szansę na uczestnictwo w globalnym przepływie informacji i wiedzy, również w zakresie inwestycji i przedsiębiorczości.

Konieczne jest zwiększanie szans na zatrudnienie przez dostosowanie procesu kształcenia do oczekiwań pracodawców. Obecnie odczuwany jest niedostatek wykwalifikowanej kadry. Odpowiednie kompetencje są również podstawą funkcjonowania atrakcyjnych miejsc pracy, sprzyjają uzyskaniu wyższych wynagrodzeń (te z kolei ograniczają skalę i poziom ubóstwa).

Wysoka produktywność i konkurencyjność gospodarki cechują się nie tylko pełnym wykorzystaniem istniejących zasobów pracy, ale także ukierunkowaniem ich na innowacyjną gospodarkę. W tym celu należy rozwijać mechanizmy aktywizujące niewykorzystane zasoby pracy np. osoby w wieku emerytalnym. Należy wspierać aktywność zawodową seniorów, ponieważ wiele osób starszych nadal pracuje lub szuka pracy, co tworzy popyt na nowe formy

zatrudnienia i usługi wspierające aktywność zawodową. Należy rozwijać nowe mechanizmy finansowania przedsiębiorczości, jak finansowanie społecznościowe czy fundusze podwyższonego ryzyka.

Wielkopolska zmaga się z wysoką biernością zawodową kobiet. Problemem jest niska aktywność zawodowa kobiet na rynku pracy, która jest uwarunkowana brakiem odpowiedniej infrastruktury społecznej (opieka nad osobami zależnymi), zbyt małą dostępnością elastycznych form zatrudnienia (np. praca zdalna, niepełny etat) oraz niedopasowaniem kompetencji do potrzeb pracodawców (np. niski poziom umiejętności, niedostateczne doświadczenie zawodowe). Należy także zwrócić uwagę na brak aktywności zawodowej kobiet spowodowanej m.in. chorobą lub niepełnosprawnością, pracującym partnerem oraz otrzymywaniem świadczeń społecznych. Kluczowe działania w zakresie przeciwdziałania bierności zawodowej kobiet to: wsparcie matek w zdobyciu/utrzymaniu kwalifikacji, ułatwienie w podjęciu pierwszej pracy, odpowiednie pośrednictwo i doradztwo zawodowe. Istotne jest rozbudowanie infrastruktury opiekuńczej, dofinansowanie i dotacje na powrót kobiet do pracy po urodzeniu dziecka oraz poprawienie elastyczności i opłacalności pracy (np. promowanie pracy w niepełnym wymiarze).

Wielkopolska jest postrzegana przez migrantów spoza UE jako region oferujący stabilne warunki bytowe i szerokie perspektywy zawodowe. Skala wzrostu liczby wniosków stanowi duże wyzwanie administracyjne dla urzędów, ale jednocześnie jest istotnym impulsem dla rozwoju regionalnego rynku pracy. Istotne jest zapewnienie cudzoziemcom legalnie przebywającym w Wielkopolsce dostępu do usług, które pozwolą uzyskać samodzielność ekonomiczną, a także zachęcanie do udziału w życiu publicznym, społecznym i kulturalnym regionu. Spotkanie różnych kultur w regionie sprzyja innowacyjności i otwartości społecznej, budując nowoczesny wizerunek województwa.

Kluczowe dla prowadzenia efektywnej polityki migracyjnej jest przyspieszenie procedur legalizacji pracy, wykorzystanie pełnego potencjału kompetencji migrantów (ang. upskilling – proces podnoszenia kwalifikacji zawodowych poprzez rozwijanie i pogłębianie posiadanych już umiejętności w ramach obecnej roli zawodowej) integracja na lokalnych rynkach pracy (wsparcie w odnalezieniu się w polskich przepisach), zachęcanie migrantów czasowych do dłuższego związania się z wielkopolskimi firmami, co obniży koszty rekrutacji dla pracodawców.

Utrzymuje się wysokie dodatnie saldo migracji wewnętrznych. Region doświadcza wyraźnego odpływu ludności z miast na wieś, co świadczy o niesłabnącej atrakcyjności gmin okalających największe miasta Wielkopolski. Wyzwaniem jest przeciwdziałanie dezurbanizacji i chaotycznej suburbanizacji, których efektem jest spadek liczby ludności miast na rzecz otaczających je obszarów funkcjonalnych. Tak silne przesunięcie populacji z centrów miast na ich obrzeża generuje ogromne wyzwania w zakresie transportu, infrastruktury, usług publicznych oraz gospodarki przestrzennej.

Kapitał ekonomiczny i procesy gospodarcze

Województwo wielkopolskie utrzymuje pozycję jednego z liderów gospodarczych kraju, charakteryzując się wysoką stabilnością koniunkturalną oraz relatywnie dużą odpornością na kryzysy zewnętrzne. Te aspekty wysokiego rozwoju, widoczne między innymi w silnym proeksportowym zorientowaniu gospodarki oraz względnie dużej atrakcyjności inwestycyjnej, stanowią fundament, który należy systematycznie wspierać, aby zachować zdolność regionu do adaptacji wobec negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, nieprzewidzianych czynników zewnętrznych.

Pomimo, że region posiada solidne podstawy gospodarcze, to transformacja w kierunku nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy w obszarze innowacji, zaawansowanych technologii oraz kapitału ludzkiego przebiega wolno. W Wielkopolsce odnotowuje się stopniowy wzrost wartości wskaźników związanych z innowacyjnością, ale nadal kształtują się one na niesatysfakcjonującym poziomie, często nie przekraczając średnich wartości dla Polski, przez co dostępny w regionie potencjał badawczo-rozwojowy pozostaje nie w pełni wykorzystany.

Pomimo coraz większej powszechności wykorzystania nowoczesnych technologii, co można wiązać ze stopniową transformacją cyfrową i rozwojem Przemysłu 4.0 i 5.0, nadal istnieje duża potrzeba kształtowania postaw proinnowacyjnych oraz rozwoju regionalnego wymiaru innowacyjności, w którym uczelnie, samorządy i przedsiębiorstwa współpracują w tworzeniu rozwiązań, odpowiadających lokalnym wyzwaniom – energetycznym, środowiskowym i społecznym. Zacieśnianie partnerstw i współpracy różnych podmiotów wpłynie na eliminację barier systemowych i tworzenie trwałych bodźców dla gospodarki opartej na wiedzy i zrównoważonym rozwoju, wzmacniając jednocześnie odporność regionu na sytuacje kryzysowe i zagrożenia w długiej perspektywie.

Średni poziom produktywności pracy w województwie wielkopolskim oznacza średnią wartość dodaną generowaną przez jednego pracownika i może wpływać na niższe wynagrodzenia i zamożność mieszkańców regionu. Pułapka niskiej innowacyjności i produktywności oznacza konkurowanie niskimi kosztami pracy oraz tradycyjnymi modelami produkcji zamiast innowacjami procesowymi i produktowymi.

Mimo wzrostu płac w Wielkopolsce, nadal pozostają one na niższym poziomie od ogólnopolskich. Ryzykiem jest odpływ wysoko wykwalifikowanych specjalistów do miast spoza województwa, oferujących lepsze warunki finansowe. Aby przedsiębiorstwa mogły się rozwijać, muszą starać się o pracowników z innych regionów lub zagranicy, a re-

latywnie niższe wynagrodzenia stanowią w tym przypadku barierę i wyzwanie dla wzrostu konkurencyjności regionu. Konieczne jest wzmocnienie systemu edukacji oraz współpraca zarówno z uczelniami wyższymi, jak i pracodawcami, aby kształcić kadry w zawodach oferujących wysokie płace.

Wciąż zbyt mała jest skuteczność dotychczasowych mechanizmów (prawnych, rynkowych) mających na celu wyrównywanie płac między płciami. Niższe zarobki kobiet bezpośrednio przekładają się na ich mniejszą zdolność oszczędnościową, niższą zdolność kredytową oraz na niższe świadczenia emerytalne w przyszłości. Wyrównywaniu szans rozwoju zawodowego sprzyjać może wprowadzenie rozwiązań ustawowych i systemowych (np. promowanie urlopów rodzicielskich dla ojców), transparentność płacowa, wsparcie kobiet w awansach oraz edukacja i przełamywanie stereotypów.

Wielkopolska wymaga utrzymania istniejących oraz budowy nowych trwałych przewag konkurencyjnych. W tym celu konieczne jest selektywne i skoncentrowane wspieranie potencjalnych sektorów wzrostu z wykorzystaniem narzędzi innowacji, np. w oparciu o rozwój inteligentnych specjalizacji regionalnych, które mają na celu ukierunkowanie inwestycji i działań na obszary o największym potencjale innowacyjnym, a także rozwój rzemiosła.

Istotnym potencjałem Wielkopolski jest przedsiębiorczość, wyrażona wysoką w skali kraju koncentracją podmiotów gospodarczych, w szczególności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz sektora rzemiosła. Niemniej jednak, jakość tej przedsiębiorczości napotyka na bariery, gdyż pomimo dużej liczby nowo powstających firm, wskaźnik ich przeżywalności w pierwszym roku działalności często kształtuje się poniżej średniej krajowej. Konieczne jest dalsze zapewnienie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wspieranie ich rozwoju, w szczególności w sektorze MŚP i rzemiośle, w tym w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, rozwoju innowacji, w celu tworzenia warunków do wzrostu aktywności i ekspansji zagranicznej.

Rolnictwo, mimo niekorzystnych warunków klimatycznych, glebowych i wodnych, stanowi jeden z najważniejszych potencjałów gospodarczych Wielkopolski. Wiodąca rola regionu w sektorze rolno-spożywczym wpływa na stabilności cen i zaopatrzenia rynku wewnętrznego w skali całego państwa. Sektor rolniczy regionu powinien nadal odgrywać istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego kraju. O przyszłych przewagach konkurencyjnych w sektorze rolnictwa mogą decydować postępujące już zmiany technologiczne. Jednak w powiązaniu ze średnim poziomem innowacyjności regionu, można spodziewać się niezbyt szybkiego rozwoju technologicznego w tym sektorze. Wdrażanie koncepcji Rolnictwa 4.0, opartego na precyzyjnej automatyzacji, analityce danych i robotyzacji, jest jednak niezbędnym warunkiem utrzymania międzynarodowej konkurencyjności tego sektora oraz pogodzenia wzrostu produkcji z rosnącymi wymaganiami środowiskowymi, tj. budowaniem odporność regionu na zmiany klimatu.

Problemem pozostaje zbyt wolna transformacja gospodarki regionu w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Choć integracja zaawansowanych procesów recyklingu i systemów energii odnawialnej w cykle produkcyjne jest koniecznością, rozwój GOZ w całym kraju i w Europie postępuje zbyt wolno, a wzrost gospodarczy wciąż wiąże się z negatywną presją na środowisko, głównie z uwagi na prognozowany wzrost zapotrzebowania na materiały. Konieczne jest zwiększenie poziomu recyklingu odpadów, rozwijanie rynku surowców wtórnych czy wprowadzanie nowych technologii, które umożliwiają bardziej efektywne wykorzystanie materiałów (ekoprojektowanie). Reorientacja gospodarki w kierunku GOZ wymaga ponadto zmian organizacyjnych – poszukiwania nowych modeli biznesowych oraz społecznych – wpływ na zmiany w zachowaniu konsumentów.

W kontekście dynamicznych przemian społecznych i gospodarczych oraz pomimo ogromnych nakładów na badania i innowacje niewystarczającą rolę w rozwoju regionu, w tym we wzmacnianiu konkurencyjności i odporności, odgrywają ekoinnowacje, które nie tylko usprawniają procesy cyrkularne, ale również wspierają globalne cele środowiskowe, w tym dekarbonizację i odporność gospodarki w procesach transformacji. Promują czystsze procesy produkcji i zrównoważone wzorce konsumpcji, umożliwiają dywersyfikację gospodarki w kierunku branż wysokiej wartości dodanej, oszczędnych w zasoby i energię.

Wzmocnienie i utrzymanie przewagi konkurencyjnej Wielkopolski w sektorze odnawialnych źródeł energii stanowi kluczowy warunek budowy nowoczesnej, niskoemisyjnej i długookresowo odpornej gospodarki, zwłaszcza w kontekście rosnącego zapotrzebowania na energię oraz ograniczonych mocy wytwórczych regionu. Szczególnego znaczenia nabiera decentralizacja systemu energetycznego i dywersyfikacja źródeł energii, umożliwiająca zwiększenie elastyczności i niezależności regionu w zakresie zaopatrzenia w energię. Ważnym czynnikiem będzie rozwój energetyki rozproszonej, wsparcie rozwoju instalacji prosumenckich i lokalnych sieci energetycznych opartych o OZE, w tym przy wykorzystaniu potencjału i warunków rolniczo-przemysłowych w regionie do produkcji energii w biogazowniach. Nie mniej istotne pozostaje budowanie potencjału dla rozwoju gospodarki wodorowej oraz energetyki jądrowej.

Transformacja energetyczna w regionie powinna być prowadzona w sposób zrównoważony – tak, aby łączyć cele dekarbonizacji i budowania odporności gospodarki z równoczesnym minimalizowaniem negatywnego oddziaływania na ekosystemy przyrodnicze i krajobraz. Rozwój OZE, w tym rozproszonych instalacji na terenach otwartych, wymaga starannego planowania ich lokalizacji, ograniczającego presję na obszary o wysokich wartościach przyrodniczych, zapobiegającego fragmentacji korytarzy

ekologicznych oraz minimalizującego negatywny wpływ na krajobraz, tak, aby w efekcie wielowymiarowo wzmacniać odporność regionu na skutki zmian klimatu.

Wielkopolska mierzy się z istotnym wyzwaniem w sferze finansów publicznych, gdzie dynamika dochodów ogółem nie zawsze idzie w parze z siłą dochodów własnych. Na tę sytuację największy wpływ mają składowe takie jak udziały w podatkach dochodowych PIT i CIT, które są wrażliwe na zmiany koniunkturalne oraz reformy systemowe, co przy rozproszonej strukturze wielkopolskiej przedsiębiorczości (dominacja MŚP) powoduje, że baza podatkowa nie generuje tak wysokich wpływów, jak w regionach o innej specyfice przemysłowej. Jednocześnie zakładane mniejsze wsparcie ze środków polityki spójności związane jest nie tylko ze zmniejszeniem jej budżetu, ale również ze zmianą kierunków i form interwencji, co będzie wymagało większego zaangażowania w finansowanie inwestycji środków prywatnych w stosunku do środków publicznych. Na zmianę tej sytuacji może wpłynąć wdrożenie większej liczby instrumentów inżynierii finansowej opartych głównie na mechanizmach zwrotnych, pozwalających na przesunięcie ciężaru finansowania ze środków publicznych na kapitał mieszany.

Kapitał społeczny i procesy społeczne

Wielkopolska dysponuje rozbudowaną i gęstą siecią szlaków kulturowych o różnorodnej tematyce, jednak ich potencjał nie jest w pełni wykorzystywany. Ograniczenia wynikają z powielania tematycznego części tras, a także z niedostatecznego zagospodarowania oraz słabej dostępności informacji. Wyzwaniem pozostaje uporządkowanie i zwiększenie atrakcyjności oferty wielkopolskich szlaków kulturowych, w tym zapewnienie trwałej dostępności obiektów, lepszej informacji oraz odpowiedniej infrastruktury towarzyszącej. Szczególnego wsparcia wymagają szlaki związane z Powstaniem Wielkopolskim, ze względu na ich kluczowe znaczenie historyczne i tożsamościowe dla regionu i kraju.

Dla wzrostu bezpieczeństwa społecznego mieszkańców regionu konieczne są poprawa dostępu do dóbr i usług publicznych oraz aktywizacja umożliwiająca powrót lub dalsze uczestnictwo w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego osób wykluczonych, zmarginalizowanych lub zagrożonych tymi zjawiskami. Niwelowanie zagrożeń ubóstwa i jego dziedziczenia będzie wpływać na spójność społeczną regionu i rozwój gospodarki. Problem wykluczenia społecznego wymaga aktywnego, skoordynowanego współdziałania instytucji zajmujących się poszczególnymi aspektami sytuacji życiowej mieszkańców.

Pozytywne trendy makroekonomiczne oraz niskie bezrobocie w regionie realnie odciążają system wsparcia, jednak struktura klientów pomocy społecznej ulega niepokojącej zmianie. Zmienia się profil potrzebującego – z rodzin wielodzietnych w stronę osób samotnych, często starszych lub schorowanych. Wyzwaniem jest wiec zastępowanie w coraz większym stopniu pomocy finansowej przez specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wsparcie środowiskowe.

W dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości kluczowe staje się kształtowanie kompetencji budujących kapitał społeczny, takich jak współpraca, komunikacja i kreatywność. Równie ważne jest wzmacnianie relacji sprzyjających twórczości oraz rozwój instytucji kultury. W dobie cyfryzacji szczególną uwagę należy poświęcić osobom o niższych kompetencjach technologicznych, dla których bariery dostępu do nowych mediów i sieci społecznych pozostają trudne do pokonania.

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, konieczne jest zwiększenie zaangażowania obywateli w realizację przedsięwzięć na rzecz osób starszych, co z kolei zależy m.in. od siły międzypokoleniowej solidarności. Należy przełamać stereotypy na temat starości, aby młodzi ludzie postrzegali seniorów jako partnerów, a nie obciążenie. Ważne jest wykorzystanie potencjału seniorów (mentoring, opieka nad dziećmi) w zamian za wsparcie cyfrowe czy pomoc w zakupach oferowaną przez młodych. Buduje to poczucie wzajemnej użyteczności.

Wsparcia wymaga również tworzenie warunków rozwoju partycypacji społecznej i aktywności obywatelskiej oraz stymulowanie wzrostu zaufania społecznego, służące integracji społecznej oraz wzmacnianiu tożsamości regionalnej. Kluczowy w tym aspekcie jest dalszy rozwój obszaru ekonomii społecznej i solidarnej, której narzędzia mogą być odpowiedzią na potrzebę budowania odpowiedzialnych wspólnot lokalnych. Podmioty ekonomii społecznej mogą być nie tylko lokalnym realizatorem usług publicznych, ale też partnerem samorządów lokalnych w tworzeniu warunków do społecznej partycypacji i odpowiedzialności.

System pieczy zastępczej w Wielkopolsce stawia na deinstytucjonalizację, przewyższając średnią krajową w rozwoju form rodzinnych (rodziny spokrewnione, niezawodowe, zawodowe, rodzinne domy dziecka). Jednak notuje się wzrost liczby dzieci wymagających pieczy zastępczej. Rosnąca liczba dzieci w pieczy przy jednoczesnym braku wystarczającej liczby asystentów rodziny wskazuje, że działania profilaktyczne (mające zapobiegać odbieraniu dzieci) nie są w pełni skuteczne.

Konieczne jest zwiększenie liczby asystentów rodziny. Należy znaleźć środki na atrakcyjne wynagrodzenia, aby zatrzymać specjalistów odchodzących do sektora prywatnego. Zacieśnienia wymaga współpraca między gminami (odpowiedzialnymi za asystenturę) a powiatami (odpowiedzialnymi za pieczę), aby pomoc rodzinie docierała wcześniej. Należy stworzyć spójny system obiegu informacji między Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodkiem Polityki Społecznej, sądami rodzinnymi, szkołami i służbą zdrowia, aby monitorować los dziecka i rodziny biologicznej na każdym etapie.

Niezależnie od stabilności pozycji gospodarczej regionu, struktury zarządzające mierzą się z problemami, które wymagają przejścia od tradycyjnego administrowania ku nowoczesnemu, zintegrowanemu współzarządzaniu, opartemu na sieciach współpracy i innowacyjnych narzędziach finansowych. Kluczowe jest rozwijanie modelu proaktywnego zarządzania, który potrafiłby wyprzedzać trendy i skutecznie mobilizować rozproszone zasoby finansowe oraz społeczne Wielkopolski, budując lepszą odporność regionu na sytuacje kryzysowe.

Pomimo istnienia licznych ciał doradczych i forów współpracy, system zarządzania wciąż wykazuje niedobory w zakresie rzeczywistego przywództwa opartego na sieciowaniu. Konieczne jest stworzenie trwałej i efektywnej płaszczyzny porozumienia między administracją, światem nauki, przedsiębiorcami oraz stroną społeczną, gdyż nowoczesne zarządzanie wymaga inkluzywności i współodpowiedzialności wszystkich interesariuszy za procesy rozwojowe. Brak silnych powiązań w ramach tzw. poczwórnej helisy utrudnia rozwiązywanie złożonych problemów w funkcjonalnych układach terytorialnych, które nie zawsze pokrywają się z podziałem administracyjnym. Dalsze rozwijanie współpracy i partnerstw różnych podmiotów będą służyć rozwiązywaniu problemów i wykorzystaniu potencjałów w funkcjonalnych układach terytorialnych.

System zarządzania województwem musi również ewoluować w stronę większej aktywności na arenie międzynarodowej. Choć Wielkopolska prowadzi ożywioną dyplomację publiczną i posiada liczne regiony partnerskie, wyzwaniem pozostaje skuteczniejsze przekładanie tych relacji na rozwiązywanie konkretnych problemów lokalnych, takich jak transformacja energetyczna regionów węglowych czy adaptacja do zmian klimatycznych. Efektywność zarządzania mierzy się dziś nie tylko stabilnością budżetu, ale przede wszystkim odpornością struktur samorządowych na zagrożenia zewnętrzne i zdolnością do budowania partnerstw, które wzmocnią bezpieczeństwo i innowacyjność regionu w obliczu globalnych zmian politycznych i gospodarczych.

Zmiany klimatu i środowisko przyrodnicze

Skutki zmian klimatu odczuwalne na terenie województwa wielkopolskiego mają charakter narastający i wielowymiarowy. Obserwowany jest systematyczny wzrost temperatury powietrza, coraz częściej doświadczamy upalnych miesięcy letnich i łagodnych zim z niewielką pokrywą śnieżną. Wzrasta liczba dni wietrznych, a także częstotliwość opadów nawalnych, prowadzących do powodzi i podtopień. Jednocześnie wydłużają się okresy bezopadowe, prowadzące do suszy. Nasilenie i współwystępowanie tych zjawisk zwiększa ryzyko klimatyczne i wymaga konsekwentnego wzmacniania odporności systemów społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych regionu.

Obserwowany ogólny wzrost temperatury jest konsekwencją antropogenicznego wzmocnienia efektu cieplarnianego, a jego dalszy przebieg zależy od poziomu emisji gazów cieplarnianych (ang. Greenhouse Gases, GHG). Mimo że w ostatnich latach w regionie odnotowano spadek emisji GHG – głównie w wyniku transformacji energetycznej – Wielkopolska nadal pozostaje jednym z istotnych emitentów w kraju, ze znacznym udziałem subregionu konińskiego w sektorze wytwarzania energii. Dominującymi źródłami emisji pozostają rolnictwo, transport drogowy, sektor komunalno-bytowy i przemysł. Ograniczenie presji klimatycznej wymaga dalszego rozwoju bezemisyjnych technologii w energetyce i transporcie oraz kontynuacji wymiany tradycyjnych źródeł ciepła w sektorze komunalno-bytowym, co może trwale zmniejszyć wpływ regionu na zmiany klimatu i poprawić jakość powietrza.

Wyzwaniem pozostaje zrównoważone, oszczędne i racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi województwa. Wielkopolska ze względu na swoje położenie jest szczególnie dotknięta problemem narastających susz. Malejąca wielkość opadów atmosferycznych w regionie oraz ich nierównomierny rozkład w czasie prowadzą do występowania suszy atmosferycznej, hydrologicznej, rolniczej i hydrogeologicznej, która stała się zjawiskiem ciągłym i nabiera charakteru katastrofy naturalnej. Skutkiem jest obniżanie poziomu wód powierzchniowych i podziemnych, co zagraża funkcjonowaniu ekosystemów, produkcji rolnej i leśnej, bezpieczeństwu żywnościowemu oraz jakości życia Wielkopolan, m.in. ze względu na potencjalne trudności w zaopatrzeniu w wodę.

Deficyt wody pogłębia nadmierna presja związana z poborem na potrzeby przemysłu, rolnictwa i gospodarki komunalnej, a lokalnie także działalność górnicza, powodująca powstawanie lejów depresji i dalsze obniżanie poziomu wód gruntowych. W efekcie region doświadcza deficytu ilościowego wody, a kumulacja czynników naturalnych i antropogenicznych zwiększa niedobór w okresach krytycznych. Zapewnienie bezpieczeństwa wodnego i stabilnych warunków dla rolnictwa, przemysłu i mieszkańców wymaga poprawy retencji naturalnej i sztucznej, racjonalizacji poboru wód podziemnych oraz działań zwiększających zdolność zasobów do odtwarzania.

Równolegle nadal zagrożona jest jakość wód. Zanieczyszczenia pochodzenia rolniczego, a także ścieki komunalne i przemysłowe ograniczają możliwość osiągnięcia dobrego stanu wód powierzchniowych oraz nadal utrzymują wody podziemne na słabym lub złym poziomie jakości. Bez systemowych działań naprawczych, zapewniających dostęp do odpowiedniej ilości zasobów wód dobrej jakości i racjonalnego nimi gospodarowania, region nie zapewni bezpieczeństwa wodnego ani nie zrealizuje europejskich standardów środowiskowych.

Wobec nasilających się zmian klimatu i presji antropogenicznej, województwo wielkopolskie stoi przed wyzwaniem wzmocnienia odporności środowiska. Zachowanie spójności ekosystemów i zwiększenie bioróżnorodności są

kluczowe dla stabilności procesów ekologicznych. Odporność środowiska przyrodniczego jest bezpośrednio związana z zachowaniem różnorodności jego komponentów, w szczególności lasów, wód i obszarów mokradłowych – które pełnią funkcje retencyjne i regulacyjne. Jednak niski poziom lesistości w Wielkopolsce oraz niewystarczające tempo zalesień ograniczają ich potencjał klimatyczny. Zwiększenie odporności regionu wymaga zatem systematycznego powiększania powierzchni zalesień i terenów zieleni, ochrony oraz odtwarzania korytarzy ekologicznych, a także wzmacniania naturalnych mechanizmów retencji. Działania te umożliwią zachowanie ciągłości przestrzennej struktur przyrodniczych oraz przyczynią się do poprawy bioróżnorodności.

Procesy osadnicze i powiązania funkcjonalne

Województwo wielkopolskie posiada zrównoważoną, policentryczną sieć osadniczą, z silnym ośrodkiem metropolitalnym, komplementarnymi w zakresie obsługi mieszkańców podregionów ośrodkami regionalnym i subregionalnymi oraz licznymi, rozproszonymi ośrodkami lokalnymi. Rozwój regionu następował będzie przy jednoczesnym budowaniu przewag konkurencyjnych Poznania w rywalizacji o zasoby z pozostałymi ośrodkami metropolitalnymi w kraju oraz wspieraniu potencjału społeczno-gospodarczego i powiązań funkcjonalno-przestrzennych pozostałych biegunów wzrostu – Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej, Gniezna, Konina, Leszna i Piły.

W wymiarze funkcjonalnym wyraźnie rysują się trzy obszary o szczególnej specyfice rozwojowej: wyspecjalizowany rolniczo obszar południowo-zachodni, przyrodniczo cenny obszar północno-zachodni oraz obszar wschodni w trakcie transformacji energetycznej związanej z odejściem od wydobywania węgla brunatnego.

Zagrożeniem dla dalszego prawidłowego i efektywnego rozwoju są pogłębiające się niekorzystne procesy demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, odpływem kapitału ludzkiego i w konsekwencji kurczeniem się lokalnych rynków pracy. Problemy te pogłębia fragmentacja współpracy instytucjonalnej w obszarach funkcjonalnych oraz ograniczone możliwości finansowe samorządów. W konsekwencji niezbędne jest prowadzenie zintegrowanej, terytorialnie ukierunkowanej interwencji, sprzyjającej budowaniu komplementarnych specjalizacji, poprawie dostępności oraz wzmacnianiu sieciowej współpracy między ośrodkami.

Wielkopolska jest województwem o relatywnie dużym zróżnicowaniu wewnętrznym – zarówno w układzie wschód–zachód, jak i centrum–peryferie. W celu wyrównywania poziomu rozwoju w układzie terytorialnym i tym samym zwiększania spójności regionu kluczowe będzie wsparcie skierowane na obszary wiejskie. Wymaga to dążenia do poprawy dostępności transportowej, cyfryzacji usług publicznych, stymulowaniu lokalnej przedsiębiorczości oraz dywersyfikacja funkcji gospodarczych ośrodków wiejskich i małych miast, co wzmocni odporność lokalnej gospodarki.

Wielkopolska charakteryzuje się relatywnie silną pozycją zasobową w zakresie liczby mieszkań, jednak pomimo rosnącej podaży nowych lokali, stopień zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych nadal jest jednym z najniższych w kraju. Wyposażenie mieszkań w infrastrukturę techniczną jest stosunkowo dobre, jednak zarówno dostępność mieszkań, jak i infrastruktury koncentruje się głównie w centralnej części województwa, co podkreśla dominującą rolę Poznania w strukturze osadniczej regionu. Taki układ utrwala jednocześnie dysproporcje rozwojowe między obszarem metropolitalnym a pozostałą częścią województwa, pogłębiając nierównomierny dostęp do zasobu mieszkaniowego.

Wysokie wydatki gospodarstw domowych na użytkowanie mieszkań – należące do najwyższych w kraju przy jednocześnie przeciętnym poziomie wynagrodzeń – sygnalizują ograniczoną dostępność ekonomiczną mieszkań i rosnące obciążenie finansowe budżetów domowych. W warunkach pogarszających się trendów demograficznych i rosnącej konkurencji o nowych mieszkańców oraz zasoby pracy, poprawa dostępności i zrównoważenia systemu mieszkaniowego w skali regionu staje się istotnym wyzwaniem rozwojowym i elementem budowania przewagi konkurencyjnej. Oznacza to konieczność równoległego zwiększania podaży mieszkań, ograniczania dysproporcji infrastrukturalnych między obszarami miejskimi a terenami wiejskimi i peryferyjnymi, a także systemowe działania na rzecz redukcji kosztów utrzymania lokali, m.in. przez przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu.

System transportowy regionu jest jednym z jego kluczowych atutów – korzystne położenie na przecięciu europejskich korytarzy transportowych, rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa, silny sektor logistyczny oraz rosnące przewozy pasażerskie i towarowe wzmacniają powiązania zewnętrzne i wewnętrzne. Jednocześnie utrzymują się bariery dostępności w relacji północ–południe, a sieć dróg ekspresowych pozostaje niedomknięta. Dostępność do kolei pozostaje ograniczona, co prowadzi do narastającej presji transportu samochodowego i przeciążeń układu drogowego. Konieczny jest dalszy rozwój infrastruktury dla ruchu rowerowego, sieci stacji ładowania i tankowania paliw alternatywnych, a także integracja mobilności niskoemisyjnej.

Znaczącym wyzwaniem pozostaje niska skuteczność polityki przestrzennej czego efektem jest rozlewanie się zabudowy, słaba integracja planowania w obszarach funkcjonalnych, a także konieczność prowadzenia zintegrowanych działań rewitalizacyjnych. Województwo wymaga spójnych działań na szczeblu lokalnym i regionalnym w celu poprawy sytuacji. Postępująca suburbanizacja w obszarach funkcjonalnych największych miast, a także intensyfikacja inwestycji

w odnawialne źródła energii w przestrzeni regionu prowadzi do presji przestrzennej na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo, wzrostu kosztów infrastrukturalnych, a także nadmiernego przekształcania terenów rolniczych i leśnych. Rozwiązaniem może być trwająca reforma systemu planowania przestrzennego (sporządzanie planów ogólnych gmin), której wszystkie skutki są jednak trudne do przewidzenia.

Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i poziom dobrostanu w regionie

Wewnętrzne zróżnicowania regionalne (dysproporcje między subregionami, powiatami czy gminami) wynikają z różnych uwarunkowań rozwoju i mają fundamentalny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy całego regionu, kształtując jego konkurencyjność i spójność społeczną oraz wpływając na tempo wzrostu gospodarczego. Zróżnicowania wymuszają na władzach samorządowych stosowanie zróżnicowanych narzędzi przeciwdziałających nadmiernej polaryzacji wewnętrznej (np. polityka spójności UE) związanej m.in. z dysproporcjami pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi czy dominującą pozycją ośrodka wojewódzkiego.

Wielkopolska utrzymuje silną, konkurencyjną pozycję pod względem wielowymiarowej oceny jakości życia na tle kraju, jednak kluczowe dla dalszego efektywnego rozwoju regionu i budowania jego spójności pozostaje ograniczanie wewnętrznych dysproporcji rozwojowych – zwłaszcza między największymi ośrodkami miejskimi a mniejszymi miastami i obszarami wiejskimi – oraz dalsze wzmacnianie czynników społecznych, środowiskowych i instytucjonalnych, które w coraz większym stopniu determinują poziom dobrostanu mieszkańców.

Wielkopolskie
Regionalne Obserwatorium
Terytorialne

WBPP

POZNAŃ / 2026